

BIBLIOTÉKA POUČNÁ A ZÁBAVNÁ,

vydávaná

„Dědictvím sv. Cyrilla a Methoděje“.

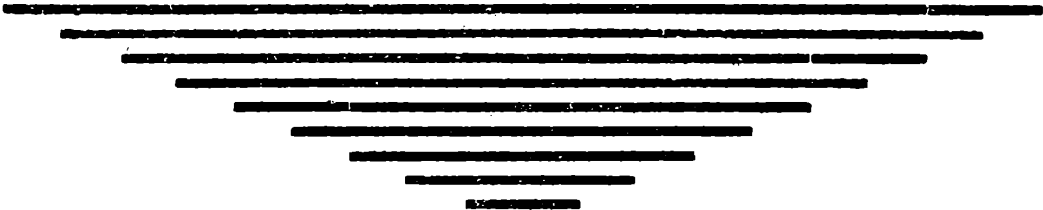
Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 71. na rok 1920.

Sv. František Xaverský,

kněz Tovaryšstva Ježíšova, Apoštol Indie a Japonska.

Podle druhého vydání francouzského spisu
dp. P. ALEXANDRA BROU-A Tov. Jež.

česky podává Antonín Rejzek T. J.

V B R N Ě 1 9 2 0.

V komisi v knihkupectví Občanské tiskárny v Brně
a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francla) v Praze.
Tiskem Občanské tiskárny, sp. s r. ob. v Brně.

Nejstarší obraz sv. Františka Xaverského, jenž byl znova
v r. 1902 v Tokyu v Japonsku. Tento obraz jest
podle něl věrně vytisknut.

BIBLIOTÉKA POUČNÁ A ZÁBAVNÁ,
vydávaná
„Dědictvím sv. Cyrilla a Methoděje“.

Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 77. na rok 1920.

Sv. František Xaverský,

kněz Tovaryšstva Ježíšova,
Apoštol Indie a Japonska.

Podle druhého vydání francouzského spisu
dp. P. ALEXANDRA BROU-A TOV. JEŽ.
česky podává ANTONÍN REJZEK T. J.

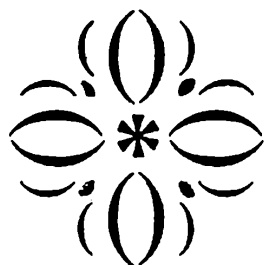
V B R N Ě 1 9 2 0.

V komisi v knihkupectví Občanské tiskárny v Brně
a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francla) v Praze,
Tiskem Občanské tiskárny, sp. s r. ob. v Brně,

Sv. František Xaverský,
kněz Tovaryšstva Ježíšova,
apoštol Indie a Japonska.

Podle druhého vydání francouzského spisu
dp. P. ALEXANDRA BROU-A Tov. Jež.
česky podává ANTONÍN REJZEK T. J.

Č Á S T I.

Schválení řádové.

Č. 4932.

Nihil obstat
Josef Ocetek,
Censor ex officio.

Imprimatur
Norbertus Joannes,
Episcopus.

Z biskupské konsistoře v Brně,
dne 23. října 1919.

Dr. Jak. Hodr,
kancléř.

Předmluva.

Pokynem svého přítele, k. a. notáře, vldp. Jana Nep. Hlasivce v Praze, byv povzbuzen, odhodlal se nížeapsaný k zpracování životopisu Velikého Otce, Santo Padre, jak ho v Indii nazývali, sv. Františka Xaverského, apoštola Indie a Japonska, v rouše českém. V posledních letech od r. 1899 vydává řád Tovaryšstva Ježíšova svoje letopisy a listiny od svého prvopočátku v původním znění, jichž vyšla již veliká řada.¹⁾

Tento český životopis jest spracován dle II. vydání P. Alexandra Brou-a, jesuity francouzského, jenž se v Kantorbérech zdržuje, a obsahuje 2 svaz. str. XVI + 440 + 480. V naději, že některé Dědictví v Čechách neb na Moravě vydání objemného

¹⁾ Časopis „Vlast“ v Praze, roč. XXXI. str. 442—450, referuje o nich v článku: Dějepisné pomněnky Tovaryšstva Ježíšova, kde se také nalézají letopisy a dopisy sv. Františka Xaverského. Svazek I. 8° zaujímá str. XXXII + 1030; svazek II. je v tisku. Zároveň připojen jest prvý životopis jeho od P. Alexandra Valignana T. J. sepsaný a z Indie do Říma zaslaný. Všecka tato písemná pozůstalost jest podkladem životopisů francouzských z posledních let. Životopisy tyto vydali v Paříži Jesuité P. Jos. L. M. Cros r. 1910 a P. Alex. Brou r. 1912 již v druhém vydání.

díla převezme, byla podniknuta práce tato. A Dědictví Cyrillo-Methodějské na Moravě ihned se přihlásilo s ochotou, že o vydání se postará. V „Církvi vítězné“ od Františka Ekerta, vydané Dědictvím Svatojanským, nalézáme pečlivě a zdařile složený životopis velikého apoštola Indie a Japonska (o 60 stranách), než přece jen stručný. Není tudíž pochybnosti, že mnohému čtenáři, zejména kritickému, bude vítanou kniha tato, jelikož v ní pozná životopis dle časových požadavků složený. „Vezmi a čti“ lze říci se sv. Augustinem. Ve čtenáři probudí se jako kouzlem živý zájem a k němu se připojí vážný zisk, který naznačuje P. Jan Crasset T. J. v předmluvě k své historii japonské církve r. 1689 poprvé francouzsky a potom ještě mnohokrát vydané a na jazyk anglický, portugalský, vlašský, japonský a německý přeložené: „Kochám se nadějí, že zvědaví se pobaví, zbožní se vzdělají, katolíci u sv. víře se upevní, nevěrci o pravdivosti našeho katolického náboženství se usvědčí, vlažní ke ctnostnému životu se povzbudí, dokonalí vroucnou touhou po vrchu dokonalosti zahoří, aby světlo sv. pravdy do nejzazších konců světa zaneseno bylo.“

Děj stihá děj živě až dojemně dle slov Apoštola národů: „Cokoliv zajisté bylo napsáno, k našemu ponaučení bylo napsáno.“ Vážné jsou ty děje hned od první stránky životopisu, ať se odehrávají v zemi navarské na hradě Xavieru v rodině světcově, ať v Paříži, kde studoval a pojal povolání k Apoštolátu v Indii, Japonsku a v Číně: to vše velice poutavě jest vyličen. Přihlíží-li se k ži-

votu vniternému, k svatosti sdružené s apoštolskou činností, staví se nám tu před oči podivuhodná síla vůle křesťanské, obětavé, odříkavé, vytrvalé a neohrožené v nesčíslných nesnázích na moři i na souši: „S pomocí boží zmohu vše, ničeho se nebojím“, říkával se sv. Pavlem.

Listin autentických na nejvýš spolehlivých je tolik, že hlavním zpravodajem života svého je vlastně František sám. Jeho životopis má zvláštní kouzlo. Komu na pravdě záleží, podá jí věrně pravici svou a propůjčí jí ducha svého.

Ovšem světec náš jest dílem Všemohoucího; září krásou nebeskou, spojenou vlastnostmi velikého ducha: Ký div, že umění malířské i umění slova se spojilo, pohroužilo v dílo, aby na světlo vyneslo výsledky úspěšné práce. Takový je životopis Brou-ův a liší se naprosto od životopisů, jež ani nepobaví ani nepoučí, jelikož podávají více smýšleného nežli skutečného děje. V životopise Brou-ově mluví děj a skutečnost.

Moderní kritika právem žádá, aby historické osobnosti představovaly se čtenáři živě v prostředí doby, v níž žily, a názorů, jež tehda ovládaly mysl lidské, aniž při tom zanikaly ve spleti údajů vedlejších. Kde láska k pravdě, pieta k osobě a upřímná zbožnost vede ruku, tam se shovívavěji promíjí lecjaké nedopatření slohové, protože se přihlíží k jádru úkolu a k dobré vůli spisovatele, jenž bez předpojatosti, s pravou úctou a láskou k věci pracoval. Vydání knihy v českém jazyce co do obsahu je věrné; neboť podrobena bylo kontrole. Za tuto službu přátelskou povděční jsme vldp. Hlasivcovi,

jenž převod k původnímu dílu přirovnal a na potřebné opravy upozornil. O schválení autorovo postaral se nížeapsaný dopisem zaslaným do Kantorbérů, odkud došla odpověď příznivá dne 17. listopadu l. P. 1916.

Naše podobenka sv. Františka Xaverského byla shotovena dle obrazu z r. 1610 (tedy 55 let po bl. smrti světcově) pořizeného, který převzal P. Tursellini T. J., prvý životopisec Františkův, se schválením Tovaryšstva Ježíšova do svého životopisu, a naposledy v Tokiu v Japonsku byla vytištěna r. 1902.

Nejstaršími a nejdůležitějšími prameny jsou vlastní dopisy světcovy, jakož i jemu zaslané listy. Dále akta soudní církevního projednávání, které se dalo již dvě léta po smrti Františkově a později za příčinou blahořečení jeho a kanonisace, totiž v letech 1556 a 1616, kdy svědčili svědkové přísední o tom, co byli viděli a slyšeli. Města, ve kterých se projednávání toto konalo r. 1556, byla v Indii: Goa, Kochin, Bazem, Malaka; r. 1616: Kochin, Paravsko, Travankor. Nejstarší životopis, o jehož původu nejsme ani důkladně zpraveni, pochází od P. Alexandra Valignana T. J. Životopis byl vydán od P. Valignana, ale spořádán a poznámkami opatřen od P. Texeiry, současníka sv. Františka. P. Valignano se jako autor ani nepodepsal; bylť z Říma vyslán do Indie jako visitator za generálů řádových Merkuriana a Akvavivy r. 1564—1574.

První tyto posudky a památky prací Xaverových o 200 stranách jsou psány vážně, střízlivě, s velikou opatrností.

Velikých zásluh získal si v posledních letech XIX. věku P. Jos. L. M. Cros T. J. knihou Listiny Xaverské. Nakladatel žádal pak po něm životopisné vypsání na základě listin, které by zajímalo veškerou intelligenci. Psal mu: „Listiny Vaše tak nové a tak bohaté, v rámci životopisném vyniknou.“ Mnoho je knih a spisů sem příslušných ve všech téměř jazycích evropských, toliko jazyk český neměl dosud objemnějšího životopisu velikého světce tohoto. Mezera ta budiž vyplněna.

Že se v knize běře zřetel i k zeměpisu Asie, ke kulturním, společenským i náboženským poměrům tehdejšími atd., slouží knize jen k dobru.

Přejeme čtenáři, aby z četby aspoň tolik útěchy zažil, kolik jí zažil nížepsaný, pracuje o českém vydání tohoto díla.

V Praze, v den památky svatořečení sv. Ignáce z Lojoly a sv. Františka Xavera Tov. Ježíšova, 12. března l. P. 1917.

P. Ant. Rejzek T. J.

Úvod.

V úvodu kritického životopisu o sv. Františku Xaverském praví P. Alexandr Brou, kněz Tov. Jež., že životopis sv. Františka Xaverského dlouhého doporučení a úvodu nepožaduje, protože světec je všude znám. Jméno jeho jest populární od dávných dob až podnes, zbožná úcta k němu jest zobecnělá, jak tomu bývá u málo svatých. Kdo jej zná, podivuje se mu; velikým jest v očích věřících křesťanů, velikým jest i v historii, velikým ve sv. katolické církvi vůbec. Sv. František Xaverský zasluhuje, aby byl připočten k apoštolským mužům, jelikož hlavně mezi pohany pracoval a působil. Naši kritické a namnoze názorům pohanským hovící době doporučiti dlužno, aby si povšimla působení jeho, prací, snah a obětí, které na sebe vzal, aby duchu lidskému světla sv. náboženství zjednal v národech, kterým bylo žíti v temnotách pověry a pohanství. Zajisté vysvitne tak nejlépe, čím je národ bez kultury křesťanské, jak požehnaně působí pravda sv. náboženství na ducha lidského, v čemž záleží a čímž prospívá světu práce církve katolické. Život sv. Františka Xaverského lze nazvatí obranou, apologií křesťanství. Po této stránce stává se světec nejen katolickým křesťanům, nýbrž

i jinověrcům a nevěrcům předmětem úvahy vděčné a prospěšné.

Sotva vypustil sv. Xaver duši, ihned si křesťanstvo uvědomilo, že tak neobyčejný charakter zasluhuje, aby neupadl v zapomenutí. A tak se stalo, že brzy po jeho smrti vydány byly životopisy jeho více méně i objemné: Tursellini napsal latinský, Bartoli vlašský životopis Františkův. Spisy jejich, jakkoliv uznání zasluhují, jsou přece spíše panegyrické chvalořeči, psané v řečnickém slohu a proto méně záživné pro naši dobu, která střízlivěji a klidněji myslí a soudí.

Poslední dobou však sebráno tolik nové látky o jeho životě a činnosti, že není nesnadno zjednat si důkladné poznání jeho osobnosti v historii církve tak vynikající. Práci toho druhu podnikl P. Jos. L. M. Cros T. J. Ale kritika vyslovila se o této důkladné práci v ten smysl, že jest kniha sice zasloužile psána, avšak nestaví světce v ovzduší takové, v jakém žil, nýbrž ovzduší cizí, jaksi anachronické, nikoliv v prostředí indské a japonské, ale spíše evropské. Z té příčiny ještě hlouběji bylo proniknouti k pramenům, ano, zajíti do zemí pohanských alespoň duchem. Z Indie a Japonska jest uvědomovati Evropu o dějích a činnosti Apoštola Indie a Japonska.

Hluboké studie své konal P. Cros v Evropě, a to nestačí kritice dnešní, ač upříti nelze, že naše doba a knihovny evropské skytají ve směru politickém, zeměpisném, sociálním a mravním hojnost důkladných pomůcek k poznání národů vzdálených. Než P. Cros obeznámil svět důkladně ve své pietě

k světcí se zemí, v níž se narodil, s jeho rodem po meči i po přeslici, jeho mládím a studiemi; prozkoumal všecky archivy, které mu byly přístupny do jeho doby. Z té příčiny známy jsou Listy indské světcovy, potom různé dopisy, které v koleji lisabonské přechovávají OO. z Tov. Jež., vydal P. Delplace; nad to co se nalézá v král. archivu z Ajudy, svazek jeden z Makaa, životopis br. Antonína, Číňana, jenž světcí v poslední nemoci a v hodině smrti posluhoval, a jiné, kterých v rukopisech dosud neuveřejněných bylo lze se dopátrati.

Sám P. Brou doznává, že celé statě svého životopisu Františkova, na př. vše, co se Navarry a pobytu sv. Františka na hradě Xavieru týče, vyňal ze spisu P. Jos. M. Crosa, jenž konal důkladné studie o původu a mládí jeho: Svatý František Xaverský, jeho vlast, jeho rod, jeho život. Listiny nové. Toulousy 1894, a Svatý František Xaverský, jeho život a dopisy, Paříž-Toulousy 1900. Sv. 2 v 80.

SV. FRANTIŠEK XAVERSKÝ.
V E V R O P Ě 1 5 0 6 — 1 5 4 1.

Hlava prvá.

Na hradě Xavieru 1506—1525.

1. Jeho rod.

V úterý týdne pašijového dne 7. dubna l. P. 1506 narodilo se na starém hradě jménem Xavier v horním Navarrsku dítě, jemuž dáno na křtu sv. jméno František. Byl šestý a nejmladší. Matka jeho Marie, dědička dvou panských domů neboli panství, Xavieru a Azpilcueta, pocházela z královského rodu navarrského; povila pak královskému radovi a majiteli panství Ydocina dru Janu Donu z Jassů dítě omilostněné, jež celý rod přijal odměnou za křesťanské ctnosti a zásluhy všeho příbuzenstva, zejména od r. 1491 se datující. Dr. Don Jan z Jassů byl vážený právník a rádce navarrského krále Jana.

Jak sv. Ignác z Lojoly, tak sv. František Xaverský byli Baskové. Baskové byli ohnivě povahy a statečné, k velikým věcem jako zrozeni; vůbec byli hledanými námořníky, missionáři, plavci, kteří neohroženě do dalekých neznámých zemí cesty podnikali. Škoda, že vítězný kmen Basků více méně zanikl. I mateřský jazyk jejich byl rázovitý, významný.

Jazykem euskarianským (katalaunským) žvatlal

Sv. František Xaverský.

František na klíně mateřském a říkal prvé svoje modlitby; také později na missiích rád se modlíval mateřským jazykem. Zaznamenal br. Antonín Čiňan, jenž ho v poslední nemoci ošetřoval, že se umírající sv. František modlil tímto jazykem, jemuž Antonín nerozuměl, ač španělsky a portugalsky uměl. Sám pak sv. František napsal: „Indové moji mluví řečí malabarskou, moje mateřština jest basská.“ Nyní se už ani na hradě Xaverském ani v okolí jeho jazykem Basků nemluví! Když se jednalo o kanonisaci světcovu, ucházeli se oň Španělové i Francouzové. O rozhodnutí ve sporu tomto byl požádán Řím a general Tovaryšstva Ježíšova, Jan Pavel Oliva po zralé úvaze rozhodl, že mají naň právo Španělové. Sv. Xaver jest diecesán pamplunský. Když království navarrské své samostatnosti bylo pozbylo, přináležely čtyry pětiny Španělům a jedna pětina Francouzům. Kmen ovšem, z něhož vzešel sv. František, a půda, na níž uzřel světlo světa, byly navarrské: ale kam a komu patřilo brzy potom úpatí Pyrenejské, když velmoc francouzská ovládala i Jassu?

Rodina Františkova byla z nejurozenějších v Navarrsku; nebylo ovšem v zemi této stupňů šlechtických mnoho. Nejvyšší byli infanzonres, za nimi hidalgos. To byla vlastně veškerá urozenost v zemi. Před 150 lety příslušel hrad Jassu (Jaxu, bassky Yatsou) k nepatrné osadě o 18 staveních na jižním úpatí hor Pyrenejských, na blízku svatojanského přístavu Pied-de Port, kde žila skromná rodina šlechtická, druhá linie Infanzonrů, nazvaná Echeberria.

Ve 14. věku založil ji mladší syn Petr z rodu Jassů, usadiv se tu v sousedním městě. Měl hospodu přední s výčepem a jídelnou. Štěstí mu přálo. Jeho nejstarší syn Pedro Periz nastoupil po otci a stal se sudím, t. j. asi starostou (rychtářem), kdežto mladší Arnold Periz rychle postoupil při správě berní. Jako tento tak bratr Bernard (r. 1445) stal se revisorem, účetním při dvoře a oženil se s dcerou kolegy svého, pana z Atonda. Povýšení do stavu šlechtického z Jassů bylo tím uskutečněno.

Po 100 letech vyšetřována urozenost rodomenu, z něhož sv. Xaver pocházel, a jeden ze svědků učinil tento výrok: „Znal jsem Arnolda Perize z Jassů a jeho choť Quillermu z Atonda. Vedli velký dům jako jedna z nejpřednějších rodin v království. Měli koně a povozy, bohatě se strojili, jak se slušelo na hijosdalgy. Dům z Atonda měl ve štítu modré pole a v něm dva půlměsíce, obemknuté zlatými stuhami, kdežto erb z Jassů měl medvěda, jak se opírá o dub křemelák. Oba štíty lze spatřiti na doktorském diplomu Dona Jana z Jassů.

Arnold Periz z Jassů a Quillerma z Atonda byli předkové sv. Františka Xaverského po otci, měli 6 dítek, mezi nimi 2 syny, Jana a Petra. Jan se dostal záhy ke dvoru královskému, převzal úřad po otci, vystudovav práva na vysokých školách boloňských. R. 1472 stal se finančním ministrem při komoře královské, r. 1476 pak Corte major, t. j. předsedou navarrského parlamentu. Roku 1478 povýšil jej král odměnou za

mnohonásobnou službu jako majitele panství Ydocin, které po své matce zdědil, do první třídy urozenosti. Hrad tento lze podnes v rozvalinách viděti v údolí Ybargoitiském. Dr. Jan z Jassů postupoval v důstojnosti a blahobytu výš a výše, mezi rokem 1475—80 oženil se šťastně s bohatou šlechtičnou, spřízněnou s rodem královským, zbožnou Marií z Azpilcuety, kterou Hospodin vyvolil, aby byla matkou velkého apoštola; což bylo napotom pokládáno, a to vším právem, za velikou milost a na věky trvající slávu rodu jassovského.

Dona Maria z Azpilcuety a z Xavieru, dědička dvojího panství, byla dcerou vojenského důstojníka, velmi zámožného a ještě více křesťanskými ctnostmi bohatého, jehož hrad v údolí z Bastanů byl zároveň ochrannou pevností proti Francouzům. Její matka Dona Joanna de Asnarez pocházela z rodiny, která byla nejpřednější a nejstarší v Navarrrsku. Předkové její, zejména královský vévoda Eridon Aznarez, byli potomci královských spojenců navarrských a aragonských, jejichž majetkem byl také královský hrad Xavier.

R. 1883 navštívil hrad Xavier spisovatel Van Caloen a popsal jej v časopise francouzském takto Bývalý královský hrad tento jest obehnan odevšad zdí a cimbuřím, kolem podle svodnice vede cesta. Patrně měl hrad za dávných dob, kdy se sv. František narodil, veliký význam. Uvnitř hradiska byla obora s lesní zvěří. Po padacím mostě vstupovalo se do hradu, který byl hlídkou čili strážnou věží, a k tomu účelu také zbudován.

Všechny čtyři věže rohové měly cimbuří. Brána slohu gothického zavírala se ohromným balvanem. Nádvořím vstupovalo se dovnitř a chodba vedla k věži s tajným úkrytem. Malá železná dvířka jej zavírala, jimi se vcházelo na prostrannou chodbu, ze které vedly točité schody nahoru k hlavní místnosti. Tu také bylo několik nepravidelných pokojíků. Rodinná kaplička s oltářem nalézala se v místnosti střílnou slabě osvětlené. Střecha byla plochá a na ni vystupovalo se po schůdkách, asi jako do kurníku. Na pohodlí bylo tu věru málo pamatováno. Po hradě, který matce náležel, obdržel František jméno Xaverský. Polohu má hrad na jih od Sanquesa překrásnou. Řeka Aragon zúrodňuje krajinu, bohatou obilím. Vinice střídají se s lesy a luhy v okolí. Tehdy sídlili na blízku Dominikáni, Františkáni a Karmelité; také Bernardini měli tu svůj útulek, jak k r. 1517 poznamenává P. Cros. Nedaleko jest město Soz, kde se král Ferdinand Katolický narodil, a město San Salvador Lyrinský, kde má královský rod navarrský svou hrobku.

2. Rodinný život na hradě Xavieru.

Dr. Jan z Jassů málo býval doma, jelikož mu byly svěřovány nejdůležitější záležitosti královského dvoru. Požíval plné důvěry královské koruny. Na př. r. 1479 vyjednával v Zaragoze s Aragonií; napotom po korunovaci mladistvého Františka Phoeba za krále svěřila starostlivá máť Magdalena Francouzská svého miláčka péči královského rádce z Jassů. Když pak král v dětském

věku zemřel a sestra jeho Kateřina stala se dědičkou koruny, vyjednával opět dr. z Jassů mezi Francií a Kastilií o budoucnosti království navarrského. Matka její byla spíše pro Kastilii; ale zatím francouzský princ Jan z Albretů slavil roku 1483 sňatek s královnou Kateřinou. Nový král svěřil se úplně královskému rádci; z té příčiny bylo tomuto nyní dlouho a dlouho přebývati v Pampluně na královském dvoře.

Navarra těšila se přátelským stykům jak s Francouzy tak se Španěly, jimž vládl král Ferdinand Katolický se zbožnou Isabelou. R. 1494 slavili mladí manželé královští svoji korunovaci. Tři měsíce potom prodlévá královský rada v Medině del Kampo, kde ve jménu krále navarrského přísahá věrnost koruně španělské; odtud se vrací opět ke dvoru navarrskému, aby zvěstoval, jak pořídil.

Zatím přibývalo života na hradě xaverském, kde povila pánu z Jassů choť jeho již tři dcery: Marii, Annu a Magdalú, r. 1495 a 1497 dva chlapce, Michala a Jana. Přibýlo starostí a radostí. Magdalú si brzy vzala královna Isabela do Madridu na svůj španělský dvůr, a 10 roků později, právě před bouří válečnou se strany španělské, dlel i Michal při dvoře královském v Madridě, kde měl zajisté příležitost seznámiti se s uhlazeným dvořenínem, o 3 neb 4 léta starším šlechticem, jemuž bylo jméno Don Innigo z Lojoly. Oba byli Baskové; než za nedlouho bohužel budou státi oba tito nadějní vlastenci a přátelé nepřátelsky proti sobě v ohni bitevním. Osamělý

hrad Xavier nabyl nové ozdoby dílem, které zbožní rodiče světcovi ke cti a chvále Boží podnikli. Do té chvíle nebylo ještě Františka na světě. Jako věrnost a oddanost ku králi pozemskému zdobily dra Jana z Jassů a jeho choť, tak i ve službách krále Nejvyššího katoličtí manželé ušlechtilé závodili. Uradili se, že místo dosavadní kaple vystaví kostelík a založí při něm nadaci pro duchovního správce s 2 prebendisty, opatří byt pro posluhu a zařídí posléze také školu. Desátky, vinice a kus pozemku měly doplniti nadaci. R. 1500 tak uzavřeli a do r. 1504 všechno ve skutek uvedli. Zajisté veliký to byl podnik rodinný ke cti a chvále Boží a vydával svědectví o nemalé zbožnosti v rodině. A jako za odměnu požehnal Hospodin manželům: paní z Jassů dala život dítěti šestému, jemuž na křtu sv. dán za patrona sv. František. A náš František bude novým světce, bude povolán k věcem velikým, stane se apoštolem Indie a Japonska, a mnohým, přemnohým bude ochrancem divotvorným.

V pašijovém témdni, kdy pilné rozjímání o umučení Páně jímá srdce věřících, v úterý dne 7. dubna 1506 narodil se František, jako by již věstil, co z něho bude.

O jeho dětství a mladosti málo víme. Tolik jest jisto, že první léta prožil na hradě xaverském. Není však známo, v jakém poměru byl tehdy hrad Xavier k Pampluně aneb Ydocin k Azpilcuetě, a tudíž také nevíme, kde a jak vykonal František svoje prvé sv. přijímání, kde a s jakým prospěchem zahájil své studie. U Tursellina sice

se dočítáme, jak bystrého byl ducha, jak živé dítě, jak chápavý, rozumný, účelivý, jak velikého srdce byl, jak spořádaných mravů, že prospíval moudrosti a milosti u Boha i u lidí atd., ale k tomu poznává P. Brou, že běží jen o všeobecné dohady vlastností, které se u takového dítěte předpokládají. Tolik zajisté říci lze, že prvá výchova Františkova dala se na hradě samém, v Xavieru, tedy na venkově, v osamělosti, v kázni příkladné. Kdo by tu nevzpomenul podobné výchovy, jaké se dostalo v mladistvém věku velikému papeži Lvu XIII. na hradě karpinetském? I toho se domyslíme snadno, jak si asi liboval v obvyklých hrách dětských, na př. ve hře míčové, jak ve hrách národních míval zvláštní zalíbení, jak v nich nad své krajánky vynikal. Bylť Bask, statečný, obratný, ohnivý, při tom také samolibý, poněkud marnivý, ctižádostivý, nestrpěl soka nad sebou; víme, že později pokládal si za hřích a trestával na sobě samolibost jako hlavní hřích a vášeň.

Zachovával si svou nevinnost a čistotu, bezúhonnost. Již první životopisec jeho nás o tom ujišťuje a totéž tvrdí Františkův ujec, věhlasný dr. Navarrus. Duchovenstvo indské a proces beatifikační dotvrzují, že sv. František zachoval si prvou milost od křtu sv. Tak dle Baçaima vypovídal svědek Jan Darriaga r. 1556.¹⁾

Jak zbožnou byla rodina Jassova, poznáváme z denního jejich pořádku: Modlitba a práce se v něm střídaly. Bylo u nich jako v nějakém klá-

¹⁾ Dr. Navarrus jest Martin Azpilcueta, ujec našeho světce.

šteře benediktinském. V nově zbudovaném kostelíčku byla den co den sloužena zpívaná mše sv., v sobotu ke cti bl. Marie P., v pondělí zádušní. Každého dne byly též zpívány nešpory a konáno sv. požehnání. Na velké svátky modlívali se přede mši sv. malé hodinky, v sobotu, v neděli, ve svátky a jejich svatvečery kompletář, každý desátý den hodinky jitřní. Při společné modlitbě večerní zpívalo se Salve Regina.

Dokud byl František ještě maličký a neuměl čísti, bavili ho obrázky rodinné a obrázky svatých. Když pak se naučil čísti, zamiloval si rodinnou památnou knihu z 19 blan in folio složenou, v níž sestaven byl řád křesťanského života rodinného.¹⁾

Tu se dočetl, jak rodičové jeho přísežně se zavázali, že budou zachovávat všechno, co v knize ustanoveno bylo. K poslušnosti této zavázali nejen sebe, nýbrž i své potomky a to pod hříchem, ztrátou požehnání a milosti vyhrožující těm dědicům panství, kteří by snad zrušiti chtěli něco z nadání a darování učiněného a určeného výhradně ke cti a slávě Boží, ke spáse nesmrtelných duší, pro pokoj zemřelých a k dobru potomstva.

Později také obdivována byla úcta a přesnost, s kterou sv. František lpěl na konání církevních hodinek, sv. officia; známo též, že nikterak neschvaloval, aby modlitba sv. breviáře zkrácena byla, když se o té věci jednalo.

Zlatý návyk z mladosti a vděčnost k dobrodincům nalézáme překrásně spojeny v této vlast-

¹⁾ Napis měla: „Santa Maria de Exavierr“.

nosti Františkově. Sám napsal: Kostel a příbytek duchovního stály tu podle sebe. A bylo by se považovalo za nepříslušné, kdyby se byl kdo chtěl modlití církevní hodinky mimo kostel v zahradě. V kůru se konaly; a hlasitě se odříkávalo, co se nezpívalo. A nikdo se nesměl opovážiti, aby vyrušoval. Všechno konalo se s pozorností a bedlivostí, svědomitou věrností; nebo vidí-li a slyší Hospodin, tím více obcující s Bohem jest povinen, aby věděl, co činí. Duchovnímu správci bylo se starati o nábožnost. V kůru bylo přikázáno všem přísné mlčení a mladší kněz měl dohled a trestem stíhal všelike provinění. Vše bylo jako v klášteře zařízeno. Před mší sv. modlili se nahlas všichni Confiteor. Žádná ženská před 60. rokem věku svého nesměla se přiblížiti.

U stolu se četlo nebo mlčelo; vyražením byly práce v zahradě neb rybolov, ani hry ani honby nebyly trpěny.

Zdaž nebyla taková přísná výchova přiměřenou přípravou pro muže apoštolského? Tak se vychovávali srdnatí a stateční lidé. Pevnou záštitou proti všem nástrahám světa byl chrám a dům duchovní Santa Maria de Exavierr. Říkalo se, že takový způsob života chrání pro přítomnost, pro věčnost pak že pomáhá shromažďovati zásluhy.

Na hradě xaverském žili život přísně asketický. Ze všeho počínání rodičův a předků světcových září vážný duch víry živé. Jejich zbožné nadace, poslední vůle, zájmy o Apoštolskou Stolicí tomu nasvědčují. A proto v rodu tomto vynikla a uzrála tolikerá povolání k duchovnímu stavu

vůbec a životu řeholnímu, zvláště u těch, co sluli Eguia d'Estella.

Mezi hlavními patrony rodinnými vynikal sv. Jarolím, Otec církevní. Uzříme také později, jak se tento přísný patron hlásí k mladistvému knězi Františku Xaverskému, když nastupoval dráhu života apoštolského. Sv. archandělu Michalovi byla zasvěcena věž strážní a byl též od dob nepamětelných ochráncem domu Asnarova. Kaple hradební měla jeho obraz na oltáři, a náš misionář si jej vyvolil za protektora cirkve japonské. Jednou se bude psáti o našem světci: „Neslyšeli jste z jeho úst nežli tato dvě slova: Ježíš a Nejsvět. Trojice.“ Tak zdravíval jeho děd Arnold Periz své bratry a své kolegy v úřadě berním, zajisté poněkud neobvykle, ale významně: „Nejsvětější Trojice zachovej vás ve své svaté milosti.“

Ještě zmiňuje se o zázračném krucifixu, jenž se uctíval od dob pradávných a podnes se uctívá na hradě v domácí kapli. Ve 13. století, kdy asi první předkové Asnarové ze Sady zařizovali hrad Xavier, našli dutinu ve zdi a v ní sochu představující tělo Kristovo sňaté s kříže, jehož ramena měla délku celého těla. Možná, že bylo zde zazděno za války proti ukrutným Maurům čili Saracénům. František, trvám, často, přechasto se před ním v temné kapli domácí modlíval. Později, když sv. Xaver konal své apoštolské cesty po Východě, krucifix ten, zvaný xaverský, potíval se potem krvavým. V roce 1552, kterého světec náš v Pánu zesnul, opakoval se zjev ten každý pátek. Škoda,

podotýká životopisec, že zpráva z XVIII. věku pocházející postrádá autentiky.

V dětském věku svém, než povyrostl, neviděl František kolem sebe ničeho, co by rušilo klid jeho věřící a zbožné mysli. V odlehlé samotě hradu xaverského vytvořil Hospodin nádobu vyvolenou. Po boku měl zbožné kněze a byl svědkem jejich apoštolských ctností. K nim náležel zejména Don Michal z Azpilcuety. Zároveň byli mu pěstouny a učiteli, tak že bez pochyby oni cvičili jej doma v řečech jak v mateřštině tak v jazycích klasických. Dříve vychovávala ho vlastní matka, a byl-li otec doma, což nebývalo často ani na dlouho, dohlížel sám, aby dítě tak schopnému dostalo se příslušné výchovy. Na hradě žila také teta z matčiny strany, Dona Violanta, svatá duše, která ho měla na starosti. Nejstarší sestra Marie přála si co nejdříve vstoupiti do kláštera sv. Engracie v Pampluně, druhá sestra Anna stala se později babičkou apoštola velkomogolského, P. Jarolíma z Ezpeletů, jenž † 17. června 1617; z úcty k svému strýci psával se Jeroným Xaverský. Zmíniti jest se nám ještě o bratranci světcově, který slul Martin z Azpilcuety, voják zkušený, muž vzdělaný a člověk dobrý, šlechetný. Zasvětiv syna svého Hospodinu, sám stal se hospodářem řeholnic v Yransu. Rovněž zastával mimo dům meškávajícího otce Františkova v hospodářství.

Z toho všeho patrně, v jakém ovzduší náš velký světec vyrostl a jak se v tichém zákoutí království navarrského na budoucí apoštolát svůj připravoval.

O příbuzenstvu z rodu Eguia d'Estella poznamenáváme následující: Mikuláš z Eguie měl s Kateřinou z Perez a Jassů 26 dětí. Nejstarší dcera vstoupila do řehole; Jakub se stal knězem, obeznámil se v Alkale se sv. Ignácem, kde ho při sbírání almužen provázel; napotom vstoupil do řádu Tovar. Jež. se svým bratrem Štěpánem a byl zpovědníkem sv. Ignáce až do jeho smrti. Učencem v bohosloví, zejména v církevním právu věhlasným, byl Martin z Azpilcuety, obyčejně dr. Navarrus jmenovaný. Byl starší světce našeho o 34 léta. Byl muž poctivý, energický, velikými ctnostmi vynikající, poněkud v dobrém slova smyslu neobroušený, ale démant pravý, muž svérázný v jednání i v řeči. Kardinálové, kteří ho znali, říkali o něm: „Papež má své kanonické právo ve své skříní knihovny, ale dr. Navarrus v hlavě.“ Byl pravý Španěl a v Římě byl pokládán za muže sv.

Jedna sestra Františkova zemřela v pověsti světice. Byla to Magdalena, která při dvoře španělském v Madridě v sličnou pannu dospěla, avšak záhy dvůr opustila a vstoupila do přísného kláštera Klarisek v Gandii. Jen z přinucení přijala úřad abatyše. Duše její oplývala milostmi neobyčejnými a vyprávěly se o ní věci zázračné. Dovedla se modlití tak sebraně, že byla všecka v Bohu jako pohroužena a přítomností jeho objata. Cokoliv se kolem ní dalo, nic jí nepřekáželo, nic ji nevyrušovalo. Po kratičkém spánku do půlnoci konávala až 6 hodin rozjímavou modlitbu, potom věnovala

se práci a starostem domácím, všude svítíc tichostí a pokorou.

Věru rosou nebeskou byl zvlažován štěp převzácný, jenž napotom tolik požehnaného ovoce nebeské zahradě přinesl. Podivný jest Hospodin ve svatých svých a v dílech jejich. Rodině Františkově však tehdy právě nastávala doba, kdy byla zkoušena, jako zlato v ohni; velká bouře se stahovala nad Navarrou, jejíž strážníci byl hrad Xavier.

3. Navarra¹⁾ ve smrtelném zápasu 1512—1524.

Právě když František dospíval do rozumu, nastává vlasti jeho smrtelný zápas, v němž i všecken rod jejich ohrožen byl. Občanská válka,

¹⁾ Navarra byla tehdy královstvím, nyní je provincií v severozápadních Španělech. Ohraničena je na sever francouzským departementem Basses Pyrénées, na ostatních stranách španělskými provinciemi. Na sever jest krajina hornatá, za to na jih rozkládá se úrodná rovina. Navarrské hory připojují se k Pyrenejím, řeky tekou vesměs k jihu. Střední část zaujímá bezlesá planina pamplunská, jihovýchodní pustá slaná step, jež slove Las Bardenas. R. 1897 bylo v Navarrsku 302 978 obyvatelstva; ubývá ho valně, protože se rodiny stěhují do Madridu a druhých velkých měst, také do Francie a do Ameriky. Dělí se pak na severní horské Basky, jejichž mluva ustupuje víc a více španělštině, a obyvatele na pobřeží Ebra, kteří mají ryze španělský ráz. Na severu jest půda zalesněna, na jihu úrodná, plodí hojně obilí, vína, oliv a ovoce; z velké části je v držení velkostatkářů a panstva, obyvatelstvo ostatní je většinou chudé. Průmysl rovněž je nepatrný, železnic poskrovnu. Baskové byli známi již pohanským Římanům, jimž dovedli vítězně vzdorovati, jakož i později Visigothům a Maurům.

vzpoura, zajetí, vyhnanství, žaláře, oloupení, to vše hrozilo jim. Ubohá matka Dona Marie postavena byla v úzkostech velikých. Kam jinam se mohla obrátiti, nežli k prozřetelnosti boží a k bl. Marii Panně, kterou vroucně vzývala za ochranu. Proudý slzí skytaly jí úlevu v beznadějných strastech.

Františkovi bylo teprve 6 let a netušil, co se kolem něho děje, aniž bral podíl v tragedii navarrské, ale otec, starší bratři a celá vlast jeho ocitli se v nevýslovném žalu. Mezi Navarrou a Kastilií vypukla záhubná válka. Král navarrský Jan III. z Albretů upadl v těžké postavení, z něhož nemohl se vyprostiti. Francouzové domáhali se nadvlády ve Španělech. Navarra měla proti sobě jak Ludvíka XII., krále francouzského, tak Ferdinanda, krále španělského. Ludvík činil si nároky na hrabství Faubské (de Foix), Ferdinand prahl po příležitosti, aby osvojil si malé království navarrské, které mu otvíralo přechod přes Pyreneje. Královský rada dr. Jan z Jassů uvažoval a přemítal ve dne v noci, jakých prostředků by se mohlo použití ve prospěch panovníka. Nesouhlasil v politice s pleticháři diplomatickými, kteří v zákulisí pikle strojili. Klonil se však ke dvoru francouzskému. Maje za to, že tak nejlépe poslouží vlasti, usiloval o dohodu a spojení Navarry a Bearnu, tak aby měli společné přátele i nepřátele. Doufal, že by proti státu de Tudéla uhájili vlastních zájmů. Než vznikly zápletky nenadálé. Král navarrský Jan III. ocitl se tu najednou v úzkých. Papež Julius II. (1503—1513) vypověděl válku

francouskému králi Ludvíkovi XII. Svolán na rychlo sněm gallikánský a spolu také vyhlášen sněm ekumenický, lateránský V. r. 1512, jenž nad králem a královstvím pronesl klatbu a interdikt. Král španělský Ferdinand stál při papeži. Zatím navarrský král Jan III. váhal, nechtěl přidati se ani na tu ani na onu stranu; ale mocní sousedé jednali rozhodně. Ludvík sliboval, Ferdinand vyhrožoval. Ferdinand žádal volný průchod královstvím navarrským a shromažďoval voje své na hranicích. Dr. Jassů a vrchní vojevůdce navarrský marně se snažili uhájiti neutrality. Co činiti v takové chvíli? Král Jan, jenž vůbec více k Francouzům než k Španělům lnul, uzavřel smlouvu s Francouzy dne 18. července 1512.

Hned potom 24. července vtrhlo vojsko španělské do země a dobývalo pevnosti pamplunské. Ohněm a mečem dobýváno města. Ustrašené obyvatelstvo neví si rady. Hrozí i církevní kletba, ano, vévoda z Alby prohlašuje papežskou bullou navarrského krále za příznivce rozkolu. Byla-li opravdu bulla ta papežskou a měla-li platnost svou, neví se určitě. Než co si měli Navarrští počíti? Vzdali se.

Dějiny nedávají světla v této záhadě; ze dne 18. července r. 1512 datována byla smlouva a již dne 21. bulla sesazující krále navarrského vyřízena a dne 24. téhož měsíce sesazení provedeno! Klatba stala se skutkem. Jako meteor zasáhla hlavu královu; nepředcházely ani napomenutí ani výstraha. Nebylo dáno místa k ohrazení, ortel neodvolatelně vyrčen. Král tedy zbaven byl

trůnu jedině z té příčiny, že hájil své koruny a usiloval poddané své zachrániti, slovem, že konal svou povinnost.

V rodině z Jassů soudilo se, že král Jan III. mohl býti zachráněn, kdyby se byl dal na stranu španělskou. Dr. Jan z Jassů, král. rada, nesouhlasil s jednáním král. dvora. Měl se vzdáti postavení a úřadu rádce koruny a předsedy parlamentu (Corte real), ale nevzdal se a neopustil nešťastného krále v nejtěžší chvíli. Ubírá se s těžkým srdcem ke králi španělskému Ferdinandovi, aby mu přednesl prosby své, s deputací král. váží cestu z Mediny, aby se přimluvil. Všechno bylo marné. Práva a pravdy zúplna upříti mu nemohli, ale znova vyhrožovali. Dne 15. března r. 1515 vydán rozkaz Jeho Výsostí, aby Sos a Sanquessa, jejichž držení měl hrad Xavier, byly prodány. Předstíráno, že žádá toho mír v zemi. Marně hájil dr. z Jassů práva svého; státní a obecné zájmy, odpovědělo se, vyžadují takového uspořádání. Tak nakládal Ferdinand s těmi, kdo mu byli oddáni. Královský rada nevzdával se ještě naděje ve vítězství věci spravedlivé, doufal ještě, že království navarrské bude vzkříšeno. Než zklamal se velmi. Dne 15. června r. 1515 obsadili Španělé Navarru a úředně si ji osvojili. Dr. z Jassů pád tento dlouho nepřežil. Seč byl, hájil práva a spravedlnosti: avšak nespravedlnost zvítězila, a jemu nezbývalo než umříti. Téhož roku 1515 dne 16. října v Pánu zesnul, a František náš v 10. roce věku svého osiřel.

Za tři měsíce rozžehnal se i nepoctivý král

s tímto světem. Ve světové hře nastala výměna hlavních osob. Španělsko obdrželo za krále Karla V., Francie na místě Ludvíka XII., jenž byl původcem všech těchto piklů, dobrodruha krále Františka I.; také Jan III., král navarrský, zemřel, odkávav zubožené království mladistvému synu svému Jindřichovi II.

Ještě jednou zakmitl paprsek naděje vlasteneckým Navarrcům, kteří spoléhali na Francii. Uzavřena tudíž smlouva v březnu 1516 s příbuznými hradu Xavieru, totiž mezi rodinami z Jassů, Alloqui a Ezpeleta. Hrad Azpilcueta sloužil za útulek 20 lojalistům a bytoval delší dobu v zástavě statnou posádku španělskou. Tehdy však nařídil kardinál Ximenes, aby všechny tvrze navarrské, jednak bezúčelné, jednak nebezpečné, byly zbořeny. Týž osud měl hrad Azpilcueta a rovněž tak se mělo státi s věžemi hradu Xaviera. Zachráněny byly jen obytné místnosti hradu; všecko opevnění, strážní věže, hradby smeteny, také brána mostecká zmizela, 3 věže povaleny. Zahrada spustla. Věž sv. Michala srovnána se zemí, příkopy zasypány, všeliká opevnění byla odklizena. Cokoliv připomínalo pevnost, musilo býti odstraněno. Zbylo toliko obydlí občanské. Aby dovršeno bylo pokoření a zneuctění historického místa, odevzdán příbytek pohraniční stráží, stíhající pašeráky, lidi podezřelé.

Podobný osud stihl pevnost pamplunskou. Za to se král Karel V. opevnil. Jeho stavitelé vyplnili lesy navarrské. Sídlo Jassů vydáno v plen v květnu a listopadu roku 1517. Jedenáctiletý

František byl svědkem všech těchto událostí. Smutně mu začínal život!

Králové navarrští už dluhů neplatili. Celý kraj xaverský vydán na pospas, nikdo ho nehájil. Obyvatelstvo sanguesské, o půdu oloupené, opěvalo dobu tuto žalostnými písněmi. Na panství Jassů vysázeny nové vinice, za 1 dukát prodáno na 7¹/₂ m země orné. Marna byla všechna obrana, nic nedbáno námitek.

Dona Marie viděla cizí stáda na svém vlastním pozemku. Tak hospodařeno i na panství Ydocinském, kde Don Michal, dědic statků po otci, marně se namáhal, aby jeho právo majetkové bylo uznáno. Přemoženým nezbývalo nežli se poddati a trpělivě nésti jeho pokořující.

R. 1520 pokusili se naposledy jeho nesnesitelné setrásti. Král Karel V. byl zaměstnán zápletkou s Německem. Ve Valencii vypukla vzpoura, v níž se zúčastnila Kastilie. Běželo o to, aby Santa Junta dos Comuneros byla poražena. K tomu však bylo třeba odvolati vojsko z Navarry a od hranice navarrské. Pampluna měla jen malou posádku. Soudainští, úděl Francie, pod velením Lesparzovým hlídali svatojanského přístavu (Saint Jean-Pied-de-Port) a průsmyku pyrenejského. Tehdá odevšad hlásili se věrní Navarrci pod korouhev svého krále. Za nedlouho obsadili Francouzové s Navarrci proti Španělům Pamplunu.

Na hradbách pamplunských vyznamenal se mladý důstojník krále Karla V., nasadiv život za vlast a její osvobození. Byl to Don Innigo z Lojoly, napotom známý sv. Ignác, jenž u Pampluny těžce

byl zraněn. Známa jest asi čtenáři historie jeho obrácení, jeho pouť montserratská, jeho duchovní cvičení v Maurese (1521, 1522) a j.

Jsou to podivné události. Divná věc však se tu zrakům našim jeví. Dva světci, jejichž přátelství po čase tak pevné a hluboké bylo, oba Baskové, Ignác z Lojoly a František Xaverský, octli se ve sporu národnostním.

Ignác bojoval ve vojsku španělském, kdežto synové král. rady dra z Jassů, bratři Františkovi, lnuli pevně k sesazenému králi Jindřichovi II. Don Michal a Don Jan byli důstojníci ve vojstě francouzském, bojovali o osvobození Pampluny. Oběma stranám se jednalo hlavně o to, aby navrátili Navarru králi svému. A kdyby možná nebylo, Xaverští chtěli ji vydobýti Francouzům proti Španělům, kdežto Ignác chtěl ji vydobýti Španělům proti Francouzům. Deset let již proti právu a spravedlnosti měli Francouzové obsazeny čtyři pětiny, Španělové jednu pětinu království. Svolána tudíž rada, která měla o to usilovati, aby vytlačen byl nepřítel Kastilie, Francouz, jenž většinu Navarrska měl v držení.

Než naděje krále navarrského na vítězství v Pampluně byla pouhým zábleskem. Dnové vlády jeho byly již sečteny. Dne 30. června roku 1524 stalo se rozdělení království v Noainu skutkem. Vojsko krále Jindřicha II. odtáhlo za Pyreneje. Smlouva měla učiniti konec dalšímu krveprolévání. Král Karel V. svolává svoje, aby se stalo ujednání se spojenci Lesparrovými. Navarřci zůstali zatím v poli, s nimi bratři Michal a Jan z Jassů. Nesložili

zbraní, až dne 15. prosince 1523 Karel V. rozhodl se odpustiti všem, kdo se pro svou vlast byli obětovali. Vyňati však byli, kdo na dvou listech královských byli zaznamenáni. Vymazáno mělo býti jejich šlechtictví, ba hrozil jim ještě horší osud.

Dekret královský zněl: Michal z Xavierů, zbrojnoš, bude slouti prostě Xavier, Martin z Goni, Jan z Olloqui slouti bude prostě Olloqui, Valentin z Jassů taktéž; kromě toho všichni budtež zbaveni svých statků a vydáni na smrt. Věru zoufalý osud potkal rodinu tak zachovalou a zbožnou. Dona Marie ztratila vše, poslední zbytek majetku, a přece nezoufala. Po dvouletém zajetí ve Fontarabii stáli oba bratři Michal a Jan s druhými šlechtici navarrskými opět s vojskem francouzským proti Španělům, až konečně 19. února 1524 přišel nový vojevůdce Franget s rozkazem Františka I., aby se vzdali. Konec desíleté války hlásí hrabě z Mirandy. Navarrcům se dovoluje, aby bojiště se ctí opustili. Zároveň ubezpečuje pány Xaverské, že smějí podržeti práva na statky zděděné po předcích, ano oběma slíbena i přízeň koruny. Španělský král Karel V. podepsal kapitulaci a odvolal ortel smrti proti nim vydaný. Lhůta dvou měsíců jim dána, aby se mohli navrátiti do svého domova, když přísahou zpečetili věrnost svoji.

Tak oběma synům královského rady navarrského dra Jana z Jassů zachráněna čest a důstojnost. Směli se domů navrátiti, domovinu nově sobě zaříditi, matku svou utrápenou objati, s milým Františkem se shledati a o lepší budoucnosti dále pracovati.

Král Ferdinand přijal dra Navarrského, potomka z Azpilcuetů a Xavierů, ve slyšení a pravil k němu: „Protože mi Michal a Jan z Xavierů přísahali věrnost, odpouští se jim jejich zpronevěra“. Karel V. neměl se jich co báti; přesvědčil se o jejich oddanosti. Jím pak dostalo se toho, co jim náleželo po právu a spravedlnosti.

4. Prvé probuzení ctižádosti.

Františkovi bylo osmnáct let, když se bratři starší navrátili domů. Zachovala se nám zpráva o tom, kde byl od února 1524 až do října 1525, téměř dva roky školní, prve než odebral se na vysoké školy do Paříže. Věnoval se několik měsíců filosofii v Pampluně, kdežto humaniora doháněl v Sanguesse. Válka a matčiny starosti nedopřávaly mu ovšem žádoucího klidu k práci a studiu.

Podnes se ukazuje v Pampluně dům, jenž byl tehdá majetkem Sennory Guillermy z Atonda a v něm pokojík Františkův, i místo, kde na prkénku stávala jeho lampa studijní. Na památku a počest sv. Františka byla tato místnost na rozkaz samého místokrále navarrského zachována. Podobně se ukazuje dům (dosud u města Paříže), kde František Xaverský jako student bydlil. Zápisů při tamním kostele P. Marie dávají svědectví o koleji z r. 1545, která onoho času nemálo vzkvétala a ve které byly školy vyšší „Estudio mayor“. Zde měli studující veškeré zaopatření. Město bylo dosti veliké, jelikož záznamy, jak píše P. Cros, zmiňují se o čtyřech farních kostelích a čtyřech konventech řádových. Zachoval se také

notářský list z r. 1525, ve kterém notář František de Roncesvalles v městě Burgo v únoru zaznamenal, že František z Jassů jako prokurator neboli hospodář zastupuje svou urozenou matku Sennoru z Xavierů. Ze zmíněného notářského listu jde na jevo, že se jednalo o nájemné z mlýna v Pampluně, které jakýs Johanot de Orbayceta povinen byl zapraviti, patrně asi na vydržování Františkovo ve studiích.

Nás ovšem zajímají především zprávy o Františkově povaze, jak se asi v těchto letech vyvíjela. Po té stránce spolehlivé jsou výpovědi příbuzného Františkova, věhlasného právníka dra Navarrského, kterých Tursellini po svém způsobu použil. Tam se dočítáme:

„František byl nejmladším z dětí Xavierů. Než právě on jako druhý David vyvolen byl od Boha k velikým věcem a podnikům pro větší čest a slávu boží a spásu nesmrtelných duší.

Aby se povznesl k této výši a velikosti mravní, k tomu napomáhala mu vedle jeho vlastní vůle a píce pomoc boží i lidská. Jako z nepatrného pasáčka stal se král v Israeli, tak z chlapečka přese všechnu urozenost nepatrného stal se veliký apoštol Asie. Od nejútlejších let sídlila v srdci jeho svatost a nevinnost spíše andělská, než lidská. Učitelé nejlepší vzdělávali ho ve vědách a uměních, co nejdokonaleji. A duch jeho chápavý prospíval vůčihledě v moudrosti a milosti u Boha i u lidí. Byl sličné tváře, urostlého těla, zdraví pevného jako pravý Bask. Rozum jeho byl bystrý a hloubavý. K vlohám těm družila se mimořádná píce a touha po studiích a vzdělání všestranném.

Milá povaha jeho všem se zamlouvala; vždy a ke všem byl přívětiv; a kde kdo, ať známý, ať neznámý podívoval se jeho přívětivosti a roztomilé úslužnosti.

Ale zájmy a tužby Františkovy odnášely se více k věcem nebeským, než pozemským. Jakkoliv byl si vědom svých předností a skvělých vloh, nezapomínal, že nejsou než hřivnou, z níž těžiti mu jest pro toho, od něhož mu byla propůjčena. Tak již u věku mladistvém uměl se ovládati. Sám vyznal, že za velikou milost shůry pokládá si čistotu, která ho chránila proti pokušením smyslným, takže nebeský Ženich, jenž pase rád mezi liliemi, duši jeho za stánek svůj si vyvolil. V duši tak čisté ujímá se utěšeně moudrost. A proto srdce jeho bylo půdou úrodnou, v níž se ujímalo símě bohumilé, aby vydalo jednou žeň zlatou, stonásobnou. Ve svých bratřích viděl vojíny, tělem i duší stavu svému oddané, ve válečnictví a rekovné statečnosti štěstí a slávu hledající. Jemu ani na mysl nepřišlo, by mohl následovati příkladu jejich. Více vábila ho dráha otce jeho a předků, nevšedními vědomostmi vynikajících. Dr. Navarrus a vlastní otec byli jeho vzory. Ale nejvíce působila ve zbožném jinochu milost boží a připravovala nádobu vyvolenou pro poselství, které vyžadovalo jiných zbraní, nežli ocelových.

Ideály nejvyšší povznášely ušlechtilou duši Františkovu. A přece přimísila se k těmto ideálním zájmům a nadhvězdným tužbám lidská slabost, jakási samolibost, ctižádost. Není divu, že svými

vlohami a svou nadobyčejnou pílí vynikal daleko nad vrstevníky. To by bylo jen chvály hodno, ale Františka se zmocňovala žárlivost a řevnivost, takže nemile nesl, vynikal-li vedle něho druhý a tržil pochvalu. Ozýval se v něm duch sobeckosti“.

Tolik napsal o něm dr. Navarrus. Škoda, že určitěji nepoznamenal, kam směřovala a k čemu se pnula ta vášně Františkova, zda více k hodnotem občanským, v jakých otce a strýce viděl, či snad duchovním?

Z r. 1531 zachovala se úřední listina o duchovenstvu pamplunském (Clerc de Pampelune), která by jaksi blíže a určitěji naznačovatí mohla, kam asi se nesly tužby Františkovy ctižádosti. Ale stěží lze si pomyslit, že by se byl již tehdy v Pampluně hlásil k duchovenstvu, kdežto nám nikterak není známo, kdy a za jakých okolností bylo by se v něm tehdáž ujalo símě milosti k povolání kněžskému.

Zajisté narozen a vychován byl v rodině, která žila z víry a ve které dařilo se kvítkům nebeským. Ostatně dosti záhy ukázalo se a vyklíčilo na vysokých školách v Paříži, co na osamělém a prachu světského vzdáleném hradě v dobré duši jeho zaseto bylo.

Hlava druhá.

František Xaverský na vysokých školách v Paříži 1525—1536.

1. Kollej sv. Barbory.

V měsíci září r. 1525 vypravila urozená paní Dona Marie, vdova z Jassů a Xavierů, svého nadějného Františka v 19. roce věku jeho na vysoké školy do Paříže. Proč se stěhuje až do Paříže? Což nebylo vysokých škol v Toulouse nebo v Salamance? Právě tehdy opustil ujec jeho dr. Martin z Azpilcuety, věhlasný právník, universitu toulousskou a přesídlil do Salamanky. Ale vysoké školy pařížské byly vyhlášenější. Těšily se slavné pověsti již po kolik set let. Po veškeré Evropě slyňuly. Nebyloť lepšího doporučení pro nastávajícího profesora, nežli když se vykázal, že byl vzdělán na universitě pařížské. Tehdá studovalo v Paříži průměrně na 3—4000 nadějně mládeže. Dr. Martin, jenž uměl oceniti neobyčejné schopnosti Františkovy, radil mu Paříž.

Mezi řekou Seine-ou a hradbami Filipa Augusta, ve zvláštní čtvrti města, byly budovy universitní. Bylo tu mnoho velkých budov škol-

ních a klášterních se zahradami, kostely a místnostmi hostinskými. Na blízku byl také hřbitov.

Po způsobu středověkém byli akademikové rozdělení podle národnosti na skupiny studujících z Francie, Pikardie, Normandie, Německa; k těmto přidělení byli též studující z Anglie. Závislí byli na svém prokuratoru a dvou bidelech. Ovšem měli svoje práva, svoje výsady, svou policii, svoje soudy, svoji svobodu. Co do předmětů, jimž vyučovali, dělily se fakulty neb kolleje na bohovědnou, právnickou, lékařskou a nejčteněji navštěvovanou artistskou, rovnající se naší filosofické.

Učiliště nebyla každému přístupna; kursy konaly se v uzavřených kollejích, v nichž studující v menších skupinách (asi po padesáti) zároveň bydlili. O pohodlí na takových ústavách nebylo tenkrát tak postaráno, jako za naší doby. Mnohdy ani místa, ani světla ani zdravého vzduchu nebylo nazbyt; puch prý až příslovečný plnil místnosti. Ulice byly úzké, špinavé, blátivé.

Studující pak sami dělili se takto: Jedni žili vydržováni jsouce od dobrodinců a měli všechno zaopatření zdarma. Nazývali se *bursiáni*¹⁾. Druzí sluli *kameristé* a měli zdarma jen byt; stravu jakož i vše ostatní byli si povinni platiti. *Portionisté* platili si vůbec všechno. Mnozí bydlili také po městě a do kollejí toliko docházeli. Synkové bohatých rodičů vydržovali si

¹⁾ Zikmund Winter. Děje vysokých škol pražských od secessí cizích národů 1409 – 1622, str. 235 a následující *Studenti*. Praha 1897.

svého paedagoga osobního, jenž s nimi opakoval přednášky; chudší posluhovali dílem professorům, dílem svým konskolárům za byt a stravu. Říkali jim *martinkové*.

František z Xavierů a Jassů dal se zapsati do kolleje jako portionista a platil ročně 30 sols. Měl také svého *martinka*, chudého studenta, kterého si vzal s sebou z domova; ale tento vedl život nekalý a Františkovi mnoho neprospěl. Jmenoval se Michal Navarrský. Michal byl zapsán do oddělení studujících z Francie, provincie bourgské, k němuž náležela všelijaká směs z východu i západu, směsice Italů, Španělů, Portugalců, Syrů, Egyptanů, Armenů, Peršanů a j. Co do oděvu nosili se černě, ne po šlechticku; chodili v dlouhém řasnatém oděvu s přiměřeným opasem.

Známo jest, že František se ubytoval v ústavě sv. Barbory. Kollejí ústav tento tenkrát r. 1525 ještě nebyl. Teprve 31 let později povýšen byl na kollej. Byl to spíš dům soukromý, podobný konviktu, v němž studující (*alumni*) pod dozorem bydlili. Tak sděluje P. de Breul z řehole sv. Germana, jenž sám za doby oné v Paříži žil. Po ten čas žili tu čtyři studující zdarma, ostatní za plat; chodili pak na přednášky ven do kollejí.

Jaký život v takových kollejích býval, dovidáme se na př. ze stanov kolleje Mansové, r. 1526 založené. Aby se akademikové netoulali a času neztráceli návštěvami mimo dům, bydlili se svými professory v jednom domě. Všeho všudy bylo tu 36 pokojů, nepočítajíc kuchyň,

jídelnu, společnou síň, kapli a posluchárnu, kde se konaly veřejné přednášky z filosofie a slovesnosti. Bursianů bylo 12 a bydlili po 4 v jednom pokoji. Platicím pronajímány místnosti. I martinové platili kollejné (5 sols).

Na všech kollejích bylo pravidlem, že nově příchozí studující, neměl-li předběžného vzdělání, povinen byl v tom ústavě po sedm let na akademické studie se připravovati. Neobstál-li při zkoušce, byl propuštěn; obstál-li, dostal lhůtu čtyř měsíců, aby si vyvolil fakultu. Potom přebíhati nebylo již dovoleno.

Když přišel František do Paříže, bylo mu prvý rok doháněti mluvnici, rhetoriku, poesii a řečtinu; na konci roku podrobil se zkoušce, při které výborně obstál. Na to se směl dáti zaplatiti do kolleje.

Právník studoval 7 let, lékař 7 let, bohoslovec, chtěl-li dosíci doktorátu, 13 let. U artistů neboli filosofů byly různé stupně podle cíle, jaký si kdo vytkl. Velká část se vzdělávala na úřad učitelský. Tací studovali slovesnost, staré klassiky a paedagogiku. Kdo z kollejí pařížských vycházel, mívali jako učitelé přednost před druhými. Mohl takový absolvent i v kolleji samé přednášeti, ovšem se svolením rektora universitního. Nedoprávalo se mu všech výhod, jakých požívali na př. bursiáni co do bytu; platil z polovice. Osvědčil-li se kdo z nich za 3 $\frac{1}{4}$ roku, mohl opět postoupiti na fakultu, aby se oddal vysokým studiím; potom požíval všech výhod. V ústavě mluvilo se výhradně latinsky.

Žádný z chovanců nesměl z venkova nic přijímati aniž co od jídla nebo pití do pokoje bráti. Vyňati byli nemocní. Přihodilo-li se, že bývalý chovanec ústavu někomu návštěvu učinil, bylo dovoleno jej pohostiti. Toliko rektor směl míti u sebe portionisty; ale též oni chodili ke stolu společnému. Urozeným bylo více dovolováno. Kázeň byla dosti tuhá. Také tresty byly stanoveny. První poklesek byl trestán metlou ve třídě; opětováný veřejně v sále.

Podobně bylo na vysokých školách pařížských. Bez průvodce a dovolení nesměl nikdo vycházeti. Obdržel-li kdo dovolení k vycházce, byl mu určen soudruh. Ani kordu ani hole nesměli bráti na ulici. Všeliké popěvky byly zakázány. Jednou neb dvakrát do roka byl veřejný výslech, jemuž předsedal rektor a přítomen byl hospodář ústavu. Dozorce směl býti přizván, ale práva neměl. Předčítaly se stanovy; nato mohl kdokoli své stížnosti přednésti a také výtky jiným činiti, což však i druzí vůči němu samému učiniti směli.

Podobný řád vládl v ústavě sv. Barbory, když sem r. 1525 sv. František Xaverský byl vstoupil.

Kollej svatobarborská stála na jihu ve čtvrti latinské a příslušela k farnosti sv. Benedikta. Sousedila na severu s kollejí remešskou a manskou, na východě s fortetskou, kde studoval Kalvín a na západě s choletskou neboli clermontskou, kterou si později osvojili Jesuité, na jihu přes ulici s montaigskou kollejí sv. Sympho-

riána. Blátivá třída tato, hotové bahnisko, do něhož stékala špína montacutenská, byla co chvíle jevištěm akademických půtek a sporů.

Na ústav sv. Barbory házelo se kalem potupy. poněvadž naň žárleno. Žilo se tam jako v klášteře podle přísného řádu. Rabelais nazval jej potupně „kurníkem“. Jen několik kroků vzdálena byla Sorbona, kollej Mathuristů, Jakobinců, pak kollej dormans-beauvaiská a mnohé jiné ústavy. Více méně byla každá kollej po svém určení buď zemská, buď diecéšní. Toliko sv. Barbora byla vzdělavacím ústavem, soukromým konviktem, zařízeným pro mládež studující. Žáci si všechno sami hradili a chodili do různých kollejí, kde profesorům školné platili. Poznenáhlu usazovali se tu ponejvíce Španělové a Portugalci.

Právě tehdy posílali králové portugalští do Paříže synky zchudlých rodin šlechtických na útraty státní, aby se tu vzdělali dílem pro professuru, dílem pro zámořské missie. Do jaké míry se záměr zdařil, těžko posouditi; zajisté Prozřetelnost boží měla své úmysly.

Mezi těmito královskými chovanci nalézáme v Paříži na konci XV. věku jakéhosi Jakuba z Govey, jenž napotom r. 1500 a 1507 stal se rektorem universitním. Byl doktorem bohovědy a vládním prostředníkem mezi Portugalskem a Francií. Protestanté, zejména Theodor Beza, nazývali ho potupně „pedantem“, „nedochůdčetem“, ale Jakub z Govey byl hlava otevřená, muž vážný, moudrý a opatrný, ve všelikých zkouškách a protivenstvích statečný. Byl poněkud

málo povolný, za to ale práva a poctivosti nejvýš dbalý. Dovedl si získati důvěry u mládeže v té míře, že zdárně vychoval celé generace.

Proto majitel domu sv. Barbory, Robert Dugast, pronajal mu r. 1520 dům svůj na ústav trvalý, v němž pak Govea vládl pod protekcí krále portugalského. R. 1526 na své cestě do Lisabonu vymohl ústavu královskou podporu na stálé vydržování 50 chovanců.

2. Nebezpečí hrozící duši jeho. (1525—28.)

Dne 1. října počínalo vyučování v ústavě. Františkovi bylo prvý rok doplňovati vzdělání humanitní.

Ale právě zde u sv. Barbory ocitl se v prudkém ohni mezi přívrženci školy staré a pokrokáři. Ovzduší renaisanční s tendencí pohanskou domáhalo se na vysokých školách vrchu. Řečtí klassikové se svým původním zněním vítězili. Bez zápasu tuhého ovšem se to neodbylo. Bohoslovci se boje jaksi vzdalovali obávající se, že by tehdejšími novotářům neodolali, ačkoliv jim příslušelo postavit se na odpor a bojovati, aby nebyli sami proudem strženi. Pod rouškou filosofie zaváděly se nekřesťanské novoty v naukách. Bobadilla, spoluchovanec Xaverův, říkal: „Qui gracnizabant, Lutheranizabant!“ Kdo řeckým klassikům se učili, byliť přívrženci Lutherovými, jehož bludnou nauku rozšiřovali. Vzplanul prudký boj mezi stranami. Kollej u Montaigů držela se školy staré, ale ústav sv. Barbory právě r. 1525 a 1530 zašel na bezcestí.

Františkovi professoři, většinou přívrženci směru převratného, rozhodovali v ústavě svaté Barbory. Mluvnici učil Mathurin Cordier, latině Ludvík z Estrebaye neboli Strebaeus, básnictví Skot Buchanan, filosofii Aristotelově Španěl Gelida, Fernel učil mathematice, astronomii, filologii a filosofii. Posluchačů byl nával, ale místnosti byly nedostatečné; z té příčiny přednášeli, pokud bylo možno, pod širým nebem. Nadšení pro novoty bylo takové, že studenti odcházeli z přednášek jako opojeni a na potkání posmívali se Montaigistům, nazývajíce je „kapucíny“ a učitele jejich „tabáčníky tříhalířových paklíčků“ („fumivendulos triobolares“).

Za poměrů tak neutěšených prožil Xaver první léta na universitě pařížské. S kterou stranou šel? Jaký vliv mělo naň novotářské učení? Jak prospíval? Těžko lze říci. Jeho dopisy, z nichž bychom souditi mohli na stav duše jeho, nevyznamenávají se ani po jazykové stránce. Také neznáme ani Španěla ani Portugalce, jenž by se byl v tehdejší škole vzdělal na spisovatele.

Věru, málo získali posluchači na školách těchto!

1. října 1526 po zkouškách dal se Xaver zapsati na artistské fakultě svobodných věd a umění neboli filosofie. Studie trvaly několik let, zejména chtěl-li kdo se stát doktorem bohovědy neb právníkem a otevřít si cestu k hodnostem vyšším.

Napřed bylo mu vzdělávati se po pět let ve školách filosofických, aby se stal mistrem

artistským. Kdo studoval dále ať bohovědu, ať práva, ať lékařství, byl povinen 6 neb 7 roků dalších ještě se vzdělávati. Z té příčiny trvaly studie 12 let.

Byla pak universita ústavem samostatným a měla, abychom tak řekli, svůj monopol na vědu, k níž se hlásili učňové, pokročilí a mistři tu v bohovědě, tu i ve svobodných uměních a jiných odborech. Jen mistr směl svobodně poučovati druhých.

Xaver vstupuje do síně universitní jako učeň, jenž se připravuje na další dráhu bakalaureatem; za 2½ roku v masopustě 1529 podrobil se zkouškám, opravňujícím teprve k určitému povolání. Kandidát, jenž volil professuru (*baccalarius formatus*), měl před svými spoluškoláky a mistry přednášku filosofickou a konal veřejnou disputaci o rozličných předmětech oboru svého. Obstál-li v obojím tomto úkolu, stal se „*baccalarius formatus*“, jenž byl oprávněn jakožto professor mluvnice a věd začátečníkům přednášeti.

Tak i Xaver dosáhl na vsokých školách určité způsobilosti. Avšak byla to léta nebezpečná pro duši jeho bezúhonnou! Po pečlivé a vroucně zbožné výchově, které se mu dostalo v Navaře, octl se ve světě docela cizím, nebezpečném, v ovzduší nakažlivém, uprostřed mládeže bujně kvasící. Zda nezmaří ta léta něžné jeho ctnosti, květy jeho duše?

Kdo ví, jak vůbec vypadaly vysoké školy v XVI. století, dovede si vykouzlití pojem o universitě pařížské. Bylo tu zajisté studujících po-

buřících, svádějících, toulavých, vším právem nazvaných „galoches“, t. j. pouličních blatošlapů. Z pravidel kollejních a z výhružných trestů proti všelikým nepořádkům, z rozmanitých předpisů, týkajících se slušnosti, lze si domyslit, jaká nebezpečí hrozila mladistvému a nezkušenému Xaverovi v Paříži.

Stanovy kolleje Mansovy leccos nám napovídají o způsobech a nezpůsobech studentů. Zakazují na př. mezi jiným portionistům všeliké noční toulky.

Zajisté moudrá byla její nařízení a pravidla. Ale kdo se jimi řídili? Jen hlouček svědomitých, kdežto tisíce druhých nedbali předpisů. K tomu by bývalo třeba ustavičného dozoru. Ale vrátný býval úplatný a professoři sami nevedli si rázněji.

Kdo nalézali své štěstí na učelišti, stávali se pomalu pohodlnými; a mnozí učitelé dávali jen hodiny, aby se užívali a mohli pokračovati ve svých studiích. Nebývali ani mnohem starší nežli jejich posluchači a libovali si s nimi v nočních zábavách a v nekalých radovánkách. Popíjeli s nimi a někdy byli horší svých žáků.

Konečně se přátelili a navzájem se kryli. Bl. Petr Faber píše v Pamětech o stinných stránkách svědomí jejich, kde mravní zvrhlost slove pouze křehkostí a nedokonalostí. Z toho vidno, jakého druhu nebezpečí ohrožovalo Xavera ve 20 letech jeho. Kde hledati příčiny toho, že dovedl obeplouti tolikerá úskalí? V takových případech chrání milosrdenství boží, které se ujímá hříšníků, zvláště byli-li strženi do kalu

nepravostí, spíše okolnostmi nežli zlobou vůle. Zkušenost je učí pokoře a vděčnosti, takže říkají po všechen život: „Milosrdenství Hospodinovo, že jsme nezahynuli.“ Pravice Hospodinova drží je nad vodou, by neutonuli. Tak soudil^e o sobě i František Xaverský. O choulostivém tomto bodu máme ostatně zprávu důvěrnou a zaručenou. V Indii žil kněz, jenž nějaký čas hostil u sebe našeho sv. misionáře. Brzy po smrti Františkově hlásil o něm toto: „Vesele a s nemalým zájmem vykládal mi ze života svého události, které se naň vztahovaly, od mladosti až do té doby, v níž jsme se sešli. Zavedl řeč o své vlasti, o otci, mateři, o studiích v Paříži a příhodách svých ve světovém městě tomto, zejména pak se rozhovořil o způsobu tehdejšího života studentského. Toulali se, hýřili a profesori s nimi. Mnohokrát v noci opustili tajně kolej a zatáhli ho s sebou. Profesor býval tam také.“

Hle, jak by byl snad postačil jeden krok, aby navždy zmařena byla slavná budoucnost velikého apoštola Indie a Japonska! Bohudíky, nikdy nepřekročil prahu zkázy. Ale pro pokoření své vzpomínal často nebezpečí, kterým se tehda vydával a poznával vděčně ochranu Nejvyššího. Co ho zachránilo dle vlastního vypravování jeho? Nebyla to ani tak zbožná mysl nebo mravní ušlechtilost duše jeho, jako přirozený strach, jenž zbraňoval duši i tělu utonouti v kalu. Jakási hrůza to byla, která jej jímala v blízkém nebezpečí. A tato hrůza, dokládá svědek, zachovávala jej 1 až 2 roky. Přihodilo se, že kterýsi z jeho

profesorů nemravným životem náhlou smrt si uhnal.

Za nedlouho na místo jeho nastoupil muž mravný a ctnostný, jenž nám sloužil za příklad, nebo nezadal si ani v nejmenším. „Až podnes,“ pravil Xaver, „vzpomínám všech podrobností.“ A dodává svědek, že mu to vše vyprávěl s upřímností dětinnou, aniž se jakkoliv marnivým ukázal. A muž, na něhož byl 22letý František tenkrát odkázán a jenž ho učil stydlivým a čistým býti, byl španělský rodák dr. Jan Penna, professor filosofie (1528). Kdežto onen s pohoršlivým životem dle Františkova svědectví učil 1526 a 1527.

Než prozřetelnost boží se postarala o ještě vydatnější ochranu. V kolleji sv. Barbory byl mu spolužákem blah. Petr Faber. Kolébka jeho byla chudička, rodiště osada u Annency, nepatrná v hornatém Savojsku. Jako chlapeček pásal otci svému ovce na úpatí hor Alpských, kde Duch sv. sám mu byl učitelem, připravuje jej na další cesty života. Od rána do večera krátil si čas modlitbou. Oddán jsa zbožnosti, měl způsoby velmi zdvořilé, vedl si vážně a zdrželivě. Jeho chování poutalo každého, kdo si ho lépe všímal a ušlechťovalo ho ve mravech a ctnostech křesťanských. Milovali a vážili si ho a tak byl mezi svými už jako chlapeček pěstounem druhých. Jiného si nepřál, nežli býti knězem. Ve školách vynikal pilností a schopnostmi, zejména v malé kolleji rošské. Odtud se odebral do Paříže, aby zde dokončil studie a připravil se na kněžství. Prve nežli sem přišel, byl již

s klassiky a řeči řeckou dokonale oběznámen a důkladně vzdělán; byl chloubou ústavu a radostí svých profesorů. Vypravuje se, že profesor Jan Penna vykládaje Aristotela, obracel se, kdykoliv mu řecký text působil obtíže a jej do rozpaků uváděl, bez okolků na klerika Savojarda. Že se Xaver s Fabrem dostali nejen v též čas do ústavu sv. Barbory, nýbrž i v jednom pokoji spolu bydlili, to stalo se řízením božím. Tento mladý muž tak dokonalý stál Františkovi po boku jako druhý anděl strážný. Oba tito mladí lidé poznali se na lavicích vysokých škol pařížských jeden uhlazený šlechtic, druhý venkovan a spřátelili se co nejdůvěrněji. O poměru tom rozepisuje se Xaver s nadšením; Petr Faber byl povaha tichá a skromná a František sám se přiznává, že ve zlobě toho světa byl mu strážným andělem. Když ještě stáda otce svého pásával, prosil často Hospodina na kolenou, aby mu zjeviti ráčil, čím by se mu nejvíce zalíbil. Z vnuknutí božího poznáv, že by to byl slib čistoty, nerozmýšlel se dlouho a na místě uposlechl hlasu božího. Od té chvíle, aniž věděl, co prozřetelnost boží mu připravuje, pomýšlel stále na to, jak by se víc a více zdokonalil; považuje se pak za oběť Bohu zasvěcenou, nechtěl více sám sobě náležeti. Bezúhonná čistota dodávala mu zvláštního vzezření. Jako doma, tak v Paříži měli jej v uctivosti, kdekoliv se objevil a snadno získával si přízně srdcí lidských. „P. Faber,“ napsal později o něm kterýs soudruh, „měl mimo jiné ctnosti vzácnou a něžnou

přívětivost v obcování, jaké jsem ještě na nikom nespátril. V pravdě ani neumím pověděti, jak se dovedl spřáteliti a nenáhle velikého vlivu nabýti. Jeho přívětivost, klidná mysl s přiměřeným hlasem povzbuzovala každého, kdo s ním častěji obcoval, k lásce boží.“

P. Šimon Rodriguez byl také kameristou ve společnosti se sv. Františkem Xaverským a bl. Petrem Fabrem; o Xaverovi napsal toto: „Povděčen horlivosti a přátelství s Innigem z Lojoly a Petrem Fabrem odvrátil se František z úplna od cest zhoubných a ušlechtil svoje smýšlení. Až do r. 1529 málo znal don Innigo Františka. Když se poznali, byl František už vzdálen nebezpečství; proto má hlavní zásluhu o něho P. Faber. Innigo se dověděl o vlivu Fabrově na Xavera v ústavě sv. Barbory. Xaver za to nikdy nezapoměl na Petra Fabra a jeho slova, ano v nebezpečí a pokušení vzýval Petra Fabra, jak sám se přiznává.

Tomuto nadpřirozenému vlivu Xaver se neubránil. Podléhal mu jako mnozí jiní dále tím více. Petr Faber si vedl ve všem nadmíru opatrně a tak vznikla v srdcích obou přátelská oddanost, ne pouze citová a něžná, zároveň přátelská láska, jaké jen svaté duše jsou schopny.

„Buď Pán Bůh za to navždy pochválen,“ napsal Rodriguez ve svých památkách, „že mi ve své neskončené dobrobě dal za učitele Mg. Jana Pennu a dopřál najíti společnost, která mne v mých letech studijních obklopovala; zejména mám na mysli Mg. Františka Xaverského.“

„Však ani Xaver na dalekém Východě nezapomene na svého přítele z kolleje sv. Barbory. A mnohem dříve, než dostal dopis z Portugalska, že Petr Faber zemřel, zvolí si jej za ochránce v nebezpečnostech na souši i na moři, zaneše si jméno jeho do litanie všech Svatých a důvěrně vzývati bude blahosl. duši Petra Fabra.“

Zatím prospívali oba ve svých studiích. Kdežto jeden (Xaver) připravoval zkoušky bakalářské, podrobil se druhý (Faber) zkouškám předepsaným k dosažení akademické hodnosti licenciátu, jakož i zkouškám, které by ho opravňovaly započítati professuru a otevřítí svou vlastní posluchárnu v některé kolleji.

Oba se tudíž věnovali pilné práci, aby ve školním roce 1529/30 k velikonocům zkouškám se podrobili a svoje filosofické studie šťastně zakončili. Ve veřejných disputacích měli osvědčiti svou zdatnost; proto pod dozorem senátu univerzitního a přísedících soudců dle předepsaného programu byly jim označeny předměty, aby o nich pojednali a ukázali, jaké vědomosti si osvojili a jak jich dovedou i ve prospěch jiných použití.

Ale na hrad Xavier nechtěly se vrátiti bývalý blahobyť a spokojenost rodinná. — Nekonečné pře a soudy zaměstnávaly ubohou vdovu po královském právníkovi dru. z Jassů, která se marně domáhala práva svého. Zatím se nejstarší syn Don Michal oženil. R. 1527 pojal za manželku šlechtičnu; avšak rodina z Goni byla u dvora v nemilosti jako on sám, protože

věrně oddána byla bývalému králi navarrskému. Druhý syn Jan zasnoubil se o rok později s Janou z Arbizy a přestěhoval se na hrad Obanos. Od té chvíle byla matka jejich, dona Marie z Azpilcuety, ovšem zproštěna starosti o oba syny, ale také zároveň osaměla. Ještě ji zůstal František, avšak i on prodléval v cizině. Jaké jí zprávy z Paříže o sobě dával, o tom se málo dovídáme. O mravních nebezpečích, která ho v cizině ohrožovala, neměla snad ani tušení. Psával domů, ale ponejvíce o peníze, kterých se mu často nedostávalo. Šlechticem jsa, chtěl se vyrovnati druhým, zjednati čest jménu a rodu svému, ukázati se příležitostně. Ke všemu tomu bylo potřebí peněz.

Na zámku Xaverském i Obanském však se spíše nedostávalo, než aby bylo bývalo nazbyt. Časové byli zlí a nedovolovali, aby mladý pán zábavám a radovánkám se oddával. Z té příčiny uvažovala matka Františkova, nebylo-li by lépe, aby se František z Paříže vrátil a v Navaře své vědomosti zužitkoval. Ale tu zakročila Františkova sestra Magdalena, abatyše Klarisek v Gandii, která pro svou svatost veliké vážnosti v rodině požívala. K ní bezpochyby nejdříve se obrátili. Odpověděla: „Prosím vás, nečiňte toho. Naopak podporujte bratra Františka ve studiích. Jáť jsem jistá a přesvědčena s hůry, že se stane velikým sluhou Páně a sloupem církve sv.“ Uposlechli rady její a Františka nechali v Paříži.

Dona Marie z Azpilcuety poznávala, že pozemská pouť její chýlí se ku konci. Děti její

byly zaopatřeny, úloha její dokonána. Mohla se tudíž rozloučiti s nimi a odebrati se ku stánkům věčným; to stalo se v měsíci červnu. 1. P. 1529. Náš František osiřel úplně. Avšak Prozřetelnost boží, která jej před lety do Paříže uvedla, postarala se mu o otce a vůdce jeho. Tím otcem byl Ignác z Lojoly.

3. Ignác a Xaver pospolu (1528—1533).

Nemálo a nemalých překážek stálo v cestě přátelství mezi Ignácem a jeho pozdějším svěřencem Xaverem. Šlechtici byli oba a Baskové také; ale na bojišti stál Ignác proti jeho bratřím. Že by Xaver byl o tom nevěděl, nelze si mysliti. Xaver byl všecek zaujat ctižádostí, jeho tužby mířily vysoko, kdežto Ignác pohrdal ctižádostí jako hračkou. Za to, a to již dávno, pouhým svým zjevem kázal spíše sebezâpor a obětavost. Od té doby, co byl zraněn na hradbách pamplunských, uplynulo 7 roků. Jak obdivuhodná byla dráha života jeho za těch 7 let, jakých zkušeností nabyl ve věcech, které se vztahovaly ke cti a slávě boží a spáse nesmrtelných duší!

Manreská jeskyně, kde na duchovních cvičeních tolik světla nadpřirozeného získal, vychovala z něho apoštola. Zatím uplynula léta. Zásady pro duchovní život měl; ale jak počítí, jak je uplatnit, jaký způsob života nastoupiti, jakými prostředky pracovati, to vše bylo ještě temnem zahaleno. Ani netušil, co bude. Nejprve jej přitahovala sv. země jako magnet a mnoho uvažoval, jak by se soudruhy svými v Palestině

dílo apoštolské započal. Přesvědčen jsa, že bez přiměřených vědomostí marné by byly všechny snahy jeho, věnuje se dlouholetým studiím. Dospěl tak daleko, že mohl navštěvovati vysoké školy v Alkale a v Salamance. S velikými nesnázemi potkávaly se tu jeho snahy, ve studiích se mu valně nevedlo, tím méně v apoštolování. Odebral se tedy do Paříže, kde mu kynula větší volnost. Svobody akademické hodlal využítkovati co nejvíc pro dobro bližních.

V únoru r. 1528 dal se zapsati v kolleji Montaigské jako externista. Z vnuknutí božího poznal, že lépe učiní, nevstoupí-li do řehcle, nýbrž zůstane volným a působiti bude mezi svými spoluposluchači.

V ulici u Číňanů potkával František kulhavého starého studenta humanistu „cizince“, jak Ignáci říkali, protože ještě doháněl mluvnicki. Ignác nemaje prostředků žil z milodarů a byl ochoten převzít práci zametače v kolleji; a přece bylo jeho vzezření a vystupování šlechtické. Bylť vskutku šlechticem. V očích světa byl ubohým a sešlým studentem, ale mnohým neušlo, s jakou ochotou, ba radostí všeliké pokoření snášel. S politováním hleděl asi i Xaver na Ignáce, když se poprvé setkali. Dovtípíme se snadno, jakými zraky měřili tohoto starého studenta, asketu, mladí studující oddělení španělského, k němuž příslušel, a pochopíme, že jej za přemrštěnce a výstředníka rozkřičeli. Vždyť ani vážné osoby mu nedůvěřovaly, podezřívající

jeho snahy. Tenkrát nebylo mnoho potřebí, aby člověk stal se podezřelým z bludařství.

Byloť takových lidí všady právě dost. Jednoho dne byl obžalován u inkvisice. Nebylo to ani poprvé ani naposled. Tehdá obžaloba následků neměla. Jindy zase přišli tři Španělové, kteří náleželi k jeho stoupencům, změnili za jeho nepřítomnosti nápadně způsob života; svůj nábytek rozprodali a dali se na žebrotu, takže mládež školní běhala za nimi. Ve špitále, kde se ubytovali, nebyli dlouho trpěni, ale posláni nazpět do svých kollejí. Jeden z nich přišel do ústavu sv. Barbory. V kolleji vznikl velký poplach a ředitel Dr. Jakub Govea pohrozil „cizinci“, že jej položí veřejně na lavici „la salle“ a dá před profesory i kolegy zmrskati, jestliže se opováží překročiti práh jeho ústavu.

Tyto příhody nepřispívaly ovšem nijak k tomu, aby nastalo přátelské sblížení mezi Ignácem a Xaverem. Než pomalu se mysli uklidnily, takže ještě r. 1529 přijal Dr. Govea „cizince“ Ignáce pod střechu mezi své chovance. Bylo mu 38 let, když začal studovati filosofii. Zajisté vyšším řízením se stalo, že byl novému příchozímu v ústavě vykázán pokoj, v němž Petr Faber a Xaver spolu bydleli a pracovali.

V témže roce, napsal si Petr Faber do svého památníku: „Přesídlél Ignác k nám do kolleje sv. Barbory a bydleli jsme i v jednom pokoji. Přál si s námi kollej artistskou sv. Remeše navštěvovati, kde se přednášela filosofie. A Mg. Xaver byl to právě, jenž tam přednášel. Na věky

buď Bohu chvála za to, že ve své prozřetelnosti vše tak příznivě zřídil ku spáse mojí a přítele mého Františka z Xavierů“.

Zajímavo bude blíže poznati, jak se podařilo Ignáciovi nakloniti si Mg. Xavera tak, že se mu z té duše svěřil. Doslovně podáme, co se o jejich spřátelení zachovalo, ani tak nebude vše úplně jasno. Nejprve nelze jasně vystihnouti, jaký úkol vlastně Xaver vůči Ignáciovi zastával, aniž se dá určitě zjistiti, kdo byl příčinou, že Petr Faber stal se instruktorem nového příchozího. Mg. Xaver nebyl ještě profesorem, když Ignác do Paříže přišel; připravoval teprve zkoušky, jakých vyžadoval licenciát a proto ještě nesměl poučovati spoluposluchače, kteří ve studiích méně prospívali.

Zajisté byl Faber požádán, aby se Ignáce ujal. Ale proč právě připadl úkol ten Fabrovi? Patrně jest, že Faber, mladý Savojárd, jediný měl vliv na nového filosofa, věkem tak pokročilého. Učil jej dialektice, sám pak byl opět učněm Ignáciovým a to v umění svatých.

Je-li tu dovoleno čísti mezi řádky, soudný čtenář dohaduje se, že Mg. Xaver jaksi se stranil

¹⁾ Kolleg Dormanská byla r. 1370 založena kardinálem Janem z Dormansů, jenž byl biskupem v Beauvais-u. Určena byla pro 12 bursianů z Kampanie. Měli kapličku sv. Janu Evang. zasvěcenou. Roku 1867 obnovili ji OO. Dominikáni, kteří však r. 1880 odtud vyhnáni byli. Vláda pronajala místnost rozkolným Řekům na bohoslužbu. Jedna ulice pařížská měla jméno po kardinálovi. Dovídáme se, že Mg. Frant. Xaverský bydlel nějaký čas na blízku sv. Jana Lateranského, jsa v kolleji zmíněné profesorem.

Ignácia a jeho vlivu, nedůvěřuje mu. Ale láska a přízeň Fabrova napomáhala ku sblížení Xavera s Ignácem. Smýšlení Xaverovo podléhalo ještě běžným názorům světa; z té příčiny způsoby Ignáciový měly pro něho asi málo přitažlivosti. Naváděl totiž Ignác svoje kolegy k tomu, aby chodili častěji k sv. zpovědi a ke stolu Páně; a to se dalo v době, kdy nebývalo zvykem přistupovati častěji v roce k sv. svátostem. Ignác hlásal vždy sebemrtvení, jakoby chtěl všechny konec konců zavést do Kartusie anebo k mni- chům sv. Františka Serafin. Spadala-li ve dni sváteční hodina vyučování s hodinou bohoslu- žebnou, způsobil, že lavice síně školní byly z pola prázdné.

Mg. Xaver nebyl zajisté z prvních horlitelů u sv. Barbory pro směr Ignáciův, spíše náležel k posledním, kteří se konečně podrobili tomuto vůdci duchovního života. Lze říci, že se Xave- rovi mnohdy nelíbilo, co Ignác činil pro duchovní očistu v síních svatobarborských. Než pochyby není, že v boji duchovním zvítězil konečně Ignác a sám ředitel ústavu dr. Govea dal mu za pra- vdu a uznal smýšlení svého konviktora za správné. Nemálo by nás zajímalo zvěděti, jaký boj se v duši Xaverově odehrával; co si asi tento mladistvý ctižádostivec o Ignáciovu směru mýslíval.

Zatím Ignác nabýval ve své společnosti zkušeností a prospíval v opatrnosti. Poznával, že nenastala ještě chvíle příhodná, aby mohl své horlivosti plnou měrou povolit. Poznal, že

jest mu poznenáhlu raziti si cestu k srdcím svých kolegů. Tak měli jeho přátelé tím více příležitosti poznati jeho dobré a upřímné srdce.

Ignác uznával za vhodný prostředek všímati si všech potřeb svých kolegů. I pomáhal jim, jak dovedl. Posloužil ochotně, obstarával jim učebné pomůcky, nelenil zastati se soudruhův u profesorů. Tím získal své soudruhy, tak že nyní přijímali ochotně jeho dobré rady, takže ani František Xaver nebyl s to, aby mu odolal.

Bylo dne 15. března 1530, kdy Xaver s Fabrem zakončili studie filosofické licenciátem. Oba se podrobili veřejné zkoušce; byla to veřejná slavnost před přísežným senátem a přítomnými hosty z intelligence. Čtyři universitní profesori ze 4 rozličných národností po tehdejších obyčeji předsedali. Nato se konaly slavné obřady ve chrámu sv. Genovefy dne 30. července. Napřed však bylo prohlášeno připuštění jejich k veřejným přednáškám na příslušných kolejích v Trinitářském kostele sv. Mathurina. V Paříži sluli řeholníci tito obecně Mathuriny. Zde po svátcích velikonočních obdrželi z rukou universitního kancléře svůj doktorský diplom a profesorský barret; zároveň prohlášeno, že smějí „hic et ubique terrarum“ všady na vysokých školách vyučovati. Tímto aktem byli zařazeni do sboru profesorského.

Takovému nastávajícímu profesorovi bylo podobně jako umělci vykázáti se mistrovským dílem, aby nabyl veřejného uznání. A dílem tím byl akademik, kterého si vyvolil a vzdělal tak,

aby jeho učených thesí veřejně mu obhájil. Veškerý tento aparát byl spojen s nemalými oběťmi. Petr Faber byl již 6 roků na universitě, když stupně toho dosáhl. Jak dlouho se Xaver připravoval, není známo. A přece byl i takto teprve na půl cestě, chtěl-li se na vysokých školách jako profesor habilitovati.

Složiv zkoušky filosofické, jal se studovati bohovědu, která vykládána byla za královnu věd a umění. Co tu bylo nových a nových zkoušek, nežli se stal bakalářem a potom licenciatem, až posléze prosvitla mu naděje na Magistrát čili Doktorát bohovědy. Bylo-li se mu starati o potřeby a živobytí, měl život dosti krušný, Jako licenciat měl ovšem právo také vyučovati, míti své posluchače, mohl se státi v ústavě nebo koleji (regens disciplinae), tak že byl jednak posluchačem, jednak profesorem zároveň. V takovém postavení vidíme M. Xavera, který při svých studiích theologických byl zároveň profesorem v koleji Dormans-Beauvaisské. Ale čemu Xaver učil, nenalézáme v záznamech. Také se neví, jakým věhlasem mezi profesory nebo posluchači slynul. O Petru Fabrovi, Lajnezovi, Salmeronovi víme, jak důležité úkoly byly jim svěřovány, tu na říšském sněmu, tu na obecném církevním sněmu v Tridentu. Zdá se, že Xaverovi v Evropě se nenaskytla příležitost, aby vynikl. Jeho Apoštolát, který mu Prozřetelnost boží vykazala, byl praktického rázu, mnohem více vyznamenal se rekovnou odhodlaností a podivuhodnými činy než učeností a vysokou vědou.

M. Xaver ovšem nezapomněl ani v Asii, že je doktorem filosofie a bohovědcem. Často-kráte naskytla se mu příležitost hovořiti s Japonci o učených věcech, tu o věcech zeměpisu našeho, tu o věcech z oboru hvězdářského nebo přírodopytu, na př. o zeměkouli naší, o dešti, hromu a blesku, o vlasaticích a podobných zjevech. S mnohými otázkami se k němu obraceli, aby podal vysvětlení. A dovedl je uspokojiti, tak že jej měli za velikého učence.

Tak sděluje sám ve svých zprávách do Evropy zaslaných. Po slávě této pokorný apoštol ovšem nebažil a subtilnými otázkami se nezabýval, leč byl-li vyzván od učených buddhistů. A tu se přiznává, jak veliké služby mu prokazovala Aristotelova filosofie a scholastická theologie. Bylo mu odpovídati na otázky o bytnosti božské, o nesmrtelné duši a svobodné vůli, spáse člověka, o životě věčném a m. j. Často bylo mu proti bonzům a inteligentům asijským ozbrojiti se vědou a naukami, jaké se přednášely na vysokých školách v Evropě. Sv. František vzpomínal vděčně minulosti; v jeho okolnostech přicházelo mu vhod všechno, čemu se byl naučil, zejména kde se jednalo o jasné a přesné pojmy proti všelikým sofismatům a záłudnostem pověry pohanské. Mnohdy byly přetrásány otázky velmi subtilné a nesnadné; a kdo mu otázky kladli, byli mudrcové sečtělí a věci znali, tak že se nedali ledabyly odbýti.

V době nejnovější živě zajímá svět otázka řízení vysokých škol v Japonsku. Ale tato zále-

žitost, zřízení university japonské po příkladu evropských, zajímala již onoho času inteligenty japonské. Sv. František psával z Japonska: Bylo by zde zapotřebí mužů ve vědách a uměních důkladně a hluboce vzdělaných, aby dovedli s bonzy se vítězně potýkati, jejich bludné nauky potírati a sofismata čili klamné důkazy vyvracet, již z té příčiny, že se tito páni velice stydí a hanbí, jestliže kdo dokázal nesprávné jejich nauky, jalovost jejich výroků a důkazů. Vítězem je, kdo těmto lidem dokáže, že si sami odporují.

4. „Co prospěje člověku!“

Sv. Ignác v Paříži, obklopen jsa dospívající mládeží akademickou, stává se pomalu rybářem, jenž na udici svou loví pro Boha, co se mu vidí nejlepším. Opatrně si vede, ale najisto postupuje. Přátele si volí, o kterých se domnívá, že mu na cestě do vrcholu dokonalosti navždy věrni zůstanou. Oplývá již zkušeností získanou z života vlastního i z pozorování druhých. Především předchází dobrým příkladem dle slov Kristových (Mat. 5, 16.) „Tak svěť světlo vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré a velebí Otce vašeho, jenž jest v nebesích.“

Co mu prozřetelnost boží uložila, jest ho dosud tajno, zejména způsob apoštolátu, k němuž se cítí poslán, ještě jasně nepoznává. Zatím ohlíží se po soudruzích života; nejbližší mu byli obyvatelé kolleje sv. Barbory a nejvíce se mu zamlouval Petr Faber svojí skromností, tichostí a pokorou. A získal ho snadno pro své

záměry. Těžší práce mu nastala, když si byl vyhlédl mladičkého akademika a zároveň již profesora na vysokých školách, Františka Xaverského. Líbil se mu, protože pozoroval na něm schopnosti znamenité a vlastnosti, které oprávnují k velikým nadějím. Jeho energie, důvtip, hrdá mysl a ctižádost mohou dokázati veliké věci, dá-li se na dráhu svatosti. Věc snadná to nebude, cesta bude ovšem dlouhá a drsná, myslil si Ignác a nepřepočítal se.

Zahájil své dílo tak, že Františka ponímal a šetrně upozorňoval na jeho ctižádost, aby ho na konec usvědčil, že marnivost je dým, jenž se rozplyne a nic neznamena. František hodlal právě vstoupiti do stavu duchovního a učiniti kroky, aby přijat byl mezi duchovenstvo pamplunské. Z té příčiny přijal tonsuru a uvažoval, jak by v církevní hierarchii našel svoje štěstí.

Xavera těšil život. Vynikal jsa akademikem, vynikal jako professor a byl ještě mlád. Veřejné přednášky přiváděly mu víc a více posluchačů, příznivců a ctitelů. František snil o šťastné a velké budoucnosti. Zkušený Ignác dobýval krok za krokem srdce jeho.

Na horkokrevného Baska, uvažoval, nejlépe klidnou myslí, předkládaje mu slovo sv. evangelia (Mat. 16, 26): „Co prospěje člověku, byf celý svět získal, ale na duši své škody trpěl?“ Professor naslouchal lhostejně neb ani nenaslouchal, co mu Ignác přednáší. P. Polanko vypravuje, jak ohnivý, rozptýlený, urozený Bask, mladá krev, ve studiích filosofických artistských

vynikající, pramálo se zajímal o vážné slovo Ignáciovo, ač obíral se také studiemi bohovědnými, sotva si ho všímaje; v duchu snad se tázal, co ten „cizinec“ žebravý, studující ve svých 40 letech, zamýšlí? Mladistvému Xaverovi se nijak nelíbil.

Ale přece počal se více zajímati o osobu Ignáciovu vida, že si ho všímají druzí a že Ignác nalézá přátel a příznivců, kteří se mu svěřují, rady u něho hledajíce. Právě přibyli 2 akademikové z Alkaly do Paříže a uslyševše o ctnostném životě Ignáciově, hlásili se k němu. Byli to Jakub Lajnez a Alfons Salmeron. Xaver o slovech Ignáciových jen vtipkoval. Srdce jeho ještě dobyto nebylo, odolávajíc útokům všem.

R. 1531 zaměstnávala Xavera opět jeho budoucnost. Chtěje si pojistiti svůj urozený původ, již proto, aby proti bludařům na vysokých školách pařížských a jejich opovážlivým útokům na víru úspěšněji čelil, vymohl si titulu Don Francesco de Jassu y Xavier. Ostatně neměl v Paříži na růžích ustláno. Universita pařížská proti jiným bohatě nadaným vysokým školám neměla nadací. Byla tudíž odkázána na platy studujících. Na začátku roku pozval si ten který professor studentstvo na hostinu a podle počtu, v jakém se dostavilo, odhadl svůj honorář, který nazývali „minervale“. Skrovné byly příjmy profesorův; neboť studující bývají se svými financemi brzy v koncích. František pociťoval proto nedostatek, jsa odkázán na příjmy z ústavu Dormans-Beauvaisského a podporu z domova. Tyto skrovné

příjmy mu nepostačovaly; píšeť r. 1535 svému bratrovi, donu Janu z Azpelcuety, že trpí ve svých studiích mnohým strádáním a existenčními obtížemi, jež nazývá „potřebami“, „bédami“. Okolnosti tyto neušly pozornosti Ignácově a byly mu branou k srdci Xaverovu, které mu milost boží otvírati pomáhala. Xaver se ovšem jaksi zdráhal přijati nabízenou pomoc, ale Ignáciovi, jenž šetřil jeho citů a počínal si velmi obezřele, podařilo se přece.

Ze zmíněného rukopisu P. Augera o sv. Františku Xaverském dovidáme se rozmanitých údajů. Tak na př. nalézáme odpověď na otázku, byl-li Xaver po bl. Petru Fabrovi nejstarším tovaryšem sv. Ignáce. Praví, že Lajnez a Salmeron konali duchovní cvičení pospolu před Xaverem, ale František Xaverský byl mnohem dříve od Mag. Ignáce přijat za soudruha a vyhlédnut za důvěrníka nežli oni. P. Polanko poznamenal, že Mag. Ignác osvědčil si býti velikým znalcem povah a že dovedl i nepřístupné povahy získati a si podrobiti. Xaver byl mladý muž, jenž se podle světa nosil a taktéž smýšlel, ale co lepším byl shledal a uznal, tím nepohrdal. Živý, ohnivý jeho duch dovedl nejen práci energicky podniknouti, ale také do konce vytrvati. Ovládal sebe a svou energii.

Touže dobou, kdy Mg. Ignác opět a opět vštěpoval Xaverovi do duše slovo: „Co prospěje člověku!“ prokazoval mu zároveň službu za službou, kde a jak jen se příležitost naskytovala. Jakkoliv sám dobrovolně chud byl, takže žil

z darů dobrých lidí, přece na Františka stále pamatoval, tak že v jeho almužnách urozený pán a professor pařížský stálý podíl míval. Potřebných peněz mu zaopatřoval a přízeň mu získával. Tak dovedl použití slabých stránek jeho. Kdykoli vhodným se zdálo, uznati zásluhy Xaverovy a pochwáliti schopnosti jeho, neopomenul tak učiniti, ano i nových posluchačů mu získával a sám je k němu na přednášky do kolleje Dormans-Beauvaisské vodil. Mezi nimi byl D. Mikuláš Alfons de Bobadilla, chudý akademik z Alkaly, Španěl, regens v kolleji Kalvské, kterého Ignác také podporoval, až se stal jedním ze spoluzakladatelů Tovaryšstva Ježíšova.

V denníku rektora universitního r. 1536 se čte: „Pan Mikuláš Bobadilla začíná navštěvovati přednášky M. Františka Xavera za účelem, aby dospěl na stupeň Magistra.“ Jiná poznámka praví, že již byl licentiatem, bohoslovcem a do Paříže zavítal, aby se tu učil jazykům; proto byl v krátké době za profesora v kolleji Kalvské uznán, avšak doktorem neboli magistrem artistickým nebyl. Bylo mu tudíž státi po boku nějakého magistra, a tím mu byl Xaver. Bezpochyby také dílo Ignáciovo. Ledy v srdci Františkově jen pomalu tály, ale přece předsudky mizely víc a více. Duch jeho k výšinám se pnoucí poznával, že jsou ideály vyšší důstojností a hodností lidských. Rovněž postřehl, že Ignác, jenž mu dosud cizincem byl a jemuž jaksi nedůvěřoval, není charakter sobecký, který

vynáší sebe sama na útraty jiných; poznal, že Ignác jest muž svatý, jímž vládne duch dobrý. Slova tudíž Kristova, která mu tak často opakoval, přestala mu býti lhostejna. „Co prospěje člověku“ znělo mu netoliko v uších, nýbrž začalo se ujímati v srdci jeho mladistvém a zapouštěti kořeny, ano po 12 letech psal sám P. Šimonu Rodriguezovi, aby králi portugalskému Janu III. táž slova do uší volal, až by ho brněly a král co den alespoň čtvrt hodiny Hospodina prosil, by je dobře slyšel a v útrobách duše své pocítil; „co prospěje člověku, byť získal celý svět, na duši však škody trpěl?“, tak konečně všechny své modlitby Xaver uzavíral. Jak dlouho a kolikráte opakoval Ignác slovo toto, kdo ví. Možná, že velmi dlouho. Avšak Xavera ohrožovaly tehdá okolnosti velmi nebezpečné jak po stránce mravní tak po stránce víry.

Paříž byla právě co do nauky náboženské velmi rozechvěna, vášněmi zmítána. Bludy jako černá mračna se stahovaly nad Rýnem, luterství svolávalo své přívržence na porady v síních školních. Králova sestra, Markéta navarrská, byla zaujata proti katol. víře; francouzská kollej, založená králem Františkem I., byla obsazena professory, kteří se hlásili k humanistům aneb aspoň k novotářům. Vysoké školy rozděleny byly na tábory, jež se navzájem potíraly. Fakulta filosofická otírala se o fakultu theologickou, jako by místo evangelia a sv. Otců zabývala se sofistikou. Vzdálí dvou kroků od sv. Barbory je kollej Fortetská, v jejímž stínu r. 1531 Kalvín

si hověl; ano i v kolleji sv. Barbory zdržoval se r. 1532 pověstný Mikuláš Kop a r. 1535 Mathurin Cordier, oba velmi podezřelí. A ještě jiní professoři, kteří později od katolické církve odpadli, byli ten čas již novotami nakaženi, zatíženi.

Zajímavo by bylo dovědět se, v jakém asi styku s kollegy byl či nebyl mladistvý professor Xaver. Někteří protestanté soudí ve svých spisech historických, že nebýti Mg. Ignatia, Xaver by se byl najisto stal jejich stoupencem. „Jest dosud,“ píše kterýs z nich, ačkoliv prý o věci nechce rozhodovati, v národní knihovně pařížské rukopis a v něm poznámka, která dí, že se učil řečtině u professora Melanchtona; také přednášky o N. Z. prý byly povahy podezřelé, a z toho následovalo, že začal kolísati u víře. Ale právě v tento nebezpečný čas ujal se ho Ignác, a professor Xaver byl pro reformátory ztracen. Dále o něm píše, že přece utkvěl a zůstal v něm z té doby až do konce osten jako blouznivého romanopisce. Z obcování s lutherany nabyl prý ducha takového. P. Brou vidí v poznámkách těchto jakousi skrytou snahu jinověrců, zásluhy velikého světce našeho aspoň částečně si přivlastniti; jeho veliký duch jim zajisté imponuje, ačkoliv jest a zůstane „chloubou papeženců“. Myslím, že netřeba klásti velké váhy na tyto poznámky. Než o tom pochybnosti není, že se nezkušený professor ocitl v nebezpečnosti nemalém.

Přiznává se sám, píše bratrovi o svém

příteli a dobrodinci Ignáciovi: „Po všechen život svůj nesmím zapomenouti, zač jemu děkuji; neboť mnohokrát poskytl mi v nesnázích a potřebách podporu svou a přispíval ze svého, on se svými přáteli mne chránil a z náručí špatných soudruhů a kolegů vytrhl. Nemaje zkušenosti, neznal jsem jich. Nyní ovšem bludné smýšlení jejich není mne více tajno, takže bych za celý svět nechtěl mezi ně vkročiti. Kdyby nebylo nic jiného nežli dobrodiní toto, nevím ani, čím bych se odvděčiti mohl p. M. Ignáciovi, jenž mi pomohl rozlámati pouta a posvítit na lidi, kteří zevně dělali se hodnými, v nitru však byli prosáklí bludy, což dokazují skutkové jejich.

Oč se tenkrát jednalo? Kdo byli oni kollegové? Luteráni t. j. francouzští reformátoři neboli humanisté, kteří se skrývali pod pláštěm učenců filologie, jako na př. byl Erasmus. Tehdáž právě podařilo se M. Ignáciovi vytrhnouti Bobadillu z jednoty hellenistův a podezřelých hebreistů; přemluvil ho, aby studoval bohovědu přesně pravověrnou. A podobně usvědčili Xavera, jenž ho také uposlechl. Mladistvý professor sám poukazuje na nebezpečí, jež mu hrozilo a z něhož jej vytrhl Hospodin.

Po 6 měsíců byli Ignác a Xaver pospolu. Ale dosavadní professor stává se ochotným posluchačem či žákem a pokorný posluchač proměnil se v moudrého a zkušeného učitele. Xaver ovšem z počátku přijímal s nelibostí slova jeho, ano s jakýmsi pohrdáním, nedůvěřuje „cizinci“, až konec konců stal se Ignác

v očích Xaverových vysoce váženým, urozeným mužem a světcem, po jehož moudrosti prahl, aby si ji co nehlouběji osvojil.

Ignác pak nespokojil se pouhým slovem. Jeho výklady provázela vroucí modlitba, jak zaznamenala bulla svatořečení. A obojí touto zbraní podařilo se mu zvítěziti nad velikým duchem Xaverovým. Avšak ještě jiné modlitby a vzdechy vysílány za Františka k nebesům.

V Gandii v klášteře ctih. klarissek končila v pověsti světice pouť života pozemského abatyše Magdalena z Jassů. Bůh ji osvětil, že viděla budoucnost svého Františka. Přecho často spínala ruce k nebi a prosila za něho, aby již brzo uhodila hodina obrácení jeho. Konečně nadešla tato chvíle. Jejich máti byla již odešla na věčnost; na sebe tedy vzala spásu a budoucnost Františkovu. Konec života jejího se blíží, avšak zároveň také blíží se den, kdy František pomocí Ignáciovou ve svém smýšlení úplna obrátí a se vzpamatuje. Mistrovské dílo Ignáciovo se zdařilo, jest již dokonáno. Tak se stalo v roce 1532—1533. Abatyše Magdalena mohla klidně zemřít. Hospodin jí zjevil, že smrt Františkova bude mu obětí příjemnou, ale že za to řeholní sestra jeho zemře u velikých bolestech. Tak se stalo jako výměnou. Smrtné úzkosti u abatyše Magdaleny byly veliké. Nebylo údu, v němž by nebyla cítila a trpěla hrozných bolestí. Mimo tvář, která byla vždy klidna a jasna, trpěla jako mučenice. Po její smrti bylo shledáno, že má jazyk okousaný; aby bolestí nekřičela, kousala

se do jazyka. Skonala dne 20. ledna 1. P. 1533. Z toho jde na jevo, kdo svatostí svou nemálo přispěl, že František se stal světcem a apoštolem.

Počátkem roku 1534 vrátil se Petr Faber do Paříže, kde s podivením radostným užíval změnu života Xaverova. Světu a marnostem jeho dal rozhodně výhost a svěřil se vedení Ignáciovu, jenž ho důkladně poučil, co je duch kající, co apoštolská horlivost o spásu duší a pravá pokora. A v mladistvém professorovi se vzňal takový oheň lásky boží, že bylo potřebí jej mírniti. Byl by se ihned vzdal stolice učitelské v kolleji beauvaisské, kde dosud tak chvalně byl působil, kdyby ho byli přátelé nepřinutili, aby setrval. Šimon Rodriguez o něm zaznamenal, že byl tehda tak zanícen a že bylo nutno všemi prostředky naň naléhati, aby se přemohl a na fakultě filosofické Aristotela dále vykládal; což se dalo ještě 3½ roku.

5. Montmartr 1534.

Důvěrnými přáteli byli Ignác, Petr a František. Všichni tři studovali bohovědu na vysokých školách v Paříži. Ještě několik jiných se přidružilo k nim. Ignác byl u volbě velmi opatrný, nezasvětil leckoho do svých plánův, aniž se mu každý hodil. Ideálem jejich bylo zasvětit se spáse nesmrtelných duší; v tom spatřovali čest a slávu boží. Začátek učiniti chtěli poutí do Jerusalema. Zatím se Ignác nesvěřoval ani soudruhům svými dalšími plány a záměry, ponechávaje druhým úplnou volnost, aby každý hleděl

poznati vůli Nejvyššího. Jeho vniterná vnuknutí a osobní záměry měli s ním sdělit.

Když nastala doba dalšího jednání, žádal Ignác po svých svěřencích, aby konali měsíční exercicie čili duchovní cvičení, by se věnovali rozjímání a modlitbě vůbec, spojujíce ji s horlivým sebezapíráním a kajícností, pak aby vykonali v měsíci generální zpověď životní a snažili se poznati úmysly boží neboli vůli boží do budoucna.

Petr Faber byl první, jenž duchovním těmto cvičením pod návodem Ignáciovým se oddal. Pobyl nějaký čas za doby zimní 1533—34 doma v Savojsku; po návratu svém vykonal na 40 dní exercicie s neobvyklou horlivostí. Po něm konali je i druzí. Xaver byl professorem a dokud trvaly přednášky, nemohl konati exercicie; bylo mu tudíž vyčkati až do prázdnin. Uplynula zima r. 1534. Petr Faber se stal prvé ze všech knězem a mši sv. poprvé sloužil dne 22. července, na svátek sv. Maří Magdaleny. Důvěrníků Ignáciových bylo šest. Petr Faber a Xaver měli 28 let věku, Mikuláš Bobadilla asi 27, Portugalec Šimon Rodriguez něco méně, Jakub Lajnez 22, Alfons Salmeron sotva 18, kdežto Ignác měl již 43 roky věku svého.

Jaké záměry uzrávaly v duchu Ignáciově? A co zamýšlel Xaver, jenž byl před několika lety učitelem Ignáciovým a bezpochyby i pozoroval, s jakou námahou dospělý muž dohání svá studia, že k Ignáciovi přilnul a s celou duší se mu svěřoval? Nebyla to učenost, ale

moudrost vyšší, která uhostila se v duchu Ignáciově a upoutala Xavera. Všichni daleci byli toho, aby založili nějaký nový řád v katolické církvi, aniž pomýšleli na něco jiného, než na práci apoštolskou.

V duchovních cvičeních Ignáciových byli prosyceni zásadami křesťanského života a cele oddali se do vůle boží a jejích služeb, všelikých osobních tužeb a zájmů se zhostivše. Ve službách krále nesmrtelného, Ježíše Krista, hodlali pracovati na vinici Páně pro spásu nesmrtelných duší a tak šířiti království jeho na zemi. Ten byl jejich program, který pod štítem sv. kříže a chudoby apoštolské podle zásad Ignáciových ve skutek uvéstí zamýšleli. Běželo jen o to, jakým způsobem, jakou akcí a jakými prostředky cíle svého domáhati se budou. S rozvahou spojenou s vroucí modlitbou brali se ku předu za vytčeným cílem. Nejprve složili trojí slib evangelických rad se slibem k pouti do Jerusalema a zároveň zavázali se tři léta ještě počkati a v Paříži zůstat, aby řádně skončili studia boho-vědná. Na venek nehodlali nic měniti.

Slib chudoby dosud nezachovávali; bylo jim spořiti na výlohy cestovní do Jerusalema. Aby zabránili pomluvám se strany bludařů, ustanovili se na tom, že za mši sv. nebudou bráti stipendia a že zdarma konati budou, cokoliv v duchovní správě podniknou.

Jak se asi utváří to působení jejich? Stanou se snad missionáři? Prozřetelnosti boží jediné známa byla jejich budoucnost. Jediný František

Xaverský povolán byl, aby se stal velikým missionářem a to nikoliv v Palestině, nýbrž v Indii a dalekých zemích východních. Ignác a ostatní soudruhové zanášeli se také podobnými plány. Aspoň nás ujišťuje Šimon Rodriguez, že v ostatních rovněž uzrál úmysl pracovati mezi pohany, aby sv. evangelium poznali a přijali.

Cesta do Benátek byla prvním pokusem pouti jerusalemské. Ustanoven předem rok a den (25. leden l. P. 1537, svátek Obrácení sv. Pavla), kdy ve vlašských Benátkách sejíti se měli. V Jerusalemě pak konečně chtěli před Bohem se rozhodnouti, jak by pracovali pro svůj cíl. Jestliže by většina hlasovala pro missie zámořské mezi pohany, zůstanou v Palestině; pakliže záporně, navrátí se všichni do Evropy a představí se Apoštolské Stolici, papeži, aby s nimi naložil ke cti a chvále boží a ke spáse nesmrtelných duší, jak za dobré uzná dle slov Kristových (Mark 16, 15): „Jdouce do veškerého světa kaďte evangelium všemu stvoření.“ Jako jiní zakladatelé řádu, tak ani sv. Ignác netušil, jak se jejich povolání vyvine. Prozřetelnost boží mu nezjevila svých úmyslů; ale pevná byla jejich vůle a velká důvěra, protože čistý a nezištný úmysl ovládal je všechny a ryzí láska k bližnímu nelekala se žádné oběti. Ochotni byli jíti i mezi Turky a nepřátele křesťanství a hlásati sv. evangelium kdekoliv. Člověk miní, ale Pán Bůh mění. Ve svém důvtipu člověk uvažuje až do únavy a strojí své plány, až z nenadání Hospodin zjeví mu vůli svou a podá prostředky, aby vůle jeho se stala.

Tak všichni soudruzi kromě sv. Františka Xaverského upustili od prvotného úmyslu svého a věnovali se pracím apoštolským v Evropě.

Jednou opět konali společnou poradu a tu se dohodli, že na svátek Nanebevzetí Marie Panny dne 15. srpna l. P. 1534 zasvěti se povolání svému. K tomu zvolili si Mariánskou kapličku spola podzemní na vrchu Montmartsu v Paříži, kde podle podání sv. Diviš skončil jako mučedník za sv. víru. P. Faber, jediný jsa knězem, sloužil mši sv., při níž skládali všichni svoje sliby; načež přijali společně Tělo Páně. Za 10 dní, 24. srpna započaly prázdniny na vysokých školách pařížských, a František ihned věnoval se duchovním cvičením, jež měsíc trvala. Jeho povaha pudila jej k horlivosti až přílišné, takže soudruhové starostlivě ho varovali, aby si nemoc neuhnal skutky nejpřísnější kající. Několik dní po sobě — někdy až čtyři dny — nepožíval ničeho.

P. Rodriguez sděluje, jak trýznil ubohé tělo své, aniž dbal zdraví. Chtěje se potrestati za to, že dříve, pokud ještě neznal cesty lepší, míval zálibu v tanci a s druhými akademiky na ostrově pařížském takto se bavíval, spoutal si podtaji ramena, nohy a bedra provázky uzlovitými tak na tuho, že mohl jen ztěží a s bolestí choditi. P. Ludvík Gonzalez z Kamary praví, že nemohl pro bolesti ani sebou hnouti, a v těch poutech konal svoje rozjímání. Dokládá P. Rodriguez, že mu naduřely údy, takže se provázky do masa zařezávaly a maso hnisalo.

František bolestí omdlel a sklesl na zemi. Jeho soudruhové polekali se tím velice. Dva dni trvaly tyto hrozné bolesti. Nemohouce ho sami bolestných pout zbaviti, povolali ranhojiče. Ten pak vida nebezpečí, pokoušel se provázky z masa nožem vyřezávati, ano měl za to, že nezbude než amputovati obě ruce až po ramena, aby zachráněn byl život. Bůh sám se slitoval a pomohl.¹⁾ František brzo ozdravěl a to zúplna, ale zůstalo tajno, jakým způsobem náhlé ozdravení u něho nastalo. Hospodin zakročil, chtěje zachovati život jeho k vůli tisícům a tisícům křesťanů a milionům pohanů, k jejichž obrácení Františka si vyvolil. Hospodin, dárce všeho dobra, vyvolil si jej za nádobu milosti své.

František pak vyšel z těchto duchovních cvičení všecek přeměněn, takže od té chvíle život jeho byl svatý.

6. Poslední dny Františkovy v Paříži 1534—1536.

Od r. 1534 žil Xaver s Ignácem a jeho soudruhy v úplné shodě vnitřního a vnějšího života.

¹⁾ Opravit dlužno, co se opakuje v pozdějších knihách o sv. Frant. Xav., jakoby se mu byla přihodila táž nehoda na cestě do Benátek, jak líčí Tursellini, Lucena, Bartoli a j. P. Šimon Rodriguez, očitý svědek, spolu s P. Ludvíkem Gonzalvem nám o tom sdělují. Ani uvěřiti nelze, že by se byl opatrný Xaver podruhé dopustil neopatrnosti, kterou těžce odpykal a která měla takové následky, že jedině neobyčejnou pomocí shůry od dalšího neštěstí byl zachráněn. P. Polanko také vykládá, že na této cestě daleké jediný Lajnez si umínil stížit si ji ostrou žíněnkou na pokání.

Poněvadž pospolitého života dosud nemohli vésti, navzájem se navštěvovali a v dobrých předsevzetích upevňovali. Taková byla u nich sjednocenost myslí, že co jeden, to i druzí za dobré uznávali. Studiu filosofie a bohovědy věnovali se od samého rána mimo chvíle, které věnovali modlitbě a duchovním cvičbám. Nerozmlouvali také než o věcech vědeckých a náboženských. Denně konali rozjímání a zvláštní zpytování svědomí, chodili na mši sv., týdně přijímali sv. svátosti, zpovídali se a přijímali nejsvětější Svátost oltářní. Tak posvěcovali duši svou více a více. Na tuto dobu vzpomínal sv. František po všechen život až do smrti své a rozepisoval se o ní dojemně i v listech z Indie, nazývaje ji nejblaženější dobou života svého. Na základě nadpřirozeném jako na skále stavěli společně budovu svého zdokonalení do výše, až k nebesům. Kdo mladistvé ony inteligenty pozorovali, pozastavovali se a žasli: jedni velebili ducha jejich, druzí podezřívali a na zlou stránku vykládali mimořádnou snaživost jejich. Magister Ignác byl jejich hlavou; ani marnivosti ani svéhlavosti ani umíněnosti ani pýchy nebylo lze při nich pozorovati. Ignác, jsa nejstarší, spíše jako rádce si vedl, kdykoli se jednalo o schválení návrhu; kázala-li potřeba, aby sám rozhodl, nenalezal odporu. Jako dobrého a starostlivého a zároveň nad obyčej opatrného otce měli jej všichni soudruhové v uctivosti, jak píše sv. Xaver, jenž choval v srdci svém dětinnou lásku k Ignáciovi, nazývaje jej v dopisech „pravým a jediným

otcem svým v srdci Ježíše Krista“. Takovýto způsob života se svými častými schůzkami a neobvyklá horlivost v náboženských výkonech nezůstaly nepovšimnuty. Mluvílo se o nich, byli kritisováni, posuzováni, ano podezříváni z novotářství nebo kacířství. Špehovali je, kde je pospolu viděli. Jak církevními tak občanskými orgány byli pozorováni a střeženi. Universitní senát činil totéž a policie po nich přímo pásala. Ani není se co diviti, neboť byli nápadným zjevem na jevišti university, zejména fakulty bohovědné. Významná jsou slova vynikajícího akademika, napotomního kněze církevního, muže dokonalého, Jarolíma Nadala, kterého si Ignác také předcházal a získati usiloval. Než Nadal odvětil mu latinsky: „Já se přidržuji této knihy — poukázav na Nový Zákon. O vás nelze říci, kam dospějete. Nepřidám se k vám. Kdo ví, neupadnete-li jednou do rukou inkvisičních.“

Nepřátel měli mnoho, až konečně byl Ignác v skutku pohnán před inkvisiční soud, aby se zodpovídal. Inkvisitoři nakládali s ním jako s podezřelým z kacířství, píše P. Polanko, krčíce nad ním rameny. Ale Ignác nebál se nepřátelského povyku a pracoval klidně dále. Povyk však byl slyšen až v Navaře. Příbuzenstvo Františkovo bylo nemálo rozrušeno zvěstí, že Xaver je horlivým přívržencem podezřelého sdružení. Alespoň z jednoho listu rodinného dá se souditi, že o příhodě byli zpraveni, ovšem způsobem zlovolným a pokryteckým. Jisto je, že zprávy takové citelně se dotýkaly katolické rodiny

z Jassů a Azpilcuety. Právě z té doby (ze dne 11. prosince 1534), zachovala se závěť sestry Františkovy, Anny, která ve jménu svém a svého muže Dona Jakuba z Ezpelety, napsala toto: „Především vyznáváme, že věříme pevně všechny články svaté katolické víry a v této sv. víře volíme žít po všechny dni, kolik nám Hospodin dopřeje, a vyznáváme, že v ní chceme také umřít. A kdyby se kdy stalo, třeba v hodinu smrti, že bychom buď předsudkem nevím jakým nebo pokušením, nebo ducha zlého sváděním, nebo protivenstvím na víře překonání, ve slabosti a křehkosti ducha svého nějak se opovážili pochybovati o pravosti toho onoho článku katolické víry, prohlašujeme tu veřejně a přísaháme před Velebností božskou a královnou nebes a země Marií Pannou, a před veškerým dvorstvem nebeským, že s tím nijak nesouhlasíme; ba naopak slibujeme a zavazujeme se žít a zemřít, a žít v poslušnosti sv. katol. církve, matky naší, jako katoličtí křesťané.“ Co lze souditi o závěti právě v té době a tímto tónem psané?

Soudný čtenář pozná, že slova citovaná prozrazují aspoň nepřímo city srdce zprávami z Paříže zkourmouceného. František sám uznal povinnost ospravedlniti se vůči svým nejbližším příbuzným a objasniti své stanovisko. Proto píše bratru Janovi: „Poslední dobou meškal zde na vysokých školách pařížských kněz P. Fray Vear, od něhož jsem se dověděl, že zaslechla Vaše Blahosklonnost o mně zpráv žalostných. Daleko by mne zavedlo, kdybych se chtěl o nich

rozepisovati. Vaše úzkosti a strachy o mne jsou mi důkazem jasným, jak mne milujete a o mé štěstí jste starostliví. Zajisté nade vše pomyšlení hrozná je věc, z níž mne jistí lidé bezbožní a sami zkažení zlovolně podezřívají. Zasluhovali by věru, aby byli vám jmenováni a řádně potrestáni. Nelze mi toho učiniti, protože jsou dobrodinci mých přátel. Než Bůh jest mi svědkem, že zármutek nesmírný mi způsobili. Kéž mohu se s nimi vypořádati, jak zasluhují! Útěchou jest mi jedinou přesvědčení, že, „co se vleče, neuteče“.

Z posledních řádků je vidno, že mysl Xaverova byla poněkud pohnuta; zároveň poněkud objasňují dopis předeslaný, který však veřejnosti unikl.

Do obžaloby této zatažen byl patrně také Dom Ignác, jehož se František ujímá, vykládaje, že mu povinen povděkem. „Byl jsem v úzkých, a on mne podporoval penězi. Byl jsem v tolikých nebezpečích, jelikož společnost je zde velmi zhoubná, a on mi byl obětavým ochráncem; i proti novotám bludařským byl mi pevným štítem.“

List tento, dne 25. března 1535 datovaný, měl Dom Ignác osobně na hradě Obanos jeho bratrovi odevzdati. Zdraví Ignáciovo bylo značně otřeseno a bolesti žaludeční nemálo mu překážely. Radili mu, by opustil na čas Paříž a odebral se do Španěl. Ignác uposlechl a odejel koncem března 1535 z Paříže. Do Italie měl se odebrati přes Španěly a tam až do měsíce pro-

since pobytu. Navštívil za příležitosti této hrad rodinný, Lojolu; bylo to také naposledy. Odtud se odebral na hrad Obanos asi 3 hodiny od Pampluny vzdálený, aby Františkovu bratru kapitánu Janu z Azpilcuety, s nímž se před lety u Pampluny jako s nepřítelem potýkal, dopis bratra pařížského profesora doručil.

Záleželo Xaverovi na tom velice, aby milý jeho magister duchovní a otec Ignác očištěn byl ode všech pomluv, které až do Španěl pronikly. Xaver píše bratrovi: „Věřte mi, že kdyby co pravdy bylo na pomluvách o něm roznášených, nikdy by se neodvážil před Vás předstoupiti a do rukou Vašich se vydati. Který vinník vrhá se do náručí tomu, jehož byl urazil. To Vám budiž zárukou, že všechny obžaloby, které se o magistru Ignáciovi u Vás a po všem Španělsku a Navarrrsku, roztrušují, jsou hroznou lží a nepřátelskou pomluvou. Snažně Vás prosím, abyste se nebáli otevřítí jemu srdce své a dali se do důvěrného s ním hovoru; poznáte z jeho řeči a z jeho rad, jakého ducha jest, a můžete sami vzítí veliký užitek. Přijmete jeho slova tak, jako by vycházela z úst mých vlastních.“

Zároveň prosí bratra Jana, aby se nad ním samým, t. j. Františkem, smíloval a jeho chudobě podporou peněžní ulevil a po doručiteli listu tohoto mu ji zaslal. Dopis tento neminul se s účinkem. Uplynulo několik měsíců a oba bratři Michal a Jan z Azpilcuety vážili dalekou cestu patrně za svým bratrem Františkem do Paříže.

Vše tomu nasvědčuje, že všeliké podezřívání a očerňování, kterým různé osoby Františkovi u jeho příbuzenstva škodily, naprosto pominulo. Dne 13. února r. 1531 žádal František bratří svých, aby mu z rodokmene pořídili a zaslali svědectví urozenosti jeho. S toutéž žádostí obrátil se k svému strýci, jenž byl prelátem v kapitule pamplunské a jeho dobrodincem. Avšak uplynula celá tři léta a bratří se k Františkovi ani nehlásili. Až zcela neočekávaně v září 1535 zahájeno bylo projednávání Františkovy záležitosti. V sobotu dne 2. října vydána úřední listina Františkovi svědčící. Opis, podpisem tří svědkův opatřený, byl vyvěšen na dveřích kathedrály, kdy se sloužila mše sv. ke cti nejv. Marie Panny. Dne 7. října byla listina předčítána na hradě Xaverském, na níž don Michal jakožto hlava rodiny a majorátní pán přivěsil pečeť rodinnou. Dne 4. srpna roku následujícího prohlásil král Karel V. a senát Corte-Mayor pamplunský, že don Francisco de Jassy Xavier hijodalgo vskutku urozený jest a šlechticem slove do čtvrtého pokolení otcovského i mateřského po meči i po přeslici. Buď se příbuzenstvo Františkovo konečně vzpamatovalo, anebo chtělo učiniti poslední pokus, aby Františka ve světě zadrželo, jelikož zatím ve známost vešlo, že je nezvratně odhodlán opustiti svět a věnovati se cela apoštolátu.

H l a v a t ř e t í.

Před svěcením na kněžství 1536—1540.

1. Cesta z Paříže do Benátek

(15. listopadu 1536 — 8. ledna 1537).

Když byl M. Ignác pro chatrné zdraví opustil Paříž, zůstavil soudruhy své v bohovědných studiích na vysokých školách pařížských. Bylo jich šest. Všichni setrvali v důvěrném obcování věnujíce se modlitbě a práci. Nejstarší z nich a na kněze již vysvěcený Petr Faber zastupoval sv. Ignáce, byl jim takřka starším bratrem. Pořádek duchovního života zachovávali dle pravidel, která jim sv. Ignác ustanovil. P. Lajnez píše: „Bůh nás chránil v našich studiích zvláštním způsobem, takže jsme nehledali nic než-li cti a slávy boží a spásy nesmrtelné duše.“ Není o té celé době zaznamenáno v památkách, než že v obojím tom roce 1535 a 36 dne 15. srpna na Montmartru svoje sliby obnovili a že do obnovy slibu 1536 rozmnožil se počet jejich o tři hlavy. Připojili se k nim Klaud Le Jay Savojard, Paschas Broët Pikard a Jan Codure Provençal.

Nastala jeseň r. 1536 a dne 25. ledna na svátek Obrácení sv. Pavla 1537 měli býti v Benátkách vlašských již shromážděni pospolu, jak se byli usnesli. Z té příčiny bylo se jim na konci

prvého čtvrtletí školního roku rozloučiti s Paříží; a to ovšem znamenalo vzdáti se též licenciátu a doktorátu. Hlavní věc byla dosažena; dokončili svoje bohovědná studia. Okolnosti je nutkali, aby vše co nejdříve zakončili.

P. Broët dává sice v úřední zprávě všem titul mistra filosofie a papež Pavel III. nazývá Františka Xaverského profesorem theologie ze dne 27. července 1540, ale P. Cros v životopise Xaverově tvrdí, že nelze říci s jistotou, byl-li František doktorem bohovědy anebo ne. Nikde se nezachovala zmínka o jeho posledních zkouškách bohovědných na doktorát, kdežto o Salmeronovi a Le Jay-ovi se určitě ví, že získali svůj doktorát r. 1549 spolu s blah. Petrem Kanisiem.

Zatím vzplanula válka mezi mocnáři Františkem I. a Karlem V. Pro obávaný vpád nepřítele stal se další pobyt v hlavním městě Španělům nebezpečným. Z té příčiny rozhodlo se našich 9 tovaryšů (nejstarší jejich pojmenování compagnons, t. j. tovaryši) opustili Paříž co nejdříve a uspíšili svoji cestu. Sv. Ignác určil, aby kolem 15. listopadu se vydali na cestu.

A právě tu došla M. Františka zpráva z království navarrského o potvrzení jeho šlechtictví. Kapitulá Nostra Sennora del Sagrario v Pampluně vzala na vědomí jeho přání a jednohlasně zvolila jej na uprázdňené místo kanovnické. Tak otevřel se najednou Františkovi celý svět velkých nadějí. Skvělá dráha mu kynula. Jeho jméno, rodokmen, jeho vlohy, povaha a vzdělání oprávněovaly k nej-

větším nadějším. Rozumí se, že i bohaté obročí na něho čekalo.

Bylo pozdě. M. Xaver byl již jinde zadán. Poslední obnova slibů svědčila výmluvně, na čem se byl rozhodl. Byl odhodlán obětovati život k větší cti a slávě boží.

Úmysl ten byl nezvratný. František vrátil spisy kapitule s poděkováním. Bylo se mu konečně také rozloučiti s vysokým učením pařížským; 12 let studoval a pracoval v Paříži. Nyní mu bylo 30 let, a zbývalo jen 16 roků plných práce úmorné a námah obdivuhodných. Do smrti nevymizely mu z paměti a mysli Paříž a život universitní, jímž ho milost a ochrana boží provázela. I v Asii vzpomínal své minulosti.

Duch jeho zalétal na křídlech živé obraznosti tu mezi kolegy doktory, tu mezi posluchače v koleji svatobarborské nebo Dormans-Beauvaisské a s politováním uvažoval, kolik drahého času maří tam učení muži a nadějní jinoši, co by mohli vykonati pro království boží mezi pohany a jakých zásluh získati pro věčnost. Tak vzpomínal v dáli na léta uplynulá, vzpomínal bývalých profesorův i žáků, prací i slavností universitního života, jemuž po 12 let s tělem i duší náležel.

Ale také bonzové japonští zaujímali v mysli jeho svoje místo a působili důvtipné hlavě jeho mnoho starostí, kterak by vyvrátil jejich bludy, umlčel jejich námitky a zároveň přizpůsobil důkazy své jejich názorům a chápavosti. Tak utkávaly se v duchu jeho myšlenky z university evropské s domysly bonzů japonských. S jakým

napínáním sil duševních vyvracel Xaver bludy a klamy bonzů, o tom se nikde nezmiňuje. Ale zkušenostmi svými poznával víc a více, jak mnoho dobrého anebo zlého plodí školy u výchově mládeže.

Avšak ani Paříž nezapomněla na dlouholetého obyvatele a hosta svého, apoštola Indie, jenž kollejiím jejím tolik slávy zjednal. Kollej svatobarborská zúplna obnovená zasvětila oběma světcům Ignáci i Xaverovi svoji svatyni r. 1840. Kaple Dormans-Beauvaisská nemá žádné památky na sv. Xavera, ale v ulici Antoinette na Montmartru mají řeholnice, jež slují „Pomocnice duší z očistce“, svatyňku na památku, že zde sv. Ignác se svými tovaryši první sliby skládali. A v basilice nejsv. Srdce Páně jsou také sochy jejich. Kdyby Tovaryšstvo Ježíšovo nemělo v Paříži tolik nepřátel, měl by tam sv. Ignác zajisté svůj skvostný chrám; aspoň sv. František má v Paříži chrám, v němž se rok co rok s velikou pietou koná jeho devítník, tak zvaný zázračný. Mohli bychom k zmíněným památkám připočísti ještě svatyni zámořských misíí, v XVII. stol. založenou a sv. Františku Xaverskému zasvěcenou, kdyby ji nebyli nedávno zbourali.

Do Benátek nebylo za takových okolností snadno se dostat; druhdy z Francie přes Savojsko a Milaň byla cesta hladká. M. František podal svým soudruhům návrh, jak by jsouce Španělé unikli či spíše se vyhnuli vojsku nepřátelskému. Cesta jejich vedla Lotrinskem, Elaskem, přes Bazilej a Kostnici do Tyrol a odtud do Benátek.

Byla daleká a obtížná. Brzy nastala krutá zima, takže jim bylo obtíže neschůdných cest překónávati.

V historii Tovaryšstva jest cesta dosti podrobně popsána: ale P. Rodriguez, jenž ji vyličil, rozpovídal se bohužel až tuze a libuje si v obecných dohadách, ale o jednotlivých osobách skorem ničeho se nedovídáme. Břímě cesty bylo nésti všem bez rozdílu. Pokud putovali Lotrinskem, měli počasí deštivé, dále hrozila jim nebezpečí a svízele války; mohli snadno upadnouti do rukou vojska francouzského, které táhlo do Nizozemska.

V Německu nebylo bezpečno pro bludy a jitření kacířů. Zatím zima nastala a závěje sněhu překážely cestujícím v Alpách, takže často celé dny bylo jim vyčkávati, až se cesta uvolnila. Xaverovi byla obtížná cesta dobrou přípravou na missie a daleké cesty apoštolské, které později vykonal. Celou cestou, praví P. Rodriguez, těšili se obzvláštní ochraně boží. Odevzdáni jsouce do sv. vůle Nejvyššího, jenž byl jejich nadějí, putovali neunavně k cíli. Milost boží sílila srdce jejich a naplňovala je radostí nebeskou, ba jako na perutích přenášela poutníky naše přes hory a doly. Obětí a nebezpečí se nebáli, ani smrti, kterou hotovi byli podstoupiti, kdyby vůle boží byla žádala. Cestou se modlili, rozjímali, hodinky říkali, tu se opět bavili zbožným rozhovorem, tu opět k dalším útrapám se povzbuzovali, laškujíce a veselou mysl projevujíce. 50 dní trvala cesta. Konečně dne 8. ledna l. P. 1537 dorazili do Benátek, kde je sv. Ignác již očekával a s radostí uvítal.

2. Pobyť v Benátkách od ledna až do března 1537.

Ignác byl v Benátkách již téměř rok. Studium bohovědy a ošetřování nemocných ve špitále sv. mučovníků Jana a Pavla bylo jeho denním zaměstnáním. Přišli tovaryši noví a představili se mu. Ignác vida jejich rozhodnou vůli, doporučoval jim nejprve duchovní cvičení, posv. exercicie, jako všem ostatním.

K nim patřil mladý kněz Jan Hoze a zejména dva příbuzní Xaverovi, Jakub a Štěpán Eguia, kteří od dávna byli už z vysokých škol v Alkale přátely Ignáciovými. Vraceli se právě ze sv. Země, kam byli putovali vyprosit si poznání vůle boží ohledem svého povolání doživotního. Vykonali nyní také exercicie za vůdcovství Ignáciova, ale navrátili se do Španěl. K odchovancům Ignáciovým však příslušeli vždy a sami se k nim počítali. Jakub ještě před odjezdem sv. Xavera do Indie vstoupil do Továryšstva, Štěpán asi 8 let později. Zatím se pomýšlelo na cestu do sv. Země.

Do svátku Zvěstování Panny Marie mělo býti rozhodnuto o slibu, který byli učinili. Rozhodnuto bylo, ale až do června nebylo lze ani pomyslit na cestu palestinskou. Usnesli se tudíž, že vyčkají v Benátkách a věnují se pracím duchovním a charitativním. Na jaře hodlali putovati do Říma, aby Apoštolské Stolicy svoje úmysly k schválení předložili, načež mínili opět vrátiti se do Benátek ku své práci, až by nadešla příznivá doba odjezdu. Dvě nemocnice si vyhlídli a o ně se rozdělili. Čtyři z nich zůstali v nemocnici, kterou

si byl vyvolil sv. Ignác, kdežto Xaver, Faber a druzí odebrali se do špitálu nezhojitelných čili malomocných. Nemocnici tuto založil před 14 lety sv. Kajetán, roz. hrabě na Thieně, po něm pracoval zde obětavě sv. Jeronym Aemiliani. Hle, v Benátkách, kde přepych a nádhera a bujnost panuje, kde Titian v knížecích palácích omamující apotheosou se proslavuje, zakládají dva světci řeholní rodinu, jeden řád Theatinů, druhý řád Somasků s povoláním útěchu a úlevu a pomoc přinášeti nemocným a nezhojitelným. A k práci podobné věnují se první jesuité — dvanáct mužů mladých, akademicky vzdělaných doktorů, bohovědců, z vysokých škol pařížských přicházejících, v Benátkách cizích, ani dobře vlašsky neumějících. Též svolávají zvonečkem chlapce a vykládají jim katechism na ulici. V nemocnicích posluhují nemocným. Lůžka jim upravují, zametají, vynášejí výkaly, nemocným prádlo převlékají, mrtvoly odnášejí na hřbitov a pochovávají, ve dne v noci obsluhují: to vše zdarma, z lásky k chudému Ježíši, s ochotou nevídanou. Nezůstali nepovšimnuti. Nemocní žasli a měli je za anděly s nebe. Zpráva o jejich milosrdenství roznesla se po městě. Všady se o nich mluvilo. Brzo šlechta, brzo senát městský navštěvují nemocnice obě, aby na vlastní oči viděli a seznali, co pravdy na pověsti, jež o nich městem kolovala. Co jiného mohlo jim býti pohnutkou k takovým skutkům, než svatost života? Tomu též nasvědčovala jejich vysoká vzdělanost spojená s pokorou a skromností, opatrností a počestností neobyčejnou.

Na tyto dni nezapomněl Ignác do smrti. Proto pojal do stanov řádových, jež později sepsal, mimo jiné také tu zkoušku pro novice, aby navštěvovali nemocnice a obsluhovali nemocné. Chtěl zajisté, aby novicové Tovaryšstva Ježíšova věděli, že budoucím apoštolům jest se opásati tím, čeho ke službám ubohých a nemocných jest třeba.

Sv. Františku Xaverskému tato škola benátská tak velice se zalíbila, že plavbou do Indie pokračoval v obsluze nemocných, ano i v Asii, pokud čas dovoloval, opuštěným a nemocným na cestách a ve špitálech se věnoval. Následovati co nejdokonaleji Ježíše Krista, který zvláštní péčí a láskou k nemocným a trpícím se skláněl, bylo jeho ideálem nejvyšším.

Zbožná jeho láska k bližnímu vnukala mu v Benátkách činy opravdově heroické. Ani odpor, ani ošklivost, ani strach před smrtí nedovedly ho odvrátiti od obětavosti, která se odvažuje všeho. Zdáloť se, že zúmyslně se vydává v nebezpečí. Uvedeme jen jako příklad událost spolehlivě zaručenou a zaznamenanou. Dočítáme se ovšem v životopisech světců o skutcích, kterých svět nikdy chápati nebude, ale spíše si je oškliviti a odsuzovati. Také není ani radno, aby obyčejný křesťan opovažoval se v podobných věcech a skutcích světce nápodobiti a následovati, leda by ho skutečně Duch sv. vedl a pudil: ale obdivu takovým skutkům neupře, kdo má zdravý úsudek.

Šimon Rodriguez vypravuje, jak žaludek Xaverův trpěl ve službě nemocných, kdežto druzí bez ošklivosti poměrně špitální služby snášeli

a bez zvláštního vzrušení různé práce nemocniční konali, přemáhal citlivého Xavera nesnesitelný odpor. Soudný čtenář si domyslí, co asi v ovzduší nemocničním vytrpěl.

Stalo se pak toto: V nemocnici nezhojitelných byl malomocný. Jeho tělo bylo samá hniloba, samý vřed. I volal nebohý na patera: Prosím vás, obraťte mne, očistěte mi záda. Pater pospíšil nemocnému vyhovět. Ale v tu chvíli pojala jej taková hrůza a zmocnila se ho taková ošklivost a takový strach, že by se mohl také nakaziti a malomocenstvím zachvácen býti, že až trnul. Náhle si však pomyslí: Co se bojíš? Chop se příležitosti a zapři se, „vince te“. Obava tvá je pud přirozený a strach před nákazou tvoje sobeckost: milost boží s tebou. A pater položil prsty své na ohyzdný otevřený vřed nemocného, hlavu rychle náchýlil a rty přitiskl a hnis nemocnému vyssál.

Druhého dne vypravoval svým tovaryšům s nemalou radostí a s úsměvem na rtech, co se mu bylo přihodilo: Minulou noc jsem okusil při jednom malomocném, co je malomocenství. Ale uvázlo mi v hrdle; nebo podráždilo mě tak, že jsem mnoho kašlal a zvracel, abych se ho zbavil.

Hle, co dokázala živá víra ve slovo Ježíše Krista: „Jestliže by co jedovatého pili, neuškodí jim.“

Dle soudruha Polanka byl hrdinou tím sv. František Xaverský, ačkoliv druhý Rodriguez ho nejmenuje. Rodriguez vypravuje ještě jinou příhodu podobnou. Kterýsi pater položil se na lůžko vedle malomocného, který měl býti na zítří pro-

puštěn. Tak se i stalo. Nemocný druhého dne ústav opustil, ale jeho malomocenství nezmizelo, nýbrž zůstalo. Přešlo totiž na patera, který vedle něho ležel. Po dvou dnech se však pater uzdravil. Jméno jeho se neudává. Někteří životopisci sv. Františka soudí, že to byl opět František Xaverský. Rodriguez pak dodává, že událo se to v nemocnici sv. Jana a Pavla, kde obsluhoval sv. Ignác se soudruhy.

3. Cesta do Říma.

(Římská pout od března do května 1537).

Uplynula polovice postu čtyřicetidenního, když se odebrali naši tovaryši do Říma. Po 2 měsíce cvičili se ve škole charitativní, jednak v obsluze nemocných, jednak v katechisování nevědomých a potulných.

Majíce dobu tuto za výhodnou, vydali se na pout. Zbožným úmyslem jejich bylo uzříti sv. Otce, vyprositi si slyšení a schválení, aby směli na Východě nevěřícím a jinověrcům hlásati sv. evangelium, konečně chtěli dosíci povolení ke svěcení na kněžství oněch soudruhů, kteří kněžími dosud nebyli.

M. Ignác se pouti nezúčastnil, zůstal v Benátkách samojediný. Obával se totiž, aby přítomnost jeho spíše nepřekážela; bylť i v Římě podezříván a pomlouván, a to od mužů, kteří nemálo vážení a v důstojnostech postaveni byli. Opatrnost tudíž kázala mu v Benátkách zůstat. Rozděliv je na 3 skupiny, dal každé kněze, ale dle národnosti jich nedělil.

Cesta byla aspoň 100 hodin, velmi obtížná, pravá pout kající!

Pršelo ustavičně a po dobu tuto cestovali pěšky. S sebou nevzali ničeho. Co si vyžebali, měli; zachovávali přísně dobu postní; nepečovali o zítřejší den. Přenocovali často jen ve stodole nebo kůlně, mnohokrát až na kůži promokli. Byla-li na blízku nemocnice, namířili tam a pomáhali při ošetřování nemocných. Také katechizovali, kde se příležitost naskytla. Poučovali ve sv. náboženství spolucestující, nebo se modlili a zpívali žalmý a jiné písně s litaniami. Bůh sám ví, jaké bývaly ty jejich noclehy a odpočinky.

Nejednou cítili se námahou tak vysílenými, že nemohli dále. Řeky byly rozvodněny a jednou v neděli brodili se vodou, jež jim sahala až po prsa, aby se dostali na protější stranu, jak doznává P. Lajnez. Od rána nevzali do úst leč kůrku suchého chleba. A Rodriguez dodává, že na další cestu neměli než trochu bukvic, které si byli nasbírali v lese. Opustivše Ravenu, uznali za dobré, že spíše najdou almužen a tak lépe pochodí, když nezůstanou pospolu, nýbrž se rozdělí. Zdá se, že Xaver a Lajnez putovali společně. Lze tak souditi z příhody, kterou vypravuje Rodriguez. „Jeden z nich vyšel na žebrotu. Spatřil jsem ho podle cesty; bos byl, oděv měl vyhrnutý po kolena a prosil kolemjdoucích o almužnu. A dostal-li tu kousek zeleniny, tu trochu ovoce, vroucně a pokorně děkoval. Dívaje se naň s povzdálí, srovnával jsem jeho chudobu a skromnost s jeho

věhlasnou učeností a moudrostí a jinými vynikajícími schopnostmi ducha i srdce. I myslil jsem si, jaká sláva by ti příslušela, jaká důstojnost by tě měla zdobiti! Byl jsem tak dojat v srdci, že nebyl bych dovedl vysloviti, co pocítilo v tu chvíli.“ Tak zaznamenal životopisec Bartoli, jenž připojuje k vlastnostem zmíněným ještě urozenost. Kdo to mohl býti? Ze všech jedině Xaver a Rodriguez byli urozeni. Škoda, že Bartoli neudává pramene, z něhož čerpal svoje jednotlivé příběhy. Ale přese všechny svízele a nedostatky oplývali nebeskou útěchou.

Někdy pro přílišnou únavu míjel i spánek noční. A není divu, že při takovém způsobu života tovaryši Ignáciovi podléhali drsnostem cesty. Co již zakusili na cestě přes Alpy do Benátek, která 50 dní trvala! A v Benátkách po 2 měsíce nedopřáli sobě ve dne v noci odpočinku žádného, zapírajíce se podle duše i těla. A přece pro Xavera byla to jen jako předehra budoucnosti. 15 let úžasných prací a námah, které mu vyměřila Prozřetelnost boží a k tomu ho ještě zbavila útěchy, které požívali druzí ze vzájemné lásky bratrské v pospolitém životě řeholním!

Konečně přišli do Říma. Xaver a druzí Španělové ubytovali se v hospici španělském. Ujal se jich právě jeden z oněch mužů, kteří Ignáciovi méně přáli. A právě dr. Ortiž to byl, jenž je sv. Otci byl vřele doporučil. Pavel III. přijal je vlídně.

A protože prosili, aby mohli býti na kněžství vysvěceni, byli podrobeni zkoušce. Zkoušeli je papežští theologové u přítomnosti papežově. Ob-

stáli skvěle, a z té příčiny na základě bohosloveckého vzdělání mohli od kteréhokoli katolického biskupa býti vysvěceni. Když pak oznámili sv. Otcí svůj úmysl, že hodlají na východě ve sv. Zemi mezi jinověrci a pohany apoštolsky působiti, zaradoval se papež, schvaloval jejich zbožný úmysl a žehnal jim a doložil, že nastávající válka mezi Turky a Benátčany asi překážeti bude jejich záměrům. To se také vyplnilo. Nezbylo jim než se navrátiti do Benátek.

Od té chvíle Bůh sám Františka Xaverského na jeho apoštolát připravoval.

P. Ribadeneira píše: Ejhle, co mi Mg. Lajnez vyprávěl. Na oné cestě italské se často přiházelo, že páteři v nemocnicích přenocovali. Jednou P. František a P. Lajnez vedle sebe spali, a P. František ze spaní zvolal: „Ježíši, vždyť jsem všecek strhaný, ztrmácený.“ A obrácen k M. Lajnezovi: „Myslíte, dí, že ho unesu? Právě se mi pověsil na záda jakýs Ind, ale byl tak těžký, že jsem ho neunesl.“ A to se opakovalo několikráte. Jindy spal Šimon Rodriguez v téže místnosti s P. Xaverem, který zase volal ze spaní silným hlasem: „Ó, ó, ó, Pane, víc, ještě víc!“ Otázán byv, co by to znamenalo, odmlčel se. Teprve později v Lisabonu jsa již na plavbu přichystán, sdělil s P. Rodriguezem, co byl onen výkřik znamenal. „Pamatujete se ještě, co se nám přihodilo oné noci v nemocnici římské, když jsme spali, a já v noci ze spánku volal: Mas, mas, mas! Tehdy chtěl jste zvěděti, co by to bylo znamenalo. Ale já odvětil, že to nic nebylo. Nyní mohu sdělit s vámi,

že již tehdá jsem pocítil obtíže a oběti, práce a námahy a nebezpečí, jež mi v apoštolátě pro spásu nesmrtelných duší nastanou. Ale zároveň pocítil jsem, jak mne milost boží sílí a těší a povznáší, a nemohl jsem než volati: „Ó, ano, s radostí, víc Pane, ještě víc, ochoten jsem ke všemu! Mám za to, že nastala hodina, kdy se uskuteční, co mi do budoucna bylo naznačeno.“

4. Xaver na kněžství vysvěcen

(od června 1537 do března 1538).

V květnu vrátili se naši tovaryši do Benátek. Ještě měsíc zabývali se úmyslem svým známým, cestou do Palestiny. Zatím opět prací charitativní připravovali se na dalekou cestu.

Nejprve obnovili svoje sliby před papežským legátem Jarolímem Verallem. Majíce schválení a doporučení Apoštolské Stolicy, které si z Říma přinesli, pomýšleli, kdo dosud kněžími nebyli, na vysvěcení. M. František přijal posvěcení od biskupa arbeského Msgra Vincentia Nigusantia; v týž čas byli vysvěceni také Ignác, Lajnez, Bobadilla, Salmeron, Codure, Rodriguez: dne 10. června přijali svěcení nižší, 15. podjáhenství, 17. jáhenství a konečně 24. června na den sv. Jana Křtitele svěcení kněžské.

Biskup, jenž je světil, doznal, že ještě nikdy neudílel svátosti svěcení s takovou útěchou, jako tenkrát. A kdo nám vypoví, jakou radostí teprve oplývali novosvěcenci sami, mezi nimiž nalézali se budoucí apoštolové a světci, Ignác z Lojoly a František Xaverský. Hned k oltáři přistoupiti a

mši sv. sloužiti se neodvážili. Takový přesvatý a velebný výkon, pravili si, vyžaduje přípravy delší. Mohli si dobu voliti zcela dle libosti, jelikož vojna mezi Benátčany a Turky vypukla a Turci moře Jaderské ovládli, takže na odplutí nebylo ani pomyslení.

Zprvu hodlali přípravu svou spojití opět se službou špitální. Avšak toužíce po samotě opustili ke konci jednoho měsíce Benátky a rozešli se po dvou do obcí vùkolních. Pořádek si stanovili stejný, společný. Žiti z almužny přáli si všichni. Denní čas si rozdělili na dvě části, větší část dne věnovali duchovním cvičbám, modlitbě a rozjímání, ostatek apoštolské práci. Doba byla vyměřena do konce měsíce července 1537.

Zatím se odebrali M. Lajnez a P. Faber do Vicence, kde se připojili k M. Ignaciovi. Druzí vyhledali sobě poustevny na blízku Trevice, Verony, Bassana. P. František s P. Salmeronem zdržovali se v malém městečku Montselice, 4 hodiny od Padovy vzdáleném. Zde našli za městem opuštěnou chatu doškovou bez dveří a oken. Tu se usídlili. Lůžkem jim byla tvrdá země. Někdy vyšli na náměstí a svolávali lid ku kázání. Avšak ponejvíce zdržovali se v samotě. Těchto dní používali k tomu, aby se v milosti povolání upevnili. Sv. Ignác se cítil tak šťastným, že mu byli dnové ti živou upomínkou na Manresu. Jak se P. Xaverovi vedlo, o tom nic nám není povědomo. Celých 40 dní trvala svatá samota jejich. Když se byli opět sešli a svoje dojmy si sdělili, rozešli se na 2 nebo 3 měsíce po sousedních krajinách

a vyhledali si přiměřenou práci. Svolávali lid zvonkem, pokyny dávající všemožným způsobem, aby vyslechl jejich kázání. Z počátku se lidé arci nemálo divili přepodivné italštině jejich. „Často jen nepatrný hlouček,“ praví Lajnez, „nám naslouchal; ale pro nás byly tyto cvičby v sebezapření a pokoře účinnější, nežli každé jiné. Nadarmo ani tu nepracovali“. Pomalu přestali lidé jimi pohrdati; vidouce, že oni cizinci počínají si jako praví apoštolé, poznali, že Duch sv. jest s nimi a jim výmluvnost nadlidskou propůjčuje. A již se ani nepozastavovali nad nedostatky a chybami jazykovými.

Nastala jeseň. P. Ignác svolal svoje tovaryše. P. Xaver opustil městečko Montselice a přibyl do Vicence. V opuštěném klášteře u sv. Petra ve Vanille byli již ostatní shromážděni. Bylo to spustlé stavení s rozbitou střechou, nemělo ani oken ani dveří pořádných. Vidělo se všem, že kajícnými skutky dostatečně jsou připraveni na slavení první mše sv. a že mohou přistoupení k oltáři a slavení svoji primici.

P. Xaver sloužil první svou mši sv. ve Vicenci, avšak kdy a ve které svatyni, nikdo neudává. Že den ten byl pro něho blažený a šťastný, kdo by pochyboval? Je o něm známo, že s myslí jakoby vytrženou k oltáři přistupoval. Kterýsi z prvních životopisců jeho píše, že přinášel Velebnosti božské nekrvavou obět s radostí nebeskou, kterou prozrazovaly slze hojně prolévané. Dalo by se říci, že netoliko živě věřil, ale spíše jako by na vlastní oči viděl, co v nejsvětějším

tajemství mše sv. obsaženo jest. Jeho duše planula ohněm lásky, jeho tvář zářila a přísluhující vidouce jej hojné slzy při oběti nejdražší prolévati, plakávali s ním. Od té chvíle projevoval tak neobvyklou vroucnou zbožnost, že kdo obcovali jeho mši sv., měli dojem, jako by sv. kněz tento poprvé přistupoval k oltáři. Ostatně byl tento rok, jak čtenáři z vypravování zjevno, soudruhům Ignaciovým pramenem útrap. Vyžadoval u všech síly nadlidské. Jejich sebezapírání neznalo mezí. Není divu, že jeden za druhým ochuravěl. V Bassaně upadl Rodriguez v nemoc nebezpečnou; P. Ignác jej vyhojil. On sám však a Lajnez byli tak vysílení, že horečkou onemocněli. I Rodriguezovi se nemoc jeho vrátila a František Xaver také ulehl. Nezbylo než dopravit nemocné do nemocnice nevyhojitelných. Tam se jim nevedlo lépe nežli u Sv. Petra. Oba měli lůžko krátké a velice úzké; jiného nebylo. Mimo to leželi v průvanu; a co jedním lomcovala zimnice a neměl se čím přikrýti — druhý v horečce by býval vše se sebe odhazoval.

Ale Bůh je odměňoval útěchou, které svět dáti nemůže. Tak vypravuje Rodriguez o vidění, které měl Xaver, nikoli ve spánku, nýbrž ve bdění a při plném vědomí. Zjevil se mu sv. Jarolím (bylť světec tento z hlavních patronů jeho a jak známo, na hradě Xavieru patronem rodinným). Sv. Jarolím ho těšil a zvěstoval mu slovy převroucnými: „Vás čeká na zimu město Bologňa, kde Vám bude mnohé svízele snášeti. Co se tovaryšů vašich týče, půjdou jedni do Říma, druzí

do Padovy, jiní do Ferrary, konečně ostatní do Sieny“.

Brzy na to P. Xaver ozdravěl. Když pak se objevil poprvé mezi svými soudruhy, nastalo důležité rokování, co počítí. Jasně bylo všem, že celý rok na Palestinu mysliti nelze. A zbývaly jim již jeden, dva měsíce do vypršení lhůty slibu na Montmartru učiněného. Pak budou povinnosti vzhledem k slíbené pouti jerusalemské zhoštění, protože slib se stal nesplnitelným. Zima byla, vojna neustala. Rozhodli tudíž, aby Ignác s Lajnezem a Fabrem odebrali se do Říma, a předložili papeži znova svoji záležitost s prosbou, aby sám rozhodl, v jakých službách jich použije. Druzí měli zatím po dvou choditi po městech a osadách vůkolních kázati, katechism vykládati, zpovídati, a možno-li, nových přívrženců získávati.

Než se rozešli, zavázali se vzájemně, že si budou dopisovati a sdělovati, co by se budoucnosti jejich týkalo. Polanco zaznamenal, že se všichni v rozjímání před Pánem Bohem jednou myšlenkou zabývali: jaké jméno by si dáti měli. A protože kromě svého vůdce a krále Ježíše Krista, jemuž život svůj zasvětili, jiné hlavy míti nechtěli, zvolili si za štít nejsvětější jméno Ježíš a nazvali své sdružení Tovaryštvem Ježíšovým, Societas Jesu.

Mimo to usnesli se ještě co do života společného o některých bodech praktických, na př. že žíti budou z almužny, přebývati ve špitálech, nepřijímati žádné hodnosti, kázati pokání, zpovídati, nemocné obsluhovati. Každý ochotně vzal

na sebe, co bylo určeno. P. Xaver s Bobadillou se odebrali do Bologně, aby na vysokých školách pomáhali. Byl měsíc říjen. Ubytovali se v nemocnici. František Xaverský navštěvoval chrám Páně dominikánský, kde v kapli před oltářem sv. patriarchy Dominika se modlíval. Tu byly světcovy ostatky uloženy a František poroučel svůj apoštolát duchovnímu otci tolika hlasatelů slova božího. A právě zde se mu dostalo zvláštního povzbuzení a zjevení v příčině jeho apoštolátu. Jisto jest, že právě zde oheň lásky jeho k duším nesmrtelným netušeně vzplanul. P. J. Domenech později vyprávěl, — byl velmi důvěrným přítelem Xaverovým, — „že budoucí apoštol Indie již tehdá takořka o ničem jiném nemluvil, nežli o Indech a obrácení pohanů. Z každého slova vyznívala jeho tužba zasvětit život svůj obrácení Indů“. Zde u tohoto oltáře, dokládají jiní historikové, proléval slzy. Kdo jej viděli, jakkoli ho neznali, žasli nad jeho podivuhodnou vroucností a nábožností.

Kterási paní, roz. Španělka, z třetího řádu sv. Dominika, zavítala do Bologně, aby zde u hrobu sv. Dominika připravovala se na poslední hodinku. Viděla Františka a byla dojata jeho zbožností. Přejíc si promluvit s ním a se poradit, požádala svoji přítelkyni, aby mu přednesla její přání. P. Xaver přivolil, ale jeho řeč byla tak vážná, že průvodkyně, také terciářka, sestra Isabela Kasalini, se honem vzdálila, jsouc přesvědčena, že spatřila světce. „Tato návštěva,“ říkala potom, „povzbudila mne nemálo ke

zbožnosti a upevnila duši mou v křesťanském životě“. Svému strýci, kanovníku u sv. Petronia, Jarolímu Kasalinovi, správci kostela sv. Lucie, domlouvala, aby dobrý skutek učinil, oba Pátéry do bytu vzal a sloužiti mši sv. ve svém kostele jim dovolil.

Světec náš přijal rád nabízený byt, ale nepřijal hostitelova pozvání ke stolu, protože se zavázali žiti z almužny. Vypozorovali také brzo, co za doby noční činíval. Don Jarolím mohl později svědectví podati o tom, co byl na vlastní oči viděl. František si mnoho odpočinku nedopřál, ale i v noci se modlival a rozjímaje utrpení Krista Pána slzy proléval a tělo trýznil. Domlouval mu hostitel, aby se šetřil, ale marně. Vydal o něm svědectví toto: „Xaver mluvil málo. Co pronesl, podivně a hluboce dojímalo. V kázáních byla jeho řeč tak plamenná, že oheň jeho přecházel i na posluchače. Vidal jsem ho často, jak proléval hojné slze u oltáře, zejména sloužil-li mši sv. ke cti Umučení Páně. Mnohokrát jsem jej pozoroval, jak při mši sv., když se modlil Memento za živé, býval u vytržení mysli, které někdy celou hodinu trvalo a nebylo ani lze jej vyrušiti. Čekalo se, až se opět vzpamatoval. Vskutku dojem muže svatého v nás vzbuzoval a velikou zbožností svou připomínal proroka (9, 23) Daniela, o němž Písmo sv. píše, že byl vir desideriorum, muž žádostí, t. j. Bohu přemilý a zvědět tajemství boží velmi žádostivý“.

Jeho denní pořádek kromě služeb božích obsahoval návštěvu nemocných, vězňův a nebo-

hých vůbec. Ulicemi se ubíral krokem rychlým, mávaje kloboukem nebo rukama a svoláváje malých i velkých: „Pojďte, vyslechněte slovo boží“. Každé místo, každá lavička byla mu vítanou kazatelnou. Italsky mluvíval špatně, všelijak vplétaje tu slova francouzská, tu španělská. Jako nejlepší prostředek ku křesťanskému životu a za lék proti hříchům doporučoval častější přijímání sv. svátostí. A za nedlouho vzrostl tu počet horlivých katolíků, kteří častěji přistupovali ke stolu Páně. Celý ten zjev připomínal aspoň poněkud první léta křesťanství. Takové bylo apoštolské působení Xaverovo v Bologni; u mnohých nastal zjevný obrat života.

Sv. Jarolím mu předpověděl, že v Bologni naň čekají mnohé kříže. A proroctví to se vyplnilo. P. Xaver onemocněl; zima tuhá a nezdravá, stálé mlhy a studené deště, píše Rodriguez, znesnadňovaly mu práce, které samy sebou byly úmorné. Tělesné ústrojí Františkovo, námahami a strádáním vysílené, podléhati počalo horečkám a zimnici t. zv. čtvrtodenní. Tak vypršel rok slibu učiněného na Montmartru. Missionáři nemohli nikterak podniknouti pouti do Palestiny. Byli tudíž uvolněni od svého slibu. Odebrali se opět do Říma, aby sv. Otcí podali zprávu o dosavadních podnicích a pracích, nabídli mu své služby a vyprosili si jeho požehnání.

5. P. Xaver v Římě

(duben 1538 až březen 1540).

Ke svátkům velikonočním l. P. 1538 přibyl P. František do Říma, aby s tovaryši porokoval a se potěšil. Zhrozili se ubohého. Netušili mu víc nežli dva měsíce života. Rodriguez píše o něm: „Byl nad míru sešlý, protože zimnice a horečka, chudoba a nedostatek jej úplně vysílily; byl bledý, vyzáblý, sotva k poznání, kdo se naň podíval, za mrtvolu spíše nežli živého člověka ho mítí mohl. Shledal jsem se s ním v Římě, ale vypadal přepadlý a bídny, jako by mu bylo zvoněno umíráčkem. Měl jsem za to, že již nikdy nic nepodnikne a že je navždy jakékoliv práce neschopen.“

Jeho soudruhové zatím kázali a zpovídali. Podřízení byli přímo Apoštolské Stolicí. Hned jak obdrželi od kardinála vikáře pravomoc (jurisdikci), rozdělili se na 7 chrámů uprostřed města na Starém to poli Marsově, kde zvláště mnoho lidí bydlilo.

Řím měl své sirotčince, útulny, ústavy pro dělnický lid, a všechno bylo obsluhou opatřeno. Od duchovních správců nebyli rádi viděni; jaksi na ně žárlili. Vykládali tedy dítkám katechismus, kázání konala se pravidelně jen v neděli a ve svátek.

Co činil P. Xaver, o tom se nezmiňuje ani Polanco ani Ribadeneira, aniž zaznamenán jest na listině kazatelské. Bartoli sděluje, že přidělen byl P. Fabrovi, který pracoval při kostele sv. Vavřince in Damaso. Možná dost, že P. Xaver

nebyl ještě ani práce schopen; pomáhal, jak mohl, horlivému svému tovaryši.

Jakmile se začalo ujímati símě slova božího jimi zaseté a bylo se objevilo první osení, pozdvihla se bouře proti nim. Páteři odkryli tu semenišťe protestantismu. Jakýsi řeholník z řádu poustevníků sv. Augustina rozséval potají koukol lutheranismu plamennými řečmi; bylo naň upozorněno. Avšak on nezůstal jim odvetu dlužen. Obrátil ostří své výmluvnosti proti nim a veřejně kázal, že P. Ignác je bludař, kterého z university vypudili. Nalezl se i křivý svědek, jenž dotvrzoval pravdivost výroku Augustiniánova. A svědkem tím nebyl nikdo jiný, než Michal Navarr, bývalý sluha Xaverův v kolleji Sv. Barbory, bídák v každém směru, člověk to bez vzdělání a mravů. Již v Paříži měl namířeno na Ignáce, ukládaje mu o život. Z jakých příčin? Zanevřel na Ignáce, že blahodárně působil na Františka Xavera. Jakýsi tajemný hlas prý ho tehdá zastrašil, když již k zločinu se byl odhodlal a po schodech vystupoval, aby vykonal neblahé dílo. V Benátkách se představil sv. Ignáci a žádal, aby ho přijal mezi své soudruhy; to se mu ovšem nepodařilo. Chtěl se pomstít a drzou pomluvou dojít cíle.

Rozkřičeni byli také Páteři jako zločinci. Ježíš Kristus v slavném zjevení sám se ujal sv. Ignáce a slíbil mu svoji pomoc, povzbudiv ho, aby se nebál. Světec náš dovolával se soudu, tím více, protože nejen sám, ale všichni soudruhové jeho byli podezříváni a všichni utrpěli na dobré pověsti. Psal tudíž soudruhům na všechny

strany, kdekoli kázali, aby úředně si vyžádali svědectví, že jejich věro- i mravouka byla a jest správná. Tak mínil zjednati soudruhům i sobě žádoucí pokoj. Ostatně Bůh sám pomohl jim. Žalobce nemohl jim nic dokázati, protože si svědek jeho ve výpovědích svých odporoval. Dovolával se inkvisitorů, v Alkale a v Paříži, kteří prý M. Ignáce odsoudili. Avšak právě tehdy byli 3 pařížští soudcové Ignaciovi v Římě přítomni a prohlásili ho za nevinna. Ostatně již dříve došly do Říma úřední listiny, které ospravedlňovaly jeho tovaryše. Alespoň na jednu z Bologně zaslanou se podívejme: „Augustin Zanetto, z milosti boží a sv. Apošt. Stolicе biskup sebastopolský, generální vikář a suffragan biskup bologňský v duchovních i vezdejších záležitostech, všem milým věřícím, kdož tento list čísti budou, posílá pozdravení a požehnání ve jménu Páně! Tímto listem dosvědčujeme s jistotou dle pravdomluvnosti naší a Boha se dovoláváme, že František Xaverský a Mikuláš Bobadilla, kněží, v našem městě Bologni s naším dovolením čistou a bezúhonnou nauku křesťanskou beze všeho nádechu lutherského hlásali; nad to dosvědčujeme, že ze všech sil svých právě, aby vykořeněny byly bludy Luthe-rovy, pracovali a ve městě našem vskutku nemalých úspěchů došli. Jejich kázání, jejich příkladný život a zachovalost všady uznání došly; čímž potvrzujeme také jejich nauku. Z té příčiny je naprostou nepravdou, že by byli jako uprchlíci pokradmo opustili město, aby se zachránili.

Není pravdou, že se vydali na cestu útekem, ale opustili nás, aby dle svého povolání pracovali opět jinde a své dobré símě, jaké u nás zaseli, také na jiném ještě poli zaseti mohli.“

Celá záležitost tato byla pro Ignáce a jeho soudruhy příznivě vyřízena a skončila úplným jejich radostučiněním dne 18. listopadu r. 1538.

Také P. Xaver měl na společných zkouškách a trpkostech svůj podíl. Kromě toho bylo mu osvědčiti se ještě ve zvláštních křížích. Chtěli jej zatáhnouti do zlé pověsti pro kterousi kající. Ženština stavěla se zbožnou a dávala se s ním do řeči o věcech náboženských. O podezřelé pověsti její dostalo se v též čas P. Codurovi spolehlivých zpráv. Tak i tu pomohl Bůh, aby pravda na vrch vyplynula a pomluva byla odhalena.

To byla dobrá lekce pro všechny. S. Ignác nabyl nové zkušenosti, jaké opatrnosti potřebí mužům apoštolským, aby si dobrou pověst zachovali. P. Xaverovi dostalo se takto nejen výstrahy, ale i zároveň poučení užitečného pro jeho působení v Indii. Proto dával později svým missionářům pokyny co nejpodrobnější a velmi moudré. Zajisté za každou cenu potřebí jest knězi vůči všelikému podezřívání se pojistiti, aby čest a dobrá pověst jeho zůstaly nedotčeny.

Ještě na jinou příhodu chceme poukázat. Páteři bydleli na úpatí Ara coeli na náměstí Marganském. Tam byl dům s průjezdem Torre del Melangolo. P. Rodriguez onemocněl a M. Ignác mu dal za ošetřovatele P. Xavera. I stalo

se, že P. Rodriguez v bezesné noci chystal se v určitou hodinu požití léku. I zpozoroval, že jeho opatrovník spí jemu na blízku. Hledě na něho uvažoval jeho přepodivné ctnosti. Tu P. Xaver vyskočil u velikém rozechvění, vykřikl a oháněl se prudce, jako by nějakého nepřítele zahnatí usiloval; při tom nábožně vzdychal, až se mu krev z nosu a úst spustila. „Co se Vám stalo?“ táže se nemocný. „I nic“, odvětil Xaver. „Kterak nic, když jste chrlil krev.“ Xaver se mu vymlouval a sváděl vinu na zlého ducha, který ho popadl za hrdlo. Později v Portugalsku netajil se touto událostí. Zdálo se mu totiž, jako by byl na cestách a kdesi v krčmě přenocoval. Ženština jakási tam násilím ho nutila ke hříchu. To byl jeho sen. František se hříchu toho tolik zhrozil, že pokušení s takovým úsilím se bránil, až mu praskla žilka a on krvácel.

Zatím se P. Xaver opět zotavil. Před desíti měsíci myslili všichni, že se blíží jeho konec. Nyní mohl opět kázati, zpovídati, katechizovati. Pracoval u sv. Ludvíka. Bezpochyby také za kruté zimy r. 1538—9, jako druzí tovaryši, vyhledával ubohých vyhladovělých a jim pomoc přinášel. Tenkrát na sta lidí nemajících, ani přístřeší, umíralo hladem a zimou na ulici. Tu bylo třeba almužny pro ně sbírat, lůžka jim opatřovati, otop a slámu a chléb obstarávati.

Nastala doba postní a s ní práce předúležitá. M. Ignácioví a soudruhům jeho běželo o vážnou věc: hodlali dáti svému sdružení ústavu, pevnou formu. Přáliť sobě, aby konečně Apoštol-

ská Stolica označila úkol sdružení, způsob žití a jejich sjednocení. Dle úradků Prozřetelnosti boží neměla zajisté zůstati společnost tato jakoby v plenkách, potrvati jen na chvílku; mělať přezítí zakladatele.

Mladistvé svěží síly se hlásily, mladí muži žádali po nich určitý projev, aby věděli co jsou a oč se jim jedná. Dílo takové vyžadovalo dlouhých porad. Zde vytkneme jen to, co se k sv. Františku a jeho životu vztahuje.

Po denní práci shromažďovali se v důvěrných sezeních, aby se konečně uradili a usnesli o hlavních základech budoucího Tovaryšstva. Apoštol Indie stanov řádových, t. j. konstitucí, které napotom sv. Ignác vypracoval, ani neviděl. Základní formulí úřední čili ústavu (Institutum) ovšem znal; neboť jednání a porad o ústavě s ostatními se účastnil, jakož i modliteb, rozjímání a úvah před Bohem, jež konali, prve než ústavu papeži Pavlu III. k schválení předložili, jak v Bulle „Regimini“ obsažena jest.

Pro Indii nebylo ani jediného pravidla potřebí; postačila ústava základní. Jest velmi pozoruhodno, že mezi oběma, Ignácem totiž a Xaverem, byla taková shoda smýšlení, že třebas na tisíce mil od sebe vzdálení rozuměli sobě úplně a co jeden za pravé uznával, i druhý schvaloval, ač okolnosti života jejich byly tak rozdílné. V záležitostech praktických souhlasily názory obou jak v námětech tak v luštění. To se dá vysvětliti pouze tak, že často dlouhé rozpravy soukromé spolu mívali, jichž duší byl

Ignác, anebo že jeho odchovanci byli týmž duchem a touže nadpřirozenou moudrostí proniknutí. Mnohdy jednalo se v poradách těchto též o apoštolátě mezi pohany. Hned v prvním sezení usneseno bylo: „My jsme se slibem zavázali, že život svůj zasvětíme Pánu našemu Ježíši Kristu a jeho náměstkovi na zemi. On ať o nás rozhodne. Ať do Indie, ať mezi bludaře, ať k věřícím, ať k nevěrcům, kamkoliv nás pošle, anebo kdekoliv nás více potřebí bude a naše práce větším užitkem provázeny budou, všady půjdeme. Výhodnější pro nás bude nade vši pochybnost, budeme-li spojeni a sjednoceni v jednu společnost. Co nám pak uškodí oddělování vnější, co nás rozdělí nebo rozdvojí, budeme-li jeden duch a jedno srdce?“ Rozprav nebylo mnoho aniž trvaly dlouho. Odpověď neboli usnesení vyznělo takto: „Jelikož Hospodin neskončeně dobrotivý a milosrdný nás ubohé smrtelníky z rozličných národův a s rozličnými povahami v jedno spojití ráčil, nesmíme svazu, který jest dílem božím, nijak trhati, nýbrž jej upevniti a utužiti, aby jednota srdcí oddaných ctnosti byla zřídlem statečnosti a energie v podnikách sebe obtížnějších“.

My pak rozpomeneme se na toto usnesení, až později, jak v listech našeho světce, tak v jeho vroucích výronech lásky k Tovaryšstvu a k sv. Otci našemu Ignáciovi, shledáme se s vyznáním jeho, že všechnu svou sílu a obětavost děkuje přimluvám, které za něho k trůnu nadhvězdnému vysílají bratří jeho v Evropě.

Co jiného může Tovaryšstvo spojití a stmeliti nežli poslušnost? A opět přetřásána otázka, má-li býti založen řád nový s novou řeholí. Dlouho debatováno, soustavně probírána byla otázka i odpověď; až jednomyslně usneseno, že tak státi se má. Předem bylo usouzeno, že poslušnost vůči Apoštolské Stolicí bude navždy zvláštním slibem zajištěna a že snahou a tužbou ustavičnou Tovaryšstva bude, ze všech sil pracovati, kamkoliv je sv. Otec pošle a cokoliv jim přikáže, ať v Indii, ať mezi bludaři, ať mezi věřícími nebo nevěrci“.

Otázka sv. missií zejména zámořských, vyvolala novou otázku. Jakých vlastností a jakého vzdělání bude dlužno pohledávati po těch, kdo se papeži nabídnou. Patrně bylo, že se budou hlásiti i méně schopní a méně na př. v bohovědě vynikající. Co souditi o těch, kteří by bohabojností a svatostí života nad jiné vynikali, ale učeností a vědomostmi za jinými pozadu zůstávali? Jisto jest, že vzniknou úřady v Tovaryšstvu, které budou vyžadovati ne tak učenosti jako spíše zkušenosti a praktického pochopení života. Tací zajisté velké služby prokáží druhým. Na to se dosud nepomýšlelo. Státi se může, že ten onen třebaš nebude schopen, aby kázal ať jinověrcům ať věřícím Ježíše Krista a vykládal Otče náš, ale proto přece jinak způsobilý bude pro Tovaryšstvo, bude-li jen míti ducha poslušnosti jako druzí. Čeho marně v starých rádech hledáme, nalézáme v ústavě sv. Ignáce, totiž rozdíl mezi professy, kteří slavné sliby skládají, a mezi tak zvanými

pomocníky, coadjutores, ať kněžími ať nekněžími (bratry laiky) jsou. Tito skládají veřejně jednoduché sliby.

Věc tato obsahovala v jádru ještě jinou záležitost, která spojena je s událostmi ze života sv. Frantiska Xaverského. V povzdálí soudilo se o těchto věcech poněkud apriorně čili domyslně a všelijak; měloť se za to, že missionáři postačí vědomosti dobrého katechisty. Přijat byl totiž za člena do Tovaryšstva člověk - v missiích, kterého znali jako bohabojného a svědomitého, avšak také jako prostičkého, bez hlubších vědomostí. Co s ním a s podobnými? Šimon Rodriguez soudil v zásadě, že na př. pro Indii potřebí spíše zbožných nežli učených a vědecky vzdělaných lidí. Avšak otázka byla, nebudou-li v koloniích později toho litovati, jestliže odtud obtíže vzniknou při zakládání nových domů, jako v Evropě byli již nuceni zřici se některých ústavů pro nedostatek schopných lidí? Pomalu nabyla otázka tato určité formy. Sv. Ignác ve svých stanovách zmírnil tehdejší dobrozdání a odňal mu stín příkrostiti. O jiných bodech budiž zde pomlčeno.

Dne 24. června 1539 byly porady zakončeny. Složená takto formula ústavy Tovaryšstva mohla se Apoštolské Stolicí ku schválení podati. Základy budoucího řádu Tovaryšstva Ježíšova byly dány a Tovaryšstvo mohlo vystoupiti na veřejnost a podati důkazy apoštolské zdatnosti. Ihned jal se Pavel III. zkoušeti ochotu a způsobilost v různých pracích. P. Rodrigueza a P. Broëta poslal do

Sieny, aby v kterém si klášteře zavedli reformu. P. Bobadilla byl poslán do Neapole; P. Faber a P. Lajnez kázali v Parmě; P. Le Jay v Bagnorei, P. Františka Xaverského si podržel svatý Ignác jako důvěrníka u sebe. Bylo mu korrespondovati s Páterý na missiích, odpovídati na jejich dotazy, sdílet s nimi nové události, někdy i shovívati rozmarům toho kterého soudruha.

Mladistvý a veselý P. Estrada na př. se kdysi nemálo mrzel, že poslal do Říma zprávy a žádné odpovědi na ně neobdržel. „Jaká pak je toho příčina?“ táže se. „Zdaž Signoru Mg. Františkovi omrzly v zimě ruce tak, že nemohl psáti. Ovšem teplá kamna by odpomohla.“ Tak odvětil Benjamínek mnohem staršímu a v sebezapírání vyspělému P. Františkovi. — P. Xaver konal práci tichou; vedle toho zpovídal, avšak na venek nebylo mu dopřáno mnoho působiti.

Obcoval se sv. Ignácem a s novými kandidáty, kteří se hlásili a oživovali skrovný příbytek jejich. Srdce jeho prahlo po pracích apoštolských, kterými druzí tovaryši byli zanešeni. Tu z nenadání i jemu otevřel se neobzírný kruh apoštolátu. Xaver počal chápati, co znamenaly bývalé sny, chápati onen sen o těžkém Indovi, jenž se mu pověsil na záda s takovou tíhou, že ho sotva unesl. P. Ignác mu nařídil, aby se do zítřka připravil na cestu do Lisabonu a na další missijní výpravu do Indie.

K N I H Ā D R U H A.
SV. FRANTIŠEK XAVERSKÝ.
O C E S T Ě N A Z Á P A D D O
PŘEDNÍ INDIE. 1540 — 1542.
~~~~~

Hl a v a I. **Z Říma do Lisabonu.**

(Březen—červen 1540.)

1. Kroky zbožného krále portugalského Jana III.

Toho právě času — dne 4. srpna r. 1539 — psal zbožný král portugalský svému vyslanci u Apoštolské Stolice do Říma: „Don Petře Maskareňhas, příteli můj, já král. Znáte naše hlavní úmysly, které jako král chovám, můj pane a otče, budiž ke cti a slávě boží, aby při obsazování držav a držení Indů, tak jako v podnicích druhých, všechno cokoli jsme na se vzali a co spojeno jest s tolikerým nebezpečím, s námahami a starostmi velikými, směřovalo k tomu, aby svatá víra katolická víc a více se ujímala, zkvétala a hojného užitku přinášela. Za tím účelem velkodušně jsme všechno podnikli. Mojí snahou bylo vždy, aby do všech zemí k tamním národům posílání byli muži moudří, rozšafní a ctnostní jako apoštolé, jejichž hlavním úkolem by bylo kázati a poskytnouti jim příležitost, aby poznali, čeho člověku potřebí, aby se obrátil a spasen byl. Díky buďtež Svrchovanému, naše námahy byly požehnané. Žeň byla hojná. Patrně

jest, že Hospodin přeje tomu, co podnikáme; sami zajisté, bez zvláštní pomoci toho, u něhož všechno dobré původ svůj má, nebyli bychom dokázali, co dokázáno jest. Než právě to mne ještě více zavazuje, abych netoliko pokračoval v díle započatém, ale dle sil svých počet dělníků na vinici Páně rozmnožil; nebo žeň hojná jest.“

Král tudíž se namáhal, aby v jeho državách náboženství se ujalo. Chápal, jak sám se vyslovil, že nezbytná potřeba káže nečekati teprve, až by některý biskup s hrstkou missionářů 3. řádu sv. Františka, byť i mužů vybraných, do Goy prvý přibyl. Chtěl je předejít.

Zatím se dozvěděl, že se v Římě utvořila nová společnost kněží, zbožných, moudrých a horlivých, kteří dozajista nebudou se zdráhati, aby vzali na sebe toto jeho a splnili jeho záměry. Upozorněn byl na ně představenstvem kolleje u sv. Barbory v Paříži. Dr. Jakub Govea muže ony znal; bývali jeho chovanci v kolleji. Dopsal jim již roku 1538, aby se připravili, že král portugalský Jan III. na ně asi vznesе žádost v zájmu missie západoindské, zároveň se přimlouvaje, by se nezdráhali jí vyhověti. P. Faber odpověděl dne 23. listopadu ve jménu všech soudruhů. „Vskutku ničeho bychom si více nepřáli, než uvázati se v dílo takové. Nic by nám nebylo milejší, avšak my jsme se zavázali slibem, poslouchati papeže. Nechať se král na něj obrátí, jelikož Jeho Svatost disponuje silami našimi. Nikdo nezná lépe potřeb křesťanstva.“ Jan III. byl též od Španělů z Říma na ně upo-

zorněn. I obrátil se král na papeže s prosbou o několik kněží na missie západoindské. Zatím psal, by si je zamluvil v Římě; nebo „čeká je žeň veliká“. Takových mužů právě potřebí, jichž by ani vzdálenost, ani obtiže jazykové neodstrašovaly, jimž by postačilo poznati vůli boží a ji plniti.

Z Paříže nebo přes Paříž dostalo se králi odpovědi. Z té příčiny psal dne 4. srpna 1539 svému vyslanci u Apoštolské Stolice vyzvídaje na něm důvěrně, jací by byli oni kněží, o nichž přý jde nejlepší pověst, že jsou vzdělaní a učení, vzorného života, zavázáni slibem chudoby, tak že žijí z almužny, a pracují s velikým nadšením a vytrvalem. Zajisté naděje jest, že dokáží velikých věcí, ochotni jsouce odebrati se okamžitě, kamkoliv je papež pošle. Jest-li tomu tak, praví zbožný král, jest-li že si předsevzali hlásati sv. víru, sloužiti Hospodinu slovem, dobrým života příkladem: tedy my nic lepšího nemůžeme si přát, než aby se vyplnila svatá touha naše. Konečně my se již postaráme o ně, aby jim ničeho nechybělo, čeho jim potřebí ve službách Nejvyššího. Bude-li třeba, Maskareňhas nechať zajde k sv. Otci a zasadí se o příznivé vyřízení žádosti. Jeho Svatost pak nařídí, čím se tito kněží dle jeho vůle spravovati mají. Prvé však, nežli jejich cesta určena bude, jest se vyptati na jejich výdaje a potřeby, aby se co nejdříve do Portugalska vypravití mohli.

Maskareňhas se ujal řádně svěřené jemu záležitosti. Obraz, ve kterém vylíčil statnost

těchto duchovních otců, jejich ctnosti, byl střízlivými barvami bez nadsazování podán. On sám si zvolil sv. Ignáce za zpovědníka. Dne 10. pak března 1540 psal svému králi: „Vašeho Veličenstva přání jsem vyhověl. Odpověděli mi, že sami nesmějí rozhodovati, protože se slibem zavázali ve všem se řídit dle vůle Jeho Svatosti. Ovšem ochotni jsou odebrati se, kamkoliv je papež pošle, třebaš do Indie aneb ještě dále. Měl jsem slyšení u papeže; sdělil jsem s Jeho Svatostí úmysly Vašeho Veličenstva za ony kněze, jelikož jsou vskutku schopni splniti apoštolské záměry a naděje Vašeho Veličenstva. Jsoutě moudří a rozšafní, a dovedou národy novopokřesťaněné vzdělati a nových sv. víře získati. Žádal jsem Jeho Svatost, aby čtyři z nich ráčila vypraviti. A sv. Otec schvaloval velmi úmysly a zbožná přání Vašeho Veličenstva a odvětil, že by jistě více pro Vás učinil a Vám ochotně mnohem více služeb prokázal; neboť četná a tak rozmanitá jsou místa, kde se Vašemu Veličenstvu skytá příležitost ve službách P. N. J. K. se významenati. Sv. Otec sám mi mnoho vykládal o těchto kněžích jak učení a ctnostní jsou, co již dokázali svými pracemi, zejména kázáním a vůdcovstvím v duchovních cvičeních. Jeho Svatosti jsou dokonale oddáni a velmi schopni poučovati národy novopokřesťaněné i pohanské. Ale cesta tak daleká a tak nebezpečná nesmí býti vnucena, nýbrž dobrovolně přijata. Já jich tudíž požádám a sdělím, co jsem vyřídil.

Hle, moje námaha nebyla tak veliká, píše

Maskareňhas. S největší radostí přijali zprávu. Papež ustanovil, že se smějí uvázat v dílo toto. Co do počtu ovšem nemůže jich býti zatím vypraveno více nežli dva; neboť v Římě jich není více nežli 6, z nichž 2 hodlá papež poslati do Irska a odtud do Škotska, aby vymýtili bludy, které se tam zahnízdily.

Sv. Ignác vskutku při nejlepší vůli nemohl víc učiniti. Všech tovaryšů dohromady nebylo než 20 a téměř všichni byli zaměstnání mimo věčné město. Z dělníkův v první hodině najatých zbyli jedině Xaver a Salmeron. Ale zda Xaver stačí na Indii? Zdaž síly jeho zmohou tak namahavou misii? A Salmeron měl se odebrati do Irska. Na štěstí očekávání byli 3 Pateři ze Sieny; neboť tam dokončili dílo své. P. Paschas Broët byl přidán Salmeronovi a P. Estrada poslán do Montepulciana. Zbýval tedy jediný Rodriguez. Byl to Portugalec, bývalý královský stipendista u sv. Barbory; výborně se hodilo, aby převzal missii králem Janem III. žádanou. Konečně sám od dávných let si přával dostati se na missie mezi pohany. A právě tato touha jeho upozornila naň sv. Ignáce; nebo kdykoliv byla řeč o sv. Zemi, vždy projevoval neobyčejný zájem. Ze Sieny se vrátil poněkud churav, zeslabený horečkou; ale jakmile se zotaví, pojede. Jednalo se ještě o soudruha. Don Petr Maskareňhaus se měl vydati na cestu do Portugalska. Zavázal se, že alespoň dva Paterý s sebou vezme, a Ignác mu to také slíbil.

Světec náš míní, že by P. Bobadilla sám

zatím vyplnil požadavky. Jeho povaha byla poněkud drsná, ale za to podnikavá, jeho oddanost neznala vzdoru; životem snadno pohrdl. Z těch příčin neznal Xaver schopnějšího muže pro zámořské missie. Vrátil se právě z cest, nejprve z Ischie, kde uklidnil pobouřené obyvatelstvo, potom z Neapole, kde kázal. Byl mu zaslán dopis, aby se okamžitě odebral do Říma.

P. Rodriguez naň nečekal. Aby ho ušetřil namahavé cesty po suchu Itálií, Francií a Španělskem, zamluvil mu Maskareňhas místo na lodi, která jeho čeleď se zavazadly dopravit měla. Dne 5. března bylo se jím dostaviti do Civita Vecchia. Den před odjezdem vrhá se na kolena před sv. Ignácem mladistvý kněz, jehož dosud nic nevázovalo k Tovaryšstvu, podává mu listinu s vlastnoručním podpisem. Slibuje Bohu uprostřed soudruhů, že se zúplna věnuje povolání jejich a zejména, že se připojuje k missiionářům pro Indii. Ničeho si nepřeje nežli býti jim pomocníkem a úlevou v pracích jejich. Sv. Ignác jej vyslechl a přijal slib jeho, spoléhaje patrně na P. Rodrigueza, že si vezme na starost výchovu jinocha, aby v moudrosti a v milosti u Boha i u lidí prospíval. Zajisté byla to vůle pevná a rozhodná. A kdo je mladistvá tato síla? Jméno jeho bylo Micer Pavel z Kamerina. Jiné zmínky o něm nenalézáme. Byl muž pokorný a skromný a hodil se dříve ku práci tiché, než aby obracel k sobě zvláštní pozornost. Setkáváme se s ním přece a to ve společnosti se sv. Františkem Xaverským, jehož byl důvěrníkem,

2. Missie k Indům.

(15.—16. března 1540.)

Bobadilla nemeškal, opustil ihned Neapol vydal se na cestu do Říma. Byl churav, a sotva se poněkud zotavil v nemocnici neapolské, onemocněl na ledviny. Nebylo možno počítati s ním pro missii. A stalo se tak prozřetelnosti boží. Ačkoliv byl P. Bobadilla z prvních soudruhů Ignáciových a vycvičen v ctnostech života, přece známo bylo všem, že právě on jest odkázán povahou svou na ruku pevnou a zároveň mateřskou. Zajisté nebyl by mužem, jakých si přál Xaver pro missie mezi pohany. Sv. František požadoval od soudruha, aby byl trpělivý a shovívavý, povahy učenlivé a přístupné nebo-li poddajné, ducha děj se co děj klidného a mírumilovného. Kdo půjde za něho? Čas kvapil. Vyslanec nechtěl čekat, ani bez druhého missionáře odjetí.

P. František zajisté byl zasvěcen do záležitosti a chápal rozpaky Ignáciovy. K tomu se přidružily osobní snahy a tužby jeho. Byl přesvědčen, že vůle boží v tom jest. Avšak se své strany nemohl se odhodlati, aby sám se nabídnul a zažádal. Loni v měsíci květnu radili se shromáždění otcové o missiích a povolání k nim řkouce: „Dejme tomu, že někdo z nás by měl živou touhu vydati se na missie, a to živější než druhý, otázka jest, na koho by se měl obrátiti?“ Uradili se, že nikoli na Apoštolskou Stolicí, nýbrž na představené řádové. Jedná-li se o missie vzdálené zámořské, na př. o missie

mezi pohany a přivolí-li svatý Otec, poradě se s vrchním Tovaryšstva, nechať kněz, jehož se týče, vykoná 10 denní exercie, aby zrale uvážil, oč se jedná, a poznal opravdové povolání ve světle s hůry, a podrobí se úradku Tovaryšstva. P. František se arci živě cítil a bezpochyby otevřeně sdělil svoje přání se sv. Ignáciem. Avšak nevěděl, kdy hodina jeho udeří. Najednou, tak doslovně dle Ribadeneiry, Ignác jsa nemocí připoután na lůžko, zavolá P. Františka Xavera k sobě a praví mu: „Rozmilý Mg. Xaveře, víte, že sv. Otec ustanovil, aby dva naši kněží se odebrali na sv. missie do Indie? Vyhlídli jsme Mg. Bobadillu, ale jeho nemoc nedovoluje, aby se vypravil. Vyslanec pak čekati nemůže, až by ozdravěl. Co tedy myslíte, mám poslati Vás?“ Ihned, s největší ochotou, bez váhání odpověděl: „Výborně, tu jsem, jen ku předu. Já, ejhle, sluha Tvůj, jen mě pošli.“ P. Xaver ve své prostomyslnosti a upřímnosti ani nenadělal mnoho řečí. Na místě byl rozhodnut. Ujednáno a přijato bez okolků. P. Xaver převezme sv. missii na Východě. P. Ribadeneira dodává: „A přece tehdá, ač měli všichni soudruhové Mg. Ignáce v uctivosti a milovali ho jako pravého otce, a nebyl ještě zvolen za vrchního; nebyloť dosud Tovaryšstvo schváleno. Z té příčiny nebyl P. Ignác generálem Tovaryšstva, aniž mohl poroučeti ve jménu poslušnosti a zavazovati koho pod hříchem, aby se podrobil. To se událo dne 14. března. Na den 15. března ohlásil Maskareňhas svůj odjezd. Měl tutiž P. Xaver toliko den, aby se připravil.

s přáteli a s bratry v Kristu se rozloučil. Mimo to se slušelo, aby se sv. Otcí představil a od něho požehnání na tak dalekou cestu apoštolskou si vyprosil; neboť Apoštolská Stolica byla rozhodující při missii této.

Určil si tudíž vyřídit ještě trojí záležitost: a) co se týče budoucího Tovaryšstva, zanechal písemné vyjádření, čeho by si přál vzhledem k ústavě a k stanovám: jaký způsob života, jaká pravidla by se zachovávat měla; b) sám si napsal formuli professní, kterou sv. Ignáci odevzdal; c) předvídaje, že Tovaryšstvo schválení Apoštolské Stolice dojde a vrchní všeho řádu volen bude, uvědomil Mg. Ignáce předem o způsobu své volby.

Konečně přijal od sv. Ignáce rozličné pokyny, zejména řádu se týkající, jemuž přináležeti bude, aby upravil pořad korespondence. Ký div, že oba, jak sv. Ignác tak sv. František, patřice druh na druhu naposledy tváří v tvář, hluboce dojati byli. Proto však neztráceli hlavy, naopak tím většího napětí sil potřebí bylo. Od prvopočátku vystihl Ignác, že duchovní jeho synové se časem rozejdou na všechny strany. Ale nerad viděl, jestliže vzdálenost je rozdvojovala tak, že navzájem se poněkud sobě odcizovali. Ignáciovi nestačila jednota duchů v povolání. Přál si, aby tato missie také zevně se jevila, bratrsky se vyvíjela ve smýšlení, konech a podnicích, jedním slovem, aby slasti a strasti života sdíleli. Z té příčiny, jak jsme viděli, hned od počátku sorganisoval korespondenci a přijal ji po společné úradě do

stanov vykázav jí zvláštní odstavec neboli kapitolu.

Jsa milovník pořádku, uměl ceniti čas; proto žádal, aby v dopisech se neposílaly novinky a všelike zprávy zvědavosti hovící, nýbrž sdílely se toliko věci, které by posloužily buď vrchnímu, buď komunitě, t. j. domu. Zprávy všední, vedlejší měly býti přiměřeny osobám, kterým se zasílaly. Ovšem záviselo mnoho také na tom, kdo psal, na př. Bobadilla se jen z těžka rozepisoval, jsa spíše zamlklé povahy, kdežto Xaver jako dítě, až úzkostlivě se vším se sdílel a takovým zůstal až do konce.

Ostatní přípravy byly brzo skončeny. Ribadeneira sděluje, jak si P. František ještě dal spraviti staré spodky a svoje roucho církevní. Ve vaku měl něco prádla a breviář. V jeho tváři v tuto chvíli zračila se patrně odevzdanost do vůle boží. Hospodin mě volá, a já jdu. Nastalo loučení, apoštol náš odjel dne 16. března l. P. 1540.

3. František na cestě z Říma do Bologně.

Don Maskareňhas ustanovil, že se domů vrátí z Říma přes Loreto. František byl tomu nemálo povděčen, že smí s družinou vyslancovou nastoupiti cestu a navštívit Loreto; než nejraději by byl vykonal ji pěšky, živ jsa z almužny, pro lásku Ježíše Krista vyprošuje si nocleh i stravu. Avšak vyslanec s ním nesouhlasil, chtěje všecky útraty na se vzíti. Prvá cvičba v sebezapření nastala Františkovi, když byl nučen na

osedlaného koně se posaditi. Náš missionář psal po 14 dnech takto: „Pan vyslanec věnoval mi tolik pozornosti, že nejsem s to vše Vám do jednotlivosti vypsati. Ani nevím, jak jsem mohl do všeho se vpravit. Jedno mne při tom těšilo; pomysliv si, že v Indii budu míti příležitost vše si nahraditi stonásob, co jsem sobě dlužen, odevzdal jsem se do vůle boží.“ Ale nebylo mu potřebí až na Indii odkládati žádoucnou cvičbu tuto. Každého dne měl příležitosti k tomu dosti. Družina Dona Pedra se již postarala. A Xaverovi nezbylo nežli se jim poddati a za vděk vzíti, cokoliv mu poskytl. Myslilif, že chudšasovi takovému všechno dosti dobré bude, co mu prokáží. Již kůň jeho byl tak osedlán, že mu jízda byla stálým sebezapřením. Družina prý se až styděla za něho; proto hleděla se ho zbaviti. O noclehu byl František poslední, jenž si odpočinku dopřál, a ráno byl první vzhůru. Psal, že je na posluhu všem. „Ráno abych jim čistil a obstaral koně, žádají, co patří sluhům. Čas mám rozdělený na modlitbu a práci; také mi jest obcovati s družinou a ji baviti.“ Kolik hodin věnoval každý den modlitbám. Rádi jej viděli všichni, když seznali, že byl milý a veselý společník. Rozuměl žertu a byli mu nemálo za to povděční, že cestoval s nimi. Snadno lze si domyslit, že veškerá jeho zábava směřovala k Bohu. Co vidáme u světců jako zvláštní umění, jímž dovedou nepozorovaně a nahodile své hovory z předmětů úplně světských a indiferentních převésti na pole náboženské, měl František

Xaverský v plné míře. Z té příčiny stala se jeho tři měsíce trvající cesta neunavnou missií pro vyslance i jeho průvodčí čeleď. Zamilovali si ho, pojali k němu důvěru všichni, takže jim směl vytknouti, cokoliv za dobré uznal.

Tohoto vítězství dosáhl v několika dnech.

Dne 16. března vydali se s Šimonem Rodriguezem na cestu z Říma a dne 21. na neděli květnou přibyli v Loretě. Xaver sám vypravuje: „Zde nejprve vyzpovídal jsem p. vyslance a podal jemu a veškeré čeledi jeho sv. přijímání. Mši sv. sloužil jsem v omilostněné svatyňce mariánské a zbožný p. vyslanec spolu se všemi svými přijal Tělo Páně. Napotom, na boží Hod velikonoční, opět jsem ho zpovídal a podal jemu i čeledi.“ Pak dodává: „Vyslancův kaplan se doporučuje velice do modliteb našich a přál by si odebrati se s námi do Indie.“

Později píše kterýsi ze spolucestujících: „Ještě nedospělý jako dítě, hidalgo, z rodu bohatého, počal jsem prohlížeti si svět. Byl jsem ve Francii, v Německu, v Itálii a konečně jsem přibyl do Říma 1540. Navštívil jsem p. vyslance Jana III. dona Petra Maskareňhu, jenž mne vyzval, abych s nimi cestoval do Portugalska. Učinil jsem tak. Moje svědomí však nedalo mi pokoje; nebo jsem obcoval s lidmi, jinochy bohatými ale lehkomyšlnými, a nemaje dohledu ocitl jsem se ve společnosti zlé.

Na této cestě jsem se obeznámil s Mg. Františkem a brzo jsme se spřátelili co nejdůvěrněji. Vyhledal si mě a bavili jsme se srdečně.

Od té chvíle sedávali jsme pospolu často a dlouho. Poznenáhlu jal se mi mluvit o životní zpovědi a já beze všeho ostychu ihned jsem svolil, že bych ji rád u něho vykonal. S nemalým pohnutím mysli a zadostučiněním v srdci svém vykonal jsem zpověď v nejbližším chrámu Páně, kam jsme na cestě zavítali. Od té chvíle, Bohu díky, jsem jako znovuzrozený, jiný člověk. Věru Mg. František má přepodivný dar, jímž dovede vštípit duši bázeň boží. Pocítil jsem to sám na sobě, když mě zpovídal. Tehdy mohu směle říci, poprvé jsem poznal, co znamená býti pravým křesťanem.“

Takový byl směr veškerého života Františkova. Všady se mu naskytla příležitost upozorniti na život nadpřirozený a neotálel také jí použiti. Netušeně a jako přirozeně dovedl spojit lidumilnost s božskou milostí, tak že vloudil se do srdcí lidských bez jakéhokoliv odporu. Jeho první snahou bylo, kdy se jednalo o spásu duše čili o nápravu života z cesty bludné, aby získal si přízně. A srdce, jehož si nakloniti se mu nezdařilo, to bylo zajisté zatvrzelé, a ne-li zpustlé, aspoň pyšné. Vyslanec portugalského krále Jana III. Don Petro Maskareňhas byl mužem tomu kouzlu přístupným. Člověk dobrý, voják s duší i tělem, dovedný vyslanec, mravně zachovalý a vážný, toužil po jediném, aby si naklonil dvůr a vydobyl si popularity u Indů. Dopomohou-li mu k tomu, mohou naň otcové Tovaryšstva jako na opravdového přítele a příznivce spoléhati. Než to nebylo tak snadné. On sám se nedovedl

ovládati, aby se jim zavděčil, mnohdy živě jim vytýkal jejich vady, jako by se do nich byl zklamal. Domýšlel se, že by měli býti jako andělé, dokonalí, moudří a svatí. Takové dojmy v něm utkvěly z prvního setkání se zakladateli Tovařystva. V Římě si vyhlédl sv. Ignáce za svého zpovědníka. Na své daleké cestě měl příležitost obeznámiti se sv. Františkem Xaverským. Není divu, že napotom nároky jeho až příliš vysoko se nesly.

Z Lorety vedla cesta do Bologně, kde se měšťané rozpomenuli na apoštolské působení Xaverovo před 2 roky. Když uslyšeli, že zavítal do města missionář P. František na své cestě do Indie, nastalo vzrušení všeobecné, každý jej chtěl viděti a slyšeti. Životopisec jeho Bartoli sděluje, jak mnozí z obyvatelstva přáli si jej slyšeti, navštíviti a ve příčině spásy se s ním poraditi. Příbytek přijal u kanovníka Kasilina, u něhož před roky bydlil. Od rána do večera ho zaměstnávali, takže i noci věnoval zpovídání; potom si přáli jeho mši sv. obcovati a ke stolu Páně přistoupiti. Chrám Páně sv. Lucie, kde mši sv. sloužil, býval přeplněn. Již dvě hodiny před svítáním sbíhali se lidé, aby alespoň požehnání od něho obdrželi. Od té chvíle, co objevil se ve městě, byl nápadný, až úžasný sběh kolem něho, zejména když byl u oltáře, kde prolévaje slze obětoval Beránka Božího a podával velikým zástupům sv. přijímání. Sv. František sám napsal: „Zde jsem byl velice zaměstnán zpovídáním, jak nebývalo ani u sv. Ludvíka des Français.“ Návštěva

tato trvala tak dlouho, jak dlouho se zdržel vyslanec královský v Bologni. Přece si však P. František dopřál chvíli, aby napsal několik řádků do Říma. Toť prvý list jeho missionářský. Nápis jest: „Mým bratřím v Kristu Pánu nejmilejším P. Ignácu a P. Petru Codacio-vi v Římě, okres Maranguela, v domě přítele milého Antonína Frerepau-a.“

„Na Hod Boží velikonoční mne došel Váš dopis, jenž mi byl dodán poslíkem pana vyslance; Bůh sám ví, jakou radost a útěchu mi způsobil. Nemožno-li nám se zde spatřiti, potěšme se aspoň několika řádky. Za to na věčnosti tváří v tvář se shledáme, vroucně se obejmeme a políbíme. Dokud zde na zemi putujeme, budeme se navštěvovati alespoň dopisy. Slibuji tak činiti.“ Prvé však, než sděluje, jak milostivě jej přijal papežský legát a do jednotlivostí vypisuje, jaké pozornosti mu věnoval, zmiňuje se o ubohé paní v Římě, jejíž syn byl zavražděn. Co a jak se stalo, není nijak známo. „Paní Faustíně Ancolině vyřídte můj pozdrav.“¹⁾

„Vzkazuji, že budu sloužiti mši sv. za jejího Vincence, jenž je také můj; a den na to druhou za ni, aby byla ujištěna, že nikdy nezapomenu na ni ani v Indii. Připomeňte jí, milý P. Pedro, bratře můj nejmilejší, že mi slíbila, choditi k sv. zpovědi a k sv. přijímání. Přál bych si, aby mě sama o tom zpravila, chodí-li a jak často.

---

¹⁾ Tato dáma Faustina de Jancolini, urozená Římanka, odstoupila r. 1539 svůj dům de la piazza Colonna na náměstí Kolonském Tovaryšstvu, k čemuž ale nedošlo.

Chce-li prokázati dobrodiní Vincentovi, svému synáčkovi a mému příteli, rcete jí, že ji za to prosím, aby odpustila vrahovi dítku; nebo Vincent v nebi se vroucně přimlouvá za ni. Poroučím se Vám všem vřele; ani mi nelze výslovně všechny zdraviti, ale nezapomenu na žádného.“

Bolonští se těžko loučili po druhé a na vždy se svým apoštolem. „To bylo sběhu kolem něho,“ dí Bartoli. „Pláč hlasitý a bědování bylo ohlasem srdcí jejich, když odjížděl. Daleko z města jej vyprovázeli.“²⁾

4. Z Bologně do Lisabonu.

Naši cestující se ubírali z Bologně přes Modenu a Reggio, až přibyli do Parmy, kde vyžádal si Hospodin na svém apoštole nemalou obět. Petr Faber byl zde, ale měl se vydati na cestu do Německa. Toužebně si přáli oba, aby se ještě jednou shledali. Ale když přijel František do města, uslyšel, že P. Fabrovi bylo se vzdáliti na kolik dní. O tom píše bl. Faber za 14 dní takto: „Mg. František přibyl sem právě tu dobu, kdy jsem byl povinen odebrati se do Brescie.

---

²⁾ Chrám sv. Lucie byl napotom vždy přístupen ješuitům v Bologni. R. 1546 zřízena tu kollej, 1562 obdrželi v držení kostel; 1623 položili základy ku chrámu novému. Pokojík, v němž sv. František přebýval, stal se kapličkou, kde byl uctíván onen dopis sv. Františka, ježž odtud psal do Říma; darován kolleji generálem T. J. P. Vavřincem Riccim. Po zrušení Tovaryšstva převzali kollej, kostel a autograf Barnabité. Za nedlouho zmizela kollej, chrám zůstal nedostavěný a proměněn v síň gymnasiijní. Kaple se zbořila; posvátné ostatky převzal seminář sv. Josefa.

Uvažoval, má-li za mnou se odebrati čili nic, abychom se spatřili. Než jeho soudruhové a také p. vyslanec pravili, že počkají, až se vrátí. Lépe bude tudíž, když nepojede za mnou. Než Hospodin dopustil, byla to jeho sv. vůle, že jsme se již nespátřili více na tomto světě, aby za to, že jsme se neshledali na zemi, bylo naše shledání na věčnosti ku větší cti a slávě jediného Ježíše Krista.

Staloť se, že když se P. Faber za 14 dní do Parmy vrátil, Xaver byl již odjel. Za to, aniž tušil, získal svému příteli jednoho z nejlepších soudruhů, jenž se stal později prvním mučéníkem za sv. víru v Tovaryšstvu.

P. Antonín Crímal studoval tehdá na vysokých školách parmských. Jako mnozí akademikové a mladí páni, konal i on duchovní cvičení za návodu blah. Petra Fabra. Po exerciciích hlásí jako žertem, ale do opravdy mysle, že by se chtěl státí Tovaryšem missionářův, a putuje do Říma k sv. Ignáci (koncem září 1541) a za šest měsíců již se ubírá do Portugalska, jako missionář určený pro Indii.

Jakých příhod zažili na cestách přes Piemont, Francii, Navarru a Španěly, naši cestující nám nelíčí. Toliko o tom se zmiňuje sv. František sám, jak apoštoval mezi svými spolucestujícími. „Maskareňhas se postaral, aby i na cestě zachován byl pořádek, jaký býval v jeho domě; a lze říci, že se málo lišil od pořádku domu řeholního. Často konali sv. zpověď a přistupovali ke stolu Páně s panem vyslancem. A byť i míst-

nosti hostinské byly mnohdy méně příhodné pro duchovní správu, přece mnohdy někdy byl jsem nucen někde stranou se posaditi a v leckterém koutě vyslechnouti jejich sv. zpověď.“

Nejednou bylo patrné, jak v nebezpečích mnohdy nás chránila ruka Páně. Příklad zachoval sv. František Xaverský. Bylo to v Itálii, kde se zalíbilo Hospodinu i zázračně zachrániti kteréhosi sluhu Páně. Kdosi pojal úmysl, že zajede do Říma, aby tam vstoupil do řádu žebravých mnichů. Zadržovali jsme ho, aby se neodvážil s nebezpečím života plaviti se přes rozvodněnou řeku, ale naše výstraha byla marná. Před očima našima pustil se s koněm do silného proudu, kterému odolati nebyl s to, takže jej strhl a odnesl tak daleko, jako vzdálen jest v Římě náš bývalý příbytek od sv. Ludvíka francouzského. Ale Hospodin vyslyšel volání našeho p. vyslance, jenž s námi tak vroucně se modlil, aby služebník Páně se zachránil, že až k slzám byl pohnut. A skutečně slitoval se Pán života a smrti nad neopatrným člověkem a všemohoucí pravicí svou vytrhl jej z náručí smrti.“ Xaver připisoval vyslyšení toto modlitbám Maskareňhovým, kdežto vyslanec ve své skromnosti důvěře a zbožnosti Xaverově.

Ještě jiné okolnosti tu vypravuje: „Jinoch ten byl panošem vyslancovým. A potápěje se nepřál si ničeho více než-li býti v klášteře. Maje na mysli své hříchy, chtěl je u cíle tohoto složití : jak tudíž litoval, že se mu to nepodařilo. Na to mi sdělil, když jsme byli pospolu, že v

zápasu s vlnami po všecken čas nic jiného na mysli mu netanulo nežli hrůza před záhubou věčnou; nedělal si žádné naděje na spásu. A nic jej tolik netrápilo, jako že po celý svůj život nepomyslí na smrt aniž se kdy na ni připravoval. Dokládal se, že, jakkoliv v duši své želel, že mu nemá býti dopřáno dostáti zaslubu svému, přece Hospodinu se zavázal, vyvázne-li, zalíbí se mu zcela novým životem. Vypravování toto nás všechny nemálo potěšilo a povzbudilo. Jaké hrůzy jej obkličovaly, vyprávěl dále, když pomyslí, že jest se mu na onen svět odebrati. O trestech věčných nám vykládal s takovým přesvědčením, že se zdálo, jakoby se byl právě vrátil z onoho světa, zakusiv všeho na sobě skutečně, a nikoli jakoby to snad byl kdes pouze slyšel nebo četl. Ovšem podle toho uspořádal ihned život další. Avšak mne pojala veliká soustrast, ba tesklivost. Rozpomenuv se na svoje přátele a známé, a vida, jak málo dbají, aby svá dobrá předsevzetí uskutečnili, jak všecky dobré jejich úmysly ve službě Boží bývají liché a plané, pocítil jsem obavu, že pozdě splní svoje tužby, až snad nebudou míti ani času ani prostředků.“

Jinou událost vypravuje Tursellin. Pan vyslanec měl zbrojnoše, který byl člověk velice prchlivý. Jelikož se dopustil nějaké viny, byl od pána svého, jak si zasloužil, pokárán. Ale to mu bylo proti srsti. Čekal jen, až by se pán vzdálil; potom před celou družinou jal se zuřiti a rouhati. P. František to zaslechl. Vyhrožo-

val též, že učiní vraždou konec svému životu, ale zatím se poněkud uklidnil. Druhého dne navštívil jej František, aby ho potěšil a dobrým slovem ukonejšil. Nastal večer. Milý zbrojnoš se vzdálil pod záminkou, že potřebí obstarati noclehy. František netušil nic dobrého, vsedl tudíž na kůň a pustil se za ním, aby ho dohonil. A právě shlédl, jak kůň zbrojnošův se vrhá se svým jezdcem se skály do propasti, avšak jezdec se nezabil, toliko těžce byl zraněn. Xaver se přiblížil, oslovil jej přívětivě: „Nešťastníče, co by se bylo stalo s vámi, kdybyste byl, jak jste včera ve svém hněvu pravil, sebevraždou sešel se světa!“ A nešťastník se vzpamatoval, rozpomenul se na nebezpečí a neštěstí, jemuž unikl, a veřejně zadost učinil za pohoršení, které byl dal.

Jindy opět, tak je zaznamenáno, brali se přes Alpy. Závěje sněhu byly veliké, takže cesty byly neschůdné. Ani se nevědělo, kam nohu bezpečně postavit. Tajemník vyslancův sletěl s koně do spousty sněhu. Půda se tu srázem svažovala do propasti až k řece. Zmizel, a nebylo lze bez nebezpečení života jemu ku pomoci přispěti. Kdežto druzí lomili rukama, nevědouce si rady, skočil Xaver s koně a pustil se za ním do propasti, hledal ubohého, až jej našel zachyceného rouchem na pokraji skály. I podal mu ruky a pomohl mu, až se zachránil. Šťastně překročili Alpy, prošli i jižní Francií a jinými zeměmi, konečně i Pyrenejemi. Tu se pozastavují životopiscové starší nad sv. Fran-

tiškem Xaverským, že jsa na blízku hradu Xaverského, a vyzván vyslancem, aby staříčkou svou máteř a své příbuzné navštívil, přece tak neučinil odumřev již nadobro světu. Zajisté mohl navštívit příbuzných, aby nezavdal příčiny ke stížnosti, že jda do zemí dalekých k cizím národům nedbá svého rodiště a pokrevných přátel.

Než podivné bývají cesty Svatých. Podobných příkladů se dočísti lze v životech světců nezměřítko.

Cesta vyslancova směřovala k hradu Lojolskému, tudíž nevedla ani k městu Pampluně, odkud za 10 hodin by bývalo možno uzříti hrad Xavier.

Po této stránce však životopisy sv. Františka potřebují opravy: Sv. František nenavštívil staříčké matky své, protože byla už kolik let v Pánu zesnulá, a co příbuzných se týče, odvětil: „Shledám se s příbuznými v nebi, nikoliv jen na chvíli a s bolestným citem, že brzo opět se rozloučíme, nýbrž s nejčistší radostí, že spojení naše potrvá na věky.“

Navštívili hrad Lojolu. Sv. Ignác poslal po nich svému bratru Beltranovi dopis. Konečně dospěl vyslanec Maskareňhas se svojí družinou do Portugalska. Nemeškal ihned zpravit Jeho Veličenstvo o svém příchodu. Co nejdříve vypravoval králi o vzácných ctnostech missionářů, jež mu Ignác pro Indii vyhlédl. Dne 15. června objevil se Xaver v Lisaboně, ale pověst chvalná předstihla příchod jeho,

Dne 13. července psal Xaver, že déle než 3 měsíce, 14 neděl totiž, z Říma do Lisabonu putovali. Vyšli 15. března a 15. června přibyli; což by značilo, že buď dříve vyšli neb později přišli. Koncem tudíž měsíce června 1540.

H l a v a   d r u h á.

Lisabon

15. červen 1540 — 7. duben 1541.

1. Apoštolská práce.

Šimon Rodriguez přibyl do sídelního města portugalského Lisabonu o dva měsíce dříve, nežli P. Xaver dle dopisu Maskareňhova. Vypravil se 5. března z Civita Vecchia a přijel na místo dne 17. dubna. Král byl velice zvědav a již nedočkavý. Nezbylo příchozímu, než ihned králi se představití, prve ještě než se mohl postarati o své ubytování. Za útulek si vyhlédl městskou nemocnici u Všech Svatých, skvostného obydlí v královském paláci nepřijav. To však bylo jediné, čeho dosáhl; neboť v ostatních potřebách byl od krále samého opatřen. Za to ihned se dal do práce. Zpovídání a vedení v duchovních cvičeních bylo jeho hlavním zaměstnáním. Z té příčiny vážil si ozdravení jako daru zvláště s nebe seslaného. Píšeť P. Xaver: „V týž den, kdy jsme přijeli do Lisabonu, očekával mě P. Rodriguez, postižený čtvrtodenní zimnicí, jejíž záchvat právě se blížil. Ale shledání naše způsobilo mu takovou radost, že zažehnalo i zimnici. Uplynul celý měsíc, co má

od ní pokoj. Je mu vskutku dobře a pracuje s velikým úspěchem.“

Uplynuly asi tři neb čtyři dni, oba Pateři byli voláni k slyšení. Po celou hodinu se s nimi bavili král i královna a to velice důvěrně. Vypptávali se s neobyčejným zájmem na Tovaryšstvo, jaký by byl jeho původ, jaké má určení, jak bylo zkoušeno, co činil M. Ignác jsa pomluvami stihán, aby se ospravedlnil; až do jednotlivostí chtěli všechno seznati nejen z všeobecných výpovědí, nýbrž i z dokladů ze soudní síně s celou přesností. Král nemálo si pochvaloval opatrnost Ignáciovu.

Následek byl, že doporučoval oběma Paterům naléhavě, aby se ujali především jeho mladých lidí u dvora. A bylo jich na sto. Toť jest naděje království, výkvět budoucna; o jejich duše se král hlavně postarati chtěl, cítě se ve svědomí vázán; nebo měl za to, že nic lepšího učiniti nemůže. I prosil snažně, aby je vzali do své ochrany; přál si, aby každý týden přijímali sv. svátostí. „Nepochybuji, že, bude-li míti ta mládež pravého poznání náboženství a bázeň boží, až dorostou, zachovají se dle svého přesvědčení a vážit si budou křesťanského života. A budou-li předcházeti příkladem dobrým, zajisté i lid se bude řídit dle nich a nastane náboženské obrození všech stavů v mém království. Jsemť přesvědčen, že obnova v životě křesťanském závisí hlavně na šlechtě a inteligenci“.

„Věru obdivuhodno jest,“ připsal Xaver, jenž

nám slova tato zachoval, „a nelze jínak nežli všechno připsati neskončené dobrotě P. N., uváží-li se, co král ke cti a chvále boží podniká, s jakou horlivostí a obětavostí podporuje dílo Hospodinovo“.

Na konec ještě si vyžádala Jejich Veličenstva, abychom požehnání udělili jejich dítkám. Infantka Marie bylo 3leté děvčátko a dědičný princ Jan měl 13 roků. Král nám také vyprávěl o osudech rodiny, že z 9 dítek zůstala toliko dvě, kdežto 7 jich zemřelo v útlém věku. Bohužel, i tyto dvě dítky předešly otce svého na věčnost.¹⁾

Pateři se vzdálili, a král, jsa všecek okouzlen, pravil k vyslanci Maskareňhovi, že by s největší ochotou dal nevím co za to, kdyby mohl všechny tovaryše Ignáciový získati pro své království. A vskutku stal se král Jan mladistvému Tovařystvu jedním z velikých dobrodinců jeho. Jisto jest, že zasluhuje připočtenu býti k nejznamenitějším mocnářům Portugalska. Za jeho panování povzneslo se Portugalsko na vysoký stupeň blahobytu, který se objevil hlavně po jeho smrti. Ovšem sláva taková se posuzuje a nazývá od protivníků úpadkem. Sídelní město Lisabon vzrostlo sice za následujících 80 let trojnásob, avšak na škodu venkova. Portugalsko mělo mnoho vystěhovalců v Indii, za to vyprázdnilo metropoli; z Indie přicházelo jí mnoho zlata a vzácného koření, ale Indie také spotřebovala

---

¹⁾ Infantka Marie, zasnoubená r. 1544 králi Filipovi II., zemřela po porodu, princ Jan zanechal po sobě pohrobka, nešťastného Dona Sebastiana.

množství lidí. Jakým způsobem vina všeho toho spadá na jesuity a jakým právem se činí za to všechno zodpovědnými, chápej kdo můžeš, zdravý rozum nepochopí nikdy.

Jaký vliv měli PP. Šimon a František na tento stav kulturní? Zajisté se mnoho nestarali o to, jak solidně neb méně solidně se stavěly nádherné paláce. Náš světec nemohl nikterak odpor klásti, jestliže král svědomí své právě jemu svěřoval. Ostatně všecky ty chvály královy nevyvolávaly ve skromném duchu apoštolském marné záliby, naopak spíše budily v něm jakýsi neklid a úzkost. Časem se přesvědčí ještě více, až uvidí, co se odehrává v Indii, a pozná, jak odůvodněny jsou takové nepokoje a úzkosti. Až nabude více rozhledu a zkušenosti, bude Indie opět a opět po P. Rodriguezovi vzkazovati králi mocnému, aby se měl na pozoru a uvažoval, jak hroznou zodpovědnost má před Hospodinem.

Zatím se dali oba do práce, jelikož na odplutí korábu do Indie bylo jim čekati 8 měsíců. Král Jan máje v úmyslu jim práci usnadniti, žádal, aby se oba ubytovali buď na hradě neb alespoň na blízku. Než oni stáli pevně na svém, že volí žíti chudě a v nemocnici bydliti; ani na to nepřistoupili, aby z královské kuchyně byli stravováni; až když byli zaneseni tolikerou prací, že jim od rána do večera nezbylo volné chvíle ani na almužnu, podrobili se vůli králově a přijímali co potřebovali z paláce. Co zbylo, dávali chudým. Alespoň dvakrát za týden přece ještě hledali si chleba u dobrých lidí.

Nejprve se uvázali, jak si Jeho Veličenstvo přálo, v práci s mládeží u dvora. Bývával tu život bujný, veselý, vášním hovicí; v nesnášenlivosti a žárlivosti na sebe nevražili; ale když slyšeli vážné pravdy s návodem k životu duchovnímu, dle nichž měli se také spravovati, nejeden z nich bral doopravdy život křesťanský, ba pocífoval v sobě i touhu po životě dokonalejším ano i povolání k missiím. Záslouhou krále Jana III. vzkvetou missie v Indii, v Kongu, v Brazílii, v Ethiopii. Prvé ústavy Tovaryšstva v Portugalsku, dům professní svatému Antonínu Pad. zasvěcený v Lisabonu, kollej v Koimbře budou jeho zásluhou. R. 1553 dne 4. června vyzval sv. Ignác všecky členy Tovaryšstva, aby za Jeho Veličenstvo, krále portugalského, Jana III. obětovali mše svaté a modlitby, nazvav to svatosvatou povinností za tolikera dobrodiní. Král měl velikou radost a přilnul k Tovaryšstvu ještě upřímněji. Pouhou smyšlenkou jest, že si král přál přivtělen býti k Tovaryšstvu; co by bylo znamenalo, že se stal prvním členem tajné legie zakuklených jesuitů. P. Šimon Rodriguez byl mu ovšem důvěrníkem; někteří se odvažují výroku, že ještě větší důvěry požíval prý P. Xaver. O předmětu tomto bylo po stoletích na povel Pombalův psáno mnoho pamfletův v rozličných variacích, řečí vázanou i nevázanou, vážně i posměšně.

Není naším úkolem ani potřebí rozepisovati se apologeticky o králi Janu III., nebo zveličovati zásluhy protektora Xaverova. Leckterá šlechetná povaha vyvolala v sobě zápas v boji mezi

světem a Kristem a odolala svůdným nástrahám. A dobrý ruch tento potrval, i když Xaver již po léta meškal v Indii, takže mu způsobil mnohou radost, ba i následovníky si Xaver odchoval, na př. povolání Michala ze Sousy. Vznikla tu při dvoře zvláštní škola, která svým trváním přežila zakladatele svoje, takže ještě po stu letech nejeden odchovanec její hlásí se k missiím do Indie. Zajisté jedním z vynikajících byl blah. Jan de Britto, veliký apoštol a mučeník.

Za nedlouho nastala při dvoře královském veliká změna u těch, kteří své duše svěřili duchovním otcům Xaverovi a Rodriguezovi. P. Rodriguez píše o tom velice umírněně a opatrně, jak i členové nejpřednějších rodů otvírali jim nejtajnější záhyby srdce svého; mezi nimi byli i bratři krále samého.

Xaver sděluje: „Co tu přelíbezné vůně ctnostného života! Máme zde přátel mnoho, ba tolik, že nestačíme ani všem vyhověti. A nejsou to lidé z ulice, nýbrž vybraná třída, kteří si přejí dokonaleji Pánu Bohu sloužiti. Kéž bychom měli více času! Ovšem potřebí, aby je někdo vedl, podporoval, duchovní cvičení s nimi konal, je poučoval, jak své dobré úmysly mají uskutečňovati, den co den prospívat v moudrosti a milosti.“ Na prvý pohled lze říci, že to byla stálá missie, Král měl z toho všeho veliké potěšení; staral se, aby nenastala přestávka. Blížila se doba zimní, kdy král se přestěhoval na svůj zámek v Alme-
rimu, 70 kilometrů od sídelního města Lisabonu vzdáleného. Missionáře chtěl vzíti s sebou. Postaral

se tudíž o vhodný blízký příbytek v královské oboře s kapličkou sv. Rocha.

Pro P. Xavera nadešla konečně doba odjezdu do Indie. V tu chvíli psal: „S dobrým svědomím mohu s Vámi sdělit, že dvůr královský jest důkladně uspořádán. Vyhlíží to zde jako v domě řeholním. Mnozí z dvořanínů chodí pravidelně co týden k sv. zpovědi a ke stolu Páně v neděle a svátky. Věru příčin mnoho, Hospodinu děkovati. Zaměstnává nás zpovídání tolik, že kdybychom se i zdvojnásobili, celý den by nestačil a kus noci, abychom všem vyhověli. A bez výjimky jsou to lidé ode dvora. Proto kdykoli kdo ke dvoru za svou záležitostí zavítá a vidí zástup v neděli a svátek ke stolu Páně přistupujících, diví se, odkud to. A tento dobrý příklad královského dvora táhne a povzbuzuje i druhých. Kéž jest nás více! Zajisté nikdo z těch, kdo přijdou ke králi na slyšení, neodešel by odsud, aniž by také u Krále králů slyšení si vyžádal, jemu čest vzdal a s ním ve svátosti pokání se usmířil.“

Xaver a Rodriguez byli muži, kteří nemohli nikomu ničeho odepřít. Xaver píše: „U krále měl slyšení biskup, jenž si nás velice váží a jest královým zpovědníkem a žádal, abychom také kázali. My se z počátku zdráhali, spokojivše se tichou prací drobnější, aniž jsme si přáli vystoupiti do veřejnosti, ačkoliv přátelé naši velice touží, abychom slovo boží hlásali. Jednoho dne nám to královská Její Výsost přikázala.

Jsouce na slyšení, rozmlouvali jsme o různých věcech. Tu pravila nám královna, že bychom jí nemalou radost způsobili, kdybychom také kázali. Vyhověli jsme jí jednak z poslušnosti, jednak v naději, že slovo boží poslouží ke spáse nesmrtelných duší. S pomocí boží jsme započali v neděli. A lidé dychtiví byli nás slyšeti. Však jsme prosili vroucně Pána vinice této, aby zúrodnil práci naši a rozmnožil v nich víru, když do nás takovou důvěru skládali a o nás tak příznivě soudili; jako oni důvěřují v nás, tak my zase důvěřujeme v dárce všeho dobra prosice, aby bez ohledu na nás víra svatá v našich posluchačích se vzmáhala a upevňovala, aby milostí svou nám dal mysliti a hlásati právě to, co by je potěšilo a ku spáse duší jejich potřebno neb prospěšno bylo. Nezbývalo, než obmeziti se poněkud ve zpovídání, abychom se mohli také připraviti na kázání. Od té doby nezvali Patery ve společnosti jinak, nežli apoštoly. Zajisté čestný titul, jenž se ujal nejen u jejich posluchačů, ale též u nepřátel, horšících se nad takovou smělostí. Uplynulo dvě stě let a pojmenování toto trvalo ještě i za pronásledování Pombalova. Missionáři byli ovšem povinni věnovati veškeren svůj čas bohoslužbě, ať u oltáře, ať na hodinkách církevních, ať v jiných apoštolských pracích. Dosti těžce tedy nesli, že bylo jim upustiti od stanoveného obvyklého způsobu života; neměli kdy vyprošovati si výživu, ba i kázání bylo se jim opět vzdáti pro zpovídání. „Tolik bylo zpovědí,“ psali, „že jsme nemohli kázati. My pak jsme

měli za to, že poslouží více ke slávě boží, budeme-li zpovídat; kazatelů dvorních bylo dostatek.“ V Indii změnil Xaver svůj náhled, říká, že důležitější jest kázati lidu shromážděnému, nežli jednotlivce ve zpovědi slyšeti a rozhřešovati. Zajisté tak soudil i sv. Ignác podle stanov. Práce ve zpovědnici jim ještě přibylo. Otevřen jim přístup k vězňům, které inkvisice odsoudila, neb ve vyšetřování měla. Právě tehdy byl dvůr lisabonský s kurií římskou ohledně inkvisice jaksi v rozporu, zaviněném zejména událostí, kterou projednával v Římě vyslanec Maskareňhas. R. 1496 byli totiž židé španělským králem Samuelem z území vyhnáni, nesvolivše, aby byli pokřesťaněni. Totéž napodobilo se v Portugalsku. Většina židů raději se vystěhovala. Aby se však předešlo vylidnění a vznikajícímu z toho pobouření, vydala vláda rozkaz, aby všechny děti do 14. roku byly pokřtěny. Děti byly násilím v zemi zadrženy a rodiče tímto nátlakem nuceni, aby se dali též pokřtiti. To byla ona osudná chyba a neopatrnost. Tak vzrostl vládě nepřítel tajný, ale nepřemožitelný. Tito „novokřesťané“ — byli zůstali zatvrzelými židy. Z nich vznikla tajná společnost, plná zášti a hněvu proti pořádku státnímu. Po zlém i po dobrém žádalo se po nich, aby se přiznali k nepravostem, z nichž byli obviňováni. Vláda byla nucena se hájiti proti nepříteli, jehož si sama na sebe popudila. Král Jan III. domníval se, že vše urovná, pozmění-li poněkud inkvisice svoje stanovy a to podle španělských: avšak papež Pavel III. nesvolil.

Obmezil spíše nežli přiostril moc inkvisice; odtud vznikly spory a vzájemná nedůvěra.

Telhdá, když naši missionáři požádáni byli, aby se ujali vězňů, byla celá záležitost na nejchoulostivějším bodu. Bylo jim povědomo, že královská Výsost Don Jindřich, jenž stál v čele nového ministerstva, nepřeje valně inkvisici Apoštolskou Stolicí zařízené. Ale opatrnost kázala, aby se v korespondenci své s Římem mnoho nezmiňoval o záležitosti, která se jich konečně netýkala. Žádalo se však nyní od nich, aby vězňům kázali. Majíce na zřeteli spásu duší jejich, přijali úkol ten.

Bohužel, pramálo se dovídáme o pracích, které v tomto směru konali. Co den navštěvovali uvězněné, vykládali katechism, kázali, konali posv. exercicie, pokud vězňové byli přístupni. Žaláře byly přeplněny. Xaver podotýká, že mnohým byly výklady o pravdách sv. víry věcí, o které ani tušení neměli. Těšili ubohé, burcovali z jejich malomyslnosti a ztrnulosti, poukazovali na příčiny v jejich vášních, skláněli se k nim a hlásali jim milosrdenství boží a prozřetelnost, která nechce smrt hříšníka, ale aby se obrátil a spasen byl. Alespoň jednou byli též Pateři žádáni, aby na smrt odsouzeného doprovodili na popraviště. Z toho lze posouditi, v čem záleželo jejich apoštolské působení na smutných těchto místech. Nebude nezajímavo zvědět, jak asi soudili missionáři o tak zvané inkvisici portugalské a jejich přísnostech. Pro mnohé je inkvisice španělská slovo hrozné. Ale co je pravda? Xaver

neměl proti inkvisici samé zásadných námitek. Co do sv. víry aneb do potlačení jistých nepravostí nedá se proti vzájemné podpoře církve a státu ničeho namítati, ale o výhodách nelze též mnoho pověděti. Sv. Ignác sám nejednou ocitl se na lavici obžalovaných před soudem inkvisičním, ano i žalářován byl ve Španělech. Než hořkosti proti ní neb zaujatosti v srdci svém nenosil; naopak přiznával upřímně, že zřízení toto, inkvisice totiž, jest v očích jeho záslužným a že soudcové její zasluhují důvěry.

Podobně soudil Xaver i na Východě, v Indii, kde se setkával s podobnými „novokřesťany“, t. j. pokřtěnými židy. Uznával nebezpečnost jejich pro katolickou víru a varoval a radil k veliké opatrnosti vůči nim. Sloužilaf inkvisice i k tomu účelu, aby zamezila přehmaty, kterých se dopouštěli úředníci královští v koloniích, zneužívající své moci. Jakkoliv horlil pro sv. víru, Xaver neviděl ve zřízení inkvisice nic fanatického, přemrštěného. Potřebí tudíž přiznati, že inkvisice portugalská, jaká byla kolem r. 1540, neobsahovala nic hrozného a tajemného.

2. Noví Tovaryši.

Uplynulo 4 až 5 měsíců, co oba missionáři se věnovali práci apoštolské u dvora královského v Lisaboně, když je došla z Říma přeradostná zpráva. Po delší již dobu očekávali rozhodný výrok Apoštolské Stolicе o budoucnosti Tovaryšstva. P. Xaver psal dne 26. července: „Prosím Vás, jakmile vyjde nějaké breve, pošlete nám

ihned opis ; král sám, jenž nám tolik přeje, žádá si je viděti.“ Záležitost Tovaryšstva nebyla vyřízena bez obtíží. Kollegium kardinálů bylo vůbec velmi zaujato proti založení jakéhokoliv nového řádu. Král portugalský zase svými lidmi naléhal na urychlení vyřízení; sv. Ignác nakázal modliti se na ten úmysl. Sám slíbil na 3000 mší sv. na důkuvzdání, podaří-li se dílo. Tu z nenadání, kdy nikdo netušil, nastal v duši největšího odpůrce mezi kardinály podivuhodný obrat. Byl to kardinal Guidiccioni. Sám navrhuje, aby se záležitost Tovaryšstva projednala, a přemožen jsa, dalšího boje se vzdává. Dne 27. září 1540 bullou „Regimini militantis ecclesiae“ papež Pavel III. uznal řeholi a schválil Tovaryšstvo jako řád. Jakou radostí oplývalo srdce našeho světce, když ho došla zpráva z Říma, nelze ani vylíčiti. V dopise praví: „Sloužili jsme mši sv. za kardinála Guidicciona na 250. Zalíbilo se Pánu Bohu vyslyšeti nás, jako ve příčině Indie; nezbývá než vypraviti se na cestu. Co se mne týče, nezapomenu nikdy, jakou blažeností oplývala duše má, kdykoliv jsem mši sv. sloužil za tohoto dobrodince kardinála, a slibuji, že do smrti budu naň pamtovati každého dne v nejdražší oběti.

Toto slavné schválení Tovaryšstva neslo ihned ovoce. Hlásili se Tovaryšstvu noví členové. V sídelním městě Lisaboně bylo mnoho takových, kteří si přáli s oběma missionáři do Indie se odebrati. Hlásili se bývalí spolustudující, známí z vysokých škol pařížských, na př. 2 kněží, lékař, jenž se nabídl z lásky k Pánu Bohu provozovati

své umění, a mnoho jiných. P. Xaver říkával: „Nám nestačí, řekne-li kdo, že nepojede s námi v úmyslu ziskuchtivosti, ale potřebí jest, aby byl prázden všeho časného zájmu, ano i stínu podezření, že hledá cosi jiného ještě, než čest a slávu boží . . .“ A dokládal: „Kdyby nás bylo jen 12 kněží, ale jedné vůle a jednoho smýšlení, dokážeme mnoho.“

Z celého počtu těch, kdo se „v této první hodině“ hlásili k Tovaryšstvu, následoval jeden jediný sv. Františka do Indie. Byl to mladík, jehož přijal P. Rodriguez dříve, než Xaver přibyl do Lisabonu. Ani on se nevydařil. Spíše nemoudrý byl jeho vstup. Nějaké školy si odbyl na univerzitě pařížské. Zdá se, že sv. František nedůvěřoval mnoho takovému přibývání neschopných lidí; alespoň ještě v předvečer odjezdu napsal: „Mansilhas nemá svěcení . . . doufám, že snad později bude lze jej vysvětit. Dobrý to člověk a horlivý; upřímný a poctivý; ale nedostatečně vzdělán. Neujmeli se ho Don Pavel z Kamerina a nebude-li míti s ním trpělivost, až by se lépe vzdělal ve vědách potřebných, ani naděje nemám, že by mohl býti připuštěn k svěcení na základě dobrovolné chudoby a příkladné skromnosti a dobrosrdečnosti. Ovšem je laskavý a prostosrdečný, takže snad pokorou a skromností nahradí, čeho se mu nedostává u vědomostech. Kéž by mu byl Bobadilla více času věnoval, nežli Kacerovi, byl by zajisté více dobrého dokázal, a my bychom měli méně starosti. Nevytrval v Tovaryšstvu Kaceres, jak dokládá Astrain, ani jeden ani druhý.

Jeden byl přijat od sv. Ignáce ze Španěl, druhý z Paříže.

Co Xaver nazval laskavě prevelikou prostosrdečností, byla dle úsudku druhých spíše nevědomost. Měl sice i vzácné vlastnosti, zvláště velkou ochotu dáti se poučiti. Ač v Římě z počátku nepřáli si, aby mezi pohany pracovali, kdo neměli hlubších vědomostí, přece mohli se tací kněží nemálo uplatniti v apoštolské práci. Tak se stalo, že Mansilhas byl připuštěn.

Hlásili se ještě jiní, kterým nebylo lze vyhověti. Po celý rok již vyučoval na vysokých školách v Koimbře věhlasný právník dr. Navarrus, příbuzný sv. Františka, obdržev stolicí tuto přímluvou Karla V. od krále Jana III. Uslyšev, že bratranec jeho v Lisaboně ve službách nového Tovaryšstva pracuje a slavné pověsti požívá, byl zvědav, co je v té věci pravdy, neboť mnoho pochvalného i méně dobrého o Tovaryšstvu se rozšiřovalo. Třikráte mu psal. I k samému králi se obrátil. Ale P. Xaver byl pracemi zahrnut. Jeho snahou bylo, aby co nejdříve se vypravil z Lisabonu. Obmezil se tudíž ve svém dopisování. Pokud býval dr. Navarrus ujec jeho učitelem a vůdcem Xaverovým, neví se s jistotou, ale nyní si vyměnili úlohy, takže Xaver byl věhlasnému právníku vůdcem a rádcem. Dr. Navarrus nejsa dosti spokojen se svým postavením, mimo to pracemi přetížen, uvažoval, nebylo-li by lépe věnovati se službám katolické církve, vědám posvátným, aby alespoň za své hříchy učinil zadost, by ke cti a slávě boží něčím přispěl, a

na věčnosti odplaty se nadíti mohl. Těší se na osobní schůzi s Xaverem, ale neměli se už shledati. Dr. Navarrus ovšem pomýšlel na něco lepšího, nežli na několik dní přátelského pobesedování. Ve své zbožnosti a horlivosti zatoužil státi se missionářem v Indii. „Jest tomu již dávno, co jsem měl v úmyslu,“ tak píše on sám, „život svůj zakončiti v Asii, ale jsa 48 let stár, neodvážil jsem se vydati na práce apoštolské zbytek života. I napsal mi P. Xaver, abych trpělivě přijal od Hospodina, jestliže se neshledáme na zemi; za to máme naději, že se na věky v nebi shledáme a nikdy více odloučení nebudeme.“

3. Apoštolský nuntius.

Zahájeny budou missie v Indii na obrácení pohanů — zvěst ta se rozhlásila po všem království portugalském, a mnozí nabízeli se Tovaryšstvu a pro missie. Bez obavy mohlo se již Tovaryšstvo odvážiti k apoštolátu mezi pohany. I dva židé z Afriky se přihlásili; jeden z nich byl velikým znalcem hebrejštiny a chaldejštiny, učencem prý věhlasným. Brzo setkáme se ještě s mnohými jinými syny veliké Asie, ani nabízejí služby své Apoštolské Stolici a jí jsou doporučováni. V samém sídelním městě portugalském upoutána mysl obyvatelstva ruchem pro Indii. Jedni myslí na otroctví, druzí na obchod, ještě jiní na politiku, tak rozličné zájmy zaměstnávají hlavu i srdce. Vyslanci Indští, Cinghalští, Kongolští přibyli sem k projednávání záležitostí svých knížat a vyslovili přání přijati křesťanství. Missionáři byli

opatrní a nepřipustili hned kohokoli ke svátosti křtu; lidé velice vzdělaní přicházeli do Lisabonu přejíce si státi se kněžími. Usnadnilť velice svými výnosy papež Lev X. r. 1518 přístup ku kněžství pro pohanské kraje. Za tím účelem povstal ústav sv. Eliáše. A právě několik měsíců před příchodem sv. Františka Xaverského do Lisabonu zavítal sem biskup s černochoy shledávaje missionáře pro Kongo. Tak měl Xaver příležitost viděti černochoy africké, kteří se připravovali na kněžství. Ještě více zajímali ho čtyři urození synové Indie. Povídalo se, že jsou královští princové, a že za týmž účelem zavítali sem ze země Malabarské a z předhoří, t. j. mysu Komorinského (Cap Comorin). Tehdáž zažil Lisabon též zvláštní podívané. Král Ceylonský, příznivec Portugalců, chtěl pojistiti svému synáčkovi svoji korunu. Dal tedy ulíti z ryzího zlata sochu podle váhy a podoby svého dítěte a poslati ji do sídelního města portugalského, aby ji korunovali místo synáčka. Král Jan vskutku vydal rozkaz, aby byla slavně korunována; zároveň se připravovali PP. Františkáni na cestu, aby vyslance s korunovanou soškou do Indie provázeli. Ale kdy stane se skutkem apoštolát, po němž naši missionáři prahnou, kdy se budou moci do Indie vypravit? Na to myslili ve dne v noci. Arci nikdo netušil, že jedinému Xaverovi usouzen bude. A vskutku proti všemu nadání octli se oba missionáři se svým poselstvím v nejistotě. Což potřebí do Indie odesílati právě muže, kteří tolik dobrého v Lisabonu dokázati dovedou?

Jedni, zejména kdo bývali druhdy pro Indii a k nim náleželi též dva biskupové, soudili, že nijádným způsobem nesmějí býti zdrženi v Evropě. Byť snad v této věci zdejší poměry nějakou váhu měly a spolu rozhodovaly, v Indii bude teprve žeň veliká a záslužná velmi. Tak soudil kardinál infant Don Jindřich, an pravil: „Missionáře nesmíme zdržeti, nechceme-li prohřešiti se proti Prozřetelnosti božské; v Portugalsku nesmí jim nikdo překážeti a zbraňovati v missii, k níž jsou odhodláni.“

Druzí naopak soudili, že království je přednější než missie; země pohanské mohou čekati, až metropole křesťanská obrozena bude. Tak smýšlel zpovědník královský a k tomu náhledu se klonil i král. Záležitost byla takto téměř vyřízena. Slovo zpovědníkové vážilo. R. 1540 ještě neuplynul, když král uvažoval, nebylo-li by záhodno založiti v Lisabonu nebo třeba v Evoře dům Tovaryšstva, aby tím spíše vázáni byli Pateři na Portugalsko. Velice mu záleželo též na tom, aby vysoké školy Koimbersské víc a více zkvétaly. Za tou příčinou pomýšlel obrátiti se k sv. Ignáci, chtěje postarati se o výchovu mladých jesuitů a založiti k účelu tomu kollej. P. Xaver psal již o záležitostech těchto do Říma, slibuje, že co nejdříve pošle plány stavební a studijní. Přál si totiž seznati úmysly sv. zakladatele Tovaryšstva týkající se správy a řízení scholastiků. Avšak než došlo k rozhodnutí, bylo žádoucno zodpověděti dotazy, které se odložiti nedaly. Postaviti kollej, tak uzavíral, proti tomu s naši

strany překážek nebude. Všady jsou nám dobrodinci nakloněni a ochotni postavit domy, budeme-li s to je obsadit. Zatím došlo do Lisabonu papežské breve, kteréž skládalo na oba missionáře apoštolát v Indii. Znělo pak takto: „Svému milému synu, Františku Xaverovi, členu Tovaryšstva Ježíšova, professoru theologie, Pavel III. propůjčuje ze dne 27. července 1540 titul Apoštolského nuntia.“ Zároveň udělil mu zvláštní pravomoc, na příklad odpouštět hříchy zadržené sv. Stolicí, měnit nebo rušit sliby, prohlašovat odpustky a j.

Druhé breve ze dne 2. srpna doplňovalo první a doporučovalo missionáře blahosklonnosti králův a knížat na ostrovech moře Rudého, Persie a Oceanie, zejména krále Ethiopského Davida (ze dne 4. října). Koncept čtvrtého breve je v archivu Vatikánském. Původní listiny se přechovávají podnes v koleji jezuitské v městě Goa jako drahý klenot. P. Xaver, jsa opatřen úředním titulem a máje pravomoc ve jménu apoštolské Stolice zastupovat u králů, knížat, prelátů a vrchností zámořských samého papeže, konal ihned přípravy k cestě. Ale zdaž nebudou se křížovat plány Říma s plány Lisabonu? Sv. Ignác byl o všem, co se neočekávaně událo, dobře zpraven a nebyly ho tajny rozpaky duchovních synů jeho. Tu se nedalo nic měnit. Papež Pavel III. obrátil se přímo ke králi, a Ignác zaslal rozhodnutí papežské do Lisabonu s pokynem, aby se Pateři dle rozkazů králových řídili. Tyto měly výsledek

věru praktický: P. Šimon Rodriguez zůstane v Lisabonu, P. Frant. Xaverský odjede na missie do Indie; jeden se měl věnovati pohanům, druhý obstarávati záležitosti Tovaryšstva v království. Král Jan si vážil velice moudrosti a rozšafnosti Ignáciový a proto se neodvážil zviklati jeho rozsudek. Tak se stalo, že P. Xaver provázen jsa Pavlem z Kamerina a Mansilhou vážil cestu do Indie na missie, kdežto P. Rodriguez se dvěma kněžími nedávno do Tovaryšstva přijatými zůstal v Portugalsku.

4. Odjezd.

V prvních měsících roku 1541, tak bylo rozhodnuto, odjede M. František Xaverský na missie asijské. Buď ještě v měsíci březnu anebo začátkem dubna vstoupí se na velikou loď, která je zaveze do Indie. Až ji uzří Indové, budou se diviti ohromnému vaku cestujících a nazvou ji podivuhodnou bednou, kdežto Portugalci budou vítati královskou loď.

Jaké přípravy konal Mg. Xaver na cestu tak dalekou? Zkrátka řečeno, nebylo mnoho příprav. Pravidlem bylo, že, kdo cestoval na útraty královy, byl povinen vykázati se průvodním listem a udati písemně, cokoliv pro svou potřebu s sebou vzíti obmýšlí. Don Antonín z Ataidy, hrabě z Kastañheiry, obdržel od krále povel, aby se o missionáře postaral; z té příčiny žádal také P. Františka, aby mu napsal, čeho si přeje. Světec neměl se jaksí k tomu. Konečně mu ve jménu všech napsal, že si vezmou s sebou

duchovní roucho, také na zimu vlněné, protože bude jim jeti kolem předhoří, čili mysu Dobré Naděje (Cap Bonae-Spei) a několik náboženských knih, kterých by v Indii nedostali, o pamlsky neb co jen pohodlí slouží, o posluhy nestáli.

S díkem zamítli všelikou nabídku. Ale vždyť toho bude potřebí, doložil hrabě nutkaje; nebudete si přece sami čistiti prádlo, uklízet, nádobí umývat a pod. Na to odpověděl sv. František u vši skromnosti, ale také s vážností: Señore, co se pláštíkem dotčené důstojnosti přikrývá, bývá obyčejně z hrubé látky jiné; o pravidla slušnosti se již postaráme. Právě přílišným pohodlím a přepychem se stalo, že upadlo křesťanstvo do stavu tak ubohého, jaký je tam, kam pojedeme. Co se prádla týče a uklízení neb nádobí, mám dvě ruce, kterými si udělám vše sám a ještě budu míti pokdy, abych i jiným posloužil. A doufám, že nečině nic zlého, tím si nijak nežadám, aniž nezlehčím důstojnost, kterou pověřil mě papež.“ Vypravoval později hrabě, jak svatým Františkem se pobavil: „Kolik mrzutostí jsem míval při podobné výpravě, abych poněkud vyhověl, protože na mně žádali, nač práva neměli; tu však bylo se mi namáhati, abych přiměl P. Františka, aby alespoň něčím povůli královské se opatřil.“

Brzy na to psal P. Rodriguez dne 15. května 1541 P. Broëtovi: „Můj rozmilý bratr v Kristu, Mg. František, již odejel. Král mu ukázal u výpravě všelikou přízeň. Dal jej opatřiti velice štědře všemi věcmi, jichž mu na cestu potřebí bylo,

i proti vůli a skromnosti jeho. Tak si přálo Jeho Veličenstvo, jehož my povinni jsme poslouchati.“

P. Xaver byl si vědom, že se asi loučí s Evropou navždy a vícekrátě bratří svých neužří. Proto ještě jednou zabral se v myšlenkách svých do Říma, a svým nejmilejším napsal dlouhé listy. Bylo dne 18. března, kdy mu bylo u srdce, jako by měl zítra odejti. Píše dva listy, jeden sv. Ignáci a P. Codurovi, druhý P. Le Iay-ovi a Lajnezovi, na rozloučenou. Zároveň také sděluje, co se událo nového. Vše jej zajímalo, co se zatím stalo v Římě, zejména dům, jež sv. Ignác najímal.¹⁾

Přátelé Tovaryšstva se z toho radovali a hlásili se otvírajíce jim svědomí svá. Lékař Dr. Lopez byl zejména potěšen. Byl domácím lékařem našich, když P. Ignác trpěl žaludeční nemocí, málo se oň staral. I stalo se, že následkem této nedbalosti byl potrestán, pozbyv praxe lékařské.

Xaver končí dopis: „Prosím Vás, až mi budete psáti do Indie, pište mi o všem, a to určitě, do jednotlivostí. Beztak to bude jednou do roka. Hodně mnoho mi napište, abych měl 8

---

¹⁾ P. Petr Codacio byl duch. správcem u kostela P. M. de la Strata. Vstoupiv do Tovaryšstva obdržel od papeže Pavla III. svolení, aby postoupen byl kostel ten sv. Ignaci a farní úřad přenesen zatím do blízkého kostelíčka. (15 list. 1540.) Dne 1. února 1541 najal sv. Ignác nedaleko dům; dne 24. června byla záležitost tato Apostolskou Stolicí vyřízena. R. 1542 započali se stavbou budovy při svatyni zmíněné. Časem postaven tu nádherný chrám Al Gésu s kolejí. Madonna De la Strata jest obrazem, k němuž se Tovaryšstvo Ježíšovo hlásí jako k svému vlastnictví.

dní co čisti. My budeme zajisté velice Vás pamětlivi.“ List svědčící P. Ignaci a P. Codurovi končí: „Prositi budu Pána našeho Ježíše Krista, jenž nám milosti té dopřeje najisto, abychom shledali se tváří v tvář na věčnosti; nebo zde na zemi v životě vezdejším se již sotva kdy spatříme. Řím je tolik vzdálen od Indie; žeň tak bohatá. Ovšem není potřebí do dalekých teprve zemí na žeň se ubírat. Ale kdo z nás prvý se odeběře na věčnost a nenalezne tam dosud žádného z těch, které miluje, nech ať se modlí a přimlouvá u Pána Ježíše, aby dal také všem ostatním té milosti, bychom se ve slávě věčné všichni shledali.“ A první z nich na věčnost se odebral a tam nikoho ze svých bratří nespatrił P. Codure Jan, jemuž ony řádky psal. P. Xaver nežádal si ani tak novinek jako spíše pokynů a dobré rady k apoštolské práci. Na svého otce Ignáce obrací se s veškerou pokorou, aby mu rady udílel a jej poučoval. „Pro Boha Vás prosím a pro Ježíše Krista Pána našeho, píše v měsíci březnu, kdy naše loď odpluje z Portugalska do Indie, pište nám dlouhý list o všem, co myslíte, že nás potěší a poučí uprostřed pohanův. Ovšem není pochyby, že sami také zkušenosti hojné nabudeme: než pevně doufáme, že milý Pán náš právě Vaším prostřednictvím s námi sdělí svatou vůli svou, co a jak činiti jest, tak jako dosud s námi ji sdílel Vaší pomocí. Vskutku obávati se jest, aby se nám nepřiřhodilo, co se stalo mnohým jiným z liknavosti či spíše zlé vůle, nedbalosti o to, aby se

navzájem povzbuzovali a upozorňovali. Tak se stalo, že jim Hospodin odepřel milostí, kterých potřebovali. Zajisté nám jich neodepře, budeme-li o ně státi a pokornou myslí za ně prositi, žádající pomoci a rady, zejména u těch, jež zalíbilo se Hospodinu nám za prostředníky dáti, aby tlumočili vůli jeho s porozuměním, jak si máme vésti, aby bylo vše dobré. Pište nám, co činiti jest, abychom lépe sloužili Pánu; právě od Vás přejeme si slyšeti a žádáme si zvěděti, co si vůle Pána našeho Ježíše Krista od nás přeje. A ještě více na Vaše modlitby spoleháme, abyste nás zvláště pamětlivi byli. Naše daleká plavba, naše obcování s lidmi různými, naše nedostaččná opatrnost a rozšafnost, což to všechno nevyžaduje pomoci mimořádné?“ Ve svém posledním slyšení u krále P. František rozmlouval dlouho o apoštolské činnosti v Indii. Král mu snažně doporučoval, aby jim vypsál zevrubně zprávy o poměrech náboženských na Východě, a způsob, jakým by se mělo postupovati, aby se tam sv. víra ujala. Opět a opět vyznával, že si je vědom svých povinností a že se leká hrozného zodpovědnosti před Bohem. „Jeho Veličenstvo, píše světec do Říma dne 18. března 1541, rmoutí velice, že jeho poddaní národové tak ubozí jsou na těle a ještě více na duši. Jak rád by se jich ujal, aby zamezil všeliké pohoršení, aby nebyl zneuctěn Stvořitel jejich a Vykupitel tolika duší nesmrtelných, které dle obrazu svého stvořil a svou vlastní krví vykoupil. Taková je horlivost králova pro čest a slávu boží,

pro království Ježíše Krista a pro spásu duší, že opravdu jsme povinni z té duše díky činiti Svrchovanému, že nám krále tak zbožného, tak apoštolského dopřáti ráčil. Ani bych tomu nevěřil, kdybych nebyl očitým svědkem. Kéž nám dobrotivý Hospodin na mnohá léta zachová život Jeho Veličenstva, jelikož je tak prospěšným a potřebným národům.“

Vše hotovo k odjezdu. Přípravy jsou dokončeny. Královská loď upravena, aby přijala nového místokrále indského, dona Martina Alfonsa ze Sousy. Vyčkati bylo jen ještě, až nastane příznivý vítr. Uprostřed měsíce března za příznivého počasí rozvinuli lodníci plachty. Ale ještě 15 dní nebo dokonce tři týdny nebylo lze vyplouti na širé moře. Opozdnění takové uvádělo jaksi ve zmatek plány expedice. Právě tento rok nepohoda neměla konce, tak že dne 1. dubna meškali dosud v ústí řeky Tajo.

Takový odjezd konán každým rokem slavnostně jako událost významná. S paroplavbou za našich dob, která je častá a pravidelná, nedá se ani srovnati. Tehdá cestující se loučili se svými známými ne jinak nežli jako by se brali jisté smrti vstříc.

Za tou příčinou byly po všechny týdny v jistých klášteřích za ně slouženy zpívané mše sv. na počest andělů strážných. Pobřeží Restellské, kde se cestující shromáždňovali, nezvalo se jinak nežli pobřežím slzavého údolí. Mnozí se připravovali jako na poslední cestu, přijímali sv. svátosti a pořizovali svou závět. Zpovědníci

směli rozhřešovati od hříchů vyhrazených. Od té doby, kdy Gama dal zbudovati kostelíček ke cti bl. Panny Marie a Bohorodičky Nazaretské, býval kostelík poslední večer před odjezdem přeplněn při pobožnosti, která se tu konávala. Bylo to Belenské předměstí Lisabonu. Toho roku byla ještě zvláštní příčina pro uávštěvu četnější. Papež Pavel III. dovolil brevem ze dne 27. února 1540, aby se slavilo milostivé léto ve vojsku, které mělo odcestovati na obranu Indie, jako bývalo u lidu věřícího, jenž se měl veřejně modliti na úmysl krále portugalského, aby Hospodin jeho zbraním vítězství dopomohl. Povolení toho druhu bylo dáno tehdá po prvé. Není pravdě nepodobno, že na podnět Xaverův konala se slavnost na způsob misie, aby se cestující tím řádněji o spásu duše postarali.

Konečně nadešla chvíle odjezdu. Sešel se valný počet lidí, aby ještě jednou pozdravili cestujících. Zachovala se pověst, že řeholníci blízkého kláštera Belenského vynesli ven kazatelnu, aby sv. František Xaverský mohl kázati. Naposledy naslouchali přítomní apoštolským jeho slovům; potom vstoupil František se 2 soudruhy svými na loď. Byl prý jim přidán také bratr laik, avšak P. Xaver nikde o něm zmínky nečiní. Dne 7. dubna l. P. 1541 bylo to v týž den, kdy se sv. František před 35 lety byl narodil.

P. Šebestián Gonzalves sděluje, co nevěděl ani Turseliny ani Lucena ani Bartoli: Když sv. František v kostelíčku P. M. Nazaretské mši sv.

sloužil, dostali se do hádky dva šlechtici, oba jsouce ozbrojeni, tasili na sebe kordy. Jeden byl smrtelně raněn. Svědkové si pospíšili, aby mu zavolali kněze. P. František dokončiv právě mši sv. spěchal na místo souboje, aby nešťastníka vyzpovídal. Když žádal, aby nepříteli odpustil, nechtěl raněný ani slyšeti. „Raději do pekla,“ odvětil. Co si měl kněz počítí? Ale P. Xaver věděl si rady: „Příteli, dopřeje-li vám Hospodin života, odpustíte?“ Mladý muž mlčel zaražen, až konečně odhodlal se slíbiti, že protivníku odpustí, daruje-li mu Pán života. Světec vrhl se na kolena, prose úpěnlivě, aby Hospodin ráčil zachrániti život jeho, tak aby spasena byla i duše. Doufaje pevně, že modlitba jeho jest vyslyšena, neváhal nebohému předpověděti, že nezemře; načež tento vskutku překonán jsa autoritou světcovou, podrobil se a nepříteli odpustil. Skutečně pak ozdravěl, jak mu světec byl předpověděl.

Když Xaver již již čekal na odjezd, dne 4. dubna, v Římě sv. Ignác shromáždil všecky své spolutovaryše kolem sebe. Pokud bylo možno, dostavili se. Sešlo se jich 5; Lajnez, Broët, Codure, Salmeron a Le Jay; ostatní nemohli se vzdáliti ze svého působiště. Jednalo se o to, aby Tovaryšstvo Ježíšovo, jsouc schváleno Apoštolskou Stolicí jako řád církevní, mělo také v čele svého představeného. Po třídení rekolekci, právě v tu hodinu, kdy P. Xaver opouštěl Lisabon, odevzdali svoje hlasy. Nepřítomní otcové mimo Bobadillu zanechali neb zaslali je písemně.

Lajnez a Xaver byli téhož mínění ano hlasy jejich měly totéž znění.

Xaver zanechal jej písemně u sv. Ignáce, prve než Řím opustil: „Já František, nedbaje žádného lidského ohledu, ale ve svědomí svém vázán, prohlašuji, že se cítím povinna voliti, aby vrchním Tovaryšstva, jemuž budeme všichni poslušností povinni, stal se bývalý náš mistr a pravý otec, Don Ignác. Jelikož on nás všechny kolem sebe shromáždil, zajisté nám všem nejlépe rozumí a nás řídit, spravovati a k vrcholu dokonalosti vésti dovede; znáť on jako nikdo jednoho každého z nás. Kdyby však dříve zemřel, (píši z hloubí srdce svého jako kdybych na místě a v tu hodinu měl skonati), myslím, že k úřadu tomuto nejlépe se hodí P. Petr Faber. Však Bůh jest mi svědkem, že mluvím dle nejlepšího přesvědčení svého. Na důkaz věrohodnosti znamenám se vlastnoručně. Dáno v Římě, dne 15. března l. P. 1540. František.“

Sv. Ignác byl jednohlasně zvolen. I jiní jako Xaver dali hlasy svoje podmíněčně na př. P. Petr Faber napsal: „Já z té duše hlasuji, aby P. Ignác byl zvolen: Kdyby však, což Hospodin neráčíž dopustiti, Ignác zemřel, volím Mg. Františka“.

V pátek 22. dubna byl den sv. Pavla za městem. Ten den 5 kněží Tovaryšstva v Římě shromážděných skládali svoje sliby do rukou sv. Ignáce. Sv. František ovšem byl již na moři. P. Lajnez prohlásil jeho jménem jeho vůli, jak ji František podepsanou u něho byl zanechal.

„Až bude shromážděno Tovaryšstvo Ježíšovo kolem svého vrchního nově zvoleného, tehda i já, František, slibuji dnes, v této chvíli ustavičnou poslušnost, chudobu a čistotu. Zároveň Vás, můj milý otče v Kristu Pánu, P. Lajnezi, prosím pro lásku k Ježíši Kristu Pánu našemu, račte v mojí nepřítomnosti za mne vložit do rukou vrchního našeho, kterého si společně zvolíte, veškerou mou vůli s mými 3 sliby řeholními.“

„V týž den jakož i v den jeho volby slibuji věrnost v zachování svých slibů. Toto přiznání svoje stvrzuji vlastnoručně. Psáno v Římě roku 1540, dne 15. března, František.“

Náš světec dlouho čekal, přes 2 roky, než-li ho došel dopis z Říma, že vrchní Tovaryšstva Ježíšova je zvolen a že jest jím vskutku sv. Ignác. Teprve v prosinci 1543 neb v lednu 1544 bylo možno, aby sv. František Xaverský složil svoje sliby do rukou biskupa Jana z Albuquerque-a z řádu sv. Františka Seraf. Dne 15. ledna 1544 oznamuje, že obdržel za 2 měsíce po prvním dopise z Říma zprávu.

•

Hlava třetí.

**Z Lisabonu do Goy
od 7. dubna 1541 do 6. května 1542.**

1. Na moři. (duben—září).

Z Mozambiku psal sv. František dne 1. ledna 1542: „Vyjeli jsme dne 7. dubna 1541. Mořskou nemocí jsem stonal po 2 měsíce. Zkusili jsme mnoho, zejména v pásmu rovníkovém podél pobřeží Guinejského po 40 dní, kde panovalo bezvětří a nepříznivé počasí zdržovalo plavbu. Konečně se smíloval nad námi Hospodin a my připluli k ostrovu, kde dosud meškáme.“

Píše dále: „Přistáli jsme v Indii dne 6. května 1542. Více než rok potřebovali jsme, abychom se dostali z Portugalska do Indie, kdežto jindy pravidelná plavba za 6 měsíců to dokáže. Co se plavby týče, pokud naše doprava trvala, bylo vše dosti příznivé. Náš nový místokrál indský Don Martin Alfons Sousa nás všecky vzal k sobě na svou loď a jednal s námi velmi laskavě. Po všechem čas měli jsme dosti zpovídání jednak neduživých jednak zdravých cestujících. V neděli a svátky na palubě pod stěžněm jsem kázával. Buď Pán Bůh za všelikou přízeň pochválen; ačkoliv jsme se brali královstvím ryb, měl jsem

posluchačů jako na souši podobně i poenitentův, ovšem potřeba je tatáž všady.“

Stručné toto vypravování dlužno z pominutých zpráv doplniti. Korábů bylo vesměs pět, všecky byly přeplněny. Naši missonáři byli ubytováni s místokrálem na lodi veliké jménem „Santiago“. Tyto koráby měly podobu karavel, t. j. plachetních lodí; byly hrubě zbité, nepohodlné a krátké, v bouři se neosvědčovaly, snadno se ztroskotaly; příslovečně každá desátá se na cestě rozbije. Kdyby se bylo dle plánu a přání vše dařilo, bylo by se vyplulo v polovici března; a k svátku sv. Jakuba v červenci cestující byli by obepluli předhoří Dobré Naděje a v srpnu po jízdě urychlené u Mozambiku, při východním soujmenném pobřeží africkém byli by přistáli. Koncem měsíce srpna mohli býti v Goe. Plavba taková trvala 5—6 měsíců. Bylo-li však vyčkati nazdař Bůh v průplavu Mozambickém, tu se dávala přednost cestě do Indie po široším moři u Madagaskaru a do přístavu v Cochinu (čti v Kočínu) se přijelo v říjnu neb v listopadu, ovšem s opozděním 2 měsíců, při čemž se jen jednou mohlo zavaditi o pevninu. Pakli se teprve v dubnu vyrazilo, nezbylo než bráti se cestou málo příhodnou, s níž spojeno bylo přezimování na ostrůvku u Mozambiku, kde Portugalci měli několik tvrzí. Tato cesta trvala přes rok, jak se přihodilo sv. Františku Xaverskému r. 1541.

Vypravivše se dne 7. dubna, obepluli mys Maderský. Avšak od té chvíle nastaly pocestným útrapy, jež těžko vylíčiti. Upadli do bezvětrí, kde

dnem i nocí bylo palčivé vedro. Představme si jízdu jako marné hopkování na nezvedeném mladém koníku na širém poli, jenž se spíná, avšak z místa nechce ku předu; tak bylo 900 lidem směstnaným na lodi, na palubě a kdejakém místečku; k tomu mořská nemoc je trýznila. Hrozná podívaná! Množství lidí ponejvíce chudých, kteří nemohouce doma ničeho pozbýti, vydali se na tak dalekou cestu ze ziskuchtivosti. Hledali v Indii štěstí. Na cestu se nijak nezaopatřili, jakoby se jim jednalo o nějakou kratochvilnou procházku pobřežím Tajským. Bylo viděti mnohé, mající s sebou po jedné košili a 2 bochánky s drobtom příkrmu. A což král se nepostaral o potraviny? Jaká to směs chasy všelijaké: vojíni, kupci, dobrodruzi, chudáci, lid služebný, všick se vydali na dalekou plavbu s odvahou a nadějí v lepší budoucnost. Vláda portugalská sebrala a vyvážela na nezdravou bahnitou půdu Mozambickou a Malackou ubohý lid dělnický, nádeníky, lidi bez práce, bez zaměstnání, aby jimi obsadila východní Indii. Ti byli v domnění, že o ně bude na cestě postaráno, aby hladem nezahynuli. Ovšem postačila jedna taková cesta po moři, aby se jim znechutila navždy; proto vláda nepotřebovala mysliti na útraty cesty zpáteční. Kdo jednou do Indie se dostal, nevrátil se více. Plavba skýtala brzy obraz beznadějných pekelných muk; až na nůž se zápasilo o sklenici vody a píď stínu.

Není divu, že dobrosrdečnému Františkovi nebylo lze bez ustrnutí hleděti na tuto bídu. Ač

sám jsa zmořen mořskou nemocí po 2 měsíce trvající seslábl až na smrt, přece, seč byl, prokazoval nemocným různé služby. Jizbu, kteráž byla mu od místokrále vykázána, postoupil nemocným cestujícím, jimž bylo nejhůře, a sám odpočíval obyčejně na palubě, máje svinutou lodní plachtu za podhlavničku. Co lepšího dopřáno mu bylo ve službě a stravě z kuchyně místokrálovy, dával ubohým, uspokojuje se chlebem a vodou. Už tehdá se zřekl i hltu vína. „Knězi,“ říkával, „postačí voda.“ Takový nápoj brání mnohým vášním, jazyka chrání, takže co má zůstatí tajným, nevyzrazuje. P. Texeira dle životopisu Ribadeneirova poznamenal, že se S. Xaver zachoval pravidelně podle sv. Ignáce, jehož zásadou bylo: „Jezte, co vám předloží.“ (Luk. 10, 8.) Proto mu byly výjimky proti mysli. Co do stravy, oděvu a všech potřeb přizpůsobil se lidu; stále jsa veselý mysli a dobré nálady, uměl se i ve svých přísnostech uskrovniti, aby nikoho neodstrašil, ale každému radost působil, chtěje býti k službám všechněm. Starostliv byl o nemocné, jimž prádlo prával, nejnižší služby s největší ochotou prokazoval a jakkoli byl hůře nemocen než jiní, všem bez rozdílu vyhověl. Ovšem na bohoslužbu také nezapomenul. A tu se zavíral, aby v rozjímání a modlitbě se snáze Bohu věnovati mohl a vyrušován nebyl.

Brzy postřehli ve knězi Xaverovi světce a pojali k muži apoštolskému úctu velikou, takže požíval vážnosti neobyčejné, nazývali ho svatým otcem. Duše hříšné, které jinak se knězi vy-

hýbají, aby svědomí nepobouřily, s důvěrou se k němu utíkaly a jemu se svěřovaly. Kdo si libovali v rouhavých řečech, svárech a náruživostech dle povahy lidí pásma jižního, uvedeni byli od něho na cesty lepší. Spory a sváry uklizeny, zapovězené hry odstraněny, všeliká pohoršení brala více a více za své, takže kde druhdy vyhlíželo jako v Sodomě, tam nastal pořádek, a lodní obyvatelstvo podobalo se obci katolické, spořádané, zbožné, zorganizované. Na místo nestoudných a ohyzdných odrhovaček a kratochvílí, kterými se chasa lehkomyšlná a spustlá bavívala, zavedeny zpěvy slušné a křesťanské, které tak se zamlouvaly, že ještě po stu letech obveselovaly cestující do Indie. Když se přeplavili Madeirou, obrátili se k západu, aby unikli bezvětrí ostrovů Kanárských, vypluli na širé moře u Palmy, na to zabočili k předhoří Vertskému a Sierra Leona. Nejhuře bylo, když lodi pluly v pásmu rovníkovém podél pobřeží Guinejského, kde panovalo bezvětrí a dnem i nocí palčivé vedro. Tu je bod, kde plavba se stává naprosto nesnesitelnou!

Zde i námořníci ztrácejí hlavy, kdežto jindy se spravují svými předpisy, v těchto vodách ovzduším nezdravým jsou jako omámeni; což teprve, kdy se ocitnou na místě, které i námořníci zovou „černou hodinkou“! Tak bylo r. 1541. Co se tehdy dalo na lodi Santiago, můžeme si poněkud představit na základě zpráv tehdejších cestujících. Ani nejmenšího větěrku, marně se derou lodi tu na pravo tu na levo

z osudného místa. Obloha zahalena do černých mraků, cestujícím jest jako by se náhle ocitli v parní lázni s ovzduším přetopeným k pocení. Voda pitná páchne a hemží se hmyzem. Nejlépe do tmavého kouta zajít, aby člověk neviděl co pije. Oděv propocen. Každý ve svém vlastním neřádu a nemůže si pomoci, příbytek vyměnit. Jakmile by se hnul, vředy a neštovicemi byl by obsypán. Jen křik, pláč a vzdechy je slyšeti. Konečně i nakažlivé nemoci, neúprosná morana! Takové nebezpečí hrozí, že cestujícímu nelze ani z vaku vyndati šátek neb utěrák neb cokoli jiného pro potřebu.

40 dní trvalo toho roku strnutí plavby, aniž bylo lze vyplouti. Snadno si domyslíme, k jakým obětem nutkala a pudila světce láska lidumilná, že nedbal únavy a ošklivosti ve službách nemocných, jichž počet byl veliký. Po letech říkalo se ještě, že nebylo tak nebezpečné plavby do Indie jako byla tehdejší. Xaver závojnásobil horlivost. Ačkoliv sám trpěl horečkou a bolestmi žaludečními, pracoval až do úmoru a nepřál si oddechu. Neustal pro lásku boží dále se obětovati. Jeho dva spolutovaryši činili se také seč byli, zejména Pavel z Kamerina. Od jednoho k druhému, od lůžka k lůžku podávali pokrmy a nápoje nemocným až k ústům. V procesu kanonisačním uvádí se výrok lékaře Kosmy, jenž považoval za zjev zcela mimořádný, že František při toliké nemoci a při takové slabosti všechno přestál a tolik vykonal. Konečně i „černá hodinka“ minula. Tři neděle činilo opozdění, celý měsíc

zde v bezvětrí se zdrželi, až bylo lze vypraviti se na další cestu, o níž nemáme po ruce určitých zpráv. Zachovaly se tradice podobných výprav, z nichž se dá souditi, jak se později vedlo našim cestujícím. Plavili se podle pobřeží afrického 19-20° délky, načež se vzdálili od předhoří, aby unikli pověstným bouřím hrozného afrického víru. Po vedru v pásmu rovníkovém nastoupila nyní zima ani ne tak krutá pro obyvatele podnebí severního, jako pro Portugalce. Sv. František byl zavčas pamětliv zimy, a proto se zaopatřil zimním oděvem již v Lisabonu. Zajisté upotřebil ho nyní pro ubohé nemocné.

Jaké to byly skutky milosrdenství! Než Xaver si byl vědom od počátku, že taková jest cesta apoštolská k srdcím věřících i zbloudilých. Málo máme podrobnějších zpráv. To víme, že děti i dospělí viseli na něm, vojínové i fidalgos (šlechtici), otroci i vzdělání hlásili se k svému „otci svatému“. Jeho příkladu následovali druzí misionáři Tovaryšstva Ježíšova, kteří si pokládali za čest, jestli že si mohli na svých plavbách do Indie vésti podobně jako sv. Xaver. Vyučovali také nevědomé lodníky katechismu, starali se o nemocné, vodili průvody, konali denní pobožnosti, kázali, pořádali generální neboli společné sv. přijímání, zaváděli a zřizovali na lodi i mariánské družiny cestujících. Ať pracovali, a slavnosti strojili, ať v nebezpečí smrti tonuli, vždy živě mysleli na apoštola Indie a Japonska, na očích majíce jeho obraz a příklad, jako by přítomen byl. K němu se utíkali, jeho v úzkostech

svých vzývali. A vynikal-li který missionář horlivostí apoštolskou neb sebezapíraním nad jiné, říkalo se: Ejhle, druhý Xaver.

2. V Mozambiku

(od září 1541 do února 1542).

Jakmile obepluli mys Dobré Naděje, obrátila se plavba k severu. Přistáli v měsíci září v Mozambiku, kde se oddávali naději, že za měsíc již budou v Goe. Královské lodi portugalské nezdržovávaly se déle než několik dní na ostrůvku při východním soujmenném pobřeží africkém, protože tu vedro a bahnitá půda nezdravá. Stále větry východní, pasátní ohrožovaly lodě, by se nepřekotily; proto nebylo lze odplouti. Rozhodl se tedy místokrál pro veliký počet nemocných a větry severovýchodní na ostrůvku přezimovati. V jaké pověsti ostrůvek byl, lze souditi z toho, že jej nazývali „hřbitůvkem Portugalců“.

Pět karakelů, t. j. lehkých lodí, na nichž vojsko, cestující a lodníci se plavili, kotvilo; lodě byly připevněny ke hrubé skále. Nemocní přeneseni z lodí do královského špitálu, ostatní se uvelebili dle možnosti; jedni na slámě, druzí se zahalili do svých plášťů. P. Xaverovi a soudruhům jeho nastala práce nová, rovněž těžká až do úpadu, skorem nic se nelišící od práce za plavby. Chtěje býti stále dnem i nocí u nemocných, nepřijal nabízené úlevy a pohodlnějšího příbytku, ale zůstal v nemocnici po tři měsíce.

Bylo 1. ledna 1542, když Xaver vypravil odtud dopis do Říma: „Nepochybuji, píše, že jste

•

všichni spojeni láskou v Pánu a přejete si zvěděti, jak Hospodin ve své prozřetelnosti s námi, služebníky služebníků jeho, nakládá. Jakmile jsme zastavili, ihned jsme se měli ku práci, k obsluze vyloďených ubožáků nemocných. Zaopatřuji je, zpovídám a podávám jim Tělo Páně, pomáhám, aby klidně v Pánu zesnuli, užívaje pravomoci duchovní, kterou mě pro sv. missie Apoštolská Stolice obmysliti ráčila. Kojím se nadějí, že téměř všichni smířeni s Pánem Bohem, rozhřešení, věčných i časných trestů zbaveni, u velikém klidu ubírají se na věčnost. Zatím Pavel a milý Mansilhas starají se o časné potřeby nemocných. Bydlíme s nemocnými. Podle skromných nepatrných sil svých činíme se, aby jak tělu tak duši ubohých ulehčeno bylo. Jaký zisk bereme ze všeho toho, ví nejlépe Bůh náš, jenž nám ve všem pomáhá“. A v jiném listě píše: „Měli jsme zde za pobytu našeho velmi mnoho nemocných. myslím, že jich na 80 zde zemřelo. Povždy jsme v nemocnici zaměstnáni. Milý Pavel a Mansilhas starají se o časné potřeby jejich. Já pak zpovídám, přísluhuji Tělem Páně, bez ustání, ani nestačím, abych všem náležitě vyhověl. Nutkali mě, abych i mimo nemocnici zpovídal, přemlouvali mne často, tak že jsem nemohl odolati. Uvázal jsem se proto přispěti i nemocným mimo špitál, jakož i v mimořádném případě těm, kdo o to požádají. V neděli káži a mívám mnoho posluchačů, sám místokrál bývá přítomen. Z toho patrně, že nám na nedostatek apoštolské práce stěžovati si nelze“.

Jednoho dne, vypravuje Turselliny, zemřel smrtí náhlou mladý muž, jenž se plavil na královské lodi Santiago. Xaver o něm nevěděl. I vyptával se, zdali znal přece katechismus. A když mu bylo řečeno, že z náboženství ničeho neznal, zarmoutil se velice. Místokrál jej těšil, že nemá viny, proto že o něm nevěděl. Odvětil mu světec: To právě mě nejvíce rmoutí a bolí. Jal se mu tudíž Sousa vymlouvatí jeho bol, že proto netřeba mu lkáti, jelikož nebyl zodpovědný za ubožáka. Ale pro sv. Františka to byla marná slova. Jeho bolelo, že mu jediná duše unikla, která nezakusila lásky a dobroty jeho srdce. Podobně mu bylo nemilo, když mu domlouvali, aby se šetřil a zdravotních prostředků alespoň nejobvyklejších užíval proti nákaze. P. Kašpar Barzej psal r. 1848 o Mozambiku, že missionáři tam bývají upozornění, aby při nemocných byli opatrní, nebo nemocí jejich jsou nakažlivé. A bylo jim řečeno, že i P. František nedbaje prostředků ochranných, ocitl se tam v náručí smrti.

Síly lidské ovšem dají se vyčerpati. Xaver roznemohl se na svých cestách horečkou, jak sám doznává, zakončuje dopis svůj ze dne 1. ledna 1542: „Měl jsem v úmyslu ještě více vám napsati; ale nemoc má mi nedovoluje. Dnes mnou zase lomcuje, je to po sedmé. Nejsem k ničemu. I za to Hóspodinu budiž čest a chvála“.

V procesu beatifikačním z roku 1556 vyslovuje se svědek Mg. Jan následovně: „Milý Pater se roznemohl horečkou. Já jej prošíl, aby poněkud ustal v práci; jelikož je churav. Až se

zotaví a posilní, bude moci opět všecek věnovati se apoštolské práci své. Ale P. František mi odpověděl, že této noci do rána jest mu bdíti u „bratra“, který tělem i duší u velikém nebezpečí se nachází; potom prý ustane v práci. A kdo byl tento „bratr“? Mladý lodník zlé pověsti, jenž hrozným vedrem sešilel a kolik dní již ležel. Druhého dne jsem navštívil nemocné ve špitále. Hlavně chtěl jsem viděti Patera, jenž byl ubytován ve zvláštním oddělení. Nalezl jsem lodníka uloženého na lůžku Patera, které jak se dobře pamatuji, skládalo se z několika kusů dřeva spojených provazy, z přikrývky již rozedrané a podhlavce. Pater seděl u jeho lůžka na podstavci, který sloužil za podnož dělu na lodi. To bylo všechno zařízení. Chuďas právě přišel k sobě. P. František mu laskavě domlouval, rozebral jeho svědomí, vzbudil s ním lítost, zaopatřil ho svátostmi umírajících a dosloužil mu do smrti; neboť ještě téhož dne večer zemřel. Chorý P. František při tom zářil. Konečně uposlechl lékařské rady, ale žádal, aby směl pobýti u svých nemocných ve špitále. Lékař Mg. Kosmas Saraiva vypovídal o něm, jak ho nalezl mezi druhými nemocnými; proto si jej vzal do svého bytu, bylť František těžce nemocem na smrt. Musil jsem mu 9krát pustiti žilou. Po tři dni ležel bez sebe. Nespustil jsem s něho oka. Slyšel jsem jak v bezvědomí o samých nebeských a nadpřirozených věcech mluví. Tak dobrý Pater i v nemoci měl zbožné myšlenky. Nyní teprve se nechal ošetřovati!“

Z toho, co dosud řečeno, dá se již posou-

dití, čemu věnoval sv. František svůj čas. Ale na ostrůvku v portugalském obyvatelstvu bylo ještě mnoho jiné práce: neboť nedbalo se spravedlnosti a poctivosti, kupčilo se s otroky, — co tu nemravnosti, co krve prolévání ve vzpou-
rách. A co tu as na zažehnání zlého náš světec vykonal! Pohříchu nezaznamenali nám ničeho ani on sám ani jeho životopiscové!

Nezachovalyť se ani zprávy, s jakými výsledky se setkal, když poprvé do styku vešel s tamními pohany a nevěrci, kde mu bylo jednati s Araby, Kafry, moslemíny (Turky) a pohany, a jaké as zájmy probudily se v něm tu na skalách mozambických po straně jedné, tu po straně druhé, kde se do pevniny africké daleko široko opíral rozhled. Co cítilo apoštolské srdce Františkovo, když uvažoval, jak milionové nesmrtelných nevykoupených dosud duší po široším tom území žijí v pověře! Kdo by se tu ve své slabosti a nedostatečnosti a nicotě nepoznal! Proto píše spolubratřím do Evropy: „Vy nás znáte, modlete se, prosíme snažně, za nás; bez-
tak víte, z jak bídné hmoty utvoření jsme.“

Právě v tu dobu, kdy se sv. František ve špitále léčil, vznikaly nové pomluvy a pletichy proti místokráli.

Don Martin Alfons Sousa bývá v historii nespravedlivě posuzován. Někteří jej až z míry přísně posuzují, jako by býval člověkem na-
prosto cynickým, nesvědomitým surovcem, jehož Indie musila trpěti. Upříti se nedá, že se do-
pustil mnohých nesprávností a chyb: za to však

mu nikdo neupře, že jsa vojínem, měl vlastnosti znamenité. Bylo mu něco přes 20 let, když konal služby v koloniích a statečně hájil Indii aneb organisoval Brasilii. Ustanoven byl a měl již nastoupiti úřad vrchního místokrále v portugalské části Asie. Po smrti místokrále dona Garcie z Noroňhy (1540) otevřena závěť, v níž v dopise pro následovníky na prvním místě byl určen za nástupce. Tehdy se strožil na cestu do Evropy. Potřebí bylo otevřítí list drulý, v němž se četlo jméno dona Štěpána de Gama. Než důstojnost, která mu takto unikla, byla mu brzy několikeronásob nahrazena. Sotva se vrátil do Evropy, jmenován byl generalním místokrálem; letopisec do Conto otevřeně hlásá, že intriky hrály tu velikou úlohu, že jeho moudrost a rozšafnost přechváleny byly. Lze si pomyslit, že král Jan III. vysílaje takové misionáře do Indie, byl přesvědčen, že dobře jednal, svěřiv úřad tak významný don Martinu Alfonsovi. Ale dopustil se neprozřetelnosti veliké. Don Štěpán byl pro Indii jako stvořen. Jsa šlechetné povahy, pracoval s biskupem o závod, jak a čím by hlavní město Gou obrodili. Docela vážně věci pojímal; škoda, že královský dvůr portugalský jen tak na krátko svěřil mu úřad ten, neboť jeho nástupce přibyl tak na rychlo, že všecky jeho podniky přišly na zmar. Bohužel, co se událo. Pomlouván a podezříván byl ani ne tak svými soky; neboť jisto jest, že Alfons Sousa nebyl s to jej udržeti. Štěpán de Gama byl zručný, bedlivý, oddaný svým povinnostem, dobročinný, ovšem

co do justice a práva neměl dosti rozhledu a byl až příliš úzkostliv. Ukázalo se, že politiky křesťanské méně schopným byl.

Na čas mohl se František klamati, že neviděl jasně, jaký don Martin Alfons Sousa jest; bylyť první dojmy dosti příznivé. Avšak cestou tak dlouhou měl příležitosti na zbytek poznati místokrále. Z Mozambiku psal sv. František: „Senhor, náš místokrál, neustává mě těšiti a naděje mi dodávati, že uzřím tam mnoho křesťanů, kteří nás očekávají budou. Jeví se ke všemu ochotným, věnuje nám pozornost, že lze nám počítati na velikou jeho přízeň v našich podnicích“.

Netřeba pochybovati, že by jeho úmysly nebyly upřímné. Jesuité v Indii, od sv. Františka počínajíc, považovali Martina Alfonsa Sousu vždy za dobrodince svého; proto vlastně rozepisovati se o jeho vadách zbytečným se snad býti vidí. Spíše pozoruhodno jest, co napsal sv. Ignáci, do jehož modliteb se poroučel, týž místokrál, patron a ochrance koleje Tovaryšstva Ježíšova, an učinil tuto opatrnou poznámku: „Hospodin račiž mu dopřáti hojné milosti, aby dobře spravoval missie v Indii, zajisté dílo chromné, aby tak životem časným prošel, by věčných statků nepozbyl. Též za dlouhého pobytu zimního v Mozambiku měl sv. František příležitost pozorovati jeho jednání. Ve své korespondenci však, kterou s apoštolskou opatrností vedl, věda, že se s ní nikdy více neshledá, ani slovem se o ničem nezmiňuje. Nechlubí se svými pracemi, tím méně

vypravuje o lidech a úřednících, ponechávaje jim jejich starosti a nepokoje. Nepsal také nikdy ani sv. Otcí Ignáci, ani svým spolutovaryšům v Evropě, ani samému králi o záležitostech podobných. Takové malichernosti nebavily zajisté jeho velikého ducha.

Jen tak z daleka a spíše jako mezi řádky v nějaké narážce na tu onu událost domyslití se lze: „Máme radost, píše, a to nemalou z toho, že náš místokrál a všichni urození páni, kteří s námi jsou na lodi, mají pevné přesvědčení o nás, že nehledáme přízně lidské aniž čeho jiného mimo čest a slávu boží. Vskutku takové jsou naše práce, že za celý svět bych nevolil ani na den je na se vzítí. Ale budiž za všechno pochválen Hospodin, jenž nám skytá příležitost nabýti zkušenosti v mnohých věcech a zároveň milost a potřebné síly ke všemu“.

Co se tedy stalo? V Goe roznesla se zpráva, že Sousa přijede co místokrál. Zpráva tato došla přes Benátky a Ormuz. Mělo se za to, že asi v září lodě do Indie připlují. Jelikož se tak nestalo, vědělo se, že přezimují v Mozambiku. Jaké informace zaslal Gama kapitanovi Ludvíku Mendezovi de Vasconcellos po lodi jménem Koulam, se neví. Ale touže lodi dostaly se Sousovi do rukou zprávy, v nichž nepřátelé místokrále obviňují ze zpronevěry v úřadě. Sousa byl povinen plavbu urychlit, svého předchůdce předejít, prve nežli by se mu podařilo odklidit všelike stopy nesprávností. A byly to pouhé pomluvy a klepy.

Sousa jednal nerozvážně, že jim věřil. Dal Vasconcellose a bratra Gamova, dona Alvara z Ataidy, do žaláře vsaditi, aby zprávy zůstaly tajnými v Goe. Z té příčiny, ačkoliv se oň zimnice pokoušela, ustanovil se, že co nejdříve odjede.

Xaver byl by nejraději zůstal u svých nemocných. Možná dost, že chtěl býti co nejvíce vzdálen všech těchto intrik. Ale Sousa si přál a stál na tom, aby František jel s ním. Bylo tudíž ustanoveno, že Mansilhos a Pavel z Kamerina zůstanou prozatím v Mozambiku, aby nadále sloužili nemocným, kteří byli nuceni zůstat ve špitále; aby pak mohli v příhodný čas s nimi pokračovati v cestě, zůstavena v Mozambiku admirálska loď, kteráž je přivezla z Lisabonu. František s místokrálem odplul na jiném korábu. Nesejdou se proto v Goe až někdy v měsíci září.

3. Z Mozambiku do Goe

(únor-květen).

Koncem února vypravila se loď Koulam na další plavbu. Xaver byl tu opět brzy doma. Dal se do práce, poučoval nové cestující v náboženství a obsluhoval nemocné. Dvě lehké lodi měli s sebou; jednu větší, druhou menší veslařskou, na nichž byli dva portugalští zločinci ve vazbě pro vraždu a hrozné nepřátelství proti Štěpánu da Gama. Avšak Don Martin Alfons byl ochoten jim dáti milost za to, že mu o jeho předchůdci předůležité zprávy podali. Plavili se podél

břehu směrem k severu, až připluli ku přístavnímu městu saracenskému Melindě (nyní na britském území Soamě). Na nízkém pahrbku, jenž chrání město, postavili portugalští kupci kamenný kříž. Takové znamení slulo „padrao“ a sloužilo za národní znak Portugalcům, že vydobyli si území. Tak činili všady, kde se nově usadili na př. „padrao sv. Rafaela“ dal postavit Vasco da Gama. To bylo také první, co padlo do oka našemu missionáři a srdce jeho rozjařilo. Píše: „V pravdě Hospodin jest mi svědkem, jakou radost jsem pocítil, když jsem viděl sv. kříž, osamotnělý sice, ale vítězný nad tisíci a tisíci mohamedánů.“ Loď Koulam zastavila u Melindy na několik dní. Starosta městský, věkem asi 40ník, vyšel v ústrety portugalskému místokráli, aby jej uvítal, čímž zároveň vůči Portugalsku na jevo dal podřízenost nebo závislost na koruně jejich. Sv. František použil ihned příležitosti, aby o náboženských poměrech kraje tamního něčeho se dověděl. Moslemíní nebyli právě u vyznání svém přesprávil horlivi. Již Vasco da Gama bez námahy si je podrobil, a čemu ještě více diviti se jest, že byli věrni Portugalcům. Kterýsi z jejich předáků se osmělil missionáře se otázati, zdali bývají v Evropě chrámy také navštěvovány a zdali se tam také křesťané modlí. V Melindě vlastně se nemodlil nikdo aniž náboženství pěstoval. Jest tu 17 mešit a sotva tři bývají jakž takž navštěvovány. Co by as mohlo býti příčinou? Druhý vykládal, že od dvou let nezavítal k nim Muhamet, t. j. Mahdi, jejich pohlavár. Potrvá-li tak

dále, opustí prý jej vesměs. Sv. František poznamenal: „Ten bývá osud nevěrcův a hříšníků velkých, že je trápívají výčitky svědomí“.

Když se zásobili pitnou vodou, drůbeží a ovocem, vypravili se na plavbu další. Místo cesty přímé do Goy dali se směrem severovýchodním, aby unikli rovníkovému pásmu a bezvětrí. Tak bez jakékoliv překážky urazili 2300 *km*, vzdálenost mezi Melindou a Sokotrou. Na ostrově tomto zakotvili.

Zde se octl sv. František na půdě křesťanské. Dle podání kázal na ostrově tomto apoštol sv. Tomáš. Ještě ve 4. století byly tu chrámy katolické; v 6. věku byl lid pokřtěn u velkém počtu od kněží svých z Persie. Ve středověku a pozdějších dobách až do XV. století stýkali se arabští a evropští kupci s těmito ostrovany, kteřížto přiznávali se k sektě nestorianské, dle jména se hlásili ke katolíkům bagdadským. Jan Barrský je má za Jakobity příslušné k sousední církvi habešské. R. 1507 neb 1508 vyhnali Portugalci odtud Araby, načež se tu usadili, hlídající vjezd do Černého moře. Také tu vznikla malá missi-onářská stanice řádu sv. Františka Seraf.

Obyvatelstvo bylo povahy tiché, přívětivé, nesmělé; byli velice chudí. Z křesťanství jim nezůstalo než několik obřadův a matných vzpomínek. Jejich kazikové, jak je zove Xaver, jiní jim říkají odambo, byli duchovní správcové a soudci; volili si je a světili na jeden rok. Kazikové byli sice ženati, ale pokud úřadovali, byli povinni vésti život zdrženlivý, přísný s mnohými

posty spojený. Pod jejich řízením shromažďovali se Sokotorci v hliněné nízké chatě, jejíž stěny denně potírány máslem. Čtyřikrát za den, dle jiných i šestkrát, o půlnoci, z rána, v poledne a večer klapačkou svolávali lid k modlitbě. Pohlavár odambo předsedal, na prsou máje kříž znamenáný okem. Pokud odříkával z paměti, (aniž čemu rozuměl) modlitby chaldejské, v nichž neustále se opakovalo slovo Alleluja, pálilo se hojně vonné koření. Nakuřoval se kříž na oltáři, natíral máslem a potom v průvodu se světly nosen kolem. Všecko jejich křesťanské náboženství záleželo v uctívání kříže. Všichni nosí malý křížek na krku. Mužové si dávají jména apoštolů Páně a ženy jména Maria. Sokotorci zachovávají ročně dvojí půst, vždy po dva měsíce živí se kořínky, zeleninou a datlemi. Všelický přestupek zákonného postu se tresce časným vyloučením z církve. Po dlouhý čas, možná že vlivem sousedních Jakobitů habešských, užívali obřízky na místě křtu. Patrně vešel křest u nich v zapomenutí.

OO. Františkáni snažili se, aby ubohému lidu křesťanskému pomohli, zejména když Albuquerque r. 1511 uznal, že místo to jest pro vojsko příliš nezdravé, a z té příčiny dal je vykliditi. Avšak i missionáři musili odtud odejít. A všeliká naděje k návratu mizela, protože se tu stále pomýšlelo jen na to, jak by moslemíni vůkolní oslabeni byli.

Ostrované zůstávali při svých pověrách; upadli časem pod jeho arabské. Prodáváni za otroky a tak decimováni; jejich děti jim pobrány,

povražděny, zdravější po způsobu mohamedanském vychovány. Když sv. František se u nich objevil, pronásledování trvalo již na 30tý rok. Ihned, jak se mu naskytla příležitost, vešel sv. František s obyvateli do styku. Po dvakráte vystoupil na pevninu, dal se poučiti o jejich mravech a způsobech života. Jednou také byl přítomen jejich pobožnosti a nakuřování kříže. Dal si napsati troje nebo čtvery jejich modlitby. Jejich řeči neznal. Ale jakmile vypožoroval u Sokotorců stopy křesťanské, snažil se posuňky vyložití jim tajemství vykoupení a potřebu sv. křtu. Ve své horlivosti činil co mohl; pomocí tlumočníka arabského se s nimi domlouval a jim vysvětlil, jak by se měli vzdáti zlovyků přijatých od židův a mohomedanův a jak by měli po křesťanskou žíti. Jeho němá mluva neminula se tu účinkem. Rodičové přinášeli mu své děti, aby je pokřtil. Lid byl mu nakloněn, tak že jeho snaha počala se dařiti. I přáli si, aby u nich zůstal; všichni, malí i velcí, dají prý se ochotně pokřtiti. Ale Františkovi bylo náhle odplouti. Zvěděvše to ostrované, přiběhli s pláčem a vrhli se mu k nohám, podávali mu z vděčnosti různé ovoce a prosili snažně, aby neodcházel.

Avšak nechtěli připustiti, aby se křtu Arabům dostalo, protože je měli za úhlavní nepřátele. Jednou se přihodilo, že sv. František obcházeje jejich chaty, aby křtil malé dítky, omylem vešel do příbytku muhamedánky a oslovil její dvě děti. Tyto utekly a muhamedánka nemálo rozdurděná žádala, aby šel a

nechal ji s dětmi na pokoji. Tak se tehdy křesťané přimlouvali: „Prosíme Vás, nepokřtíte jich i kdyby si toho přáli; nebo Maurové či Saraceni nejsou toho hodni a nikdy se s námi nespojí“.

Xaver byl by rád u nich déle zůstal, aby nepřišlo všechno dobré u opuštěných křesťanů na zmar. Ale místokrál se opřel. Jiní národové spíše uposlechnou svého apoštola. Ostrov tento jest stále v nebezpečí, Arabové mají jej a vykořisťují; není kdo by jej chránil. Nutno dále se bráti; toť by bylo opět opozdění. Ještě se dovíme, jak sv. František nikdy jich nespustil z mysli. Zanášel se úmyslem na ostrov, kde první práce jeho mezi pohany měla úspěch, vypraviti časem missionáře.

Nyní nezbývalo než poslechnouti a odplouti dále z vod Sokotorských. Koulam se dala k východu. Dne 6. května 1542 na večer minuli ostrovy Quemadské a brzy přibyli do hlavního města portugalské Indie, do Goy. Sv. František tu spatřil zemi svých apoštolských snah. Na prvý pohled bylo tu všechno zařízeno po portugalsku a co nebylo ještě podroběno, jako na sever Bordes a na jich Salcette, bude co nejdříve. Město bylo ohraničeno dvěma řekami, které tvořily dva poloostrovy, jeden naproti druhému. Agoada a Mormugao, přirozeně příhodné k opevnění města.

Od jednoho i od druhého protahoval se nános písečný z řek. Něco na zad, mezi dvěma předhoříma — vybíhá v ostrém uhlu ostrov Goan-

ský — lemovaný na severní straně Mandovou, na jižní Zuarim. Ostrov stoupá k východu ve vlnitých sklonech kokosníky porostlých přecházeje v pevninu, od něhož jen nepatrné potočiště jej odděluje.

Na obzoru poutají pohled sotva 20 mil (francouzských po 10 kilom.) vzdálené zelené hřebeny pohoří Ghatského.

Za tím pak neznámo, — to byla Indie plná tajů, pohanstva, Radžů, kastovnictví a bůžků.

Město Goa v šíří nedohledné, nalézalo se proti Mandově as 10 kilometrů od písčitého jejího ústí na severní straně ostrova.

Hlava čtvrtá. **Portugalská Asie.**

1. Portugalci v Indii.

Prvé ještě nežli v úvahu vezmeme apoštolské práce sv. Františka, porozhlédneme se, jaký byl náboženský život v Indii, když Xaver do Goy zavítal.

Před padesáti lety asi zahájili Portugalci styky s Indií. Na východě nebylo jiného vyznání křesťanského mimo sektu Nestorianů malabarských, kteří se vydávali za potomky předků sv. apoštolem Tomášem pokřtěných. Co řády františkánský a dominikánský ve XIII. stol. založily a zbudovaly, zmizelo tak, že ani stopy, ani památky po nich nezůstalo; neboť když Turci se zmocnili přední Asie, zatarasili křesťanským missionářům cesty tak, že zarostly travou a vešly v zapomenutí téměř úplna. Za času sv. Františka Xaverského nikdo si v Indii nebyl vědom, že kolem r. 1330 Guilon nebo Koulam (město u Portugalců známé) bylo sídlem biskupa Jordana, francouzského Dominikána; jako když P. Matěj Ricci zavítal do Pekingu, nikdo se nepamatoval, že před více než 200 lety založili tam Františkáni katolickou hierarchii. Tehdá se mluvilo o tak zv.

panenském lese, který byl založen na hrobech prvních průkopníků kulturních.

Jiná památka jest z r. 1498. Lodě admirála Vasco da Gama křižovaly ve vodách malabarských, majíce bílé plachty označené velikým křížem červené barvy. Nejen vojáci, i žebraví mniši přišli s Gamou. To byly začátky církevní. Odkud to, že právě Portugalsko tak z daleka zde cos pohledávalo? Všecken svět evropský na zvěst cestovatele Marko Polo zatoužil po neocenitelných pokladech Indie, jako na zvěst Kathayovu z ostrova Cipangu (t. j. Číny a Japonska) ještě větší choutky si činili. Na ukázkou pochlubili se Arabové svým bohatstvím v Kairu, v Damašku, v Cařihradě, kam Benátčané za obchodem přicházeli. I Portugalci pídili se po drahých mastech a drahocených látkách hedvábných. Ano podnikli křižáckou výpravu proti Moslímům v Maroku, toužíce ve spojení vejíti s věhlasným králem křesťanským, knězem Janem, jenž ve středověku v nynějším Habeši panoval. Pobřeží africké zdálo se jim býti příliš nevýnosným, proto si přáli dostat se do Indie, která nebyla ani příliš vzdálena. Vyslali tam za tím účelem portugalské námořníky na výzvědy.

Jen pomalu nade vše očekávání mohli se bráti v před. Plavili se podél břehů mořských a co si osvojili, poznamenali křížem, který všude stavěli. Tak portugalští kupci zakládali dědiny křesťanské. Na příklad missie v Congu má odtud svůj původ. Konečně minuli mys. A netrvalo dlouho, ještě několik takových křížů postavili, a

před nimi se otevřela pevnina indská. Ovšem pudily je v první řadě zájmy světské, obchod a politika, avšak duch apoštolský nebyl naprosto vyloučen. Naopak různé zájmy se tu slučovaly: čest a sláva boží, služba královská, spása nesmrtelných duší, nepřátelství mohamedánské, ziskuchtivost, rozšíření nadvlády, obrácení pohanů na křesťanskou víru. Když r. 1497 Vasco da Gama se vypravil z Lisabonu, na pobřeží Belenském nesmírné množství lidu se zarmouceným srdcem loučilo se s ním. Hrozné volání se ozývalo: „K jakému bláznovství pudí žádostivost očí!“ Ovšem strůjcové všeho toho necestovali s nimi. Do rukou velkoadmirála položil král Don Manuel jako odznak sv. kříž, který se sám bez výkladu doporučuje, a pod kterým jako pod praporem měli všichni státi. Papežové se arcí zastávali zájmu církve u králů; má-li všechno sloužiti koruně, musí také podniky souhlasiti s vůlí boží. Z té příčiny Portugalci byli zavázáni, aby dvojí věc měli na zřeteli: jednak aby moc moslímů byla potřena, jednak víra sv. mezi pohany hlásána. Proto Mikuláš V. vedl válku v XV. století proti Maroku. R. 1493 za papeže Alexandra VI. Španělové a Portugalci spojili se v ligu světovou, utvořivše pohraniční čáru dle listiny ze dne 4. května r. 1493. Toto ohrazení směřovalo ke kastilským řekám. Apoštolská Stolica psala: „Jděte do nového světa ve jmenu Páně, dle sv. poslušnosti, my vás posíláme do nových zemí a na ony ostrovy jako muže počestné a spolehlivé, kteří se Boha bojí, příčinlivé a schopné,

aby tamní obyvatelé poučovali v katolickém náboženství a dobrých mravech“.

Řím nemohl tenkrát vlastní silou jako za naší doby, podobné podniky kulturní zahajovati, jím všady v čele státi, nové církevní obvody zakládati. Nezbyvá než smlouvati s vládou, k ní se obráceti. Římu bylo poslouženo zahájením missie se strany vlády, jakož i vydržováním jejím: Na tuto ochotu odpovídala zase Apoštolská Stolicí četnými výsadami světské moci udílenými. Tak církev a stát ve společné práci navzájem si pomáhaly. To bylo stanovisko, s kterého dne 26. března r. 1500 papež Alexander VI. přiznal králi velice zbožnému pravomoc, aby pravoplatně apoštolské dozorce v zemích na cestě do Indie nově objevených a vydobytých jmenovati mohl. Takový původ má známé „patronátní právo“ v církvi sv. Ovšem z počátku bylo stanovisko, které Portugalsko přijalo pro vydobyté země, poněkud jiné, nedovolující jim zasahovati do záležitostí sv. víry.

V západní Africe Portugalci nenalezli jiné obyvatelstvo než nevěřící, které snadno obrátiti mohli; za to s druhé strany za řekou Zambezi objevili se muhamedáni, kteří až do Indie pronikli, a kde jim nebylo lze území opanovati politicky, alespoň navazovali styky obchodní. Hned po prvních stycích dokázali tolik, že usadili se v Kalikutě. Všady se roztahovali, z Mozambiku přišli do Ceylonu, z Ormuzu do Malaky až k Molukám, a všude si vedli jako zapřísáhlí nepřátelé křesťanství a náruživí obhajci svého mo-

nopolu. K Adenu a za Červené moře a perský záliv zajížděli, spoléhající na přátelství s Mameluky v Egyptě, za Bojazeta II. a Selima. Tu ovšem bylo Portugalcům podnikati kruté boje, chtěli-li ovládati tamní moře. Křížácké války minuly, ale nepřátelství trvalo dále. Papežové činili co mohli. Otvírali duchovní poklady, udíleli odpustky účastníkům, zadržené hříchy odpouštěli těm, kdo se hlásili do Indie, tam se zdržovali, opět se navrátili, aneb ve válce tam život obětovali, pro rozšíření sv. „víry“. Patrně, že lid byl podporován králi i papeži a odměny bral netoliko za výhradně politické služby; králové žádali za zmíněné milosti Apoštolskou Stolicí, a papežové je podporovali se stanoviska křesťanského. A zisk z toho měli Portugalci nesmírný. Papež Lev X. díky vzdává ve jménu církve králi donu Manuelovi dne 17. června r. 1513 a dovoluje mu, aby směl dosazovati duchovní správce ve všech nově dobytých územích za mořem. Další výsady, týkající se zařízení patronátních úřadů, následovaly. Aby také Východ vůči Apoštolské Stolicí za toliké milosti uznalost osvědčil, zaslal do Říma ke kurii zvláštní důkaz úcty.

Bylo to r. 1514. Král měl za to, že způsobí papeži velikou radost, když mu ukáže, jakých pokladů Portugalci v Indii vyzískali, jakého požehnání ve jménu Páně se jim odtud dostává. V Římě se objevil z nenadání zvláštní průvod cizinců; 300 mezků neslo náklad drahých látek. Jeden kuň nesl loveckou zbraň, jaké se uží-

valo v Persii; slon z hlavního města Goy a sbor hudebníků s trubkami, bubny a cimbály skytaly neobvyklé divadlo. V průvodu jel královský vyslanec, máje ostruhy z ryzího zlata a sedě na koni, jehož čabraka poseta byla perlami.

Don Tristan z Acuňhy ve svém proslovu k papeži vynášel úspěchy portugalské.

Přes dobytý Ormuz otvírá se nová cesta do Jerusalema.

Goa a Malaka Moslemům odňaté nahradily stonásob ztráty na moři Středozezemním.

Že by nebývaly tyto podniky křižácké doopravdy míněny, nelze pochybovati, avšak ze skutků a výsledků patrně jest, co tu vládlo ohledů lidských. Ovšem přechasto se svěruje apoštolát politice všelijaké. Tak protekce bývá zotročením a patronát kuje okovy. Ještě že křesťanský úmysl se vždy zachoval jak u králů tak u jejich místodržitelů, kteří beztak bývají prvními činiteli v událostech historických. Ti ovšem by měli míti na předním místě porozumění, jak velikou zodpovědnost berou apoštolátem na sebe před Bohem. Upříti nelze, že Portugalsku připadla dle prozřetelnosti boží veliká úloha a že mělo příležitost učiniti mnoho pro sv. evangelium. Důkazy toho jsou všady patrné, ale též stinné stránky. Duch pravé víry se vydává v nebezpečí pověry; tajemství sv. náboženství se hlásají, avšak jak bývají od domorodců chápána a fantasií mnohdy na ruby obrácena! Portugalci stavěli kamenné kříže, dle domácích pověstí si je vykládal lid za dědictví

po sv. Tomáši a sebe za potomky dávných křesťanů. Zajisté i neobyčejné věci se tu udály na potvrzení pravého křesťanství. Zachovala se zpráva, kterou zaznamenal syn Albuquerqueův o svém otci, kterak na večer před svátkem Nalezení sv. kříže 1. P. 1513 Albuquerque spatřil i se svým vojskem v Rudém moři ohromný zářící kříž na obloze. Vzdali znamení spásy příslušnou úctu, považovali je za posvěcení a schválení podniků svých.

2. Počátky sv. missie.

Missionáři se objevili na svém místě časně z rána na úsvitě. Když Vasco da Gama (1497-1499) se vydal na cestu, aby objevil a získal nové země, měl s sebou toliko svoje kaplany. Bartoli i Sousa udávají, jak Petr z Kovilhamu byl domorodci zavražděn, že hlásal víru v Ježíše Krista. Umíraje předpověděl apoštolát sv. Františka Xaverského. Když roku 1500 Alvarez Kabral se svým vojskem se plavil do Indie, bylo s ním již 8 Františkánů mimo světské kněze a apoštolského vikáře. Ti měli zříditi prozatimní církve.

Prvé založení se neosvědčilo. Úmysl byl nejdříve v Kalikutě zříditi hlavní sídlo. Již OO. Františkáni postavili si tam kapli, v níž mši sv. sloužili a kázali. Hindové jim nepřekáželi, ale muhomedáni tušili evropskou soutěž. Došlo ke krveprolévání, vraždění. Portugalci se rozprchli po městě, ale byli povražděni, mezi nimi i dva Františkáni umučeni. Kabral dal město obleh-

noutí a vypáliti, též lodi v přístavě zapálil. Válka zahájena na 100 let. Kalikuta odepřela přístup evangeliu, za to v Cochinu (Kočínu) se našla půda pro vzdělání křesťanské; neboť jeho obyvatelé Rajah zvané, kteří žili v ustavičném rozbroji se svými sousedy, nezdřáhali se přijati křesťanství, protože doufali od něho sílu proti nepřítelům. Co se dělo se strany portugalské, nebudeme široce vykládati. Velkolepý plán vypracován k nepoctivému sebeobohacení a k největšímu vykořistění domorodců. František Almeida (1505-1509) a Albuquerque (1509-1515) 15 let stáli v čele. Brány africké se Arabům uzavřely. K Rudému moři se nedostali, za to obsadili Ormuz, Mascatu a záliv perský. Cochín (Kočín) nahradil Kalikutu, stal se hlavním přístavem mezi Indií a nejzazším Orieňtem. Nebylo snadno se tu udržeti, jelikož se jednalo o Malaku, která byla klíčem k Číně a k ostrovům těžko přístupným. Dospějí-li až k Molukám, mají vyhráno.

Mnohdy nezbývalo nežli domorodé vladaře sesaditi pro jejich vzdorovitost. Jindy opět hrozba dělostřelbou vynutila, čeho se po dobrém nedosáhlo. Tak vynucena smlouva obchodní s následujícími podmínkami: poddanosti, ročního poplatku, monopolu (výhrady) obchodu, uzavření přístavu pro Araby, ustanovení cen potravin a povolení ku zřízení pevností.

Pod hrádkem si vystavěli kostelíček, při němž ustanovili duchovního správce. Tak si založili malou farnost, aby se z ní časem stala

jakási centrála missijní. Rok co rok přivážela loď královská s kněžími a řeholníky, zejména minority, posilu duchovní. R. 1503 objevili se tu dominikáni, které Albuquerque rád míval kolem sebe.

S jakým úspěchem pracovali tito missionáři, nedovíáme se nikde. Tehdy se ovšem ještě nepomýšlelo na pravidelnou statistiku, ani na vyličení rozmanitých událostí. Co je psáno v letopisech františkánských neb dominikánských, je podáno tak všeobecně a namnoze optimisticky a liší se od zpráv, které očitý svědek sv. František Xaverský podává o poměrech tamějších.

Kněží světští pracovali v hlavních opevněných osadách, v Mozambiku, Ormuzu, Cochinu (Kočínu), Sv. Tomáši, v Malace; řeholníci a žebraví mniši byli zaměstnání ve vojště a na palubě. Z té příčiny se setkává s nimi čtenář v bojích a zápasech. Mnozí zajímali se o unii Syro-Malabarskou. Jiní rozcházeli se do krajů ve vnitrozemí. R. 1502 octl se P. Ludvík de San Salvador, františkán, ve velikém království Vijiganagarském, které patřilo k 7 hlavním státům Indie. Král byl zároveň vladařem menších provincií na straně jižní. Kázal brahmanům s apoštolskou odvahou, až povstalo jitření mezi obyvateli. Radžah si přál jej viděti. Odvahou a neústupností mnichovou okouzlen, žádal, aby u nich zůstal. Zůstal tedy a prokázal oběma stranám dobré služby, jsa prostředníkem u místokrále Almeidy, když se jednalo o smlouvy obchodní r. 1505. R. pak 1512 byl zavražděn od moslema.

Jaký účinek měla jeho apoštolská výprava, je neznámo.

P. Jan od sv. Růžence, mnich dominikánský, přicestoval do Ormusu, aby tam založil missii Peršanům a Arabům r. 1507; týž čas P. Antónin de Loreiro, z řádu sv. Františka, zakládal církev v Sokotoře. Jiní minorité pracovali v zemi Moluků; r. 1517 zahájili svoji missii v Kolumbii na Ceylonu.

Na r. 1510 připadá založení chrámu Páně v Goe. Albuquerqueův úmysl byl, založiti nové mocnářství indské na moři; plánu tomu věnoval síly své i zboží. Cochin (Kočin) se nehodil, protože byl příliš na jihu, a příliš vzdálen od moslemských vládců na severu, nedostatečně chráněn proti vzbouření. Ze západu na půl cestě měli moslemové obchodní město, silně opevněné od 4 stran přístupné. To byl hlavní bod, odkud navázati se mohlo spojení z vnitrozemím. Byla to právě Goa. Město patřilo moslemskému vladaři Bidjapourskému, kterého Portugalci ve svých letopisech nazývají Hidalkan; vlastně slul Adil-Khan nebo Adil-Shah, zakladatel toho království na konci XV. věku.

Dne 17. února 1510 bylo místo vyhlédnuto, ale za 6 měsíců od domorodců spleněno a dobyto; dne 25. listopadu o svátku sv. Kateřiny bylo již opět trvale obsazeno. Ke cti této sv. panny a mučenice, která za přední patronku města byla zvolena, vystavěli kostelíček z hlíny, jenž záhy byl nahrazen důstojným chrámem farním, a konečně katedrálou. Bývalá mešita slou-

žila OO. Františkánům, kteří si z ní učinili kostel konventní, kdežto OO. Dominikáni vystavěli si v předměstí kostelíček ke cti bl. Marie Panny růžencové. Dosud tu panovali moslemové a brahmáni, avšak za nedlouho mělo se státi městem křesťanským. Albuquerque se o to postaral. Usadil portugalské vystěhovalce, vyměřil jim půdu, aby každá rodina měla svůj krb a mravný život vedla. Kázal je poučovati, zajatce pokřtiti a těm, kdo vybojovali si pozemky, koně atd. dal vše připsati. Prvé však dovolil svým vojínům, aby se tam přiženili, a sám předsedal při svatebních výkonech. Takovým způsobem podporoval pokřesťánění. V listě P. kvardiana z řádu sv. Františka čteme, že za krátko bylo zapsáno na 800 novokřesťanů. Ovšem, nedalo mnoho práce chudý lid přiměti, aby se dal pokřtiti. Více práce nastalo, když se jednalo o to, aby byli chráněni proti sousedním pohanům modloslužebným, proti intrikám brahmským, proti indským kajcníkům, kteří neustále přicházeli s pevniny a dělali roztržky a zmatky mezi novokřtěnci.

Než Albuquerque zemřel. A s ním vzalo za své překrásné dílo jeho. Byl to místokráľ bezúhonný, přísných mravů, křesťanský vojín, šlechetný charakter. Po něm následovali vladaři neschopní a sobečtí. Indie vydána byla piklům, nebylo jiného zájmu než vykořistiti zemi a obohatiti se a s bohatou kořistí co nejdříve do Portugalska se navrátiti. To trvalo 10 let, za posledních panovníků staříckého totiž krále Manuela (1515—1521) a za prvých let krále Jana III. (1521—1525). Všady

se pracovalo na zmar, to bylo patrné. V Cochínu (Kočínu), v Koulamu, v Ormuzu propukly bouřlivé vzpoury. Ani 20 let netrvala ještě vláda indo-portugalská, a již se všady soudilo, že nemá daleko k pádu. Dílo Albuquerqueovo bylo příliš široce založeno, než by se dalo slabými silami zachrániti, to tím méně, jelikož každé tříletí měnil se místokrál. Ani metropole nebyla pevná. Spíše se mělo obmezovati a soustřeďovati, nežli povolovati lakotě a žádostivosti; místo zakládati nové kolonie mělo Portugalsko spíše některé rozpustiti, aby se uhájilo.

Není divu, že missie byly v úpadku. Letopisové starých zasloužilých řádů se odmlčují. Dominikáni vystupují na obzor teprve r. 1548. Od r. 1510—1539 neví Wadding, letopisec řádu františkánského, téměř ničeho o událostech v Indii, tím méně o počínání biskupů. Král portugalský z daleké Evropy jmenoval apoštolské komisaře, zasílal biskupy a řeholníky, kteří missonářovali po hlavních městech v Cochíně (Kočíně), Goe, Ormuzu, kážice, svátost břimování a svěcení na kněžství udělující. Jim přísluší za to dík, že kolem r. 1542 ve všech pevnůstkách portugalských bylo duchovenstvo podřízeno jednomu apoštolskému vikáři. Dá se pomysli, jaké nesnáze měla církev, rozhozena na tisíce mil a v tisícerych dědinách, bez ustálené vrchnosti a starostlivé hlavy.

3. Pokřesťanění pohanů.

Hlavním nedostatkem tamního apoštolátu byla nestálost prozatímné duchovní správy, která přicházela, opět zase odcházela, ponechávajíc stádce bez pastýře. Byla to práce povrchní. Převládal náhled, který sdílel sám král, že jest třeba se vším úsilím pokřesťanění urychlit. Dobří křesťané podrobovali se úmyslům královým. V oněch dalekých zemích, kde na hlavní váhu padají zájmy obchodní a živnostenské, postavil se kříž, udělil křest lidu, jehož jazyku se téměř ani nevyrozumělo, a duchovní odešli, aniž se více vrátili. Kněží sami jako o závod si při tom vedli s úžasným kvapem. R. 1547 se psalo: „Lid v této zemi jest veskrz znemravnělý. Řeklo by se o něm, že nemá ani zdravého rozumu. Kdo se stali křesťany, učinili tak jediné z pohnutek časných a mnohdy i nekalých úmyslů. Co lze očekávati v zemi, kde panuje otroctví? Kdo jsou otroky moslímů, modloslužebníků nebo pohanů, dávají se pokřtiti, aby se vymanili z otroctví, jiní zas aby proti svým ukrutným tyranům našli ochrany, ještě jiní pro kus oděvu, ať pokrývku hlavy, ať košili, též aby nebyli utraceni, anebo k vůli křesťanské ženě, s níž chtějí v manželství vstoupiti. Za světce by se považoval, kdo by vskutku s ryzím úmyslem se dal pokřtiti. Hrozná věc, jak a komu se svátost křtu udílela! Komukoliv a kdykoliv se zachtělo býti křesťanem, tomu bez ponaučení udělen křest, o další se nikdo nestaral. Jaký div, že za krátko vraceli se mnozí zpět k islamu neb k modloslužbě!

Domorodci jsou zde tak ubozí a chudí, že nemají ani cáru, aby jím opásali bedra svá. Příbytkem jejich jest slamou pokrytá chýše, bíd-
nější mnohdy, nežli naše stáje pro dobytek. Mno-
hým se slibuje, aby se dali jen pokřtiti, že se
budou pak dobře míti jako velcí páni, a nebu-
dou nic dělat jen jíst a pít. Pramálo porozumění
mají pro svou duši, za to tím větší náchylnost
se jeví u nich k smyslnosti a žádostivosti těla.
Zloba je ovládá, k tomu území jest tak rozsáhlé,
že by na tisíce kněží se vyžadovalo, aby je du-
chovní potravou zaopatřiti mohli. A potřeboval
by lid tamní kněží statečných, vzdělaných, ctnost-
ných, rozhodně pevných, kteří by dovedli čeliti
všelikým protivenstvím po příkladu sv. Pavla a
jiných apoštolů. Jest přiznati, že lid v území
tomto jest horší, nežli bylo obyvatelstvo zemí
pohanských za prvních dob křesťanských“.

Ctih. P. Antonín Kriminale líčí poměry
tamní ještě rozhodněji. R. 1545 psal do Říma
sv. Ignáci: „Co je tu v Goe lidu, který nemá
ani kněze, aby mu mši sv. sloužil, ani kdo by
jej v náboženství poučoval. Nevědí také nic o
sobě samých, toliko že jsou křesťané. Táže-li se
jich kdo, co věří, odpovědí: My věříme, co věří
křesťané, snad ještě dodají: „Ostatek nic nevíme“.
Ani „Otče náš“, „Zdrávas“, „Věřím“ neumějí, aniž
prý se tomu kdy učili.

Svatý křest udílí se bez přípravy. Postačí
pouhý projev vůle. Komukoliv se zachce po-
křtěnu býti, tomu se svátost udílí. A zatím, co
se obřad křestní koná, dostává se mu jakéhos

takéhos poučení o svátostech a stručného výkladu, co věriti má. To děje se pomocí tlumočníka a to je všecka příprava. Potom křtěnec odchází tam, odkud přišel.

Patrně jest, že by se měla konati příprava v katechumenatě alespoň 40 dní. To jest povinností. Summa Silvestrinova i Antonínova jakož i sv. Tomáš Akvinský učí, že se má čekati sv. křtem asi 6 měsíců. Ovšem Mg. Jakub Borba mi odpověděl: „Tak byste ani jednoho nedostal ke křtu. Vidíte, jakého množství křesťanů jsme dosáhli. Kdybychom si vedli, jak vy pravíte, ani 4 bychom nezískali“. A ještě dodal, že nutnost tak jednati káže; neboť jinak připravili by otcové, matky, příbuzní naše katechumény o jejich dobrou vůli. Na rychlo se tedy pokřtí a tak se stanou křesťany. A tak přijavše křest před smrtí, dojdou spásy. Já mu ovšem odpověděl, že by mohli dosíci spásy i kdyby nebyli pokřtěni, pro svou snahu a touhu zalíbiti se Pánu Bobu. Ale Jakub Borba nezměnil svůj úsudek, jak seznáme z historie o králi z Tanora, aniž smutnými zkušenostmi zmoudřel. Jeho jednání poznáme z rozličných událostí, v životopise svatého Františka zaznamenaných.

Pokřesťanění pohanů dělo se dvojím způsobem. Buď se začalo poučováním náboženským, nebo se udílel křest za krátko, za jistých podmínek. U prvých trvala příprava delší dobu; neboť nebyli křtěni, dokud nebyli řádně vyškoleni; za to byla vyhlídka na vytrvalost a výsledek. Pomalu se postupovalo, což ovšem vyžadovalo

mnoha řádných dělníků i řádné práce. Právě tu vycházelo na jevo, jak mnohý ani dobrého úmyslu neměl, žádaje o sv. křest, jak jiný opět z pohnutek přirozených, ač počestných, si přál pokřtěn býti, a tu bylo potřebí až k objasnění stanoviska nadpřirozeného jej pomalu povznést. Ovšem tak si počínala církev sv. ve svých počátcích, tak učí bohovědci, moralisté a kanonisté všady podnes. Takové metody užívali missio-náři z Tovaryšstva Ježíšova; na př. v městě Goa vystavěli podle koleje svatopavelské zvláštní dům katechumenů.

Když sv. František Xaverský zavítal do Indie, mívali tam missionáři metodu druhou, která vedla k cíli mnohem rychleji. Veškeré dílo obrácení na křesťanství skládalo se z trojího období: stručný výklad věrouky, sv. křest a pak teprve katechism. Ovšem metoda taková byla velmi nebezpečná; nebo odkládati důkladnější poučení náboženské na dobu pozdější, bylo spojeno s nejistotou. Zatím mnohdy novokřesťan úplně zapomněl, čemu se byl na počátku naučil. Také tato metoda měla své důvody, a missionáře vedly k ní příčiny často důležité. Hlásil-li se dospělý věkem, třebaš obmezený duchem, mohl býti připuštěn ke křtu sv., byť i vědomosti jeho náboženské byly co nejskromnější. Jsou ovšem dle bohovědců články sv. víry, které znáti každému jest, aby směl býti pokřtěn. Znalost tudíž pravd těchto základních a 3 božských ctností se vyžadovala a to u těch, kdo jistý stupeň chápavosti měli. Velmi obmezeným ovšem bylo by

marno nad jejich chápavost vnucovati a vštěpovati takovou znalost pravd náboženských, ale nepřipouštěti jich k svátostem, zejména k sv. křtu, bylo by bývalo zajisté také nesprávné. Dobrá vůle, byť se i bylo co obávati nestálosti jejich, stačila, aby se také jim otevřela brána království božího. Ovšem i nejskromnější požadavky jsou také požadavky, a proto nesmějí zejména z počátku křesťanství pomíjeny býti. Indové tito patřili ke kastě nejnižší. A právě oni se hlásili hromadně ke sv. křtu. Z té příčiny počítání byli k takovým na duchu obmezeným, na nichž se nemohlo mnoho žádati. Mimo to zkušenost učila, že jim právě udělená svátost jako divem mnohdy otvírala oči ducha. Mnohdy přijavše sv. křest, nabyli mysli osvícené, posílené, jako přetvořené! Bez obtíží chápali a v mysli podrželi, co se jim před tím vidělo býti nemožno. Účinky sv. křtu, vykládá kterýsi missi-onář, jsou tak patrné u těchto Indů, že netřeba jiného důkazu pro pravost našeho náboženství, nežli pozorovati změnu v duších jejich. Stařena modlokněžka na př. nemohla si pomyslit, že by byl jeden Bůh. Přála si usilovně býti pokřtěna, ale duch zlý ji zbavil úplna paměti. Přijala svátost křtu a paměť a rozum se jí vrátily.

Ovšem dlužno také uvážiti, že sv. křest ne- učinil z domorodce jenom dítko boží, nýbrž i poddaného portugalského. A tu takový křesťan vstoupil do nového ovzduší a byl přijat pod ochranu krále nejkřesťanštějšího. Zároveň s křtem sv. v zemi od Portugalců již dobyté přijal novokřtěnec

jméno křestní i přijetí evropské. Odtud na př. Manuel Fernandez, Duarte Barbosa, František Alvarez a j. přijali též oděv i způsoby svých nových pánů. Tu bylo přestřelováno. Taková přemrštěná přeměna mívala mnohdy zhoubné následky. Veškeré hluboce zakořeněné minulosti měl býti učiněn konec. Domorodec měl najednou od základu změnit způsob života. Vyškrtli jméno jeho ze seznamu kastovního. Vyloučenec byl postaven před překážky takřka nepřekonatelné. A ještě žádáno, aby se zavázal vytrvalostí. V takových poměrech přejítí nebylo tak snadno. Křest udělití nebo přijatí bylo arci snadno, ale co vášní a naruživostí zastaralých zbývalo, které se nedaly náhle vykořeniti, a proto zavdávaly příčinu k mnohému odpadu.

Zajisté pochopitelně, že žaloby na poměry v Indii byly oprávněny. A když sv. František do Indie přišel, bylo jednání takové téměř všeobecné. Ano v Ceyloně ještě 50 let později nejednalo se jinak. Domorodci bývali uváděni do církve, misionář přišel, vykládal, co je hnusná modloslužba a co je pravé náboženství, a žádal, aby veřejně se přiznali ke článkům sv. víry, kdo by přesvědčení byli. Stávalo se, že domorodci na takové vyzvání odříkali se hlasně na vždy svých pohan-ských model. Následovalo poučování o člancích sv. víry, a shromáždění odpovídali společně ku každému článku, že věří. Co do vůle žádáno po nich, aby slíbili, že příkázání boží a církevní zachovávají budou, a že se všeliké modloslužby a starých nepravostí zříkají.

Slavným udělením svátostného křtu se končilo. Ale tím tato metoda nebyla vyčerpána. Potom nastalo právě katechizování čili náboženské vzdělávání, aby símě sv. víry řádně se ujalo. Působeno na paměť a rozum, a to v jejich nářečí podáván návod k praktickému křesťanství, pojmy a dojmy křesťanské hlouběji vštěpovány. Nepostačovalo postavit kdesi kříž na znamení, že se tudy portugalští kupci brali, že se při té příležitosti kázalo, křtilo a mnoho slibovalo, co se potom neplnilo.

V okolí města Goy ano i v samém městě byli novokřtění, při nichž zůstávala druhá podstatná část výchovy křesťanské mrtvou literou. Historie místní podává křiklavé doklady, jak zabahněné a nezdravé byly poměry tyto.

Paravové byli rybářskou kastou, jejíž příbytky se táhly podél břehů jižních, mezi mysem komorinským, jižním totiž cípem Přední Indie, a Ramnadem. Živili se lovem perel. Ač byli s obyvatelstvem ostatním pomíšeni, přece tvořili samostatnou obec. Měli své zvyky, zákony, úřady ano i svého pohlavára. A tento král Paravů měl pravomoc soudní a nejvyšší vládu. Požívalť výsady znamenité, že mu z lovu perel odváděny ročně dvě plné lodice. Královské toto právo mu asi připadlo, když radži země, stará dynastie Pandiyasů, byli přemoženi a zničeni od souseda mocného krále Vijjyanagara.

Kolem r. 1530 byli aspoň dle jména od tohoto krále, t. j. od jeho místodržících, Nayakerů z Madury závislí. Když válčili s králem Travan-

korským, odměnili se Pandiyasové Paravům tím, že je přišli vykořistit. To byli moslemové ze západu. Rybáři nepodlehli ranám r. 1534. Xaver píše o nich r. 1542, kdy již 8 roků byli pokřesťanění; tehdá vznikla pŭtka mezi novými přistěhovalci a kterýmsi knížetem Paravů, jenž v ní byl zavražděn. Moslemové se vyřítili na ně poznovu, ale Paravové rozhořčení vyrazili proti nepřátelům a pobili je. Následek byl, že moslemové přísahali veškeré kasty zkázu. Lodi nepřátelské přirazily a moslemové zlatem podplatili úřady a vrchnosti. Jeden rybář nestál prý více než 5 fansen, t. j. 3 koruny, a jelikož jich bylo veliké množství pobito, snížena cena až na 1 fansen.

Honba byla hrozná, ale kasta se zachovala. Tak vykládají alespoň portugalské dějiny. Tehdá žil na pobřeží poevropštěný Malabar jmenem Jan da Cruz (z kříže). Králi portugalskému prokazoval veliké služby, za které obdržel rytířský řád Kristův. Dostal se do země této za obchodem koňarským. Paravové se obrátili k němu o radu. A Jan da Cruz vychválil jim mocné Portugalce.

Rybáři se usnesli, že se dají do ochrany jejich a stanou křesťany. Vyslali poselství do Cochina (Kočina), že by rádi přijali křest a svěřili svoje kastovní zájmy jejich pravomoci. Právě dlel v městě biskupský vikář Don Michael Vaz, který za to Paravy pochválil, a místokrál Nuno de Kuňha slíbil, že je vezme do své ochrany.

Vyslancové paravští pokřtěni. Na radu Jana z Kříže vyslovili přání býti pod ochranou sv. kříže a jeho jménem se zdobiti. A od té chvíle, dokládá

Tursellini, nazývali svého vladaře kastovního také da Cruz. Xaver psal r. 1544 z tohoto území, že má důvěrníkem Manuela da Cruz. Postačilo proti jejich sužovatelům, že se objevili Portugalci se svými koráby. Saraceni se rozprchli a zmizeli. Od té doby byli Portugalci ochránci živnostnictva paravského. Rok co rok když nastala sesona, plavily se dvě menší lodi z Ceylona na trh rybářský a jednu z nich ponechávali Portugalci, aby se odvděčili králi kastovnímu darem. OO. Františkáni, v čele Mg. Jakub Borba, byli průvodčí vojska na výpravě této. Příbytek jim byl poskytnut rozsáhlý a nad očekávání upravený, takže se mohli rychle chopit díla. Bylo prý tu na 20.000 lidí pokřtěno; potom se kněží vrátili, slibující, že opět přijdou, aby dokončili dílo započaté. To se stalo tak, že několikrát v době svatopostní, která následovala, je navštívili. Za několik let přibyl k Paravům sv. František a shledal, že jsou neuvědomělí a křesťanství pramálo znají. Byli křesťany, ale kromě sv. křtu přijali jen jména portugalská a nic více. V dějinách missií OO. františkánů čteme, že přišlo k Paravům 11 Františkánů se svým představeným P. Manuelem od S. Matěje, a že novokřtěnců nepouštěli. Dle Do Konta se dá souditi, že činili, seč byli. Píšeť: „Kněží tito za nejnepříznivějších poměrů místních a stravovných co nejrychleji vraceli se do svých příbytků.“ Ještě jiné události obeznámí čtenáře se způsobem, jak se konal apoštolát mezi pohany. Poznáváme z toho, na jakém podkladě mnohdy tisícové domorodců pohanských do sv. cirkve uváděni byli. Paravové byli chudí a

příslušeli k nejnižší kastě. Pravda, že po dlouhou dobu právě chudí a nejnižším třídám přináležející v Indii hlásili se ku křesťanství. Jestliž všeobecně názor v historii církevní, že dle slov Kristových „chudým se evangelium zvěstuje“; než zde v těchto zemích u Paravů má všechno ještě jiné pozadí, s kterým misiónáři bylo počítati. To se týče kastovnictví.

Když Portugalci zahájili činnost v Indii, na prvý pohled viděli, že plémě hinduské dělí se v rozličné vrstvy, a že vrch drží jakási hierarchie, brahmani. Neušlo jim, že tyto kasty (Portugalci vymysleli tento název) jsou od sebe přísně odděleny, žádného směřování nepřipouštějí, ani cizincům přístupu nedávají, že p spolu neobcují, tvoří uzavřené společnosti, neodvislé, zákonů cizích neuznávající. Na svých zvyklostech visí a na ně se omezují; avšak vespolek na sebe nevraží. Obyčejně se dělí na dvě skupiny, na urozené a občanské třídy. Ani zdání nemají, že by se daly meze tyto překročiti, hranice kastovní zrušiti. Každá kasta má své zákony, a posuzuje všechno dle sebe, a cizinec je nucen dle jejich kast a zákonů je pozorovati a s nimi jednati. Mají své proroky, duchovní dozorce, mocné moslemy přísného vzhledu. Ani jim nepřijde na mysl, že by jejich zevnější uctivost obsahovala také hluboké opovržení, protože takový moslem není vázán ničím, ani zákony své kasty. Mohou obcovati s každým bez rozdílů. Pověra jejich spočívá v tom, že od nich závisí štěstí a statečnost kastovní. Nižší kasty se opírají o vyšší či spíše naopak, protože nižší konají služby vyšším. Obstarávají potřeby

domáci, pasou dobytek, zabíjejí krávy a jedí s nimi maso jejich, ale dříve je udí; neboť nakuřují je jakožto zvíře božské. Z rysů těchto lze si představit život kastovní. Byť i bohatí byli, považují se za nejbídnější tvory, jako by ničím nebyli.

Bylo ještě hůře. Domorodci přijali náboženství od příchozích cizinců. Tito novokřtění náleželi k nejnižší kastě. Podle toho soudilo se o náboženství křesťanském. Viděli, jak čisté a bezúhonné jest, ale přijati jej nechtěli. Nejnižší a prostřední kasty hleděly vzhůru k vyšším; samo sebou zamlouvalo se jim nové náboženství, ale když začalo dole! Kdo byli nejopovrženější, těm slibovalo království nebeské. Hlásano bylo od cizinců a to pariům a jim podobným. Pariové však považováni byli za vyvrhel, jim příslušelo čistiti stoky a zahrabávati mrchy. Kdokoliv se stal křesťanem, byl vyloučen z kasty, propadl občanské smrti, nebyl v očích brahmánů ani hoden, aby na živu byl; jen jako z milosti dopřávali mu místočka na zemi.

Důsledky se ukázaly. Kde a jak mělo se křesťanství ujímati? Žádný zámožný kastovník, žádný brahm se k němu neznal; toliko lidé z nejnižší kasty se hlásili k novému náboženství, anebo ti, kdo vůbec mimo kasty žili. Království boží se hlásá chudým, ovšem nejprve chudým, dle sv. evangelia, a v Indii se slovo to plnilo dokonale. Než sv. evangelium není výhradně a výlučně pro chudé. Dokud se sv. víra jen potají rozšiřovala, mohlo se tak smýšleti na počátku, ale na delší čas nedalo se tímto způsobem a

směrem pracovati. Kterýsi francouzský missionář Tovaryšstva Ježíšova z XVIII. století píše o poměrech tehdejších: „Církev tamní se skládala z trojího stavu. Jedni byli pod ochranou Portugalska, chráněni jsouce před krutou tyraníí Saracenů. A to byli Paravové. Druzí byli přemoženi od Portugalců samých, tudíž jejich poddaní. Třetí vrstva pojímala kastu nejnižší. Podotknouti dlužno, že nástupcové sv. Františka Xaverského, jako P. Robert de Nobili, sorganisovali apoštolát mezi samými brahmány.

Mimo tyto překážky a nesnáze převeliké bylo hlásání sv. evangelia v Indii znesnadněno překážkami ještě jinak. Překážela modloslužba, divokost, hrubé mravy, a mnohem více ta okolnost, že křesťanství samo stálo vůči domorodcům zostouzeno a zohyzděno. Zdaž nebyli Portugalci v Indii vetřelci a nepřátely výbojnými? Zdaž vojsko a přistěhovalci nedávali obyvatelstvu pohoršení, svým životem bezbožným a ohavným? Zdaž nestávali se odporní domorodcům svou neuvědomělostí v náboženství, svou spustlostí v mravech, svým pohrdáním všech návykův a obyčejů domorodého obyvatelstva?

4. Diecese goanská.

Právě když Paravové obraceli se na křesťanství, zvelebovala se portugalská Indie. Král Jan III. poslal staříckého Vasko da Gama nazpět do Indie. Ale věhlasný druhdy admirál sotva že do Asie se vrátil, zemřel r. 1525. Jeho nástupcem byl Don Henriquez de Menezes;

ujal se vladařství s úsilovnou snahou, aby napravil, co nedbalostí spustlo, avšak i on za rok zemřel (1526). V následujících letech stáli v čele vlády dva nemálo zasloužilí muži, vojínové stateční a neohrožení, avšak sobecky smýšlející a dle svých zájmů jednající. To byli Petr de Maskareňhas a Lopo Vas de Sampaio. Konečně král Jan III. rozpoznal, jaké povinnosti má vůči Indii. Jmenoval místokrálem muže bezúhonného a poctivého, jehož jméno Nuno da Kuňa. Po 9 let (1529—1538) se obětoval ve prospěch Indie. Jako by z mrtvých byl povstal Alfons de Albuquerque, tak se dařilo dílo jeho. Novými smlouvami nová území získána při západním pobřeží Přední Indie, takže Portugalcům připadlo téměř veškeré západní pobřeží. Velmi důležitým městem v tamním území bylo Baçaim. Ihned ujali se tu práce OO. Františkáni. Týž čas hlásali sv. evangelium v Salcettě bombayské. Začátky byly dosti tuhé. Před dávnými časy již byly tu svedeny boje; neboť zde měli modloslužebníci vyvolená místa. I krev mučednická zde tekla za sv. víru. A přece časem všecka ta krajina vydobyta pro křesťanství. Uplynulo století a na 14.000 věřících ve 24 osadách vyznávalo katolické náboženství.

Ponenáhlu poddávali se obyvatelé vlivu křesťanskému. Přistěhovali se noví obyvatelé, domorodci se pokřesťanili, manželskými svazky se různí národové mísili, čímž indoportugalská církev vzrůstala. Potřebí však bylo řádné organizace církevní.

Jakmile město Goa z rukou moslemů bylo vymaněno, pomýšlelo se co nejdříve založiti tu sídlo biskupské. Ale 17 let uplynulo, než se tento úmysl uskutečnil (1521—1538). R 1532 bylo všechno na nejlepší cestě. Biskup František de Mello opatřen bullami Apoštolské Stolicе, vysvěcen na biskupa, měl se vydati již již na cestu, když smrt jej stihla dne 27. dubna téhož roku. Nebylo lze najíti hned nástupce. Za takových nesnází rozhodnuto, aby Ferdinand Vaqueiro, bývalý koadjutor kardinala Jeho Král. Výsosti dona Jindřicha, biskup františkánský, se odebral do Indie jakožto biskupský vikář. Tak se i stalo. Po 2 léta tam kázal, biřmoval, světil na kněžství, visitoval rozličné stanice. Avšak vysílen přílišnou námahou, zemřel v Ormuzu r. 1535, právě když v úmyslu měl se vrátiti do Evropy. Uplynulo tříletí samým rokováním. Konečně královský dvůr se rozhodl vyslati do Indie františkána P. Jana d' Albuquerque-a, králova zpovědníka. Byl to kněz velice ctnostný, horlivý a pokorný, mnohých zkušeností nabyl v úřadě provinciála řádového. Rodem byl Kastilián, avšak věkem poněkud již pokročilý. Když učiněno sdělení o tom v Římě, divili se tam a odpověděli: „Bratr Menší, což zajisté ctnostný jest, ale k čemu volíte ze žebravých mnichů biskupy; nemáte-li z duchovenstva církevního nikoho?“ Ale kardinal při kostele „Čtvero korunovaných mučedníků“, Antonín Pucci, odpověděl: „Mám za to, že řeholník který z lásky k Pánu Bohu dal výhost světu, snese snáze obtíže života

v Indii, než kdo jiný.“ A papež svolil. Jan d' Albuquerque v skutku jmenován, vysvěcen, a král bez meškání vypravil jej na cestu.

Odplul r. 1538 s nově jmenovaným guvernérem, Donem Garciou de Noroňha, do Indie připlul však dne 25. března 1539 sám a to tak znaven a churav, že se zdálo zbytečným, aby slavně byl nástolen. Avšak neumřel. Jakmile se zotavil, dal se do práce. Na neštěstí nemohl ho podporovati energický Nuno da Kuňha. Statečný místokrál tento stal se obětí pomluvy, byl sesazen a svým nástupcem nepoctivě a krutě zostouzen, tak že si najal loď, aby se vrátil; na moři zemřel spíše hořem nežli z choroby. Noroňha byl již stářím sešlý, slaboch nerozhodný, sobecký, takže biskup naň spoléhati nemohl.

Po čtyři léta nezbyvalo biskupovi, nežli sám a sám činiti se a obětovati se, až mu Hospodin, smilovav se nad ním, poslal mocnou pomoc ve sv. Františku Xaverském. Úloha jeho byla obrovská. Tak rozsáhlý obvod církevní neměl ještě žádný arcipastýř duchovní. Diecese goanská byla tak rozsáhlá, že zaujímal i město Mozambique na pobřeží africkém, Maskat v Arabii, kde Portugalci obchodovali, dále Ormuz; několik kněží světských bylo roztroušeno po této vinici. Ovšem, v území **bombayském**, **baçaimském** a **salcettském** obstarávali OO. **Františkáni** missii s nemalou horlivostí, která nesla utěšené ovoce.

Nedaleko byly Surate, Damao, Chaul. Všude hleděli nabyti trvalého působiště. Odtud ovšem bylo jim konati obtížnou cestu 400 kilometrů,

jestliže Gou, biskupské sídlo, navštívit chtěli. Zahájeny též apoštolské práce na ostrovech a bližších místech, jako jsou Bardez, Chorao, Divar, Salcette, Sunda. Podél pobřeží Kananorského roztroušeno bylo několik stanic, arcí malých, více méně bezvýznamných. Konečně na 400 *km* od hlavního města Goy byla již r. 1502 založena velká missie v Kananoře. Tak jsme přibyli až do území, jež slove Malabar, odkud vede cesta do Kalikuty, která se neustále uzavírala, aby tam evangelium nevniklo. Za to na blízku byla stanice Tanor a nedaleko odtud velmi důležité místo Kranganor, kde byl i seminář, zřízený na vzdělání kleriků, konvent OO. františkánů s missií a kostel s obcí prvokřesťanů. Missie tato kvetla od počátku kolonisace, takže až heroickými skutky obětavosti slynula. Z ní za nedlouho vzešlo všechno, čím se Cochin (Kočín) honositi může. Cochin se slavným konventem františkánským a vzdělávacím ústavem duchovenstva stal se druhým městem říše indoportugalské a později r. 1557 i sídlem biskupským. Výš a výše stoupala kultura jeho, až se stalo střediskem rozvětveného křesťanství, a podnes má svůj význam, ač není více, čím býval na př. Koulam, jemuž ve středověku říkalo se Kolumbum. Ještě několik mil dále, a jsme u mysu Komorinského. Severovýchodním směrem přicházíme k ubohému opuštěnému lidu křesťanskému, k Paravům, kteří se živí lovem perel. Tuticorina, o němž píše sv. František Xaverský, nedostihneme: ale ještě něco jiného lze tu spa-

třetí, nežli místo, v němž Portugalci obchodují. Totéž lze říci o Negapatamu. I sv. Tomáš má v Meliaporu svůj chrám Páně s duchovní správou. Dále do pevniny vniknouti bylo by zbytečno, protože marné bylo by hledati tam stopy křesťanství. V Ceylonu má Kolumbo od r. 1517 stanici františkánskou, která bohužel živoří. Asi 600 mil na východ odsud jest Malacca a ještě 800 mil dále počíná hranice diecese goanské, totiž na Molukách. Jaký to rozsah vinice Páně! A tyto ohromné prostory s rozptýleným křesťanstvem spravovalo několik kněží, jedni mezi Portugalci a druzí mezi domorodci. Slušno zajisté jest porozhlédnouti se po obyvatelstvu křesťanském v této rozsáhlé diecesi. Nemáme ovšem po ruce statistiku spolehlivou. Avšak dá se tušiti, že křesťané byli v nesnázích postaveni. Tu hrstka Evropanů, nestálých, dnes zde a zítra opět jinde, kolem obchodních skladišť, tu několik set, tam několik tisíc pokřtěných domorodců. O jejich náboženských potřebách máme spolehlivou zprávu po P. Vilignanovi z Tovaryšstva Ježíšova, jenž s námi sdílí: „Především byl tam hrozný nedostatek duchovenstva, řeholníkův a jiných dělníků, kteří by byli mohli svého biskupa na vinici Páně výdatně podporovati. Po celé Indii nesetkáte se s duchovním, leda tu a tam s knězem z řádu sv. Františka. Svým ctnostným životem a dobrým příkladem zajisté vykonali mnoho. Ale v tak skrovném počtu a v takové osamělosti nemohli vyhověti tolikerým požadavkům křesťanstva. Ký div, že se málo starají

o pokřesťanění pohanův. A Portugalci, zejména kteří dlí daleko od hlavního města Goy, nejsou pranic oblíbeni. V celé Indii mají sotva dva nebo tři kazatele, takže ani Portugalci neslyší léta slova božího. Vždyť nemají ani kněze, aniž koho vůbec, jenž by jim posloužil sv. svátostmi aneb mší svatou“.

Věru hrozný nedostatky pro vinici Páně! Ubohé duše nesmrtelné! Z toho se dá posouditi, jaký život byl v samém městě Goa, ač tam přece duchovenstva bylo tolik, že kdo stál o spásu své duše, mohl se o ni postarati. V takovém světle se nám jeví Indie kolem r. 1542, kdy sv. František Xaverský sem zavítal.¹⁾

¹⁾ Vytýká se jesuitům, že ve svých zprávách se nersrovnávají s dějinami, jak je jiní podávají. Sv. František Xaverský ve své korespondenci se shoduje zúplna se svými životopisci. Toť jisto, že ve větších místech vedli správu kněží světští, jimž se nedostávalo pravé horlivosti, avšak neustupovali ze svých míst. Podobně nás zpravují také OO. františkáni, minorité z Baçaimu, z Goy, z Kranganoru, Kochinu a z Ceylonu. Sv. František Xav. nelíčí jinak, nežli jak našel a viděl. Jiné listiny nás poučují, že r. 1542 bylo v konventě františkánském 11 členů a že administrovali na 80 míst. Kolik z nich bylo kněží, kteří byli schopni kázati, se nepraví. Na př. r. 1527 bylo v konventě goanském 5 kněží, 4 bratři laikové, 2 novicové. Toho roku vypravilo se z Lisabonu na 13 kněží, 2 zemřeli na palubě, 6 jich nesneslo podnebí a vrátilo se do Lisabonu. P. Manuel de Morales, muž velice ctnostný, píše z Ceylonu k r. 1552 takto: „Tam je mnoho nepravosti a spustlosti. Vše oddáno přepychu a žádostem těla. A není, kdo by je káral, varoval, strach a hrůzu před hříchem naháněl. Tam pracují jedině synové sv. Františka, kteří činí seč jsou: než proto, že nemají kazatele, působí spíše soukromě nežli veřejně. Snaží se lid pokřesťaniti a obrátiti, avšak s nepatrným úspěchem“.

H l a v a p á t á.

Prvé měsíce v městě Goa od května do září 1542.

1. Goa na ruby.

Goa, hlavní město portugalské Indie, nebyla ještě r. 1542 ona Goa dourada, „zlatá Goa“, která daleko zářila svými velkolepými chrámy, věžemi bez počtu, z lesíků kokosových vyčnívajícími, jakou se napotom stala v XVII. věku, kdy se říkalo: „Nač chodit na podívanou do Lisabonu, když má všechno Goa?“ Chrámy, opatrovny, nemocnice, kostelíky, paláce, vše tehda se nalézalo ještě jako v plénkách, t. j. v počátcích svých. Když sv. František Xaverský viděl poprvé Gou, nemohl se zdržeti, aby nevypsal dojem svůj: „Goa, píše, je veskrz křesťanským lidem obývané město, pěkné na pohled. Je tu několik klášterů františkánských, velmi pěkná katedrála, bohatá kapitola a mnoho chrámů Páně. Z té duše jest Bohu díky vzdáti, že v tak dalekých zemích, kde je ještě taková síla pohanů, žije také obyvatelstvo křesťanské, jež velebí nejsvětější jméno svého spasitele“. Avšak netrvalo to dlouho, a poznal pozadí tohoto křesťanstvím nalíčeného zevnějku.

Nejprve do oka padla mu modloslužba. Těžko jest si také pomyslití, že by jí za tehdejší doby tam nebylo anebo že by se byla uzavírala do příbytků domorodců. Pohané byli četně zastoupeni. Sotva prošel branou a vkročil do města, upozoroval příchozí, jak rozmanitost obyvatelstva tak různost vyznání náboženských. Setkával se tu s mohamedány gutžeratskými a ormuzskými, s Araby a Peršany, s Hindy a Kafry. Mezi soumary, slony a p. hemžili se domorodci, běhající semo tamo, hulákající a zpívající, nabízející se k službě nosičů, sami pohané z pobřeží.

A kde jsou křesťané, kteřížto nás především zajímají? Kdo proběhne městem, vidí na první pohled, že křesťanství je tu v největším rozkladu.

V hejnu domorodců pohybují se Evropané, vykračují si hrdě, rozhánějíce rukama, přioděni jsouce bohatými a skvostnými rouchy z drahých látek, z dykyty a hedvábí a j. Jedni na koni, pod objemnými slunečníky, jako nějací urození páni, v průvodu svých panošův a smečky otroků Kafrů, pohotových bítí se na potkání. Jiní zase bosí v krátkých spodkách, vojáci chudáci, sprovázejí pány, dělajíce jim pochybnou parádu po městě. Dle zevnějšku rozlišují se na ženaté, šlechtice kobylníky, kteří si vedou z vysoka, ač si jich nikdo nevšímá. Všichni si hrají na velké pány vůči domorodcům, ač v Portugalsku snad pásli krávy nebo zametali ulice.

Stávají před domem, pod verandou, všelijak laškující, hovíce si na dlouhých lenoškách, zasta-

vují kolemjdoucích, hovoříce s nimi aneb kytarou se bavíce. Kolem sebe mívají otroky, aby je vějiřem ovívali, mouchy odháněli, půdu pod nohama kropili a dle Pyrarda nohy jim umývali a prašivinu z těla oškrabovali.

Otroci? Čím liší se goanští od lisabonských? Na blízku sídelního chrámu, kolem paláce místokrálova je tržiště, kde Indové a Kafři jsou vystavení na prodej. Jedni jsou zkoušeni, jiní vyslýcháni, ohmatáváni, prohlíženi; prodávají se za 20 neb 30 pardaos. R. 1600 rovnal se pardaos asi 6 korunám.

Nové domy jsou dvoupatrové, vybílené neb do růžova omalované. Ženských v domě bývá více: spravují pánovi domácnost — bývají za okenicemi po způsobu tureckém. Čas krátí si zpěvem, hudbou, zvědavosti hoví dívajíce se okny zamřížovanými na kolemjdoucí. Vypravují se o nich přepodivné historky. Pokud zasluhuje Jan Mocquet víry, bývají otrokyně svévolně trýzněny na jakékoliv podezření, ženy rdouseny pro pouhý nestřežený pohled, pro nepatrnou krádež na př. hroznu topeny a potom v zahradě zahrabány. O těchto ukrutnostech se Xaver nikde ve svých dopisech nezmiňuje. Otázku, jsou-li pravdivé, bylo by zkoumati ze soudních listin.

Avšak ani u Portugalců nebylo pořádku, ať zaměstnání byli po způsobu francouzském jako francouzští lékaři nebo jako živnostníci. Příčin bylo dosti. Jednak byli smíšenou krví, jednak divokými nekročenými vášněmi k zlému náchylni. Přechoasto bylo tu pozorovati následky dě-

dičného hříchu. Marné bylo dovolati se spravedlnosti, náboženství, vše se vyřizovalo dle libosti, rozmaru a svévole. Zásady náboženské se při zakládání nových krbů bezohledně porušovaly. Domorodcům, do stavu manželského vstupujícím, byl udílen křest sv. bez okolků. Afrikáni a Indové setrvávali potají při svých pověrách. K hříchům plemenním s jedné strany připojily se hříšné návyky polovice druhé, a obé se přenášelo s krví na potomky. O tom se přesvědčíme, až se dočteme, na jaké věci ubohé tyto ženy v Indii sv. František ve svých výkladech upozorňoval.

Podívejme se do chrámů. Pravda, Goané váží si svých kostelů. Mají zálibu ve slavných obřadech bohoslužebných. Jejich nábožnost milovala nádheru. Slavili svátky velkolepě. Na rozích ulic lepeny vyhlášky odpustků. Vchod do chrámu Páně nebo průčelí bylo vyzdobeno palmami, cestu a prostranství před chrámem zdobily zeleň, kvítí a ratolesti. Davy lidu odevšad se hrnuly. Novokřtělci ubírali se do chrámu, v čele majíce sbor hudební; otroci obého pohlaví i s okovy spěchali sem; Portugalci měli sbor hudební z pištců, bohatí se dali nosit na nosítkách, kord po boku, kolem sebe až na 20 panošů; jedni pod slunečníkem kráčeli, druzí na sedadlech, polštářích, kobercích si hověli. Urozené bohaté dámy byly ve svém úboru hotovou karikaturou. Na nosítkách je přinášeli do chrámu, kde je uvelebili uprostřed chrámové lodi; zbožností se až rozplývaly. Ve tvářích křiklavě nalí-

čeny jsouce, hopkovaly, či spíše houpaly se ve svých uměle pracovaných dřevěnkách k místu, které pro ně jejich panošové zatím upravovali. Rozprostřen skvostný kobereček, na něj postaveno vyřezávané a pozlacené křeslo, pro pohodlí polštářem opatřeno, vedle kapesník, voňavky, modlitební kniha rozložena; úprava ta vyžadovala $\frac{1}{4}$ hodiny. Potom teprve zaujaly se svými dětmi a svou čeledí svá místa. Jinak ovšem dopadalo s pravou zbožností a sebraností mysli. Jan Mocquet se velice horšil, vida je žertovati, nahlas se smáti, v kostele mluvit jako na tržišti. Za pozdvihování při mši sv. všichni povstanou, zdvihnou ruce, ukazujíce na Velebnou Svátost, a volají nahlas, bijíce se v prsa: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!“, načež ihned pokračují ve svém rozhovoru nebo zábavě.

Vše to prozrazuje s důstatek, jak povrchní byl jejich život křesťanský. A jako mrav křesťanský velice poklesl, píše P. Valignano, tak přijímání sv. svátostí vešlo téměř docela v zapomenutí. Přemnozí nechodili dlouhá léta k sv. zpovědi. Zpovídati se nebo ke stolu Páně vícekrát než jednou do roka přistupovati, považovalo se za přetvářku. Veřejně se neodvážil nikdo, leda za tmy nějaký Nikodem, aby ho nikdo neviděl.

Jaký byl život veřejný v Indii, o tom rozepisují se Portugalci sami. A věru dobře zpytovali svoje svědomí a vypsali s veškerou upřímností, co a jak shledali v nové vlasti. Na př. r. 1552 psali úřadové soudní portugalskému králi: „V Indii

není spravedlnosti ani u místokrále (byltě tehdy don Alfons de Noroňha) ani u těch, kteří mají povinnost dle spravedlivého soudu jednati. Každý hledí jen, co by urval a uchvátil, aby se obohatil a to všemožně.

Král. Výsost nám na paměť uvádí smrt krále Koulamského, pak krále Pyllorského a hrozné ukrutnosti, jimiž Portugalci veškeré důvěry pozbyli. Není jednoho moslema, jenž by měl k nám důvěry. Zavražděn král Ceylonský a vyloupena jeho pokladna. Saraceni o ničem jiném ani nemluví. Prosíme tudíž, buďte milosrdný, milosrdný, milosrdný! Přispějte nám ku pomoci, jinak veta po nás. Račte zničiti dopis tento!“

Za takových nepořádků první za oběť padla sama vláda. Finance se octly v úpadku. Lodě shnily v přístavech. Skladiště byla prázdná. Potraviny do hlavního města zasílané se zkazily, nežli došly. Konečně není divu; každý vladař volený na tříletí usiloval co nejvíce obohatiti sama sebe. Pracovalo se jen s osobním zájmem. Kupovalo se od domorodců, aniž by se jim zaplatilo, a prodávalo se vládě hodně draho. Jaká to tudíž soutěž do budoucna!

Víra Portugalců byla taková, že na ni hřešili. Letopisy kolonie portugalské zaznamenaly mnohé případy, kdy Prozřetelnost božská vskutku osvědčila se až ku podivu přistěhovalcům příznivou; považovalo se to dokonce za zázrak. Ale právě to nemálo znepokojovalo prozíravé hlavy, které věděly, že kdo se Boha spustí, toho i Bůh opustí.

Postačí přečísti jen několik stránek, kterými zkušený a starý pán Gašpar Korrea r. 1566 knihu des Lendas o poměrech tamních se srdcem usedajícím zavírá. Kniha obsahuje zkušenosti jeho krajanův i jeho vlastní. Nejprve vypravuje, jak dobře se Portugalcům dařilo, vidí divy a zázraky ochrany boží, avšak za nedlouho řítilo se všechno jako střemhlav do propasti.

Jeho vypravování sahá až do roku 1541, do roku totiž před příchodem sv. Františka Xaverského. Na vlastní oči vida, co se děje, na duchu všecek zmalátněl a pustiv péro z ruky, žalostně volá a lká: Co jiného zavinilo všechno to neštěstí, nežli hrozná lakota a krutost? Úspěchy prvních dnů se zvrhly v obecný úpadek a záhubu. Namahavou cestu jsem si zvolil, hodlaje vylíčiti věrně všechno, co se událo, neboť nadál jsem se jiného zdaru a konce šťastného. Doufal jsem, že metly boží pomohou, aby příčiny trestuhodné zanikly. Ale já viděl takové nepravosti na domorodcích spáchané, že hrůzou trnu. Lotři a lupiči vracejí se z Indie do Evropy, aniž by se báli, že justice lidská neb spravedlnost božská za vraždy a loupeže jejich budou je stíhati. Loupeže ty spáchali buď na křesťanech nebo na Saracenech, domorodcích, cizincích! Já viděl zločiny proti Bohu, hrozná až k neuvěření. A tací lidé opovažují se ještě předstoupiti před svého krále. A nikdo jich netrešce za strašlivá provinění jejich, kterých se dopustili jak proti králi, tak proti povinnostem úřadů jim od krále svěřených. Ale hrozná zodpovědnost před soud-

nou stolicí boží je nemine! A příčina všeho zla spočívá v netečnosti vladařů, guvernérů, kteří o nic se nestarají. A podobně si vedou velitelé v pevnostech, soudcové, správcové královských panství a financí, netečně přihlížejí ku všem přehmatům, jako by jim po tom nic nebylo. Já viděl zločince, kteří již u paty popraviště stáli, zbaveni veškeré naděje na život, a kteří vrátivše se do Evropy, oslavy došli v domovině, protože v Indii zlata nabrali a zbohatli.

Vím, proč jen chudí tam tolik trpí. Zloději a lupiči si umějí pomoci. O lup svůj dělí se se svými soudci. Tak si pomáhají, a vláda, v jejíž přízni se sluní, má je za nejlepší občany. Kdo v Indii se takto obohatil, má naději, že doma čekají ho vyznamenání, přízeň s hůry, výnosné úřady za zásluhy říší uznané. Jinak by ničeho neměl a na stará léta snad někde v nemocnici se připravoval na smrt. Ale kolik bylo tu lidí, kterým se poctivá mzda zadržela a nikdy nevyplatila, takže umírali, majíce v ruce dlužní úpisy vlády, která jim za jejich služby ostávala dlužna; místokrálové a jejich úřadové měli své chráněnce a přátele v Indii, jimž výtěžky padali do klína. Kdežto jedni neohroženě se zbraní v ruce a ranami až do zmrzačení zboží koruně dobývali, druzí získané zboží pro sebe prodávali, neptajíce se, jakou cestou připadlo jim, ano i z knih poplatkových jména mužů zasloužilých vymazávali, aby jim nebyli povinni vypláceti mzdu za to, že až do vysílení pracovali. Jaké odplaty ti ubozí na světě došli! Hospodin sám jest

jejich odplatitelem, jako týž Bůh jest vinníků mstitelem!

Korrea dokládá, že všechny tyto nepravosti a zlořády předcházely veliké milosti, kterými Hospodin podniky portugalské provázel, a končí takto: „Pohříchu, my jsme na všechno zapomněli! Náš nevděk za tolikerá dobrodiní provalil se jako vřed bezčetnými hříchy na Indii páchanými. Toť příčinou, že naše říšská správa v Indii se ocitla v tak ubohém stavu, ačkoliv neuplynulo ještě ani 54 let od té doby, kdy objevena byla. Kéž neskončené milosrdenství boží smiluje se nad námi a odpustí nám naše viny! Amen.“

2. Goa na líc.

Korrea přistál v Indii r. 1512. Jsa důvěrníkem místokrále Albuquerquea, měl příležitost po dobré i zlé stránce pozorovati, co se střídavě dalo na počátku XVI. století v Indii a na jakých základech se tu budovalo panství portugalské. Zajiště dlužno velikou váhu připisovati jeho svědectví. Že nepovídá všechno, co věděl, nevadí; aniž může kdo na něm toho žádati. Jako jsme se dočetli, co Korrea o Indii a o jejích stinných stránkách sděluje, tak můžeme býti zvědaví, co nám poví dobrého. Pravidelně se stává, že dějiny nevypravují o událostech příznivých a chvalných, aniž lze se dočísti o nich ve starých listinách. Už Maffei sbíraje po archivech látku k dějinám Indie, dosvědčuje: „Velmi vzácné, t. j. skrovné jsou zprávy z doby tehdejší; a co se nám zachovalo, není nic jiného nežli zprávy tý-

kající se plavby, obchodu, vojska, války a míru. Co se hlavních záležitostí týče, jako jsou úspěchy náboženství křesťanského, apoštolské práce, pokřesťanění pohanů, hrdinské skutky lásky k bližnímu, to neuznávalo se za hodné, aby zaznamenáno bylo věkům budoucím, o tom se nemluvalo, toho si nevšímáno.“ Všichni zpravodaji vedou tutéž: Korrea, do Konto, Faria y Sousa, Andrada a j.

A přece káže slušnost, aby i po stránce dobré něco určitého na světlo vyneseno bylo. Zajisté i v městě Goa byli horliví křesťané a snad ve větším počtu, než by se dalo souditi dle nářku a úpění Korreova. Známo zajisté, že křiklouni vůbec vždy dělávají zlou pověst a veřejné mínění, kdežto dobří skromně a tiše pracují pro čest a slávu boží, jak se často přesvědčíme, až uslyšíme o apoštolských pracích Františkových. Takové jsou vášně lidské. Na povinnost a zodpovědnost před Bohem — kdo myslí? Takový byl svět, co světem stojí.

Roku 1538 přibyl s biskupem do Goy don Gracia de Noroňha, člověk, který Indii mnoho neposloužil. Za rok se vrátil. R. 1540 měl za nástupce Štěpána da Gama, syna velkoadmirála, který toliko dvě léta Indii spravoval. Ani on za tu krátkou dobu se neproslavil, ani jménem, ani hodnotou povahy. Za něho byl zaveden obyčej, dle kterého si guvernéri jako vlastníci spravovali majetek guvernérský. Velký dvůr si zařídili pro veřejnost, výstřední výlohy činili oproti podřízeným a svým pánovitým jednáním nemalé

pohoršení dávali. Došlo až k zavedení zvláštní stráže a zvláštních způsobů nechvalných. Příjmy nezanášely se do pokladny; nestačily ani na zaplacení dluhů. Po této stránce i sám biskup byl do nesnází uváděn; neboť třebas svou autoritou vystupoval proti zneužívání úřadu, ba i exkomunikací vyhrožoval, málo nebo nic to nepomáhalo. Guvernér nedbal, naopak veřejně svátosti přijímal.

Vydatnou pomoc nalézal biskup v „milo-srdných bratrstvech“. Všady, kde Portugalci založili ohraženou pevnůstku, zařizovali si jednotu neboli bratrstvo, které mělo dohled, aby se pěstovala láska k bližnímu a činnost charitativní. Takové jednoty byly v Kochině, Malacce, Ternatu a Ormuzu. Na př. dosud viděti je zbytky zdiva v sutinách města Chaule, které domorodci zovou „misri“, milosrdenstvím. Jest to poslední památka na dávnou jednotu charitativní. „Bratří“ se osvědčili všady jako nejlepší přátelé biskupa goanského i sv. Františka Xavera. Tak láska křesťanská hojila rány, které zaviněny byly nezřízenou žádostivostí očí a všelikou nepoctivostí druhých. Bratrstvo goanské vskutku bylo v rozkvětu. Kterýsi francouzský cestovatel, lékař Dellon, který o Portugalcích nemluví nijak lichotivě, chválí v XVII. věku bratrstvo: Počestní občané i kdo jsou z nejlepších tříd, ani místokrále nevyjímajíc, zakládají si na tom, že jsou členy této charitativní společnosti. V čele mají šlechtného pána, jemuž říkají „prouvedor“ asi provisor nebo převor, a jenž volen

bývá obyčejně ze stavu urozeného. Hlavní ohled se brává na bohaté obchodníky — ve prospěch chudiny. Jaký význam má úřad předsednický, lze posouditi z toho, že do roka takový pán až obnosem 20.000 livrů ze svého přispívá. Jiný předseda s pokladníkem má na starosti pokladnu ve prospěch vězňů, trestanců. Oba se ujímají těchto ubohých jednak sbírajíce a rozdávající almužny, jednak starajíce se o ulehčení osudu trestancův občanských i politických, zjednávajíce nezřídka i milost těm, kdo na smrt odsouzeni jsou. Hlavní předseda má na starosti utiskované, zejména vdovy, sirotky a všelikou čeleď, jimž zjednává útěchy a úlevy. Všichni členové se zavazují navštěvovati žaláře, pohřbívati mrtvé, doprovázeti odsouzené na popraviště, dodávati útěchy umírajícím a modliti se za v Pánu zesnulé. Všecky úřady v bratrstvu jsou na rok voleny, takže se mnoho členů může vystřídati, a jakkoli jsou s výlohami spojeny, není nikoho, kdo by se v ně uvázati zpěchoval. Zajisté jednota taková zasluhuje všechnu chválu, jelikož láska v ní září“. Týž Dellon příslušel k inkvisici goanské a vydal o bratrstvu tomto zprávu v Paříži 1685. První bratrstvo založeno bylo roku 1498 v Lisaboně od španělského Trinitáře Michaela de Contreras.

Biskup goanský měl ještě jinou pomoc ve svém apoštolském úřadě. Byl to hlouček horlivých kněží světských i řeholních, jejichž heslem bylo „Svůj k svému“, a pak ve Xaverovi. Michael Vaz byl jejich generálním vikářem od r. 1530 ;

napotom dlouhá léta zaměstnán v kolonii pečoval o potřeby duchovní správy a byl solí v očích tamním protestantům, kteřížto jej považovali za fanatického kněze; ale sv. František Xav. si ho nesmírně vážil pro jeho pevnou vůli a apoštolskou rozšafnost; takovým těž byl Mg. Jakub Borba, sekularisovaný františkán, jenž připlul do Indie s biskupem r. 1539, a před svou smrtí se opět vrátil do řádu; takovými horlivci byli 3 františkáni, Antonín Padrao, řádový kustos v missiích, Vincenc de Lagos, Jan da Villa z Kondu.

Biskup goanský don Jan d'Albuquerque zajisté uznával svrchovanou potřebu kazatelů kněží, kteří by znali tamní nářečí a uměli obcovati s domorodci. V této záležitosti těžko bylo spoléhati na pomoc z Lisabonu; neboť i když se dostavila pomoc z Evropy, zdráhali se příchozí opustiti město a pustiti se v opuštěné daleké kraje, kde nebylo pastýře.

Zbývá ještě porozhlédnouti se po duchovenstvu v koloniích a duchovenstvu domorodém. Z počátku nemohlo býti ani řeči o domorodém kněžstvu. Teprve v letech 1531—1535 vysvětil biskupský visitator don Ferdinand Vaqueiro několik domorodců v Indii, možná že se brzy s nimi shledáme v blízkosti sv. Františka. Než nikdo a nikde nám nesděluje, kdo je vychoval. Indie neměla tehdy ústavu podobného semináři. Luštění záhadné otázky této zároveň vede nás k otázce, jak bylo postaráno o křesťanskou výchovu vůbec. Zajisté oboje navzájem se pod-

miňuje. Tolik se ví, že od r. 1535 měli OO. františkáni školy v Baçaimu a v Salcettě, v území bombayském. R. 1537 založil kapitán Molucký Galvao seminář domorodcům v Ternatu. R. 1540 minorita Vincenc de Lagos zřídil také seminář v Kranganoru pro obyvatelstvo Syro-Malabarské. Že především školy v Goe byly založeny, jest pochopitelné. Již M. Jakub Borba shromažďoval novokřtěnce, zejména dítky, a poučoval je v náboženství, potom také v latinské mluvnici a v řeči portugalské. Vyučil a vychoval si z nich tlumočníky. A vskutku podařilo se mu touto cestou mnoho domorodců pokřesťaniti. Myšlenka se ujala a rozvíjela se z ní apoštolská činnost.

Jednou měl řeč ku goanským, v níž se dovolával jejich horlivosti a velkodušnosti. Vylíčil jim živě ubohý stav náboženství v Indii. Ani nebylo třeba zabíhati daleko pro příklady, aby ukázal hroznou neuvědomělost obyvatelstva. Postačilo poukázati na předměstí a okolní města, jež skýtala doklady, z nichž hrůza obcházel posluchače. Beze smyslů vrhaly se vdovy do ohně na těla svých mužů. A v samé Goe konala se modloslužba veřejně, aniž jí kdo zbraňoval. Na ostrově bydlilo neméně než 40.000 pohanů. Ani se neví, zdali kazatel se dotekl všech těchto bodů: ale co pominouti nesměl, byl úbohý stav novokřtěnců. Vskutku zela tu až úžasná propast. Jeho krajané si domorodcův ani nevšíмали, ačkoliv věrou se stali jejich bratřími v Kristu. „Za to bohaté obyvatelstvo pohanské a mosle-

mínské, píše P. Valignano, bylo váženo a pěstovalo svoji modloslužbu pod širým nebem. Nemnozí přijali víru křesťanskou a ti náleželi k třídě nejnižší, velice jsouce opovrženi, takže sotva tolik odvahy měli veřejně křesťansky se pozdravovati. Modloslužebníky byli četní boháči, velkoobchodníci, nájemci statků královských, a ti ubohé domorodce, kteří se stali křesťany, krutě utiskovali. Zastávali též úřady ve službách královských, stáli ve vysokých důstojnostech, těšili se přízni veliké, protože byli pohané zámožní. R. 1542 obdržel král dopis tohoto znění: „Maurové a pohané přinášejí zlato; za to se jim dovoluje, aby po svém způsobu novokřesťany potlačovali. Ubozí novokřesťané nižádné ochrany a pomoci nenalézají, za to pohanům zámožným se nadržuje a na nejvýnosnější úřady se dosazují. Duše bohabojné rády a ochotně by přijaly katolickou víru: ale překáží jim jednak pohoršlivý život Portugalců, jenž je odstrašuje, jednak obava, že jako novokřesťané byli by vydáni na pospas ledakomus“. Kazatel zakončil svou řeč takto: „Povedeme seznam, v němž zapsáni budou všichni ti, kdo se uvolili podporovati novokřesťany a stali se jim kmotry na křtu sv.; ať pohané vidí, že si novokřesťanů vážíme, že se jich ujímáme. Není pochyby, že se potom mnozí přihlásí a žádati budou sv. křest.“ To působilo. Mg. Jakub Borba a Michael Vaz zorganizovali bratrstvo; v čelo se postavili přední úřadové královští, Petr Fernandez, generální auditor a Kosmas Anes, notář matriky ve-

doucí. Biskup s radostí dal schválení. Hlavní dozor převzal ředitel královských panství, Ferdinand Rodriguez de Castellobranco, který za nepřítomnosti místokrále dona Štěpána da Gama spravoval Indii. Bratrstvo zvolilo si za hlavního patrona apoštola národů sv. Pavla a nazvalo se bratrstvem sv. víry. Vyvolili si též dva protektory z nejzasloužilejších a nejschopnějších mužů v městě. Dva Portugalci a dva domorodci, muži zámožní a pro svou poctivost vážení, ustanoveni za majores domus, t. j. pověření úkolem, aby na základě stanov ve skutek uvedli, na čem se bratrstvo usneslo. Za hlavní úkol vytkli si dobročinnost: sbíráním příspěvků, almužen má se odpomáhati bídě chudých křesťanů, zjednávati jim přiměřené zaměstnání, úlevy v daních, dávati za v Pánu zesnulé sloužití mše sv., ujímati se sirotků. To nebylo všechno. Na ochranu lidu pracovního byla ustanovena zvláštní dohlídka. Stal-li se kdo křesťanem, pohanská rodina ho vydělila, nehlásila se k němu; z té příčiny bylo potřeba, aby bratrstvo o takové křesťany se staralo. Brahmové utiskovali všechny, kdo přijali křesťanství, nebo zbraňovali všemožně jejich obrácení, vylučující je z kasty. Učiněna též různá opatření, aby všeliké pohoršení od nových křesťanů odvráceno bylo. Sešlé pagody obnovovati se zakazovalo a nové stavěti se nedovolovalo. Přísně se hledělo k tomu, aby pohanům nebyly svěřovány úřady vládní. Konečně i tak se bral ohled na křesťany, že větší poplatky se uvalovaly na zboží modloslužebníků. Bylo na

neděli provodní r. 1541 dne 24. dubna, kdy Mg. Jakub Borba opět vstoupil na kazatelnu a u přítomnosti biskupa, urozeného panstva a lidu shromážděného doporučoval laskavé obětavosti věřících zahájené dílo charitativní, které se především vztahovalo na město samo a okolí. Plány do budoucna sahaly dále. Nutno bylo postarati se, aby i v krajinách vzdálenějších dostalo se novokřesťanům kněží; toho dosíci bylo lze jen založením semináře. Učiněn tudíž první pokus, zatím ovšem jen skrovný.

Zajímavo jest, že v Indii již několik let před církevním sněmem Tridentským pomýšlelo se na zřízení biskupského semináře za účelem výchovy duchovenstva. Dávána přednost chovancům z lidu asijského v Goe a z krajů vůkolních. Různé kmeny byly tu zastoupeny. V brzce bylo shromážděno 30—60 chovanců, hochů kanarských, paravských, malajských, bengalských a cingalaiských. Jiní z Pegu, Gudžeratu, Habeše, jiní ze Sofaly nebo Mozambiku, jiní až z ostrova „Sv. Vavřince“, čili z Madagaskaru. Později byli tam i Číňané a Japonci.

Výchova byla dosti přísná a důkladná. Učili se mluvnici, mravouce, katechismu, liturgii, církevní hudbě se zpěvem, všemu, čeho nastávající kněz nevyhnutelně k vzdělání svému potřeboval. Hlavní věcí byla ovšem duchovní výchova. A tu dlužno doznati, že se zakladatelé dopustili velkého nedopatření. Chlapec měl míti aspoň 13 let. Ale ve skutečnosti roste dítě na východě mnohem rychleji a v těch letech bývá mnohé již

velice znemravnělé. Arci, má-li vskutku povolání ke stavu duchovnímu, poddá se a vezme na sebe způsoby života ukázněného. Měřiti se ovšem nemohli s výchovou, jaké se dostává čekatelům v seminářích evropských. Sv. František Xaverský nemohl právě chválou zasypávati domorodých spolubratrů kněží. Avšak byli-li dobře zařadění a pracovali pod pohledem druhých, osvědčili se a prokázali dobré služby vinici Páně. Dílo toto brzy vešlo ve známost. Kde kdo se zajímal o tyto indské chovance; slušně vystupovali při průvodech, vzdělávali se pilně. Guvernér Štěpán da Gama získal s úchvalou královou ze dne 10. listopadu r. 1541 pro seminář několik pagod v okolí s jejich příjmy. Za nedlouho se mohlo pomýšleti na stavbu chrámu Páně, který zasvěcen byl „obrácení sv. Pavla“. Při něm stál dům, který nazýván buď svatopavelským nebo domem sv. víry.

Dle listiny základní r. 1541 byli ustanovení OO: sv. Františka, aby se starali o učitele a duchovní dozor. Bohužel nebylo dosti postaráno o učitelské síly, takže Mg. Jakub Borba nucen byl již následujícího roku žádati o výpomoc z Tovaryšstva; neboť péče o ústav byla takořka na něho samého a jeho bedra složena.

Dílo spásy bylo v Indii zahájeno, ale potřeby jeho byly nedozírné. Nářky letopiscův tehdejších nesmějí nás ovšem mýliti; bylo dosti lidí dobré vůle, na předním místě král sám, dále jeho svědomitější guvernéri a místokrálové, i úředníci, obzvláště biskup se svou radou. Ale

všechny ty síly nestačily, aby zdolaly nesmírnou hnilobu a zbahnělost. Králi portugalskému Janu III. byla z této právě doby zaslána zpráva, kterou převzali všichni životopisci Xaverovi, jak čteme u P. Pavla Luceny v Koimberském archivu Tovaryšstva Ježíšova, a která po žalostném nástinu života mravního v ohledu rodinném i společenském končí takto: „Prosím Hospodina, aby se mu zalíbilo zaslati nám několik mužů svatých, aby nás poučili o cestách spásy. Portugalci nebyli by tak zatvrzelí, aby jimi pohrdali. Připustili by ochotně takových, aby jim břevno z očí vyňali; spíše nežli těch, kteří se stéblem zabývají, aby je z oka bližního odstranili. Osoby duchovní by zde zajisté nesmírně prospěly. Brzo bychom se dožili zdravého křesťanství. Indie by byla vyvedena z bludných cest, na kterých jsme se octli. Bez nich jdeme na popraviště a jako předchůdci naši prosili, tak třeba i nám volati: „Modli se za ni“ a „Hospodine, Pane náš, milosrdenství!“

Nuže, světec, jehož se doprošovali, byl již tu a ochoten ke všemu. A nežli došel dopis úpěnlivý královského dvora v Lisabonu, vystoupil František z lodi, na niž připlul do Goy, aby tam započal svůj apoštolát.

3. První práce v městě Goa.

První cesta missionářova vedla k residenci biskupské, aby se představil svému arcipastýři. Poklekl před ním, odevzdal mu listiny papežské, připojiv slib, že ničeho nepodnikne bez schválení

biskupského. Biskup dojat byv nemálo pokorným představením odpověděl, že smí dle vlastního uznání své pravomoci užívat. Skromnost světcova byla na místě odměněna. Mezi františkánským biskupem a sv. Františkem Xaverským vzniklo přátelství nejdůvěrnější a nejněžnější. Co kázala slušnost, vykonal; hned potom si zamluvil místo v nemocnici, která byla poblíže přístavu. Místo bylo velice výhodné, protože mohlo přijímat lodě, na nichž byli nemocní. Takových nemocných přivázely lodě sto i více za rok z Evropy. Nemocnice byla založena od Albuquerque nejprve pro nemocné vojíny, časem stala se přístupnou všem Portugalcům bez rozdílu. V Goe se ustálil návyk zajisté velmi chvalitebný, že přistěhovalci bez prodlení se hlásili a přijímání byli pod dohled a ochranu milosrdných bratrů. Sv. František seznal tak různé lidi, chudé i zámožné, lidi rozličného povolání, setkal se tu též s mnohými, kteří mu známi byli již z plavby do Indie.

Bez meškání se vydal na ošetřování nemocných. Pověst o něm a jeho obětavosti jej předešla a roznesla se městem. Veřejnost stala se zvědavou. Kde kdo chtěl jej viděti a úsudek si o něm učiniti. Vědělo se, že si ani v noci nepoprává klidu, že spává na zemi u lůžka těžce nemocného, aby mu na první znamení ku pomoci přispěl. Časně ráno vstával, zpovídal a sv. přijímání udílel. Když odsloužil mši sv., byl každému k službám. V městě, kde se ještě nedávno ukazovalo prstem na ty, kdo mimo svatopostní dobu

přistupovali k sv. svátostem, nastal obrat takový, že zpovědnice jeho byla den co den obléhána. Sám doznává, že tolik lidí se k němu hrnulo, že kdyby mohl na desaterých místech najednou pracovati, byl by měl práce ještě nazbyt.

A s nemocnicí se nespokojil. Vzal si na starost i žaláře. Tehdy byly v Goe tři veliké žaláře, jiní počítají čtyři. Sám místokrál, inspektor královských statkův a biskup měli svůj žalář, který spravovali. Pyrard z Lavalů vypravuje, jak si tam sv. František počínal. Trávil i noci v žaláři, kde bývalo zápachu k zalknutí a špíny až hnusno . . . Tu věznění byli otroci odsouzení k práci galejní a nejsprostší cháska, všichni pohromadě v hrozném nepořádku, v nakažlivých nemocech; bývalo tu vězňů 200, 300 a více. Noci v žaláři byly nejhroznější. O 9. hod. večer říkali zpívavě svou modlitbu, která trvala celou hodinu. A potom nepřestalo hulákání. Marně zvonil žalářník zvoncem, že se to rozléhalo místností, aby se oddali spánku a byli zticha, na druhém konci zase jeho syn je okřikoval. Vše bylo marno. Trestanci dělili se ve dvě protivné strany. Jedna chtěla míti klid, druhá nespala, ale tím více hluku tropila a pěkřikovala: „Co spíte, bděte, bděte!“

Jedinou jejich útěchou byli milosrdní bratři. Přispívali jim peníze, přinášeli jídlo; pravidelně je navštěvující. František je těšival, katechisoval a připravoval na zpověď doživotní, generální.

Mimo ně navštěvoval pravidelně i malomocné. Za městem na jiho-východní straně stála

•

jejich nemocnice u sv. Lazara. Sem za město chodívám, píše Xaver, v neděli sloužím mši sv., zpovídám, sv. přijímání podávám. Hned po prvním kázání jsme se spřátelili, ba jsou mi nejmilejší ze všech. Na ně žebrám od domu k domu, jakož i na nemocné vůbec a trestance, domlouvaje bohatým: „Dávejte almužnu, abyste se vykoupili a pokání ze hříchy činili.“ A slova tato působí a pomalu je vedu k svátosti pokání, že hříchů svých litují a z nich se zpovídají.

Naši missionáři brzy seznali, že hlavní příčinou všech nepravostí u Goanů jest jejich veliká neuvědomělost náboženská. Proto přesvědčen byl, že nestačí věnovati se obětavé lásce k bližnímu, jako dosud činil, nýbrž že nutno je hlouběji zasáhnouti do duší jejich a to veřejným poučováním náboženským. K témuž poznání přišli sv. Ignác a tovaryši jeho ještě než napsána byla pravidla Tovaryšstva, která kladou tak velikou váhu na nauku křesťanskou a náboženské vyučování dětí a lidí neuvědomělých. Toť úkol veliký v portugalských zemích a koloniích. A této práci pokorné a nehučné věnuje sv. František všecky síly až do úmoru a stává se takto jedním z nejpřednějších katechistů, jakými honositi se může jedině církev sv. v historii své. Za tou příčinou si zřídil na blízku nemocnice kapli zasvěcenou Matce Páně. Odtud vycházel na ulice, cesty a rozcestí se zvonečkem v ruce, svoláváje silným hlasem: „Věřící křesťané, přátelé Ježíše Krista, pošlete mi pro lásku Boží syny a dcery své, čeledě, otroky své, muže i ženy na křesťanské

cvičení.“ A nastal sběh. Kroužek roste v kruh větší a větší, přicházeli malí, velcí, bohatí i chudí, Portugalci i domorodci. Sv. František si je uspořádal, zavedl do kostelíčka. A nyní jal se, jak P. Gonzalvez vypravuje, celým chováním a počínáním svým, přímo okuczlovati posluchače a zvědavé diváky. Nejprve oči své obrátil k nebi, a brzo obrátil tam i duše jejich. Znamenaje se sv. Křížem pronesl hlasitě spolu slova, ale s takovou nábožností a vroucností, že lid, zejména děti, ihned chápaly, jak po něm mají také samy se znamenati. Užívaje též zpěvu, učil je pravdám náboženským, že si je snadno zapamatovali. Opět pozdvihl oči a ruce vzhůru k nebi a jal se zpívati na způsob litanií, průpovědi, z nichž každá obsahovala pravdu sv. víry, a lid podobně odpovídal zpěvem, vyznáváje víru.

Sv. František složil pro sebe a nástupce své malou rukověť, v níž dává návod k obcování s ubohým tímto lidem. Když se katechistovi podařilo shromáždit kolem sebe lid, učil shromážděné znamenati se sv. Křížem a modliti se Otče náš. Další schůze začínají, znamenajíce se sv. Křížem, zdvihnou ruce k nebi a modlí se hodně nahlas „Otče náš“ společně. Dvě dítky dobře nacvičené opakují za katechistou každé jeho slovo. Potom obrácen k lidu dí: „Moji bratři, nyní vzbudíme víru, vykonáme vyznání víry, naděje a lásky; to jsou tři božské ctnosti. Začneme sv. věrou. Táži se vás tedy: Věříte v jednoho pravého Boha, všemohoucího, věčného, nekonečného a nekonečně moudrého? Lid

odpovídá: Ano, otče, s pomocí boží věříme. Dobře tak, moji drazí: Říkejte nyní za mnou: Pane Ježíši Kriste, Synu Boha živého, popřej nám té milosti, abychom pevně věřili ten článek sv. víry. A na ten úmysl se pomodlíme potichu Otče náš. — Na to opět katechista pokračuje ve výkladu. Ale dříve ještě žádá shromážděných, aby se s ním pomodlili: „Svatá Maria, matko boží, vypros nám u Pána Boha tu milost, abychom pevně věřili tento článek naší sv. víry.“ Za tou příčinou se pomodlete potichu „Zdrávas.“

Následuje nový článek sv. náboženství: „Drazí bratří, věříte, že tento pravý Bůh jest jeden a jediný v bytnosti, jeden ve třech osobách, Bůh Otec, Bůh Syn a Bůh Duch sv.?“ Lid nahlas odpovídá: „Věříme!“ Opět se modlete za dar sv. víry k Otci nebeskému a nejsvět. Marii Panně atd. Katechese končí slovy: „A nyní se pomodlíme sedmkrát Otče náš a Zdrávas ke cti a slávě Ducha sv., aby duše naše obohatil sedmerymi dary svými, zejména těmi, které napomáhají nám, abychom pevně věřili a ve sv. víře setrvali a svoji sv. katolickou víru neustále vyznávali.“

Jindy katechista pokračuje: „Milí bratří, zakončili jsme vyznání víry. Přistoupíme nyní ku cvičení druhých ctností života křesťanského, t. j. k naději a lásce. Následují opět modlitby. Avšak tím není ještě všechno vyřízeno. To jest jenom jako předehra, příprava k vlastnímu cvičení. Pomalu, nenáhle, dlužno jim předkládati náboženství, věrouku, katechismus, sv. svátosti, ctnosti, rozličné pobožnosti a tak je nábožensky uvědo-

movati. Sv. František nežádal mnoho, usnadňoval jak jen mohl, aby chápali, co chápati potřebí, užívaje řeči, které rozuměli, tu portugalštiny, tu nářečí indského, Na konec jim vyprávěl příběh.

Záležeti si dal velice na přípravě ku zpovědi doživotní; a také tu používal schopných dítek. Vzbuzovaly po něm dokonalou lítost. Třikrát se modlili Zdravas, jeden za přítomné, druhý na úmysl jiný, třetí na úmysl vlastní. Takový býval způsob vyučování, jaký užíval sv. František. Byl co nejjednodušší jak v modlitbách tak i ve výkladech. Zajisté zvláštní způsob. Sv. František byl v hloubi srdce svého přesvědčen, že víra je dar boží, jehož dosíci nelze bez vlastního přičinění, ještě méně však bez milosti boží; proto modliti se jest s apoštolem: „Rozmnož víru mou!“

O úspěchu této metody píše sám sv. Ignáci: „Učím v kostelíku, říkají mu poustevna u Matky boží, učím děti, jak se mají modliti: Věřím v Boha, přikázání boží a j. modlitby. Sejde se jich i přes 300 na křesťanské cvičení. Jeho Milost biskupská nařídila, aby se tak dalo ve všech kostelích. Pokračuji a práce se daří nad očekávání; začaž buď Pán Bůh pochválen.“ K tomu Xaver připojil: „Od té chvíle, co jsem zde, nalézám u obyvatelstva vskutku dobrou vůli a ochotu. V neděle a svátky, odpoledne mívám u jeskyně Matky boží k domorodcům již pokřtěným kázání o některém článku sv. víry. Přicházejí v zástupech. Po kázání učím neuvědomělé Otče náš, Zdravs, Věřím a Desatero.“

Od r. 1578 stalo se místo majetkem Tova-

ryšstva; jesuité vystavěli tu také sanatorium, nemocnici. Ukazuje se tam podnes kazatelna, z níž prý sv. František Xaverský kázával.

4. Mezi hříšníky.

Jaké bylo zaměstnání Xaverovo? Práce stihala práci až do úpadu, a ještě více zůstává nás tajno. Sv. Františku hlavně se jednalo též o to, aby získal hříšníky. A dařilo se mu, kořist jeho byla hojná; právě jeho ušlechtilá povaha napomáhala mu velice. Jeho vrozená láska k Bohu družila se k přirozené laskavosti. První jeho životopis nám o tom zprávu dává, ačkoliv by bylo lépe, kdyby byl méně slovy více pověděl: „Kdykoli běželo o spásu duše nesmrtelné, tu napjal František všecky síly, aby vážnost s dobrotou a laskavostí spojil. Tyto dvě ctnosti, na pohled si odporující, slučovaly se v něm tak, že jedna druhé zkypřovala půdu. Najednou byl velice vážným a najednou velice přívětivým. Těžko jest si jej představit. Radostí září a přece v chování a mluvení pamětliv jest skromnosti a příkladnosti. Jeho přirozená povaha dokonale zušlechtěná milostí boží vábila a poutala srdce lidská. Vždy byl veselé mysli, usměvavé tváře, vždy přístupný, přívětivý v řeči; mnohdy postačilo jej spatřiti a nemocný pookřál, potěšil se a zdravý se rozveselil. Stávalo se, že lidé hledali příležitost, jen aby ho spatřili, protože duše jejich cítila se povznešena v jeho přítomnosti k nebesům, povzbuzena k životu bohabojnému, posilněna nadějí; srdce se vznalo láskou boží.

Nelze si ani představit, že by byl kdo nepotěšen a s nevyjasněnou tváří od něho odcházel. Dal-li se s kým do řeči o náboženství, tu uměl především býti zajímavým a rozličným způsobem lahodně kořeniti obsah řeči. Jsa velice zběhlý ve hvězdářství a ve filosofii, uměl na dlouhých cestách pobaviti soudruhy své výklady o tělesech nebeských a jejich drahách. Zkrátka Xaver dovedl se pobaviti s námořníky, vojíny, obchodníky o jejich vlastních zájmech a záležitostech a při tom si vedl tak, že nepozorovaně vešli do zahrádky jeho oblíbených apoštolských snah a tužeb.“

Z počátku nikdo ani nepozoroval, kam vlastně míří v rozhovoru. Kdysi meškal déle mezi cestujícími, k nimž se nahodil také urozený pán Jakub de Noroňha, který Xavera dosud neznal. Slyšel o něm již dříve prapodivné věci vyprávěti a prohodil k příteli svému: „Já věru nevidím na Xaverovi nic zvláštního, nic tak velikého.“ Sv. František bavit se právě s vojínem, jehož svobodomyslné smýšlení bylo známo. „To že má býti světec,“ rozkřikl se Noroňha, „jako ze sta jeden!“

Petr de Kastro, také důstojník vojenský, věděl mnoho podivného ze života světcova vyprávěti, jiný zase měl o něm svůj názor: „Toť přece nemůže býti světec. Pozorujte jen, jaké řeči vede a jak se baví tu s vojíny, tu s námořníky, takřka bez ustání.“ Při prvé zastávce, kterou byli nuceni učiniti, vystoupil Xaver z lodi. Noroňha poslal za ním člověka na špehy, aby svůj

názor o Františkovi utvrdil. Ale posel přiběhl s tváří rozrušenou a volal na svého pána. Noroňha s několika soudruhů šel za ním. V palmovém lesíku spatřil Xavera na kolenou v modlitbě pohříženého, jak se od země vzhůru vznáší, záře ve tváři ohněm lásky nebeské.

Nebyli to jen laikové, lidé světští, kteří vypožorovali na světcí našem podivné věci. R. 1555 píše P. de Quadros: „Byly se mnou sděleny různé příběhy ze života Františkova, zejména jak si počínal v obcování s lidmi, aby je získal Bohu, a nemálo jsem se jim podívoval. Opravdu připomíná všechno sv. Pavla, který o sobě dí, že „všem všechno se stal.“ Věru, mezi vojíny byl vojínem a podobně jednal s rozličnými vrstvami společenskými. Ale při tom všem si vedl s takovou obezřetností, že si ani v nejmenším nezadal, naopak tím větší vážnosti požíval.“

Jaké tudíž bylo to jeho jednání? Ani při jeho kázáních nedali se všichni hříšníci na pokání. Nezbylo než-li je vyhledávat v jejich soukromí a tu teprve dokončiti započaté dílo obrácení. K tomu bylo potřebí obeznámiti se s jejich poměry. Života veřejného s jeho pohoršením si byl vědom odjinud, ale to mu nestačilo. Po cvičení a katechesi rád sestupoval mezi služebné a otroky a s nimi se bavíval. Od nich se dověděl, kde bydlí jejich vrchnosti a jak se jmenují a zároveň zvěděl o divokých nemanželských poměrech. Snadno se dopátral způsobu jejich života nejprve po stránce dobré, po stránce jejich záslužných skutků a ctností, aby mohl

s nimi navázati řeč, jež by se jim zamlouvala. Rozpomenul se, jak Ignác se choval k němu samému, aby jej získal; jak studoval jeho povahu, jak mu v professuře studující mládež přiváděl. Tak si vedl vůči hříšníkům a nabyl přátelských styků s mnohými. Jakmile se v srdci jejich zachytil, mezi čtyřma očima jal se mluvit jim o Pánu Bohu. Mnohdy s odvahou úžasnou. Zdálo se mnohdy, že zapřádá řeči příliš nemístné a nevčasné, že ukvapeně jedná; než světcům se mnoho promine. Velmi často se přicházelo, že se sám pozval k obědu. Potkal na ulici pána, dal se s ním do řeči, načež pravil k němu bez obalu: „Dovolíte-li, jsem chudý kněz, přijdu dnes k vám do rodiny.“ Nikdo neodvážil se mu odpřítí. A jako Pán Ježíš dával se pozvati a sedal za stolem s hříšníky, podobně činil i Xaver. Mluvil se tu o všeličems. Ženské posluhovaly. Xaver se stavěl, jakoby nic neviděl; bavil se, prodloužil i zábavu; načež se zdvihl a odešel beze všeho napomenutí. Takový Portugalec, nabýv odvahy, pozval si jej za několik dní sám. A František slíbil, že přijde; nedávaje na jevo nejmenšího podezření, táže se pojednou hostitele na přítomné ženy: „To jsou vaše sestry, není-li pravda?“ Pán se zamlčel, a Xaver dále nevyzvídal. Netrvalo dlouho a Xaverovo slovo tak prostičké vniklo hluboko do duše hříšnickovy, a jakoby uštknut hluboce se cítil zraněna, takže sám si zavolał Patera a přijal ochotně všechny závazky a počal vésti život křesťanský.

Jindy opět si přál viděti jejich dívky. Přivedli

mu je. Byly-li již schopny přijmouti naučení, povzbudil je anebo aspoň požehnal, pohladil, vzal i na klín, díky vzdávaje Nejvyššímu, že mají naději na šťastnou budoucnost, a dodal obrácen k rodičům, jen aby je příkladem a slovem křesťansky vychovali.

A ještě více se odvážil. Žije v zemi, kde strašlivá žárlivost vládne, takže nejnepatrnější hnutí nebo slůvko mívá v zápětí krvavé, smrtelné zranění, kde ženy Goanky na ulicích nesmějí se objeviti, leč v neproniknutelném závoji, v nosítkách odevšad pečlivě zastřených, osmělil se ptáti po ženách, žádaje si viděti matky maličkých nevinátek, kterým přišel požehnati. Velmi laskavě se k nim choval, a nikdo nemyslí jinak, nežli že světci běží o matky maličkých. Vypytoval se jich, odkud jsou domovem a zdali byly křesťansky vychovány a jak dlouho jsou zde a podobně. Pochválil jejich snahy a přičinlivost. Uslyšev, že ta která je Portugalka, praví: „Nuže, kéž vaše dítky hodné jsou, jako hodného otce mají!“ Xaver arci vkročil takto na půdu horkou, krokem rozhodným, otevřeně: „Zajisté byste měli žíti ve spořádaném manželství, proč by ne, nic nepřekáží. Povede se vám mnohem lépe.“ A jal se mluvit o počestnosti a důstojnosti mateřské, v níž zachrání sebe a počestnost dítek. Mnohdy se mu podařily jeho smělé pokusy, takže díky vzdával Hospodinu a sám měl velikou radost, kdykoliv mohl, co zamýšlel, také uskutečnit. Kolikráte provedl všechno ihned bez okolků. A byl-li kde pozván, říkal: „Nedotknu se dříve

ničeho, dokud jsem neměl čest pozdraviti domácí paní. Dobře se stalo, že jste mne pozvali do vašeho domu na hostinu, ale přál bych si, abyste se mnou co manželé stolovali.“ Po občerstvení chtějí oba povstati a odejít; než on je prosí, aby ještě chvílku setrvali. Dovolával se tu zákona božího a křesťanského života s takovým půvabem a s takovou výmluvností, že mu svatě slibovali, uspořádati všechno, čeho se jim ještě nedostává.

Někdy se setkal s ubohou ženou. Byla to buď černoška domorodá neb africká otrokyně. Děti kolem ní jí nebyly nijak podobny ani tváří ani chováním. „Jste sezdáni? Nebylo by dobře, abyste se řádně sezdali?“ Xaver dobře věděl, že mnohé neštěstí rodinné bývá zaviněno nepořádkem manželů, zbytečným odkládáním církevního sňatku, nevěrností mužovou, zapuzením ženy. Ať běželo o Evropana, ať o Evropanku, ať o domorodkyni třebaš z kasty vyšší; Xaver nepovolil, až se poddali. Kdežto jindy býval pln slitování nad ubohými ženami, rozohnil se, že z něho šla hrůza, když spustil: „Jaká to nestvůra? Jakého to ďábla máte tu pod svou střechou? Jaké naděje můžete skládati v dítky svoje? Vyžeňte ji odtud a vemte si za choť ženu, která stavu vašemu přísluší.“ V Mangaloru si lidé vyprávějí, jak se Xaver postaral, aby takové ženštiny do své domoviny až na pobřeží Kanarské byly zavezeny.

5. Jeho život vniterný.

Našemu apoštolu plynuly dnové v ustavičné práci jako voda, a lidé pozorující jej, s podivem se tázali, kdy pak zbožný a horlivý kněz tento si dopřává odpočinku? P. de Quadros sděluje, co mu pán, který ho v nemocnici pozoroval, pravil: „P. Xaver po namahavé práci den jak den v noci na chvílku se posadí neb ulehne jen, aby lidské křehkosti, pokud nezbytno, zadost učinil. A tu se položí na zem a nesvlečen oddává se krátkému spánku. Doložil pak, že jest ihned vzhůru, jakmile zaslechne povzdech některého nemocného, ochoten jsa mu posloužiti. Tázal jsem se ho, zdali ví, co P. František v noci konával; odpověděl, že jej často pozoroval a vždy viděl, jak zabrán byl do modlitby, až ho spánek přemohl. Cokoliv kdo nápadného na něm viděl, hlásalo jeho odumřelost a sebezapírání. Na př. jeho roucho. Město Goa bylo tak bohaté, že jako jinde železa, tak málo vážili si tu stříbra. Nádherná oděvu byla přílišná, hedvábí považováno bylo za obyčejnou látku; z té příčiny byla jeho chudoba neustálým protestem a výčitkou proti tamnímu přepychu.

Z oděvu, který v Lisaboně obdržel, ale zúplna obnosil dalekou cestou, nezbyly než hadry. A přece byla nemocnice, v níž se ubytoval, hojně zaopatřena prádlem a jinými potřebami. Když byl dr. Pyrard v Goe, měl každý v nemocnici právo na úplný řádný oblek. Zájisté i Xaver mohl právem požádati za nový oděv, alespoň (lobu) talár bez rukavů, jaký tamní kněží nosili.

Bylo mu také nabízeno roucho hedvábné, černošedé, hrubší. I to se mu zdálo příliš nádherným. A když mu bylo raděno, aby aspoň na cestu řádně se přioděl, jak se na kněze sluší; neníť kněz člověkem z lidu, ano i otroci odívají se v horkých krajinách v lehké hedvábí, aniž se kdo tomu diví; nebo přepychem nazvati lze toliko roucho z jemné látky portugalské. Nad takovým by se mohl snad pozastaviti . . . Ale sv. František si objednal roucho z hrubého kartounu. Jako až dosud, tak i na dále sám si prával košili, čistil obuv a co na sobě míval. Nebylo v nemocnici přípustno, aby kdo od jiných obnošeným oděvem se přistrožil. Bylo potřebí světce jaksi obelstiti, aby na místě zvetšelého roucha oblékl jiné. Říkával: „Ale vždyť bylo ještě dosti dobré“. Jen velmi nerad a v krajní potřebě zříkal se oděvu zaplátovaného. Kolikráte noci použito, aby zvetšely oděv za nový vyměněn býti mohl. Někdy toho ani nepozoroval. A když mu jednou na návštěvě u známého Františka Payva řekli: „Hle, jaký pěkný talár má na sobě náš milý otec duchovní!“ Tu se Xaver divil, díval se na sebe, zkoušel látku a zarděl se při tom jako zloděj, přistižený při krádeži.

Nikdo by se nedivil, kdyby Hospodin Františkovu touhu pro sebezapíraní a horlivost apoštolskou zázraky oslaviti ráčil. Již v městě Goa se děly podivné věci skrze něho. Aspoň jednu, kterou si lidé vyprávěli na paměť uvedeme. Známo jest, že loď Santiago, na níž se

plavil náš světec z Portugalska, zůstala v Mozambiku. Tehdy nařídil guvernér, aby co nejdříve odplula. Kosmas Anes v procesu roku 1556 konaném vypravuje, že Mg. František rád mluvil o lodi Santiago, říká: „o té plavby“, na ostatek jsem nedával pozor, o č se jednalo. Bylo to v měsíci červnu, kdy přistály v Goe čtyři lodě místo pěti. Kde zůstala hlavní loď? Odpověď zněla, že se rozbila v bouři u přístavu baçaimského. Veškeren náklad byl ztracen; ale ze všech lidí toliko dva zahynuli.

Jeho apoštolská činnost nespolehala na mimořádná znamení, aby se vykázati mohla výsledky blahodárnými. Kdo ho svým vlivem a svou pravomocí shůry podporovali, poznali na něm nejkrásnější příklad ducha křesťanského. Guvernér si předsevzal navštěvovati týdně nemocnici i žalář a řídil se dle toho. Král sám ustanovil, aby každý nástupce dona Martina Alfonse následoval v jeho jednání. Naléháno také, aby školy zřízeny byly po všech osadách. František sám napověděl, jak biskup nařídil, aby pravidelně po všech kostelích se konala katechese. A nařízení toto nezůstalo na papíře. Pět let později psal kterýsi missionář: „Je zde mnoho chrámů, bohoslužba se značně zlepšila, všady se řídí podle pokynů P. Františka. Buď Pán Bůh pochválen za to, že dívky dvakrát denně, ráno i večer, se shromažďují, aby slyšely anebo si zopakovaly křesťanské náboženství. Ženy mají také svůj den, sobotu, muži neděli. Až dvě hodiny cesty konají lidé, aby se

sešli ve chrámu Páně k duchovním cvičením a pobožnostem; při nichž se modlí Otče náš, Zdrávas, Věřím, Zdrávas Královno, Desatero, pak způsob, jak konati doživotní sv. zpověď a jiné modlitby k Otci nebeskému, dárci všeho dobra. To vše ve svém nářečí.“ Jiní opět podotýkají: „V Goe a okolí, ve školách, po cestách, po ulicích, po domech, v poli, na lodích není více slechu po nemravných a sprostých odrhovačkách. Místo nich ozývají se pravdy sv. náboženství z popěvek lidových. Sotva děti začínají žvatlati, hned je učí zpěvem Pána Boha znáti.“ A ještě něco: „O modloslužbě a jiných bludech zastaralých a kdysi zde zahnízděných nyní již není ani stopy v rodinách křesťanských; pohanů ovšem bylo tehdy v Goe také ještě dosti. To vše se děje s pomocí boží, které se dostává tak vhodnému nástroji, jakým jest Mg. František; z té příčiny oplakávali obyvatelé ztrátu jeho, když jej apoštolská činnost volala do zemí jiných a krajin vzdálených.“ Sv. František složil věřícím také modlitební knížky. Vydání tiskem se v Indii nezachovalo, ale v opisech se zachovaly podnes v tamních chrámech, jak Památky Xaverské P. Seb. Gonzalvem opatřené sdělují.

Hlava šestá.

Cesta k Paravům.

1. Kolej svatopavelská.

Goa nemohla býti sv. Františku Xaverskému nežli zastaveníčkem a byla jím, a to posledním, na cestě k národům pohanským. Nesměl proto prodlévati a na delší dobu se pozdržeti u lidu snad až příliš civilisovaného; to nebylo pole působení jeho apoštolského. Hlavní město portugalské v Indii obývali sice také pohané, ale náš sv. František za svého prvního pobytu na této půdě neměl v úmyslu zde se věnovati úkolu životnímu. Také se o tom nikde nezmiňuje, jak a kolik dokázal, jaké úspěchy měl v nápravě života náboženského a mravního. Však byla to půda až příliš tvrdá. Moslemínům Albuquerque sice nestrpěl, aby se tam usazovali, ale netrvalo dlouho a brzy byli zpět, zřizovali bohaté obchody tuzemské a peněžní závody. Měli peníze a nikdo se bez nich neobešel. Včera ještě byli mezi vypovězenci a dnes zastávají přední úřady, poněvadž se toliko zámožným svěřovaly. Křesťanští pak domorodci byli chudí a z kasty nejnižší. Maurové ovšem využítkovali situace a navzájem si pomáhali. Zela tu propast, kterou překlenouti

dle náhledu Xaverova nebyl ani on s to, nejspíše ještě kdyby král sám byl zakročil: než pouhými „úказы“ se propast taková nevyplní. Tolik aspoň v zásadě dosaženo bylo, že moslemíni nesměli veřejně svůj kult prováděti, že v Goe mešity trpěny nebyly. A modloslužbě platilo totéž. Nedala se násilím a najednou odkliditi. Ale mělo se za to, že jest v moci vlády a že jest její povinností modloslužbu ve veřejném životě zakazovati. Více úředních ukazů nasvědčuje takovému smýšlení. Na př. dne 30. června 1541 byl prohlášen takový ukaz královský, v němž se nařizovalo, že se mají modly pohanské odstraniti, modlitebny jejich na ostrově goanském a v sousedních zemích zničiti. Tímto způsobem i velké brahmanské svátyně byly strženy neb v katolické chrámy proměněny. Důchody chrámové byly věnovány na dobré skutky křesťanské. Následkem tohoto zabavení bylo nemálo zpomozeno ústavu vychovávacímu, jakým byla kollej svatopavelská. Sotva uplynul rok po založení, a již bylo patrno, že co nejdříve bude třeba pamatovat na stavbu kostela. Xaver hned od příchodu do svého města se zajímal o podnik stavby této. Psal sv. Ignáci odtud: „Nic tak naléhavého není jako stavba chrámu, jehož potřeba den ze dne zjevnější a naléhavější jest. Příjmy stačí tu na zaopatření 100 i více žáků a příjmy ještě vzrostou . . . Již nyní stravuje kollej více jak 60 domorodců . . . Jest naděje s pomocí boží, že během několika roků bude tu dosti schopných lidí, aby kázali slovo boží

•

v těchto krajích. Mám za to, že za krátkou dobu 6 let bude tu na 300 žáků různého nářečí a z rozmanitých národů a větví“. Tyto optimistické náhledy Františkovy se ovšem neuskutečnily. Obtíže nastaly mnohem větší, nežli jak si je Xaver představoval. Z daleka se dá snadno očekávat šťastný a zdařilý výsledek díla podniknutého: a brzy se vypořádala nezbytná potřeba postarati se o domácí kněžstvo domorodé. Ale k dosažení toho cíle bylo nezbytně potřeba nadlidské obezřetelnosti. Vskutku brzy se ukázaly nesnáze veliké. Kolej ovšem svěřena byla lidem vůle obětavé, opravdu dobré, avšak zkušenosti výchovatelské nebylo nazbyt. Milosrdné Bratrstvo staralo se o věci časné: avšak ředitelství a vyučování spočívalo na bedrách jediného vlastně dona Jakuba Borby, který měl k ruce jednoho neb dva laiky. Jak mohla tudíž udržeti se kázeň mezi chovanci tak rozmanitých povah, vyrostlými v úplné svobodě, ano nevázanosti? Když se jim co nezamlouvalo, bez okolků přeskočili zeď a dávali se širým polem na útěk.

P. Xaver napsal o koleji této: Nazývají ji kolejí Obrácení sv. Pavla, nebo kolejí sv. víry podle účelu vytknutého. Později podržela obě jména tak, že seminář pro chovance domorodé nazývali Santa Fé (sv. víry), kolej pro kněze kolejí sv. Pavla.

Nepochybně bylo tu za prvních let asi drahně nesnází; dá se tak posouditi i z té okolnosti, že jakmile sv. František zavítal do Goy, z mnohých stran se mu nabízelo spravování koleje.

Alespoň můžeme takto souditi i proto, že když se Tovaryšstvo Ježíšovo, sotva v Evropě vzniklé, hlásilo o missie pohanské, ihned žádáno, aby nejméně tři členové byli sem vysláni. Zajisté toho náhledu byli i jiní. Proč Jakub Borba váhal složití břímě seminářské správy, dá se snadno vysvětliti: byl zakladatelem semináře. Na úspěchu jeho díla mu velice záleželo, ač byl přesvědčen, že lépe by bylo postaráno o ústav, kdyby nespočívala jeho existence na bedrách jednotlivce, nýbrž ustálené společnosti; za tou příčinou naléhal na Xavera, aby převzal řízení semináře.

„Hospodin“, pravil mu, „radil mi k tomu, abych založil tento dům, právě když jste zakládali v Římě řád Tovaryšstva. Jeho řízením se stalo, že vaši 2 bratři přezimují v Mozambiku, aby sem zavítali, až bude dům vystavěn. Tytéž zájmy a snahy mají páni z bratrstva Milosrdenství; ano vláda si přeje velice, aby se tak stalo. Don Martin Alfons má za to, že nerozlučitelný jsou tu úspěchy náboženské od politických, takže nutno bráti ohled na obé. Indové se pokřesťaní a nabudou pravé víry nikoliv bez úspěchu koruny portugalské.“ A sv. František píše v záležitosti této sv. Ignáci: „Pan guvernér se přičiňuje, aby podniku se dařilo a práce se urychlila, jelikož mu dopřává Hospodin míru s pohaný; v zemi je klid, není vojny. Zakoupil se pozemek a staví se dům pro kollej, takže co nejdříve bude všechno hotovo. Velikou váhu klade na tento podnik, jež považuje za nej-

nadějnější ze všeho, co byl dosud pro Indii vykonal. V těchto budovách, založených na Ježíši Kristu, se vypěstují četní dělníci pro vinici Páně, kteří budou slaviti vítězství nad pohanstvem. Jeho Milost už dokázala mnoho, velký počet dobrých skutků nasvědčuje jeho snahám a obětavosti; a doufati lze, že ještě mnoho vykoná ke cti a slávě boží a prospěchu křesťanstva. Sám psal o tom králi, aby se ráčil obrátiti k Jeho Svatosti do Říma s prosbou, nemohlo-li by Tovaryšstvo Ježíšovo vyslati sem několik členů, kteří by převzali duchovní správu kolleje“.

Než v hlavě guvernérově se rojily ještě jiné úmysly, nežli postavití seminář. Zde má býti útulek, středisko duchovního života, zejména pro kněžstvo celé Indie. Ovšem se žádá, aby P. Ignác vyslal dobrého kazatele — toho se hlavně nedostávalo v Indii — jenž by byl schopen a ochoten býti vůdcem kněžstvu v duchovních cvičeních, uměl vykládati Písmo sv. a prakticky pojednávat o sv. svátostech; neboť, dokládá P. Xaver, ze všech kněží, kteří jsou zde neb sem přicházejí, není ani jednoho, aby byl poněkud vědecky vzdělán. Takový jesuita byl by povinen kněžstvo prakticky poučovati, povzbuzovati, nadšením upoutati na povolání pro lásku boží a spásu nesmrtelných duší. Příkladem svým zajisté mnohem více dokáže, nežli poučováním.

Bylo by potřebí ještě jiných Paterů na zpovídaní, udílení sv. svátostí, poučování pohanů

na ostrově goanském, tak asi 3 kněží a magistra, jenž by učil mluvnicki.

Xaver psal: „Ze všech národů, které co do získání odpustků jsem dosud poznal, jsou Portugalci na prvním místě; mezi nimi opět na prvním místě sám guvernér.“ Z toho vysvítá, že už v září r. 1542 Xaver byl odhodlán převzít stolicí v semináři a že chtěl praktickým návodem domorodce vzdělávati. Rovněž patrně, jaké vážnosti požíval don Martin Alfons de Sousa u Patera Xavera, jenž mu byl oddán tělem i duší. A pántento doprošoval se pokorně, aby Tovaryšstvo zahrnulo jej do svých modliteb, aby bohabojně vládl — v Indii až do nedozírna rozlehlé, aby tak statky pozemskými vládl, by při tom neutrpenl ztráty na věčných. Zajisté bylo by nevděkem neodpustitelným, kdyby se mu za vše, co činil, nedopřálo uznání.

Sousa měl opravdový úmysl reformní dílo jeho předchůdcem zahájené úsilovně urychlit. Za tím účelem svolával porady, v nichž až do jednotlivostí projednáváno, co by se podniknout mohlo ke spáse tamních národů; nařizoval, aby se daně z příjmů na celnici sebrané nerozhazovaly, ano zakázal vojsku svému všelijaké kramaření atd. Takové úkazy se ovšem mohly zdáti upřílišenými a nedosti moudrými, takže s nebezpečím vzpoury spojeny byly.

Čeho se domáhal a co také dokázal, bylo to, že královské příjmy do proudu uvedl. Zajisté se strany Sousovy nebylo to nic nepravého ani

násilného, spíše chvály hodno, aniž se dá co proti tomu namítati. Náš missionář má pravdu, když v září 1542 vážně přiznává, že na jeho pomoc spoléhal, že mu v apoštolátu goanském nemalé služby prokazoval. Než Xaver bude mu zavázán k díkům za služby ještě daleko důležitější.

2. Paravové pokřesťanění.

Ani papež, ani král portugalský neposílali do Indie missionáře, aby se obmezili na duchovní správu Evropanů. Jejich apoštolský úmysl sahal mnohem dále; chtěli otevřítí missionářům brány na východ a to na všechny strany, jisté cesty už poněkud vyšlapané jim ukázati, nové, dosud neschůdné jim proklestiti, tak aby dělníci Páně po kolik věků mohli po nich houfně ku předu se bráti, ano příležitostně i koruny mučnické dojíti.

Odtud dá se práce apoštolská rozdělití na trojí kategorii. Zajisté bylo tu potřebí neustále pracovati o spáse Evropanů a usedlých obyvatelů, aby kdo štěpeni byli již na život křesťanský, jeho nepozbyli, k odpadu od víry nedošli, v otroctví svých vášní neklesli, naopak, aby prospívali v životě křesťanském. Dále tam byla síla pohanů, kterým bylo třeba poučení; jak směšna a nedůstojna jest člověku jejich pověra a modloslužba! Konečně ku třetí třídě patřili domorodci již pokřtění, kvapem do církve přijatí, avšak opuštění, takže ani křesťanského poučení, ani kněze, ani sv. svátostí se jim ne-

dopřávalo. Po 5 měsících se věnoval Xaver Portugalcům Goanským, mnohokrát shromažďoval kolem sebe davy křesťanů domorodých: nyní měla se dostati táž útěcha stádcí nadmíru opuštěnému.

Obrácení Paravů, jichž zaměstnáním byl lov perel, událo se již před 8 roky. Než OO. Františkáni Kochiňští (Kočinští) málo si jich všímali, tak novoobránci setrvali při svých obyčejích a pověrách. Když se byl Xaver později přesvědčil o jejich ubohém stavu, pravil: „Což není Portugalec, aby mezi nimi žil? Není člověka, aby je poučoval, jak mají se modlit a desatero zachovávat, kněze, aby mši sv. sloužil? Jsou přece jednou křesťany a kdekoliv jsou, zasluhují, by je někdo poučoval.“ Občas příjížděl do Tutikorina portugalský úředník s hrstkou lidí, aby se přesvědčili o lovu perel, který se konal ve prospěch královské komory; jinak byli Paravové v hlavním městě Goa úplně zapomenuti.

Někdo však na ně přece nezapomněl. Michal Vaz, biskupský vikář, hlavní příznivec této missie, s žalostí pozoroval, jak jeho dílo hyne, protože se mu nedostává dělníků. Bylo sice posláno několik mladých Paravů do Lisabonu a Goy, aby se tam vzdělávali ku stavu kněžskému. Než Paravy očekávala lepší pomoc. Přišel k nim M. František, který do Indie právě za tím účelem zavítal, aby mezi takovými opuštěnci uvázal se v missie. Jednou se byl s Paravy již seznámil. Zdaž mohl příležitosti pominouti? Konečně se začínaly naplňovati ony sny, které mu byly

v Itálii předtuchou. Poradiv se s biskupem a guvernérem, neváhal podniknouti cestu k nim. Sousa stejnou snahou zaujat jsa co přístavní kapitán, měl příležitost jako před 4 nebo 5 roky zabývati se s Paravy, jako velkoadmiral.

Loupeživí moslemíni, přátelé a spojenci Zamorinovi v Kalikutě, byli r. 1534 odtud vypuzeni, ale po třech letech vrátili se zpět; poplenili Tutikorin a vykořistili veškeré pobřeží. Ubobý tamní lid, toť jsou slova Xaverova, žil odkázán jsa jedině na moře. Zřídily si lodice, aby jim dopomáhaly k chlebu. Jeden z loupežníků, Ali Ibrahim, stál se jejich hlavou, upevnil se v Beadale, v nynějším Vedalai, na blízku Ramnadů.

Dvakráte učinil Sousa pokus, aby je odsud vyhnal. Z počátku však se mu zle vedlo, takže nemaje zásoby, nucen byl upustiti ode všeho. Konečně obejel mys Komorin. Xaver vypravuje: „Jak se přiblížil k Maurům a velké davy pobil, jak je zúplna zničil, všecky jejich lodě ukořistil mimo ty, které byly kdysi v držení křesťanů, jimž vrátil, co bylo jejich. Chudým křesťanům, kteří neměli ničeho, aniž si mohli loďku zakoupiti, daroval z uloupených. Sousa tu vydobyl vítězství slavného. Hospodin byl s ním a přál mu; uznáváje to Sousa, odvděčil se jemu, že daroval svobody křesťanskému lidu. Od té doby se více o Maurech nemluvílo. Nikdy již neodvážili se vzpoury. Guvernér dal všecky pohlaváry a předáky jejich pobíti. A zanechal na místě posádku, aby chránila Paravů a hlídala vůči nespolehli-

vým sousedům vydobyté kořisti.“ Křesťané Inuli k vladaři svému úctou a láskou dětinnou. On sám vskutku je nazýval svými dítkami v Kristu Pánu milými. Bůh sám ví, kolikrát mně tyto novokřesťany doporučoval. Ještě zbývá mnoho práce velmi prospěšné ke cti a slávě boží. Sousa zamýšlí shromáždit všechny tyto rozptýlené křesťany a přesídliti na některý velký ostrov, dáti jim krále, který by nad nimi bděl, o spravedlnost a pokoj se staral a ku spáse nesmrtelných duší jim dopomáhal.“ Tak psal Xaver. Plány přestěhování se ovšem neosvědčily. Kde také honem najíti krajinu opuštěnou, do budoucna úrodnou, která by uživila 10.000 až 20.000 lidí? Ani královský dvůr v Lisaboně by nebyl býval srozumněn, aby zkrácen byl o tak výnosné příjmy, jaké mu lov perel zjednával. Úmysly vladařovy byly ovšem znamenité a všeho uznání hodné. Z té příčiny také Xaver psal sv. Ignáci, že by Sousa zasluhoval pochvalného dekretu Apoštolské Stolicе neb alespoň vlastnoručního Ignáciova dopisu. Sousa tedy souhlasil úplně s plány Michala Vaza a P. Františka. Proto použito příležitosti nejbližší. Bylo právě kterémusi úředníku vypraviti se k Paravům. František cestoval s ním.

3. Zprávy za měsíc září 1542.

Byl měsíc září; 4 až 5 měsíců později se vypravovaly lodi královské do Portugalska, obyčejně v měsíci lednu, kdy také Xaver posílal svoje dopisy do Evropy. Než tentokráte si s psáním přispíšil. Dva dopisy obsahovaly události, jeden

však věnoval sobě a svým dojmům, v nichž vylil útroby srdce svého a co v něm bylo drahého a vzácného. Psány byly dne 20. září 1542 v Goe.

Sv. Ignáci a paterům do Říma píše o svých cestách a svých pracích v Goe, stavu tamní kolleje; doprošuje se, aby mu poslali schopné učitele i kazatele, dává na srozuměnou, jakých duchovních milostí by byl potřeбен. Zajímavo jest, co píše o době svatopostní, kdy v Indii bývají největší vedra. Není možno nakládati ryby; toť je první obtíž. Za druhé rozvlňují východní vichry moře a v přístavech je práce o překot, která znesnadňuje povinnosti křesťanské. Nedaly by se tudíž půst a velikonoční doba pro Indii přeložiti? Hody boží už jsou přeloženy z doby dešťů na dny jasné a suché. Žádost byla zaslána apoštolské stolici, avšak ani po 6 letech nedošla odpověď, a Xaver dosvědčuje, jak věci dobře míněné nevyřízeny zůstávaly! Jeden dopis jeho byl zvlášť opisován a koloval po evropských domech Tovaryšstva pro vzdělání a povzbuzení všech. Xaver vypsál v něm city své duše a zakončil jej takto:

„Ale kam mě poslal náš guvernér! Do země totiž, kde se pro tolik křesťanů tak málo učiniti dá. Jsem tu s 3 domorodci. Dva z nich, jáhen a podjáhen, umějí dobře portugalsky, ale ještě lépe znají nářečí domorodců; třetí má svěcení nižší. Doufám, že tu mnoho vykonáme pro čest a slávu boží. Až přijedou Pavel Kameran a František Mansilhas z Mozambiku, budou, jak

mi slíbeno, ihned posláni za námi. Na 200 mil vzdálení jsme od Goy. Území slove mys Komorin.

Kéž se Hospodin smiluje nad námi a na přimluvu vašich vroucích modliteb ku pomoci nám přispěje a bezčetné hříchy moje odpustí. Ovšem, co mi uštědřuje jeho nejsvětější milost pro spásu této země, přijímám a zachovávám, jak se dá. Práce v území tak rozsáhlém, starost o zhojení tolikerých slabostí a křehkostí, kdežto člověk sotva stačí na vyhojení svých vlastních, pobyt mezi obyvatelstvem modloslužebným, život pro strašlivá parna takřka nesnesitelný; všechno to nesmírně znesnadňuje naše práce pro Svrchovaného, jemuž jsme vše zasvětili. Ale právě odtud plynou naše slasti, v nichž se kocháme a nalézáme bohaté poklady pro duši. Myslím, že kdo jednou okusil ovoce se stromu kříže P. N. J. Kr. a obětoval se na podobné apoštolské práce, tomu se stýská, postrádá-li jich aneb prchají-li před ním. Zdaž není smrtí život dlouhý, bez Krista ztrávený, vlastní umíněnosti a sobeckosti obětovaný! Věru politování hoden jest sobec ve strastech svých! Naopak jako odpočinkem jest co den svým vášním odumírati a prahnouti po tom, co nás spojuje s Ježíšem Kristem.

Pro lásku k Hospodinu Bohu našemu vás prosím, bratři v Kristu nejmilejší, pište mi dopodrobna všechno, co se vztahuje k Tovaryšstvu. Naděje nemám, že se kdy shledáme na tomto světě tváří v tvář. Chci vás alespoň seznati z dopisů Vašich. Neodepřete mi, doufám, radosti této, byť bych i nebyl ji hoden. Rozpomeňte se-

jen, že vás Spasitel náš naplnil milostí, aby mi, tak smím doufati, skrze vás dopřál zásluhy a útěchy.

Způsobu života, jaký vedu uprostřed pohanů a Maurů, snadno se domyslíte; proto napište mi dlouhý dopis. To bude také bohoslužba. S pomocí vaší, tak doufám pevně, dovím se, co činiti mi jest, abych je obrátil na pravou víru. Nemohu se dočkati dopisů vašich a dlouhá chvíle mne trápí. Ale naděje se v Pánu, že až dojdou mě dopisy vaše z Evropy, poučí mne a upozorní na moje nedostatky a povzbudí, abych se napravil. Zatím v zásluhy naší sv. matky církve, jejíž živí údové jste, skládám já všechny své naděje nepochybuje, že vyslyší Sliťovník náš všechny naše prosby a ušetří mi milost, abych, ačkoliv nástrojem nevhodným jsem, přece zasel jeho sv. víru do půdy národů pohanských. Neskončená Velebnost boží si mě vyvolila. Zajisté styděti by se mohli mnozí, kdyby jen uvážili, co by tu vykonati mohli pro čest a slávu boží a spásu nesmrtelných duší. A jestliže slabými se cítí, jakého povzbuzení by se jim dostalo! Co jiného jsem, než „prach a popel“, ba ještě méně! A když tak na vlastní oči vidím, jak velice potřebí je tu dělníků, já bych chtěl býti na věky sluhou, ano otrokem všech, kdo by se odhodlali sem přijíti na tu nesmírnou vinici Páně.

Spoléhaje na neskončené milosrdenství Pána našeho, jsem přesvědčen, že se jednou shledáme tam v jeho slávě věčné, pro kterou nás stvořiti ráčil, že nám dopřeje statečnosti a vytrvalosti v životě našem, abychom mu ve všem všady,

jak se mu zalíbí, věrně sloužili a v jeho sv. vůli setrvali až do konce. Psáno v Goe, dne 20. září 1542. Váš neužitečný bratr v Kristu František z Xaverů“.

Jako v zrcadle odráží se v tomto závěru listu všecka duše Františkova, plná touhy po strastech k vůli spáse nesmrtelných duší a slávě boží. Zjevno tu jeho přesvědčení, dle něhož apoštol sám ze sebe nic nedokáže, neobětují-li se všecek, nespolehá-li po Bohu na obcování svatých na nebi i na zemi, na tajuplnou výměnu zásluh mezi údy sv. katolické církve.

Od té doby rok co rok posílá podobné dopisy o stavu své duše do Říma nebo Lisabonu.

Z jeho stálých vzpomínek vždy patrně, jak lnul k těm, jež byl opustil. Útěchou mu byla jakákoliv zpráva, jen když se na ně vztahovala. Avšak i v Evropě očekávány dopisy jeho s jakousi netrpělivostí, jednak proto, že přinášely zprávy z tak dalekých zemí a tak zajímavé, jednak z té příčiny, že z nich vždy vanul duch vroucné lásky k Bohu a k duším. Xaver v dopisech svých nedbal tuze o lahodu slohu. Milovníci krasomluvy neb duchaplného slohu nepochutnají si právě na jeho listech, jež nezřídka neuhlazené věty a méně správné výrazy obsahují a vůbec psány jsou s chvatem muže, jenž všecek život duším věnoval a jemuž každá chvílka drahou. Tak píše na př. kastilsky, ale do textu vměšuje tu slova latinská, tu portugalská, jak mu právě z péra na papír plynou.

Za to všechno plno života, a z každého

řádku sálá oheň lásky. Kdo čte, jakoby ho viděl, jak napovídá neb píše dopis, jak co chvíli ustává, aby návštěvu přijal, jak znovu hledá nit svých myšlenek, aby pokračoval. Jemu nezáleží na ničem, leč aby srdci svému ulevil a bratří svých v Evropě přesvědčil, jak je miluje, jak s nimi sdělit si přeje oheň milosti boží, který jej ztravuje, jak žije v týchž zájmech jako oni, jak totéž myslí a chce, co oni, a jak spoléhá na zásluhy druhů svých, bojovníků v daleké Evropě.

4. Z Goy na mys Komorin.

Měsíc září se blížil k svému konci. Loď královská, s níž přijeti měli z Mozambiku Pavel z Kamerina a František Mansilhas, byla očekávána co den. Opozдила se však o celý měsíc; přistáli teprve dne 20. října. Xaver nemohl na ně čekat. Jako tenkrát, když na cestu se vydával z Lisabonu, nabízeny mu byly peníze a jiné všeliké potřeby na cestu, tak i nyní místokráľ Sousa se o něho staral. Pán Františkovi oddaný, Kosmas Anes, opatřil mu alespoň malý vak; ale sv. František ani toho daru nepřijal. Stačilo mu nejnnutnější, totiž brevír, rocheta se štolou, schránka na potřeby mešní čili bohoslužebné a nové střevíce. Bartoli dodává s jakousi nejistotou, že mu není jasno, jak se byl opatřil proti úpalu slunečnímu; P. Cros mluví o slunečníku a starší spisovatelé píší o jakémsi koženém šatu. Tak sděluje dle svědectví Kosmy Anesa z r. 1556 process. beatifikační z Goy.

Z Goy do Tutikorina plavili se podél pobřeží alespoň 1000 *km*. Třináctkrát za 10 let konal František cestu tuto semo tamo. Nejprve se odebral na ostrov Salsetský, jehož pokřesťaněním o 40 let později krví svou vydobyli bl. mučeníci, Radolf Aquaviva a 4 soudruhové¹⁾ jeho, Alfons Pacheco, Antonín Francisci, Petr Bern a František Araňha. Na pobřeží Kanarském ho obyvatelé nepřijali. Teprve v XVIII. století OO. oratoriáni brahmány goanské pokřesťaniti se snažili. Potom se přiblížili k Mangaloru, kde r. 1576 OO. františkáni několik křesťanů získali; avšak brzy na to stal se Mangalor střediskem oposice proti záměrům portugalským. V pozdějších dobách působili tu karmelité; jesuité teprve od r. 1878. 120 *km* na jih na pobřeží Malabarském jest Kananor se stanicí portugalskou a missií františkánskou. Xaver tu pobyl jen kratičký čas r. 1544. A ještě 80 *km* dále jest Kallikut, důležitá pevnost pobřežní, která byla vždy nepřátelskou. Později r. 1597 si sám radži jesuity povolal. Na blízku je malé království Tanorské, jehož vladař si chtěl zahráti na útraty biskupovy komedii se strojeným pokřtěním. Sestupme ještě jižněji a hlouběji, jsme vzdáleni 40 *km* od Kranganora, kde se podařilo OO. františkánům zříditi syro-malabarskou ústřední missii. Nedaleko počíná dlouhý řetěz jezírek nebo zálivů mořských, které se táhnou od Kranganora až k Trivandrumu, podél moře na způsob umělých průplavů.

¹⁾ Životopisy jejich vydal P. Rejzek v Ascet. bibliotece v Brně 1894.

Občas se objeví pevná úžina zemská, která činí hráz, avšak vodotok ji proráží. Na podobné úžině, ještě jižněji od Kranganoru, nalezá se Cochin (Kočin), rozložený mezi zálivem a okeánem, přístav velmi bezpečný, ale těžko přístupný. To je středisko obchodu s pepřem, odtud se vyváží do Lisabonu všeliké koření. Nyní je v držení Anglie, s biskupstvím portugalským. Zde se Xaver častěji zastavoval a i déle zdržoval. Mnoho listů jeho jest psáno z Kochinu. Velmi se pravdě podobá, že první jeho cesta mířila sem; zde navštívil OO. františkány, kteří byli dosud jedinými apoštoly Paravů. Dále přišel na řadu Travankor v Malabarsku, málo bezpečný útulek, jelikož rozbouřené vlnobití takořka neustále na přístav tamní doráželo, na blízku městečko opuštěné a pusté jménem Koulam. Konečně se nalézáme na pokraji pevniny indské. Dlouhý řetěz pohoří Palgathského, které jsme měli stále před očima, ohraničuje obzor vysokými výběžky, jež se sbíhají jakoby u velebnou korunu s ostrými hroty 1.400 *m* vysokými, načež se opěť svažují, až mizí v zahradách a lesících kokosových. Tato strana se roprostírá na 20 *km* bohatá, úrodná s jezírky a osadami. Pobřeží do západu k východu se zdvíhá, až končí náhle v nížině písečné, s mysem Komorinem. Zde asi Xaver vystoupil z lodi na pevninu.¹⁾ Brzy zpozoroval, že se nachází na

¹⁾ Ani listy světcovy, ani staří životopiscové neudávají místo určité, kde František vystoupil. Někteří mají za to, že dosti daleko od Tutikorina a potom od místa k místu pěšky se ubíral. P. Astrain dí, že nejspíše opustil loď

místech Indům pohanským posvátných. Zde na kraji poloostrova mezi široším mořem a pevninou měli modláři hlavní své rejdiště, pandemonium co středisko svých pověr. Ještě dnes shromáždují se tisíce poutníkův u pagody bohyně Durgy,¹⁾ kterou nazývají „nepřístupnou“, „zahánějící všechna strašidla“. Koupávají se zde na „mysu panenském“, kde dvě moře vody svoje mísí. Ale křesťané Syro-Malabarští postavili si tu proti stanu modloslužebnému svůj kostelíček, ještě blíže u moře, takže vlny mořské omývají jeho zdivo. Ani se neví, kdy se tak stalo, postavena tu poustevna de Notre-Dame, takže Komorin zůstal mysem Panně Marii zasvěceným.

Z konce XVI. věku máme zprávy, že námořníci na plavbách svých se tu zastavovali a vzdávali úctu Marii Panně. Portugalci dávali tu sloužit mši sv. V jakém stavu byl kostelíček r. 1542, se neví, ale později stával na tomto místě kostel zasvěcený Matce boží „Potěšující“, protože místo to stalo se potěšením velikým sv. Xaveru, jak starý jeden letopisec poznamenal, neboť zde, na mysu Komorinském, zahájil apoštol náš svoje

---

u Kochina, kde započal svoji missii. Ústní podání také se rozchází. Jedno podání jmenuje Manapar, nejstarší podání mys Comorin; tak se soudilo v prvním století po smrti Xaverově, a Sousa je téhož náhledu, jak podávají zprávy P. Ondřeje Lopeze r. 1644.

¹⁾ Durga byla chotí Sivy, nazývali ji také Devi, t. j. bohyně, nebo Tohandika, t. j. hroznou, neb Kali, t. j. černou. Na mysu Komorinském ukazuje se místo, na něž se vztahuje ukaz krále Travankorského z r. 1526 schvalující, aby si křesťané syro-malabarští postavili kostelíček.

•

missie a kladl základy k pokřesťanění tak valného počtu pohanů. Zajisté událost, která nemalou radostí byla andělům v nebesích.¹⁾

Na počátku XVIII. století našli ještě svatýňku Mariánskou, na níž z daleka cestu ukazoval kříž, zasazený na blízkém ostrůvku. Náš missionář se obrátil k severu a putoval pobřežím, které se rozprostíralo před ním do nekonečna, jednotvárně, mezi mořem a pěknými lesíky kokosovými. Krajina je tu písčitá, neustále provětrávána, takže osady jsou navátým pískem pokryty, ba jako v něm pohřbeny. Četné vesničky jsou pod vysokými stromy.

Xaver tu líčí domorodce jako lidi hnědé pleti, hubené a vyzáblé, vysmahlé, hlavu turbanem pokrývající a zástěrou opásané. Na svých loďkách mívají zakončení na plachtě ocáskem vlašťovčím, na kormidle pak pahejl se stromu. Tak se vypravují na lov, který jim přináší hojnou kořist. Zde přebývajícím Paravům začal Xaver vykládati katechism.

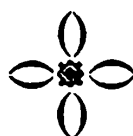
¹⁾ Kumari v Sanscritu znamená pannu.

Obsah.

	Strana
Předmluva s nejstarším obrazem sv. Františka Xaverského	I.—IX.
Úvod	XI.—XIII.
Kniha první.	
Sv. František Xaverský v Evropě (1506—1540).	
Hlava první.	
Na hradě Xavieru (1506—1525).	
1. Jeho rod	1
2. Rodinný život na hradě Xavieru	5
3. Navarra ve smrtelném zápasu	14
4. Prvé probuzení ctižádosti .	22
Hlava druhá.	
František Xaverský na vysokých školách v Paříži (1525—1536).	
1. Kolej sv. Barbory	26
2. Nebezpečí hrozí duši jeho	32
3. Ignác a Xaver pospolu	42
4. „Co prospěje člověku“	50
5. Montmartre	59
6. Poslední dny Františkovy v Paříži	64
Hlava třetí.	
Před svěcením na kněžství (1536—1540).	
1. Cesta z Paříže do Benátek	71
2. Pobyt v Benátkách	76
3. Římská pout	80
4. Xaver na kněžství vysvěcen	84
5. P. Xaver v Římě	92
Kniha druhá.	
O cestě na západ do Přední Indie (1540—1542).	
Hlava první.	
Z Říma do Lisabonu (březen—červen 1540).	
1. Kroky zbožného krále portugalského Jana III.	105
2. Missie k Indům	111

	Strana
3. František na cestě z Říma do Bologně	114
4. Z Bologně do Lisabonu	120
Hlava druhá.	
Lisabon (15. června 1540—7. dubna 1541).	
1. Apoštolské práce .	127
2. Noví tovaryši .	137
3. Apoštolský nuntius	141
4. Odjezd	145
Hlava třetí.	
Z Lisabonu do Goy (7. dubna 1541—6. května 1542).	
1. Na moři	155
2. V Mozambiku	162
3. Z Mozambiku do Goy .	170
Hlava čtvrtá.	
Portugalská Asie.	
1. Portugalci v Indii	177
2. Zahájení sv. missie	183
3. Pokřesťanění pohanů	189
4. Diecese goanská	200
Hlava pátá.	
Prvé měsíce v městě Goa (květen—září 1542).	
1. Goa na ruby	207
2. Goa na líc .	215
3. Prvé práce v Goe	225
4. Mezi hříšníky . .	232
5. Jeho život vniterný	238
Hlava šestá.	
Cesta k Paravům (říjen 1542).	
1. Kolej svatopavelská .	242
2. Paravové pokřesťanění . .	248
3. Zprávy za měsíc září 1542	251
4. Z Goy na mys Komorin	256

V Občanské tiskárně v Brně
vycházejí

„OBČANSKÉ NOVINY”.

Denně vycházejí
o 5. h. odpol. — Jednotlivá čísla
po 40 hal. — Měsíčně 10 Kč.

„NÁŠ DOMOV”.

Časopis obrázkový a zábavně po-
učný pro lid. Vychází prvního dne
každého měsíce. Ročník XXVIII. Ří-
dící red.: **Josef Vévoda**, profesor v. v.
ve Vyškově. Předplatné a objednávky
zasílají se

OBCANSKÉ TISKÁRNĚ V BRNĚ.

Celoroční předplatné 8 K, jednot-
livá čísla prodávají se po 80 hal.

Příjem a výdaj Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje

od 1. ledna do 31. prosince 1919.

Číslo	Příjem a výdaj	Na úpisech	Na hotovosti	
		K	K	h
	Koncem roku 1918 obnášelo jmění	172700	14544	61
	Nový příjem r. 1919:			
I.	Úroky z jistin .		7859	93
II.	Vklady a splátky		1442	—
III.	Za prodané knihy		1142	86
IV.	Různé příjmy		28	54
	Součet příjmů	172700	25017	94
	Výdaj r. 1919:			
I.	Nový podíl		9972	—
II.	Daně		349	29
III.	Poštovné a skladné		560	69
	Různé výdaje		1546	80
	Souhrn výdajů	—	12428	78
	Rozvaha:			
	Když se od příjmů	172700	25017	94
	odečte výdaj		12428	78
	zbývá koncem roku 1919:			
	a) na úpisech	172700		
	b) na hotovosti .		12589	16

Dr. Josef Pospíšil,

t. č. starosta.

Dr. Jak. Hodr,

t. č. zkoumatel účtů.

Dr. Alois Dvořák,

t. č. pokladník.

Řídící výbor

„Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“.

Msgr. Dr. **Josef Pospíšil**, inful. prelát II. a arcijáhen stol. cbrámu P. v Brně, papež. protonotář, domácí prelát Jeho Svatosti, v Brně, starosta. — Dr. **Alols Dvořák**, konsist. assessor, docent dogmatiky a regens bisk. bohoslov. ústavu (alumnátu) v Brně, pokladník. — **Antonín Bartoš**, prof. náboženství v Brně na realce, jednatel. — Msgr. Dr. **František Bulla**, bisk. rada a konsist. assessor, prof. bohosloví v Brně. — Msgr. Dr. **Josef Dvořák**, bisk. rada, konsist. assessor a professor bohosloví v Brně. — **Ferdinand Harna**, konsist. rada, farář ve Chvalkovicích u Olomouce. — **Alols Hlavinka**, konsist. rada, farář v Litenčicích. — Msgr. Dr. **Jak. Hödr**, domácí prelát Jeho Svatosti, sídelní kanovník královské kapitoly, pap. komoří v Brně. — **Frant. Korec**, bisk. rada, děkan a farář v Urbanově. — Msgr. Dr. **Jos. Kupka**, papežský komoří, sídelní kanovník. — **Jan Novotný**, konsistorní rada, arcikněz. — **Emil Procházka**, prof. nábož. na lyceu a ústavech Vesny v Brně, revisor účtů. — Msgr. **Fabian Roháček**, domácí prelát Jeho Svatosti pap. komoří, sídelní kanovník král. kapitoly. — Dr. **Josef Samsour**, konsist. assessor, profesor bohosloví v Brně. — Dr. **Jan Sedlák**, konsist. assessor, prof. bohosloví v Brně. — Msgr. **Josef Svoboda**, č. kanovník, bisk. rada a konsist. assessor, v Brně. — **Jan Tenora**, čestný kanovník, konsist. rada, farář ve Chvalkovicích. — **Maximilian Weinberger**, konsist. assessor v Brně. — Dr. **Pavel Vychodil**, O. S. B., konsist. rada, ředitel tiskárny v Brně.

Výprodej knih

**z Dědictví sv. Cyrilla a Methoda v Brně
za cenu velmi sníženou.**

Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje má, jak z níže položeného seznamu spatřiti lze, hojnost knih na skladě, kteréž za velmi levnou, v témž seznamu naznačenou cenu prodává. I vybízí všechny ušlechtilé podporovatele dobrého čtení, aby si neobtěžovali tu neb onu knihu neb i více knih z našeho Dědictví buď pro sebe nebo pro místní knihovnu objednat. Poslouží tím předně sobě samým, neboť obdrží knihy obsahu dobrého, velmi poučného a namnoze i mile zábavného, na nichž spolu nelpí nic z onoho kalu jedovaté nevěry a nemravnosti, jímž za našich dnů mnohé knihy potřísněny jsou; poslouží tím však také našemu Dědictví a umožní, aby se budoucně údům větší podíly dávati mohly. — Kdo si řečené knihy opatřiti hodlá, ať se obrátí ústně nebo písemně na pokladníka téhož Dědictví, Dra **Al. Dvořáka**, regenta biskupského alumnátu v Brně, Antonínská ulice. Poštovné se přiráží k ceně knihy. — Zároveň vybízí ctěné příznivce dobrého tisku, aby hojně za údy přistupovali. Vklad III. tř. pro osobu doživotně obnáší 20 K, pro rod, pro knihovny a podobné věčné údy navždy 40 K. Za diplom platí se mimo to 2 K a za darované knihy také 2 K. Každý nově přistouplý úd obdrží ihned kromě posledního podílu ještě 3 knihy nádavkem v odměnu, a členové kněží slouží každoročně za všechny živé i zemřelé spoluúdy mše sv. — Ptp. údové, kteří na splátky do C. M. D. vstoupili, žádají se, aby další splátky a doplatky posílali.

Seznam knih, které Děd. sv. Cyr. a Meth. za sníž. ceny prodává:

J m é n o d í l a	Počet exempl. na skladě	Přv. cena		Sníž. cena	
		K	h	K	h
<i>Korec</i> , Poutní kniha II. d. Modlitby a písně.	2100	3	—	1	90
<i>Rejzek A.</i> , Bl. Anežka Česká	192	2	40	2	50
<i>Weinberger M.</i> , Obrazy z katol. missií .	415	2	40	2	50
<i>Tater, Hrudíčka, Janovský</i> , Čtvero vzorů kř. života	690	2	40	2	50
<i>Valoušek F.</i> , Tři povídky	810	2	40	1	80
<i>Tenora Jan</i> , Život P. Martina Středy T. J.	980	3	—	2	50
<i>Kolísek Leopold</i> , Lurdy a pout do Lurd .	453	2	40	2	50
<i>Bartoš Frant.</i> , Domácí čítanka . . .	180	2	40	1	90
<i>Janovský, Weiss, Pavelka</i> , Zpět k Římu .	30	2	—	1	90
<i>Hrudíčka A.</i> , <i>Františka Slavatová, Vrba R.</i> , O úpadku stavu rolnického, <i>Peráň Fr.</i> , Katechismus střídmosti	1500	2	60	2	50
Z toho zvláštní otisky:					
<i>Hrudíčka, Františka Slavatová</i> . .	280	1	40	1	25
<i>Vrba</i> , O úpadku stavu rolnického	195	—	80	—	50
<i>Hlavinka Al.</i> , Dějiny světa, I. díl . . .	1913	3	—	1	90
<i>Konečný F. J.</i> , Jen katol. náboženství má budoucnost, <i>Štastný Vl.</i> , Fr. Sušil	2280	2	40	1	80
Z toho zvláštní otisky:					
<i>Konečný, K.</i> , Náboženství má budoucnost	185	2	—	1	25
<i>Štastný Vl.</i> , Památce Františka Sušila	300	—	40	—	40
<i>Rondina-Jírák, Anežka a Zuzanna, Weinberger</i> , Z katolických missií . . .	2223	2	40	1	80
<i>Hlavinka Al.</i> , Dějiny světa, II. díl . .	2730	3	—	1	90
<i>Hamerle-Schroller</i> , Oprava manželství .	—	—	—	—	12
<i>Zíka Jan</i> , Volná škola	—	—	—	—	12
<i>Roselly-Florian</i> , Křištof Kolumbus . . .	2530	3	—	1	90
<i>Vrba</i> , Rozmach kapitalismu	4327	—	50	—	25
<i>Jež Cyr.</i> , Bož. Srdce Ježíše, pramen blaž.	3035	—	30	—	12
<i>Samsour Dr. J.</i> , Papežové v dějinách	2820	1	50	1	25
<i>Jírák Fr.</i> , Přírodopisná čítanka I. . .	3000	1	50	1	25
<i>Hlavinka Al.</i> , Dějiny světa, III. díl, 1. sv.	2735	3	—	1	90
<i>Rypáček F.</i> , Ms. Vl. Štastný, <i>Oliva Václ.</i> , Tovaryšstvo Ježíšovo	3530	3	—	1	90
<i>Procházka E.</i> , Do Sv. země. Pouť r. 1910	5000	3	—	2	50
<i>Jírák Fr.</i> , Přírodopisná čítanka II. . .	5080	1	50	1	—
<i>Hlavinka Al.</i> Dějiny světa III díl, 2. svazek	3800	3	—	1	90
<i>Janovský Fr.</i> Vychovatelská rozhledna	5000	3	—	1	90
<i>Hudec T.</i> , Obrazy z Východu	5300	3	—	2	—
<i>Všetečka Fr.</i> , Obrázky z katolických missií, dí I, Asie	6030	3	—	—	—
<i>Všetečka Fr.</i> , Obrázky z katolických misí, Díl II., Afrika	8000	4	—	—	—
<i>Hudec T.</i> , Za časů Kristových		6	—	—	—
<i>Rejzek A.</i> , Sv. František Xav.					

Antonín Pad. Rejzek S. J. zemřel dne 6. prosince 1920. Narodil se 5. listop. 1844 ve Veselé u Mnichova Hradiště z rodičů zbožných a v pravdě křesťanských, kteří s nemalými obtížemi vydržovali jej ve studiích gymnasiálních. Rejzek studoval na piaristickém nižším gymnasiu v Mladé Boleslavi a na jezuitském vyšším gymnasiu v Šejnově (Mariaschein), kde r. 1864 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Noviciát konal ve sv. Ondřeji v Korutanech. Novicmistrem byl tam tehdy P. Bedřich Krupski, staříček už tehdy, rodilý Rusa, jenž jako 15letý mládeneček na Rusi do Tovaryšstva byl vstoupil a po vyhnání jezuitů z Ruska v Rakousku žil a pracoval. Po odbytém noviciátu studoval R. ve Sv. Ondřeji rhetoriku a staré klassiky, což trvalo dvě leta; r. 1868 byl přeložen do Bratislavi, aby tam studoval filosofii scholastickou. Studium toto trvalo tři léta a zanechalo mu ze všech dlouhých studií vzpomínky nejmilejší. O prázdninách r. 1871 odebral se R. do Šejnova, aby jakožto magister vyučoval v biskupském chlapeckém semináři češtině. R. 1873 započal studium bohovědné. Za tou příčinou odebral se přes Bavorsko do Tyrol, kdež v Inšpruku po čtyři roky bohovědou scholastickou

se zaměstnával, byv r. 1876 na kněze vysvěcen. R. 1877 vrátil se do Šejnova, kdež vypomáhal v duchovní správě českým kázáním; avšak již po roce nastoupil třetí probaci v belgické kolleji Tronchiennes u Gentu, kamž se sešlo tehdy mladých kněží jesuitů z rozličných provincií asi osmero národností. Konversace byla, pokud to šlo, francouzská, jinak latinská. Byli tu Belgičané, Francouzové, Holanďané, Angličané, Poláci, Němci, Irčané, Češi a j., aby užili návozu milého a daleko široko proslulého instruktora P. Adulfa Petita T. J., jenž svým „Sacerdos rite institutus“ u duchovenstva po vši téměř Evropě byl znám. Rejzek vzpomínával často s radostí na doby v kolleji tronchienské prožité a s nadšením vypravovával o katolickém životě v Belgii, o tamnější zbožné intelligenci, o obětavosti tamějších katolíků a p. Třetí probace trvala rok, potom navrátil se r. 1879 do Čech, a to do Prahy, ustanoven byv v residenci sv. Ignáce kazatelem a českým missionářem spolu se staršími kněžími: P. Votkou, P. Svobodou a P. Cibulkou. V Praze navázal hned s počátku přátelské styky se slavným učencem Francouzem Jáchymem Barrandem, který si Jesuitů vůbec velice vážil. V Praze pobyl R. od r. 1879 do r. 1894, tudíž plných 15 let. Zde započal, povzbuzován jsa P. Votkou, také činnost spisovatelskou v oboru historie a hagiografie, jichž studiu s oblibou se věnoval. R. 1894 stal se administrátorem fary na Velehradě; faru tu spravoval šest let, bera účast slovem i perem na ruchu, jenž býval a podnes bývá za doby letní na Velehradě. Jeho přičiněním založen byl na Velehradě r. 1895 katolický čtenářský spolek, jenž hlavně v zimě býval v horlivé činnosti. Roku 1900 povolán byl R. jakožto proto-superior do Králové Hradce k žádosti biskupa Brynychy, jenž si přál, aby Jesuité v bývalém kostele jesuitském duchovní správu vedli a život křesťanský ve městě i v diecési rozněcovali. Zde pracoval R. sedm let; v té době obnoven byl vkusně Mariánský kostel a nová residence zbudována. V prosinci 1907 přeložen byl R. na Hostýn, aby tam zastával úřad superiora a spolu aby vedl redakci lidového měsíčníku „Hlasy Svatohostýnské“. R. 1910 povolán byl na Velehrad, kdež zastával úřad zpovědníka, při čemž volné chvíle věnoval práci literární. Poslední léta svého života strávil v Praze. Hlavní jeho díla jsou: „Bohuslav Balbín T. J. Jeho život a práce“ (1908), „Sv. Josafat, arcibiskup polocký“ (1885), „Život blahoslavené Anežky České“ (1894), „Blahoslavený Antonín Baldinucci, kněz Tovaryšstva Ježíšova“ (1894), „Bl. Edmund Kampion“ (1889), „Blahosl. Edmunda Kampiona Desatero důvodů o pravosti víry katolické“ (1884, 2. vyd. 1894). Z frančtiny přeložil Gagarinův spis „Jesuité na Rusi 1805–1816. P. Marek Follope S. J.“ (1901) a Brouxův „Život sv. Františka Xav.“ (1920). B.